ב"ה

אין ליכט פון תורה

ספר

חק לישראל קדושים

בלשון הקודש ואידיש

770

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר

חק לישראל

פרשת קדושים

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תנ"ך נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים
ב) תרגום על התורה
ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.
ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.
ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.
ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.
ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.
ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.
ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.
י) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.
יא) דיני הקרבנות בקצרה
יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.
יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.
יד) ענין הסדרה על ל"ט לפני כל סדרה.
טו) הפי' ע"ט על התורה הוא כמעט העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרה.
טז) ליקוטים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).
יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.
יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געווען פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.
יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט געבאטען.
כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). זולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס הערט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבין).
כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה
כב) על ספר רות נקוב בשם יחוס דוד.
כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.
כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם
כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.
כו) לקוטים יקרים על ח"מ מגדולים אנשי שם.
כז) משלים ערבים ונעימים על כל הח"מ
כח) תרגום שני על מגלת אסתר
כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.
ל) העתק ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.
לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.
לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.
לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד
לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.
לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.
לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דברי הוספות.
לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.
לח) המוסר עם העתקה ע"ט.
לט) למהררים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.
מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.
מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.
מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה —388-8812

חק לישראל

ספר

ויקרא

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) **תורה** נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים.

ב) **תרגום** על התורה

ג) פי' **רש"י** בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' **שפתי חכמים** הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' **הרשב"ם** ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' **בעל הטורים** מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' **דעת זקנים** מבעלי התוספות ז"ל.

ח) **תולדות אהרן** מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) **מנין המצות** למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ש הפסוקים.

י) **טעמי הקרבנות** בדרך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) **דיני הקרבנות** בקצרה

יב) **ההפטרות** עם לקוטים ומשלים.

יג) **עניני הסדרה** פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) **ענין הסדרה** על ע"ט לפני כל סדרה.

טו) הפי' **ע"ט** על התורה הוא כמעט העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרה.

טז) **ליקוטים יקרים** ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).

יז) **משלי חכמים** נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.

יח) ספר **פדר"א** עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געשעהן פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) **מצות השם** על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט גיבאטען.

כ) **חמש מגלות** עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). וזולת זה

נוספו על **חמ"ש מגלות** עוד **פירושים חדשים** להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבין).

כא) על ספר **שיר השירים** נקוב בשם **שירי שלמה**.

כב) על ספר **רות** נקוב בשם **יחוס דוד**.

כג) על ספר **איכה** נקוב בשם **קינות ירמיה**.

כד) על ספר **קהלת** נקוב בשם **הבלי העולם**

כה) על ספר **אסתר** נקוב בשם **מור והדס**.

כו) **לקוטים יקרים** על ח"מ מגדולים אנשי שם.

כז) **משלים** ערבים ונעימים על כל הח"ם

כח) **תרגום שני** על **מגלת אסתר**

כט) **פתשגן הכתב** על **תרגום שני** בתקון נפלא.

ל) העתק **ע"ט** מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) **נביאים** עם פרש"י ומצודת דוד

לד) **כתובים** עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) **המשניות** עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) **גמרא** עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי תוספות.

לז) **ההלכה פסוקה** עם העתקה ע"ט.

לח) **המוסר** עם ההעתקה ע"ט.

לט) למהדרים ללמוד בכל יום **התרי"ג מצות** כאשר תקנו הקדמונים.

מ) **ארחות חיים** מהרא"ש ז"ל.

מא) **הארחות חיים** הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) **אגרת הרמב"ן** ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

ואלה הספרים שמהם נאספו הפירושים החדשים והלקוטים היקרים

א) אלשיך הקדוש ב) אברבנאל ג) הפקדה ד) השל"ה הקדוש ה) אור החיים הקדוש ו) זוהר הקדוש ז) כלי יקר ח) באר מים חיים ט) רביד הזהב י) ילקוט ראובני יא) ילקוט שמעוני יב) פי לדיק יג) אבן עזרא יד) קדושת לוי טו) ספיקי יהודה טז) דברי בהוג יז) רמב"ן יח) מדרש רבה יט) מדרש תנחומא כ) תפארת יונתן כא) בעל הטורים כב) תרגום ירושלמי כג) [...] רזיא כד) תרגום יונתן כה) פיקודים כו) שערי אורה כז) ריקאנטי כח) מדרש הנעלם כט) אבן משה ל) ערבי נחל לא) קס"ק לב) בב"ר לג) אבן חמדה לד) אדרת אליהו לה) בינה לעתים לו) יערות דבש לז) דברי הנפש עבה"ם לח) תפארת לבי פסח לט) ספירת הפטרה על שה"ש מ) פרכת דרכים מא) זלע בדק מב) ברכת שמואל מג) זקן אהרן מד) במן הסוד מה) פני אריה זוטא מו) טעם דעי מז) עולת החדש מח) שמע יעקב מט) נחמד ונעים נ) תולדות חיים ועוד ועוד אשר אי אפשר לפורסם כי רבים הם רק כולם אהובים כולם ברורים מאדירי התורה קדושים אשר כארז המה ואור תורתם זורח ע"פ תבל ארצה אשר זכרם גם יפיק מבני ישראל כי הרואים המה כעט ברזל ועופרת לוחם נקבלו פה נספר ולסדר התורה והפטרות דברי הנביאים ובמגלות אשר כנס קדש קדשים ארוגה אמרי נעם אשר קבל שכל מהר סיני עד סוף הדורות.

ברכות הפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ואחר קריאת ההפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קדושים תהיו וגו׳ יעדער מענטש איז צוזאמען געשטעלט געווארן פון צוויי זאכן,

אגוף מיט אנשמה, אויף די וועלט קען ניט זיין די נשמה אן אגוף, און דער גוף קען ניט זיין אן די נשמה, וואס דער גוף וויל, דאס וויל ניט דיא נשמה, און וואס דיא נשמה וויל, דאס וויל ניט דער גוף, דער גוף וויל גוט עסן גוט טרינקען, מעג דאס זיין כשר און אפילו טרפה, ער וויל שיינע קליידער אשיינע וואהנונג, אשיינע אשה, זיינע אדער ניט זיינע, און נאך אזעלכע פער־געניגונגם, וואס מען מעג אדער מען מעג ניט, אבער די נשמה איז אלץ פארקערט, פאר איהר איז גענוג אשטיקעל ברויט מיט זאלץ, אביסעל וואסער, קליידער מען זאל נאר קענען מיט זייא גיין אין גאס, און נאך אזעלכע זאכין וואס נאר מען מוז, די נשמה וויל נאר לערנען תורה דאווענען טאהן מצות און מעשים טובים, אויב דער גוף שטארקט זיך אויף די נשמה און טוהט מיט איהר אלע פערגעניגונגם וואס מען מאהר ניט, איז ער מטמא די נשמה, און אויב די נשמה שטארקט זיך אויף דעם גוף, דער גוף זאל נאר טאהן אזוי וויא די תורה האט געבאטין, הייליגט די נשמה דעם גוף, דריבער זאגט די תורה קדושים תהיו, איהר זאלט זיין הייליג, איהר זאלט טאהן אלץ וואס די תורה האט געבאטין אייער גוף זאל גע־הייליגט ווערען פון די נשמה, טאמער וועט דער מענטש פרעגין אז גאט וויל דער גוף זאל זיין הייליג, פאר וואס האט גאט געגעבין צו דעם מענטש די תאוה, ער זאל צו אלץ גלוסטין און וויא פיל ער האט זאל איהם זיין ווייניג, אויף דעם האט שלמה המלך געזאגט תאוה נהיה תערב לנפש די תאוה איז געווארין עם זאל זיין זים צו די נשמה, הקב״ה האט געגעבין אין יעדער מענטש צוויא כחות, איין כח ער זאל זיך קענען בענוגין לאזין מיט וויא פיל ער האט, נאך איין כח האט הקב״ה געגעבין אין דעם מענטש, עס זאל איהם טרייבין צו נאך מעהר, וויא פיל ער האט זאל איהם זיין ווייניג, צו וואס זענען די צווייא פארקערטע כחות אין דעם מענטש, איין כח איז פאר דעם גוף, דאס אנדערע כח איז פאר דיא נשמה, דעם כח וואס דער מענטש זאל האבין אלץ גענוג, האט מען געגעבין פון וועגען דעם גוף, פאר דעם גוף זאל אלץ זיין גענוג, דעם כח עס זאל דעם מענטש אלץ זיין ווייניג, דאס האט מען געגעבין פון וועגען די נשמה, טאג און נאכט צו לערנען תורה און צו טאהן מצות און מעשים טובים זאל אלץ זיין ווייניג פאר דיא נשמה, דער מענטש האט נאר געטאהן פארקערט, ער האט פארטאהשט די כחות, דעם כח פון בענוגען זיך גיט ער דיא נשמה, פאר דיא נשמה איז איהם אלץ גענוג, אביסעל דאווענען אן כונה איז אויך גענוג, עטליכע קאפיטליך תהלים, איז געווים גענוג, מיט אפרק משניות מאכט ער שוין זאט די נשמה זיא זאל גאר ניט מעהר וועלען לערנען, און אפילו עם גייט אוועק אגאנצע צייט וואס ער האט קיין תורה געלערנט פון דעסטוועגין איז ער גאר ניט הונגעריג, ער בענוגענט זיך מיט זיין ביסעל דאווענען, אבער דעם גוף האט ער געגעבין דעם גאנצין כח פון תאוה, וויא פיל ער האט זאל איהם זיין ווייניג, עס איז גיט שווער צו ארבעטין טאג און נאכט צו פארדינען, האט דער מענטש גאר פארטאהשט די כחות, די כחות וואס זענען געגעבין געווארין פאר דעם גוף האט ער געגעבין דיא נשמה, און דיא כחות וואס זענען געגעבין געווארין פאר די נשמה האט ער געגעבין דעם גוף, דריבער זאגט די תורה קדושים תהיו, איר זאלט זיין הייליג, איר זאלט זיין אפגעשיידט פון אלע פערגעניגונגם, און איהר זאלט נעמען פון דער וועלט נאר וויא פיל דער גוף דארף צו זיין געזונד, און דאס אנדערע כח זאלט איהר נעמען פאר די נשמה, אלע טעג זאלין פאר איהר זיין ווייניג צוא תורה און מצות, וועט דיא נשמה הייליגען דעם גוף און ביידע וועלען זיין הייליג.

דער מדרש תנחומא שרייבט עם שטייט אין פסוק קדושים תהיו כי קדוש אני וגו׳ למשל אמלך האט מקדש געווען אאשה, נאך דער חתונה האט דער מלך געזאגט צו זיין ווייב, ווייל דוא ביזט מיין ווייב ביזטו דאך אויף מיין נאמען, דריבער אזוי וויא מיך רופט מען מלך מוז מען דיך רופין מלכה, ווייל דוא דארפסט זיין גלייך צו מיר. הקב״ה האט אויך אזוי געזאגט צו די יודין, ווייל איך האב אייך גענומען צו מיר פאר אפאלק, און איהר ווערט גערופין אויף מיין נאמען, דריבער מוזט איהר זיין הייליג אזוי וויא איך בין הייליג, איהר זאלט זיין גלייך צו מיר, און אז איהר וועט זיין הייליג וועט איהר מורא האבין פאר אייערע פאטער און מוטער. ווארום דער מענטש וואס לעבט אויף דער וועלט נאר צו האבין פערגעניגען, אז ער בעקומט ניט זיינע פערגעניגען, אדער ער איז ארעם, האט ער פיינט זיינע פאטער און מוטער, פאר וואס האבין זיי איהם געבריינגט אויף דער וועלט ער זאל האבין יסורים פון זיין ארעמקייט, אדער ער זאל דארפין מקנא זיין אנדערע מענטשין מיט זייער רייכקייט, און איהם זאלין פוילין דיא ביינער פון קנאה, און אפילו ער איז שוין גאר רייך עם פעלט איהם גאר ניט, אז ער דערמאנט זיך אבער אז ער וועט דארפין שטארבין, וואס

טויג איהם וואס ער איז גיבארין געווארין. פאר וואס זאל ער מורא האבין פאר זיין פאטער און מוטער, אבער דער מענטש וואס איז הייליג, ער וויל ניט הנאה האבין פון די וועלט, ווייל ביי איהם איז דער עיקר עולם הבא, און זיין ביסעל עולם הזה וואס ער דארף, פעלט איהם קיין מאהל, און ער האט זיין לעבין פארברייגגט מיט תורה און מצות, דער מענטש פרייט זיך מיט זיין שטארבין, ער וויים געוויס ער גייט שוין אין גן עדן, דער מענטש וועט דאנקען זיין פאטער און מוטער וואס זייא האבין איהם געברייגגט אויף דער וועלט, און ער וועט זייא געבין כבוד און וועט מורא האבין פאר זייא, און דער מענטש וואס ביי איהם איז דער עיקר עולם הזה, און ער ארבעט טאג און נאכט נאר ער זאל האבין אפערמעגין, און זאל שיין וואהנען, מיט שיינע קליידונג און גאלד מיט זילבער זאל זיין גענוג אין זיין שטוב, דער מענטש האט קיין פארגעניגען פון דעם טאג שבת, ווייל שבת מוז ער אוועק לייגין זיינע גישעפטין פארמאכין זיין קראם זיין קאנטאר ער קען ניט פארין, ער קען ניט הנאה האבין פון זיין עסין און טרינקען שבת אזוי וויא ער האט הנאה אין וואכענדיגען טאג, דער טאג שבת איז ביי איהם אצער ניט אתענוג, אבער דער מענטש וואס איז הייליג, דער מענטש קען היטען שבת וויא נאט האט גיבאטין, ער גלויבט נאט וועט איהם געבין זיין פרנסה אין די זעקס טעג, איז ער דעם שבת רוהיג און פרייליך, ער האט קיין צער וואס זיין קראם איז פארמאכט, ער האט הנאה פון דעם טשאלינט, ער דארף ניט אניקאכטע זופ אום שבת, אז ער דארף ערגעץ פארין האט ער קיין צער וואס ער קען ניט פארין אום שבת, ווייל ער וויים זיכער אז ער וועט גאר ניט שאדין האבין אז ער וועט פארין זונטאג, דריבער האט הקב"ה גיזאגט די אלע דרייא זאכין צוזאמען, איהר זאלט זיין הייליג, און אז איר וועט זיין הייליג וועט איר מורא האבין פאר אייערע פאטער און מוטער און איהר וועט היטען מיינע שבתים:

קדושים יום א תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי

יט א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב מַלֵּיל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ

ת"א קדושים תהיו. עקדה שער כד:

רשב"ם

(ב) קדשים תהיו. מפני שהרבה מצות הוזהרו להתקדש

שפתי חכמים

א ואע"ג דהא כל התורה כולה שנה משה לישראל. וי"ל דפרשה זו נאמרה להן בהקהל נשים וטף דכתיב כל עדת בני ישראל כדכתיב בפ' וילך הקהל את העם האנשים והנשים והטף אבל משה לא שנה אלא לאנשים. עי"ל דמשה שנה להם כתות כתות זו אחר זו אבל פרשה זו היה במעמד כל ישראל וכ"מ שאינם יכולין לומר אי אפשי במצות זו דיש לי לשאול עליה ומה שלא שאלתי מיד למשה לפי שלא היו שם כל ישראל. ומ"ה היו כל ישראל ביחד שלא יכולין לומר כזה: ב דהא אין קדושה שייך אלא

עניני קדושה ופרישות

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל וגו' קדושים תהיו וגו'. מדוע בפרשה זאת כמעט בכל מלוה ומלוה נאמר אני ה' אלהיכם, מה שלא נמצא כן בשארי פרשיות בתורה. התירוץ בזה, רלה

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְדַבֵּר יְיָ און גאט האט גערעט צו משה און האט געזאגט צו איהם: (ב) דַבֵּר רייד צו די קינדער ישראל וְאָמַרְתָּ און זאלסט זאגין צו זיי קדושים תהיו איהר זאלט זיין הייליג איר זאלט זיך

בעל הטורים

(ב) קדושים תהיו. לעיל מיניה כתיב ושמרתם את משמרתי וסמיך ליה קדושים תהיו שאם ישמור עצמו מן החטא ש"ב אין חטא בא

רש"י

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל. מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל א מפני שרוב גופי התורה תלויין בה: קדושים תהיו. הוו פרושים מן העריות ב ומן העבירה שכ"מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה (ויקרא כא) אשה זונה וחללה וגו' אני ה' מקדשכם. (שם) ולא יחלל זרעו אני ה' מקדשו. (שם) קדושים יהיו אשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) קדושים תהיו. וזהו קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אל תפנו אל האלילים אפי' אמרו לשם שמים אנו עושין כדי להכיר הבורא

ליקוטים על התורה

קדושים תהיו וגו'. רבי אבין זאגט אין דעם פסוק שטייט קדושים תהיו, איר זאלט זיין הייליג, און עס שטייט אין פסוק והתקדשתם והייתם קדושים. איר זאלט אייך הייליגן וועט איר זיין הייליג, פאר וואס זאגט אלץ דר פסוק וועגין די הייליגקייט, נאר אמאל האט איינער געהאט אקעלער ווין, האט ער געדונגען מענטשין זאלין היטען די ווין, די היטערס זענען גיוועז צווייערליי מענטשין, איין ערליי זענען גיוועזן שכורים, און איין ערליי זענען גיוועזן נזירים וואס טארין ניט טרינקען ווין. ווען דער בעל הבית איז געקומען אום קעלער

אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ג גְבַר | קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ

עניני קדושה ופרישות

הקב"ה נבחר לבני ישראל בפרשה זו שאין ראוי שימלאו המעלות והמדות המבוכחות מפני שיגזור בהם השכל האנושי. אלא מפני שלוה הקב"ה בהם ללכת בדרכיו ולדבקה בו יעשו כל מה שיעשו מהטוב והשלמות, לא מפני בחינה אחרת ומשפט שכלי מדותיי. ולכך אמר קדושים תהיו, שלא נאמר זה על העריות בלבד אלא על כל הדברות בכלל שיהיו קדושים ומקדשים עצמם בכל הדברי'. כלומר אע"פ שהתרתי לכם המשגל עם הנשים ואכילת הבשר ושתיית היין ושאר התענוגים, לא מפני זה תהיו שטופים בעניינים הגשמיים הנמה, אל תהיו בסובאי יין בזוללי בשר למו, אבל תהיו קדושים ר"ל פרושים מן החמריים. ולא תעשו זה כפילוסופים המתבודדים שיסגפו גופם להמשך אחר שכלם, כבדל מכל חומר וגשמיות, ודי לעבד לסתכנג כמנהג האדון והלכו בדרכי להיות קדושים כמוני. ולפי שבמדות האנושיות כבוד אב ואם היא היותר מפורסמת מעמדי' האנושיות שכל אדם יחזיק בה מילדותו. וכן שמירת השבת הוא מצות מנוח' והנ..ע וכל אדם יחפוץ בה להיות שביעית ימיו במנוחה. ע"כ זכרם לאשונה. ואמר גם אלה לא ישמרו בני ישראל אלא מפני שהן מצות אלהיות, וזהו אמרו איש אמו ואביו תיראו, כלומר אע"פ שכל איש ירא את א.יו ואת אמו מילדותו, אתם לא תיראו את האב ואת האם ולא תשמרו את השבתות אלא מפני שלויתי אני בו והוא אמרו אני ה' אלהיכם בעבורי ראוי שתעשו זה לא בבחינה אחרת. וכן אמרו אל תפנו אל האלילים וגו'. לא אמר שתחדלו מזה להיותם דברים שאין בהם ממש והשכל מבהיל אותם, אלא מפני שאני צויתי עליו, והוא אמרו אני ה' אלהיכם, כי כיון שאני סבת הסבות אלהיכם ומשגיח ומנהיג אתכם מה לכם לרדוף אחרי הפסילים שהם הבל ואין בם מועיל. הנה התבאר למה לוה ה'

ליקוטים על התורה

און האט גיזעהן די ווייִן איז גוט געהיט געוואָרען עס פעלט נאר ניט, האט ער גיגעבין איין דריטיל לוין געלט צו די נזירים, און צוויי דריטיל האט ער גיגעבין צו די שכורים, האבען די נזירים גיזאָגט צום בעל הבית פאר וואס האסטו גיגעבען צו די שכורים צוויי דריטיל און צו אונז האסטו נאר גיגעבין איין דריטיל, האט דער בעל הבית גיזאָגט איר זענט נזירים און איר טארט ניט טרינקען ווייִן, און אז איר זענט גיזעסין נעבען די ווייִן און געהיט און איר האט ניט געטרונקען פון די ווייִן, האט איר פון דעם קיין צער געהאט, אָבער די שכורים וואס זענען געוואוהנט צו טרינקען ווייִן און זיי זענען

פירוש להורת אלהים

אָפּ שֵׁיידִין פוּן זְנוּת אוּנ פוּן אַנְדֶערֶע עֲבֵירוֹת בִּי וָואָרוּם אִיךְ יְיָ גָאט אֱלֹהֵיכֶם אַיְיעֶר גָאט בִּין הֵיילִיג:

אִישׁ

משלי חכמים

קדשים תהיו כי קדוש אני ה'. גאט האט גיזאָגט צו משה דו זאלסט זאָגען צו די יודין איר זאלט זיין היילינ וואָרום איך בין אויך היילינ, די היילינקייט פון די יודין מיינט מען, אפילו פון די זאכען וואס מען מעג, זאלט איר אויך זיין היילינ און אָבגעשיידט, וועלין מיר פרעגין פאר וואס האט גאט אזוי פיל היילינקייט פערלאנגט פון די יודין, נאר למשל איינגער מענטש האט אמאהל גיוואלט אנהייבען האנדלען ער האט געדונגען אקראם, און איז גיפארין אין לייפציג קויפען סחורה, ווי ער איז געקומען אין לייפציג האט ער געטראָפען זיין פעטער, דער פעטער האט אים גיפרעגט וועגען וואס ער איז געקומען אין לייפציג, דער יונגער מאן האט אים דערציילט אז ער איז געקומען אין לייפציג קויפין סחורה, דער ווייל האט דער פעטער אים גיפרעגט אין וועלכין האטעל ער איז אריין געפארין און אין וועלכין נומער געכטיגט ער, און וועלכע סחורה ער וויל קויפען, דער יונגער מאן האט גיזאָגט צום פעטער דעם נאמען פון האטעל און דעם נומער פון זיין סטאנציע און דעם נאמען פון די כחורות וואס ער וויל קויפען, און דער יונגער מאן איז געגאנגען צוריק אין האטעל צום אפרוהען. דער פעטער איז באלד גיגאנגען אין דערשטיל צו אלע סוחרים און פאבריקאנטען וואס מאכען די סחורה וואס דער יונגער מאן דארף האנדלין, און ער האט גיזאָגט צו די סוחרים איר זאלט וויסען אז עס איז געקומען אין לייפציג איינגער סוחר, און ער וויל קויפען סחורה, און דעם האטעל איז זיין סטאנציע גייט שוין געשוויגט מיט סחורה איר וועט ביי אים לייזען פיל געלט, ער וועט פון אייך פיל סחורה קויפען, די סוחרים האבען אנגעהויבען גיין צו אים מיט סחורה, און ער האט געקויפט פון זיי פיל סחורה, איין סוחר איז ארויס געגאנגען דער אנדערער איז אריין געקומען, אז דער פעטער האט גיזעהן די פאבריקאנטען האבען שוין זייערע סחורות פארקויפט, האט ער געשי..ט צום יונגען מאן אנדערע פאבריקאנטען מיט סחורה, און די פאבריקאנטען האבען אויך אנגעהויבען גיין צו אים איינער נאך דעם אנדערין מיט סחורה, איינער איז אריין געגאנגען איינער איז ארויס געגאנגען, מען האט אים ניט געלאזט אפריהן, דערווייל האט דער יונגערמאן גיזעהן ער האט שוין באלד קיין געלד צו קויפען סחורה, עס איז אים נאר געבליבען געלט צו בעצאהלען אין סטאנציע און צו פארען צוריק אהיים, האט ער אויסגיהערט

צו קויפען סחורה. און די סחורה וואס ער האט געקויפט האט ער איינגעפאקט און האט זיך געמאכט פערטיג צו פארין אהיים, און ער איז געגאנגען צו זיין פעטער ער זאל זיך מיט אים געזעגענען. און ער האט דערציילט דעם פעטער פון די אלע סחורה וואס ער האט געקויפט, ווי פיל ער האט גיצאלט דערווייל אזוי ריידענדיג האט דער יונגערמאן אזיפץ גיטאהן. און האט גיזאָגט צום פעטער אָבער די פאר טעג האב איך גאר ניט גערוהט איך האב קיין צייט גיהאט צו עסין און בין ניט געשלאפען פון שווערע ארבייט וואס איך האב דא געהאט, דער פעטער האט גיהערט זיינע רייד און האט שטארק געלאכט און האט גיזאָגט צו אים, זאלסט וויסען מיין זוהן דאס אלץ האב איך דיר גיטאהן. ווייל איך האב מורא געהאט פאר דיר אין די שטאט לייפציג זענען דא גרויסע טעאטערס און אלע ערליי פערגעניגענס און דו ביזט נאך איינגער מענטש, האב איך מורא געהאט דו וועסט אנהייבען זעהן די אלע פרגעניגענס וועלין זיי דיר געפעלין, וועסטו אויף דעם אויסגעבען דיין געלט, דריבער האב איך גיאיילט די אלע פאבריקאנטען זיי זאלען דיר ברענגען די אלע סחורות, זיי זאלען ביי דיר צו נעמען די געלט מיט די צייט נאר אויף די סחורה, דו זאלסט האבין פרנסה אין דערהיים, און זאלסט ניט זוכען די נארישע פערגניגענס, דער נמשל איז הקדוש ברוך הוא האט ארא געשיקט דעם מענטש דא אויף די וועלט ער זאל מאכען אהאנדיל, ער זאל איינקויפען תורה און מצות און ער זאל זיי ברענגען אהיים אויף יענע וועלט ער זאל האבען פרנסה פאר די נשמה. נאר ווי דער מענטש קומט אהער אויף די וועלט איז אָבער דא צו זארגען ער זאל זיך ניט ציהען צו פרגניגענס און אויף דעם וועט ער פארברענגען די גאנצע צייט פון זיין לעבען וועט אים ניט בלייבען צייט אויף תורה און מצות, דריבער האט גאט געאסרת פיל פערגניגונס, ער האט גיבאטין וואס מען זאל עסין און וואס מען זאל ניט עסין, און וועלכע ווייבער עס זענען מותר און וועלכע ווייבער זענען אסור און אויף די זאכין וואס מען מעג טוהן, האט גאט אויך גיבאטין קדשים תהיו, איר זאלט זיין היילינ, איר זאלט זיין אפגעשיידט אפילו פון די פערגניגונס וואס מען מעג זיי טוהן, און מען האט באלד גיזאָגט צו זיי די אלע דינים פון די סדרה און די דינים פון די גאנצע תורה, ווייל זיי וועלין זיין בשעקטיגט

אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ד אַל־

אונקלוס

מִן אִמֵּיהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְּרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ד לָא תִתְפְּנוּן

ה"א איש אמו ואביו תיראו. יבמות ה' קידושין ל"ב לו מליצה לב כריתות כח: את שבתותי תשמורו. שבת סט יבמות ו:

רשב"ם

ולשמור: (ג) ואת שבתותי תשמורו. כשם שבעשרת הדברות נאמר כבוד אב ואם אצל שמירת שבת שהושוו בכודם לכבוד המקום אף כאן סמכן הכתוב לפי פשוטו:

בעל הטורים

על ידו ומקדשין אותו מלמעלה: אני ה' אלהיכם. וסמיך ליה דבר אל כל עדת בני ישראל לומר שבני ישראל יאמרו שמע ויאמרו ה' אחד: עדת בני ישראל. וסמיך ליה קדושים שבכל שבקדושה צריך עשרה דהיינו עדה וכן י"ם ה' אלהיכם בפרשה זו: אני ה' אלהיכם איש אמו ואביו תיראו לומר שהקול כבוד אב ואם ומוראם בכבוד השם ומוראו. וסמיך ליה את שבתותי תשמורו שאם א"ל אביו לחלל שבת אל ישמע לו. וסמיך לשבת ע"ג שעוסקים בה אומן יין לע"ג ומחלל שבת כגלוי' כפ"ק דחולין: אלהיכם. וסמיך ליה אל תפנו כלומר אל בעבירות מדעתכם אל תפנו לי:

רש"י

זוגה והללה וגו': (ג) איש אמו ואביו תיראו. כל אחד מכם תיראו ג אביו ואמו. זהו פשוטו. ומדרשו אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו ד הרי כאן שנים א"כ למה נא' איש שהאיש סיפק בידו לעשות אבל אשה רשות אחרים ה עליה: אמו ואביו תיראו. כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו. ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים: ואת שבתותי תשמרו. סמך שמירת שבת למורא אב לומר אף על פי שהזהרתיך על ז מורא אב. אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצות: אני ה' אלהיכם. אתה ואביך חייבין בכבודי ח לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. איזהו מורא לא ישב במקומו ט ולא ידבר במקומו י ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה כ מלביש ומנעיל מכניס ומוציא: (ד) אל תפנו אל האלילם.

שפתי חכמים

בשם בשם פרושים ונבדלים מן העמים במעשה כגון בלילה ותפלין ושאר מ"מ אבל בשב ואל תעשה אין שייך שום פרישות. ומתרץ הוי פרושים וגו' ר"ל דקאי אפרשה של ערוות דלעיל. ומן הסמיכות דנקט רש"י ר"ל כמו עבירות של ערוות: ג דק' לרש"י דהוה לי' יחיד ותיראו ל' רבים: ד וא"ת והא אמרי' הכא הכתיב אבה בלא. וי"ל דהיינו היכא דכתיב כל' זכר אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה אי לאו דרבייה: ה ואין לאקשויה א"כ למה מכבדין אשה. די"ל כיון נדונה או אלמנה דאין רשות אחרים עליה. פי' מפרה אותו כדמתרגמינן כי יפתה אחר יבדלנו דשם רש"י בזה שלא תקשה מנ"ל לפרש דלקמן סמכו יחד כדי לומר בקל"ש שהזהרתיך על מורא אב יאמר אין דוחה שבת הא כרש"י ס"ל כפי' יעקב לפיכך דמה שמוקדם בפסוק הוא עיקר. וכאן הקדי' מורא אב ואם לשבת א"כ דלמא מורא אב ואם דוחה שבת. ועוד מנ"ל לפרש וכן בשאר כל המצות דלמא דוקא שבת אינו דוחה שבוא חמור ויש בו כ"ע וכ"ת אבל שאר כל המצות נדחין מפני מורא אב יאמר לכך פי' אני ה' אלהיכם אתה ואביך כו': ה וא"ת והא בפרשה זו לא כתיב כבוד אלא מורא וגם לעיל פרש"י אם כן למה נא' איש מפני שהאיש כו' משמע נמי פר"ל דפרשה זו מדברת בכבוד דגבי מורא אין שייך סיפק ואין סיפק. וי"ל כיון דלעיל מכבדין השם מדכתיב תיראו וג"מ איש מוזהר מפני מאהבה מדכתי' איש כמו שפרש"י לעיל ואם איתו לענין מורא דאין שייך בה סיפק ואין סיפק תנהו לענין כבוד דשפיר שייך בו הוא כיפק מפני שרשות אחרים עליה: ט פי' כ"מ שמיוחד לו בבית. וי"מ מקום מיוחד שיש לו אלל זקנים: י כגון שהזקנים מדברים זה אמר זה וכשגיע הזמן שהוא מדבר לא ידבר הבן במקומו: כ וא"ת היאך

פירוש להורת אלהים

(ג) איש אימליכער מענטש פון אייך אמו ואביו פאר זיין מוטער און פאר זיין פאטער תיראו זאלט איר זיך פארכטען ואת שבתותי און מיינע שבתים זאלט איהר היטען איר זאלט ניט מחלל שבת זיין אפילו איך האב דיך גיבאטין דוא זאלסט מורא האבין פאר פאטער און מוטער אז ער וועט דיר אבער זאגין זייא מחלל שבת זאלסטו איהם ניט פאלגין ווארום אני ה' איך בין גאט אייער גאט דוא

ליקוטים על התורה

גיזעהן געזעהן די ווין און האבין געזעהן און האבען פון די ווין ניט געטרונקען האבען זיי געהאט גרוים צער דריבער קימט זיי צווייי דריטיל לוין געלט, דריבער האט גאט געזאגט צו משה די מלאכים וואס ביי זיי איז ניטא אצער הרע, אז מען גיט אויף זיי איין מאהל הייל נקיים איז שוין גענוג. אבער מענטשין וואס ביי זיי איז דא איצר הרע זאלסטו זיי זאגין זיי זאלין זיך צווייי מאהל און פיל מאהלו היילגען, און הלואי זאלין זיי ווערין הייליג:

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. יעדער מענטש זאל מורא האבין פאר זיין מוטער און פאטער און איר

משלי חכמים

מיט אזוי פיל דינים און וועלין זיין אפגעשיידט פון פערגעניגען, וועלין זיי נאר זוכען פרנסה פאר די נשמה:

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלהיכם.

יעדר מענטש מוז מורא האבין פר זיין פאטער און מוטער די גמרא זאגט ווייל גאט האט געבאטען מען זאל מורא האבין פאר פאטער און מוטער, וואלטען מיר זאגען אויב דר פאטער און מוטער זאגען צו דעם זוהן ער זאל מחלל שבת זיין ואדער

ער זאל טוהן איין אנדער עבירה מוז ער זיי פאלגען? דריבער זאגט דער פסוק ואת שבתותי תשמורו, מיינע שבתים מוזט איר היטען. ווארום איך בין אייער גאט, דאס וועלין מיר צו פארשטיין געבין מיט אמשל אין אשטאט זענען אמאל געווען דריי מענטשין וואס האבען קיין פרנסה געהאט, איז ביי זיי געבליבען זיי וועלין פארין אין אנדערע לענדער יעדער זאל זיך אויסלערנען אחכמה וואס פון די חכמה זאל ער קענען

מצות השם

(ג) [ריב] (עשה לב) ליראה מהאבות שאפי' הכו לבן וירקו בפניו לא יכלימם שנא' איש אמו ואביו תיראו:

איש אמו ואביו תיראו דאס איז אמצוה עשהו אמענטש זאל מורא האבין פאר זיין פאטער און מוטער, מורא הייסט אזוהן זאל ניט זיצען אויף דעם ארט וואס דער פאטער זיצט דארטין שטענדיג. און אז דער פאטער זאגט עפעס זאל ניט דער זוהן זאגין צום פאטער עס איז ניט אזוי ווי דו זאגסט, דער זוהן זאל ניט רופין דעם פאטער ביי זיין נאמין, נאר ער

זאל אים רופין טאטע ואדער אויף איין אנדער שפראכע וואס דער בעדייטונג איז טאטע, און אזוי ווי ער מוז מורא האבין פאר זיין פאטער, אזוי מוז ער מורא האבין פאר זיין מוטער, און אפילו דער פאטער אדער די מוטער האבין אים געשלאגין אדער פארשעמט און האבין אים געשפיגען אין פנים, טאר ער זיי ניט פארשעמען:

תִּפְנוּ֙ אֶל־הָ֣אֱלִילִ֔ם וֵֽאלֹהֵי֙ מַסֵּכָ֔ה לֹ֥א תַעֲשׂ֖וּ לָכֶ֑ם אֲנִ֖י יְהֹוָ֥ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃

אונקלוס

בָּתַר טַעֲוָון וְדַחֲלָן דְּמַתְּכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ

ת"א אל תפנו אל האלילים. שבת קמט :

רש"י

ל לעבדם (ת"כ) אלילים לשון אל כלא הוא חשוב: ואלהי מסכה . תחילתן אלילים הם אם אתה פונה אחריהם ם סופך לעשותן אלהות: לא תעשו לכם . לא תעשו לאחרים ולא אחרים נ לכם. וא"ת לא תעשו לעצמכם אבל אחרים עושין לכם ם . הרי כבר נאמר (שמות כ) לא יהיה

שפתי חכמים

אלא זה בכאן לפיל היה לו לפרשו וגם גבי כבוד היה לו לפרשו בפ' וישמע יתרו . וי"ל דבלא פי' זה הייתי אומר דמורא היינו דאפי' אמר לך חלל השבת תשמע לו ותחללו וכן בשאר כל המלות אם אומר לך עבור עליהם חייב אתה לשמוע לו ולעבור עליהם וכבוד דכתיב במקום אחר הוא שלא ישב במקומו כו' אבל השתא דפרש"י דמורא אב ואם אין דוחה המלות ע"כ מורא היינו לא ישב במקומו א"כ איזה הוא כבוד ומתכן מאכיל אותו וכו' : ל פי' לא תפנה מתשכתך לעבדם ואין פי' לעבדם כמשמעו שזה כבר אסור אחת בעשרת הדברות ואחת בפ' משפטים וילמד דאף שלא כדרכן אסור לעובדן. ועוד הא כ' אחר זה אם אתם פונ' סופך כו' והא כבר עשאן אלהות כיון שעובדן. אלא ע"כ ל"ל לא תפנה מתשכתך לעובדם . וא"ל אל תפנו לראות א"כ היה לו לכתוב לא תביטו : מ דאל"כ למה קראן תחלה אלילים ואח"כ קראן אלהים : נ ר"ל דמתלקינן הפסוק לא תעשו פי' לאחרים. ולכם פי' ולא אחרים לכם והוא שתי אזהרות אחת לא תעשו ואחת לכם : ס ואין להקשו'

דעת זקנים מבעלי תוספות

סבורא ולהבדיל במה שהעכו"ם עושין א"ה אל תפנו : (ד) ואלהי מסכה לא תעשו לכם. מהו לכם שהרי לעשות לאחרים יש אזהרה אלא אמר הקב"ה ואלהי מסכה לא תעשו לאחרים ומה שאחרים עושין לא תקבלו באלוה :

עניני קדושה ופרישות

למשה בידבר אל כל עדת בני ישראל המלות האלה, שהיה מפני שהכינם בזה לכרות הברית שבפרשה בחקתי, וכא להזהירם על המלות בכלל שישמרו אותם לא מפני שיחייב אותם השכל האנושי אלא מפני שלוה בהם השם, ולכך התחיל בכבוד אב ואם שהיא המפורסם שבפעולות בני אדם, ואח"כ אמר על שמירת שבת וכל המלות שבא זכרם בפרשה זו, וככל אחת אומר אני ה' אלהיכם להזכיר שישמרו המלות בעבור שהוא יתברך לוה בהם :

ליקוטים על התורה

זָאלְט הִיטְּען מַיינֶע שַׁבָּתִים. וָואס גִיהֶערִין דִי שַׁבָּתִים הִיטֶּען צוּ דִי מוֹרָא פוּן פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער. צוּ זָאגִין אוּנְז אויב דֶער פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער וֶועלִין זָאגִין צוּם קִינְד עֶר זָאל פָאלְגִין וָואס זֵיי זָאגִין אוּנ עֶר זָאל נִיט פָאלְגִין וָואס גָאט זָאגְט וַוייל זֵיי זֶענֶען צְוַויי שוּתְּפִים אוּנ גָאט אִיז נָאר אֵיין שוּתָּף . דְרִיבֶּער זָאגְט גָאט אִיר זָאלְט הִיטְּען מַיינֶע שַׁבָּתִים , פַאר וָואס הֵיט מֶען שַׁבָּת וַוייל שַׁבָּת וַוייזְט אַז גָאט הָאט בַּשַׁאפִין דִי וֶועלְט אִין זֶעקְס טֶעג אוּנ שַׁבָּת הָאט עֶר גֶערוּהְט אַז גָאט הָאט בַּשַׁאפִין

פירוש להורת אלהים

מִיט דַיין פָּאטֶער אוּנ מוּטֶער זֶענְט אִיר אַלֶע חַיָּיב מִיר כָּבוֹד צוּ גֶעבִּין אוּנ מִיךְ צוּ הֶערִין דְרוּם זָאלְסְטוּ זֵיי נִיט פָאלְגִין אַיין עֲבֵירָה צוּ טָאהן:

(ד) אַל תִּפְנוּ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט קֶערִין צוּ דִיא צוּרוֹת פוּן כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת צוּ דִינֶען זֵיי וֵאלֹהֵי אוֹיךְ זָאלְט אִיר נִיט מַאכִין גֶעצִין בִּילְדֶער צוּ אַנְדֶערֶע אוּנ אַנְדֶערֶע זָאלִין נִיט מַאכִין צוּ אֵייךְ אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין אַייֶער

משלי חכמים

הָאבֶּען זַיין פַּרְנָסָה , זֵיי הָאבֶּען אָפְּגִירֶעט צְוִוישֶׁען זִיךְ זֵיי זָאלִין זַיין אִין וֶועג נָאר אַיין יָאהר , עֶנְדֶע יָאהר זָאלִין זֵיי צוּ זַאמֶען קוּמֶען אוֹיף דֶעם אָרְט אוּנ יֶעדֶער זָאל וַוייזִין זַיין חָכְמָה וָואס עֶר הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט , אַזוֹי אִיז גִיוֶוען יֶעדֶר פוּן זֵיי אִיז גִיפָארִין אִין אַיין אַנְדֶער לַאנְד , יֶעדֶער הָאט גִילֶערְנְט אַיין אַנְדֶער חָכְמָה , אִין עֶנְדֶע יָאהר זֶענֶען אַלֶע דְרַיי גֶעקוּמֶען אִין דִי זֶעלְבִּיגֶע שְׁטָאט , יֶעדֶער פוּן זֵיי הָאט גֶעוִויזֶען זַיין חָכְמָה וָואס עֶר הָאט גִילֶערִינְט , אֵיינֶער הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט אַזוֹי אַשְׁפַּאקְטִיף וָואס מֶען הָאט גִיקֶענְט זֶעהן וַוייט הוּנְדֶערְט מַייל , דֶר אַנְדֶערֶר הָאט גִיבְּרֵיינְגְט אַלוּפְט־בַּאלָאן, צוּ פְלִיהֶען אִין דֶר הַייךְ הוּנְדֶערְט מַייל אַשָּׁעָה , דֶער דְרִיטֶער הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט אַזוֹי אַעֶפִּיל , דֶער רֵיחַ פוּן דֶעם עֶפִּיל וֶוער עס שְׁמֶעקְט צוּ אִים וֶוערְט גֶעזוּנְד פוּן אַלֶע קְרַאנְקְהַייטֶן , אִיצְט אִיז גֶעבְּלִיבֶּען בַּיי זֵיי , זֵיי זָאלֶען זַיין אַלֶע דְרַיי אִין דֶער וֶועלְט זוּכֶען פַּרְנָסָה פוּן זֵייעֶרֶע מַאשִׁינֶען , יֶעדֶער הָאט גֶענוּמֶען זַיין מַאשִׁין אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען , וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין וֶועג הָאבֶּען זֵיי גִיבְּלָאנְדְזֶעט , אוּנ הָאבֶּען נִיט גֶעוואוּסְט וְואוּ צוּ גֵיין . הָאט אֵיינֶער אַרוֹיס גֶענוּמֶען זַיין שְׁפַּאקְטִיף צוּא זֶעהן וִויא וַוייט זֵייא זֶענֶען פוּן אַשְׁטָאט , דֶער וַוייל הָאט עֶר דֶערְזֶעהן דִי רֶעזִידֶענְץ שְׁטָאט וְוא דֶער קֵייזֶער וואהְנְט , אוּנ הָאט גִיזֶעהן וִוי דָארְטֶען אִיז אַגְרוֹיסֶער טְרוֹיֶער וַוייל דֶעם קֵייזֶערְס טָאכְטֶער אִיז גִיפֶערְלִיךְ קְרַאנְק , אוּנ אַלֶע דָאקְטוֹירִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט זֵיי הָאבֶּען צוּ אִיר קֵיין הִילְף זִיא זָאל בְּלַייבֶּען לֶעבֶּען , אִיצְט הָאבֶּען זֵיי אָנְגֶעהוֹיבֶּען קְלֶערִין וִוי קוּמְט מֶען אַזוֹי גֶעשְׁוִוינְד אִין דִי רֶעזִידֶענְץ שְׁטָאט עֶס אִיז דָאךְ גַאנְץ וַוייט , הָאט דֶער אַנְדֶערֶער גֶעזָאגְט אִיךְ הָאב דָאךְ אַלוּפְט־בַּאלָאן , וֶועלֶען מִיר אַלֶע דְרַיי אַרַיין זִיצֶען אִין דֶעם לוּפְט־בַּאלָאן אוּנ מִיר וֶועלִין אַוֶועק פְלִיהֶען צוּם קֵייזֶער , דֶער דְרִיטֶער הָאט דָאךְ זַיין עֶפִּיל וֶועט עֶר גֶעזוּנְד מַאכֶען דֶעם קֵייזֶערְס טָאכְטֶער , וֶועלִין מִיר אַלֶע דְרַיי גְלִיקְלִיךְ וֶוערִין . זֵיי הָאבֶּען אַזוֹי גִיטָאהן אוּנ אִין עֶטְלִיכֶע מִינוּטִין זֶענֶען זֵיי שׁוֹין גִיוֶוען אִין דִי רֶעזִידֶענְץ שְׁטָאט , דֶער אֵיינֶער וָואס הָאט דֶעם עֶפִּיל אִיז אַרַיין גֶעגַאנְגֶען צוּם קֵייזֶערְס טָאכְטֶער אוּנ הָאט אִיר גִיגֶעבֶּען דֶעם עֶפִּיל צוּ דִי נָאז , וִוי זִיא הָאט נָאר אַשְׁמֶעק גִיטָאהן פוּן דֶעם עֶפִּיל אִיז אִיר בַּאלְד בֶּעסֶער גִיוָוארִין , פַּארִין נַאכְט הָאט עֶר אִיר גִיגֶעבֶּען נָאךְ אַמָאל דֶעם עֶפִּיל צוּ שְׁמֶעקִין פוּן אִים , אִיז זִי גֶעזוּנְד גִיוָוארֶען . בַּיי דֶעם קֵייזֶער אִין שְׁטוּב אִיז גִיוָוארֶען אַגְרוֹיסֶע פְרֵייד , מֶען הָאט גֶעמַאכְט אַגְרוֹיסֶע שִׂמְחָה אוּנ אַסְעוּדָה פַאר דִי אַלֶע דְרַיי מֶענְטְשִׁין , וַוייל דוּרְךְ זֵיי אִיז דִי טָאכְטֶער פוּן מֶלֶךְ גֶעזוּנְד גִיוָוארִין , נָאכְדֶעם הָאט דֶער מֶלֶךְ גִיזָאגְט צוּ דִי דְרַיי מֶענְטְשִׁין וָואס זָאל אִיךְ אַייךְ

מצות השם

(ד) [רין] (לאו קכא) שלא לפנות לאחר העבודת כוכבים לא במחשבה ולא בדבור ולא בשמות שבראים שנאמר אל תפנו אל האלילים :

(שם) [ריד] (לאו קכב) שלא לעשות אלילים ואפילו לעובד כוכבים שנא' ואלהי מסכה לא תעשו לכם :

אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים וגו' . וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה מֶען זָאל זִין נִיט קֶערִין צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה פוּן דִי גֶעצִין דִינֶער , מֶען זָאל ו כְּט טְרַאכְטִין אוּנ נִיט רֵיידִין אוּנ נִיט אַקוּק טָאהן צוּא עֲבוֹדָה זָרָה פוּן דִי גֶעצִין דִינֶער :

וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לא תַעֲשׂוּ לָכֶם . וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לא תַעֲשֶׂה מֶען זָאל נִיט מַאכִין אַבִּילְד אֲפִילוּ פַאר אַגֶעצִין דִינֶער עֶר זָאל דִינֶען צוּ דֶעם בִּילְד :

ה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ: ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם

אֱלָהֲכוֹן: ה וַאֲרֵי תִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנֵּיהּ: ו בְּיוֹמָא דִיתְנְכֵס יִתְאֲכֵל

ת"א לרלונכם תזבחוהו. זבחים מז מנחות קי חולין יג כס: ביום זבחכם יאכל. פסחים ג מגילה כ:

רשב"ם

(ת) לרצנכם. שיהא תמימים לסמיכה ולכל משפטיו של קרבן וכמו שמפרש והולך:

שפתי חכמים

למה לא מקשה רש"י נמי וגם תעשו לאחרים. דזה אין מהורך דלא משמע מלא יהי' לך אלא אם עושה הוא או אחרי' לו שאסור לקיימו אבל שהוא לא יעשה לאחרים לא משמע מלך. וא"ת הואיל וכן הוא דלמא הוא מותר לעשות לאחרים דדוקא כתיב לא תעשו לכם. וי"ל הואיל ומרבינן מלך לא שלך ולא של אחריכ ע"כ לכם דכתיב כאן לא קאי אלא תעשו דהא של אחרים נמי אסור לך ולריך לחלק הפסוק וא"כ לא תעשו ע"כ לא תעשו לאחרי' משמע. מסרי"ן: ע ר"ל במתעסק בדבר אחר ולא שחיטה לידו כגון שזרק סכין בכותל לנועלו ובזריקה נשחטה הבהמה בלא כוונה:

בעל הטורים

ס' אלהיכם. וסמיך ליה וכי תזבחו שלריך לזבוח לה': ס) הזבחהו חסר וי"ו שלא יהיו שנים שוחטים זבח אחד:

רש"י

לך לא שלך ולא של אחרים: (ה) וכי הזבחו וגו'. לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא ע"מ להאכל בתוך הזמן הזה שאם לקבוע להם זמן אכילה הרי כבר נאמר (ויקרא ז) ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו': **לרצנכם תזבחהו**. תחלת זביחתו תהא ע"מ נחת רוח שיהא לכם לרצון שאם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לפני: **לרצנכם**. אנפיי"לימנטו. זהו לפי פשוטו. ורבותינו למדו (חולין יג) מכאן למתעסק בקדשי' ע שפסול שצריך שיתכוין לשחוט: (ו) **ביום זבחכם יאכל**. כשתזבחוהו תשחטוהו ע"מ זמן זה שקבעתי לכם כבר:

עניני מתנות עניים

(ס) וכי תזבחו זבח שלמים לה' וגו'. אם יהיה כל עבודתכם לשם השם לא תחטאו ולא תלטרכו להביא קרבנות חטאות ואשמות רק כאשר תזבחו איזה קרבן יהיה שלמים, ורק לרלונכם תזבחו אותו. אני איני מלוה לכם שתזבחו אף שלמים, רק אם פרלו לזבוח זבחי שלמים תוכלו לזבוח, ואף שהזבחי שלמים הוא לרלונכם עכ"ז יש בו קדושת קרבן, ע"כ נתתי זמן לאכילתו שני ימים, ואם ישחט במחשבה זרה פגול הוא לא ירלה, ומלות השלמים היא ג"כ מלות לדקה, כי בשמ לא יוכלו הוא וביתו לאכול שור שלם בשני ימים, מסתמא יזמין אליו איזה עניים ויתומים שיאכלו אתו. ע"כ יהיה לרלון לפני הקב"ה כאילו הקריב כל הבשר על מזבח ה', ולא מבשר זבח שלמים לבד יתן לעניים, רק אף בקולרכם את קליר ארלכם לא תכלה פאת שדך לקלור ולקט קלירך לא תלקט וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם, והאי לעני ולגר תעזוב אותם קאי על שלמים ופאה ולקט ועוללות ופרט, שהעיקר מכל אלה שהעניים יהנו מהם, ולא תעשה כל זה מלד הרחמנות, כי ירך לבבך, ותאמר איך אוכל לאכול בשר לבדי ולקלור שדי וכרמי לי לבדי ורעי אין כל, ולמען יהיה לבבך טוב עליך, ע"כ תתן להעניים חלקם כדי שתאכל אתה את כל במנוחת הלב, לא זהו עובד ה' רק עובד את עלמו, יעובתו ידרוש, ע"כ אמר הקב"ה על כל מלות אלה אני ה' אלהיכם, לשם מלות ה' תעשה כל זאת ותתן לעני חלקו מחמת אני ה' אנהי כלכם אלהיך ואלהי העני, וחלק העני הוא אללך, וכך חלקתי אנכי, שלך יהיה כך וכך, ולעני יהיה כך וכך, ומדוע ככה חלקתי אין לך עסק בנסתרות אלא אתה תתן לעני לשלם סוכן אשר יש להעני עמך.

פירוש לתורת אלהים

גאט: (ה) וְכִי תִזְבְּחוּ און ווען איהר וועט שעכטין אשעכטונג פון שְׁלָמִים צו גאט לִרְצוֹנְכֶם זאלט איר שעכטין עס זאל אייך זיין לְרָצוֹן פאר מיר כְּלוֹמַר איהר זאלט ניט טראכטין בְּשַׁעַת שעכטין איין מַחֲשָׁבָה פְּסוּלָה ווארום אז איהר וועט יוא האבין אמַחֲשָׁבָה פְּסוּלָה וועט אייך דער קָרְבָּן ניט בּווילִיגען פאר מיר: (ו) בְּיוֹם דער קָרְבָּן שְׁלָמִים זאל געשאכטין ווערין אויף דעם תְּנַאי אז עס

ליקוטים על התורה

דיא וועלט האט דאך גאט בּשאפין דעם ערשטען מענטש. זיינען דאך אלע מענטשין קינדער פון גאט איז דאך דער פאטער און די מוטער אויך קינדער פון גאט. מוזין זיי דאך אויך פאלגין גאט. אז גאט הט גיבאטין אויף אמִצְוָה. איז דר פאטער און די מוטער און דער קינד מְחוּיָב צו טאהן די מִצְוָה. ווייל אלע צו זאמען ווערין גערופען די קינדער פון גאט:

ולא

משלי חכמים

געבען צום בעלוינונג, פון געלט געבען שטועסט מען נישט, איך וועל אייך בעזארגען איר זאלט האבען פרנסה אזוי לאנג איר וועט לעבען, איך וויל אייך אבער געבין מיין מאכטער פאר אווייב, קלויבט אייך אויס צו וועלכען פון אייך איך זאל זיא געבען, איז גיווארען צווישען זיי אקריג, דער ערשטער האט גיזאגט ווען איך וואלט ניט דערזעהן מיט מיין שפאקטיף אז דעם מלכ'ס טאכטער איז קראנק, פון וואנען וואלט איר געוואסט. דריבער בין איך דר עיקר פון דעם מלכ'ס טאכטער געזונד ווערין קומט מיר דעם מלכ'ס טאכטער פאר אווייב, דער אנדערער האט גיזאגט ווען נ ט מיין לופט-באלאן ווי אזוי וואלט מען געקומען צום מלך, בין איך דער עיקר פון דעם מלכ'ס טאכטער געזונד ווערען, קומט מיר דעם מלכ'ס טאכטער פאר אווייב, דער דריטער האט גיזאגט ווען נים מיין עפיל וואלט דאך דעם מלכ'ס טאכטר נים געזונד גיווארין קומט מיר דעם מלכ'ס טאכטער פאר אווייב, איז מען גיקומען פרעגען דעם מלכ'ס טאכטער וואס זיא וועט זאגין ווער זאל זיין איר מאן. האט זיא גיזאגט גירעכט זייגען אלע דריי. מיין רפואה איז געקומען דורך אלע דריי. אייגער אן דעם אנדערען האט נים גיקענט העלפען. דאס איז אלין אז מיר וועלין שמועסין פון די איצטדיגע היילונג מיינע. אבר אז מיר ווילין שמועסין פון ווייטר דארף מען שוין נים דעם שפאקטיף און מען דארף שוין נים דעם לופט-באלאן מען דארף נאר דעם עפיל. און דעם עפיל דארף איך אלע טאג. ווייל איך בין שוואך. און איך קען עפטערס קראנק ווערען. דריבער דעם מענטש מיט דעם עפיל קען איך נים אוועקלאזין פון זיך און מיט אים מוז איך חתונה האבין. דער נמשל איז יעדער מענטש איז גיבארין גיווארין פון דריי שותפין. הקדוש ברוך הוא און פאטער און מוטער. איצט לאמיר זעהן וועמען דארף דער מענטש בעסער פאלגין, דעם פאטער און מוטער אדער הקדוש ברוך הוא. אמת אלע דריי זענן גלייכע שותפין אן איינעם פון די דריי וואלט דער מענטש נים גיקענט גיבארען ווערין. מיר וועלין אבער נים שמועסי פוז וואס עס

ומיומא דבתרוהי ודישתאר עד יומא תליתאה בנורא יתוקד: יאכל וממחרת והנותר עד־יום השלישי באש ישרף:

ת"א והנותר עד יום. זבחים לו: השלישי. זבחים כח כט:

משלי חכמים

איז גיוועזן, מיר וועלן שמועסן פון וואס עס וועט זיין, אז דאס קינד איז שוין דא אויף דער וועלט, אפילו ווען ער איז נאך קליין קען ער אויסקומען אן זיין פאטער און מוטער. זייגען קען ער פון איין אנדערע אשה אויך. אויף נעאדעוועט קען ער ווערן פון אנדערע מענטשן אויך, און אז ער ווערט שוין גרויס דארף ער קיינעם נים, אבער צו הקדוש ברוך הוא דארף ער אייביג אן קומען. מיט לעבן מיט געזונד מיט פרנסה. פארשטייען מיר וועסן מוז דער מענטש פאלגען, צו הקדוש ברוך הוא. ניט צו זיין פאטער און מוטער. דריבער זאגט די תורה יעדער מענטש זאל מורא האבין פאר זיין פאטער און מוטער. יעדער מענטש דארף געבען כבוד צו זיין פאטער און מוטער. דאס איז נאר אז די פאטער און מוטער זאגען צום קינד אזעלכע זאכין וואס איז ניט דערגעגען די געבאט פון גאט. אבער אז דער פאטער און מוטער זאגין אנדערש ווי גאט זאגט מוז מען פאלגין ווי גאט זאגט:

פירוש לתורת אלהים

זאל גיגעסין ווערין דעם טאג ווס ווערט גישאכטין וממחרת און מארגין בלומר עס זאל גיגעסין ווערין צוויי טאג והנותר און דס וואס בלייבט איבער אוף דעם דריטען טאג באש זאל פר ברענט ווערין אין פייער:

מצות השם

(ס) [רטו] (לאו קכג) שלא לאכול הנותר מן הקדשים אחר זמן המוגבל לאכילתם שנאמר והנותר עד יום השלישי באש ישרף וגו' ואוכליו עונו ישא וגו':

והנותר עד יום השלישי וגו'. (דאס איז א מצות לא תעשה) די קרבנות וואס האבין אויסגיצעטע צייט ביז ווי לאנג מען זאל זיי עסין, אזוי ווי שלמים וואס מען דארף זיי עסין צוויי טאג, אויב עס איז געבליבין פון די פלייש אויף דעם דריטין טאג טאר מען ניט עסין די געבליבענע פלייש, נאר מען מוז זיא פארברענען:

נביאים יחזקאל כ

להמשיך מנ"ה רז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנבת אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה רנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ ג הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃ ד וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ה בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ ו וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי

א והוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר: ב בר אדם אתנבי לסבי ישראל ותימר להון כדנן אמר יי אלהים הלמתבע אולפן מן קדמי אתון אתן קיים אנא אם אשתאל לכון במימרי אמר יי אלהים: ג התוכח יתהון התוכח בר אדם ית תועבת אבהתהון הודעינון: ד ותימר להון כדנן אמר יי אלהים ביומא דאתרעיתי בישראל וקיימית להון במימרי לזרעא דבית יעקב ואתגליתי למפרקהון בארעא דמצרים וקיימית להון במימרי למימר אנא יי אלהכון: ה ביומא ההוא קיימית להון במימרי לאפקותהון מארעא דמצרים לארעא דיהבית להון עבדא חלב ודבש תושבחא היא לכל מדינתא: ו ואמרית להון גבר ית שקוצוהי

רש"י

(ג) התשפוט אותם. ל' ויכוח: (ה) אשר תרתי. לשון ויתורו: צבי היא. יופי של כל הארצות:

מצודת דוד

(ב) הלדרוש. הוא בה"א השאלה באמר האם באתם לדרוש אותי בתפלה הנה דעו הריני נשבע חי אני אם אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: (ג) התשפוט. האם תוכח עמהם להודיעם שהדין עמדי זאת עשה הודיעם גם תועבות אבותם עם מה שהוסיפו המה: (ד) ביום בחרי בישראל. אשר בחרתי בישראל בהיותם במצרים: ואשא ידי. אז נשאתי ידי בשבועה להוציאם משם: ואודע להם. נודעתי להם שמה בהבטחת הגאולה ובשאתי ידי בשבועה נאמר להם אני ה' אלהיכם. ר"ל אני אהיה למנהיג ומשגיח עליכם לא כגויי הארצות שהמה מושגחים בהמלצי' מערכת השמים ושריהם של מעלה: (ה) ביום ההוא. ר"ל בו ביום שנשבעתי להם שאהיה להם למנהיג ומשגיח אז נשבעתי להוציאם ממצרים אל ארץ אשר תרתי אותה להם בעיון זבת חלב ודבש והיא המיופה לכל הארצות: (ו) ואומר אליהם. על ידי אהרן

עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל־תטמאו אני יהוה
אלהיכם:

ארחיקו מקבל עינוהי ובפולחן טעות מצראי לא הסתאבון אנא יי אלהכון:

מצודת דוד

אמרתי אליהם כל איש ואיש השליכו השקוץ והתעוב שעיניו מרא'ו לו כי העין הוא סרסור לעבירה: ובגלולי. בעכו"ם של מצרים אל תטמאו ללכת אחריהם: אני ה' אלהיכם. כאומר ואיך א"ך תחליפו אותי בעכו"ם:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

כתובים משלי כו

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א הדלת תסוב על־צירה ועצל על־מטתו: ב טמן עצל ידו
בצלחת נלאה להשיבה אל־פיו: ג חכם עצל בעיניו
משבעה משיבי טעם: ד מחזיק באזני־כלב עבר מתעבר
על־ריב לא־לו: ה כמתלהלה הירה זקים חצים ומות:
ו כן־איש רמה את־רעהו ואמר הלא־משחק אני:

א היך תרעא דמכרך על צירתה היכנא עטלא על ערסה: ב עטלא מטשי אידיה בשחתא לעי דנהפכיה לפומה: ג עטלא חכים בעינוי טב מן שובעא יהבי טעמא:
ד דלכד באורנוי דכלבא נצי ומתגצי על דינא דלא דיליה: ה איך הוא דמפחת פשט גירי שנוני דמותא: ו היכנא גברא דמרמיה בחבריה ואמר מגחך גחבית:

מצודת דוד

(א) הדלת. כמו הדלת תסבב עלמה על הציר הנה והנה ולא הלא ממנה כן העצל יתהפך על מטתו ולא יקום: (ב) טמן. הנה העצל יתעצל במלאכה וכל היום עוסק באכילה וידיו טמונים בצלחת לקנח התבשיל המתדבק בו והנה לסופו יהי' נלאה ועיף להשיב ידו אל פיו להשים בה המאכל והוא מכין מלילה לו' שיחסר לחמו וכאלו נלאה להשים המאכל אל פיו: (ג) חכם עצל. העצל הוא חכם בעיני עצמו יותר משבעה רואי פני המלך היודעים להשיב טעם על כל אשר ישאלום כי בעבור העצלות יתחכם למצוא טעם על ביטול המלאכה: (ד) מחזיק. כמו האוחז באזני כלב הנה הוא גרם לעצמו נשיכת הכלב כן המתמלא עברה וזעם להתעבר ולכעוס על ריב שאין נוגע אליו כי כאשר יוזק בדבר הזה הוא גרם לעצמו: (ה) כמתלהלה. כמו המתייגע לזרוק גלולים של אש הנכבים טרם יבואו אל מי שזרקום ולא יזיקו אותו הנה עכ"ז לא יגע לריק כי כונתו להמן ידו לזרוק בו חצים ודברים הממיתים: (ו) כן איש. כן המרמה את רעהו וכאשר ירגיש בדבר שיב לו הלא לשחוק עשיתי וכוונתי היתה לגלות לך הנה ידוע תדע שלא כן הוא והשמר ממנו כי דעתו לרמות כאשר ימצא ידו:

רש"י

(ב) בצלחת. ביורה חמה טומן מפני הקור: (ג) משיבי טעם. חכמים: (ד) מחזיק באזני כלב. כן מתעבר על ריב וגו': (ה) כמתהלהלה. כמתיגע לירות זיקים של אש: (ו) כן איש רמה. שמפתה את רעהו לדבר עבירה וכשחברו מרגיש שהוא מתעה אותו אומר משחק אני:

פירוש עברי טייטש

(ג) הדלת תסוב על צירה אזוי וויא דיא טיר דרייט זיך הין אונ צוריק אויף איר ריגעל ווען מען מאכט איהר אויף אדער צו ועצל על מטתו אזוי דר פוילער דרייט זיך הין אונ צוריק אויף זיין בעט אונ פוילט זיך אויף צו הייבין פון איהר: (ב) טמן עצל ידו בצלחת דער פוילער בהאלט שטענדיג זיינע הענט איינע אין דיא אנדערע פאר דער קעלט, אדער ער האלט זיי אין אנווארעמען קעסיל נלאה להשיבה אל פיו ער איז אפילו מיד ער זאל זיי ארויס נעמען צו אומקערין דאס עסין אין זיין מויל, אונ לייט בעסער הונגער אונ וויל ניט ארבייטען: (ג) חכם עצל בעיניו דער פוילער איז ביי זיך קלוג אין זיינע אויגען משבעה משיבי טעם מעהר פון דיא זיבען קלוגע וואס זיצען שטענדיג בייא דעם מלך אונ דארפין אויף יעדער זאך זאגין אטעם פאר וואס דארף מען אזוי אדער אזוי טאהן, געפינט נאך דער פוילער מעהר טעם פאר וואס מען דארף ניט לערנען אדער ארבייטען: (ד) מחזיק באזני כלב אזוי ווי דער וואס האלט דיא אויערין פון אהונט קען ער נאך פון איהם קריגען אביס עובר מתעבר על ריב לא לו אזוי דער מענטש וואס גייט ווערין אין כעס אונ קריגען זיך אזוי אקריג וואס גיהער ניט צו איהם, קען ער נאך ניזוק ווערין פון זיך וואס ער כעסת זיך אדער פון יענעם וואס ער קריגט זיך מיט איהם: (ה) כמתלהלה הירה זיקים חצים ומות אזוי וויא דער וואס מידט זיך צו ווארפען מיט א שליידער שטיינער קען דאך זיין ער זאל ווארפין מיט דעם זעלבין שליידער פיילין וואס טייטין יענעם, דארפסטו זיך היטען: (ו) כן איש רמה את רעהו אזוי אז דוא זעהסט אז אמענטש נארט זיין חבר ואמר הלא משחק אני אונ זאגט איך טוה דאס נאר פאר אגילעכטער, דארפסט דו זיך פאר אזויא אמענטש היטען ווארום ער קען מזיק זיין אן א גילעכטער אויך:

כלי אמלעי דחסד דמלכות דיליה אלף למד אלף למד

איזהו ערים הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה י' טפחים או בצד חריץ שהוא עמוק י' טפחים ורחב ד' נותנין לו עבודתו ארבע אמות. בש"א מודדין ארבע אמות מעיקר הגפנים לשדה ובית הלל אומרים מן הגדר לשדה א"ר יוחנן בן נורי טועין כל האומרים כן אלא אם יש שם ד' אמות מעיקר גפנים ולגדר נותנין לו את עבודתו וזורע את המותר וכמה הוא עבודת הגפן ששה טפחים לכל רוח רע"א שלשה: (ב) ערים שהוא יוצא מן [א] המדרגה ר"א בן יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את כולו ה"ז אוסר ארבע

איזהו ערים. שנותנים לו עבודתו ד"א כעבודת הכרם אע"פ שאינה אלא שורה אחת. וערים הוא שמסרגים קנים כמו ערש כדרך שמסרגים את המטות ומדלין עליה שריגי הגפנים ואליבא דב"ה קבעי דאמרי לעיל בפרק ד' אינו כרם עד שיהיו שם ב' שורות ובערים מודו דבשורה אחת נמי הוי כרם: מן הגדר ולשדה. כגון אם היו הגפנים נטועים למזרחה של גדר והזמורות עולים על הגדר אם בא לזרוע למערבה של גדר (א) אין מונין ד"א מעיקרן של גפנים שהם להלאה מן הגדר אלא צריך להרחיק ד"א מן הגדר שהריגי הגפנים מודלות עליו וזו מקולי ב"ש וחומרי ב"ה: טועים כל האומרים כן. דלעולם לא אמרו ב"ה דערים של שורה אחת של גפנים כרם להצריכה שירחיקו ממנה לשדה ד"א ולא הוזכר דין ד"א בערים אלא לענין זה שאם יש ד"א מעיקר גפנים לגדר שהן מודלות עליה נותנין לו את עבודתו ו"ט כמו שנותנים לגפן יחידית: וזורע את המותר. עד הגדר ואם אין ד"א מעיקר הגפנים עד הגדר לא יביא זרע לשם מידי דהוה אגפן שהיא נטועה בגת או בנקע דאמר רבי יוסי בפרקין דלעיל אם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם ורבי יוחנן בן נורי ורבי יוסי אמרו דבר אחד (ב) והכי מפורש בהדיא בירוש': ר"ע אומר שלשה. טפחים היא עבודת גפן יחידית. ואין הלכה כר"ע: (ב) מן המדרגה. מתל גבוה עשוי כעין המדרגה: אם. כשהוא עומד למטה בארץ יכול ללקט הענבים התלוין בערים רואים את כל הערים כאלו הוא מקום עיקר הגפנים ושרשן ואוסר ד"א בשדה לכל רוח מכפת הערים ולחוץ ודוקא לכתחלה הוא דאסור לזרוע אבל אינו מקדש אלא ששה. טפחים מידי דהוי אמותר פסקי ערים דלקמן בפרק ז':

(א) וגם הר"מ בחבורו כ' כן. והקשה הראב"ד דאמאי צריך הרחקה מאחורי הכותל שהרי הכותל בין הגפנים והזרע. ופי' הכ"מ דשאני הכא שהגפנים ערוסים על הכותל אזי הגדר להיות כאלו הוא עיקר הגפנים: (ב) ולעיל כ' דאין הלכה כר"י וכ"כ במ"ז דלקמן: [א] המדרגה. וז"ל

פרק ו **א** אֵיזֶהוּ עָרִים הַנּוֹטֵעַ שׁוּרָה שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר שֶׁהוּא גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ בְצַד חָרִיץ שֶׁהוּא עָמוֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ ד' אַמּוֹת דֶער דִין אִיז אַז מֶען וִויל זֵייעֶן תְּבוּאָה מוּז מֶען דֶער וַוייטֶערִין דִי תְּבוּאָה פוּן אַווייְנְגַארְטִין פִיר אֵיילִין. אוּנ אַווייְנְגַארְטִין הַייסְט אַז עֶס אִיז גֶעפְלַאנְצְט פִינְף ווייְנְשְׁטָאקִין אִין צְווייא שׁוּרוֹת, אָבֶּר אַז עֶס אִיז נָאר גֶעפְלַאנְצְט אֵיין שׁוּרָה הַייסְט עֶס נִיט אַווייְנְגַארְטִין אוּנ מֶען דַארְף נָאר דֶער־ווייטֶערִין דִי תְּבוּאָה פוּן ווַייְנְשְׁטָאקִין זֶעקְס טְפָחִים. זָאגְט דִיא מִשְׁנָה אוֹיבּ עֶר הָאט גֶעמַאכְט דִי שׁוּרָה ווייְנְשְׁטָאקִין אַזוֹ ווִי אַעֲרִים דַארְף מֶען דֶערְווייטֶערִין דִיא תְּבוּאָה פוּן עָרִים פִיר אֵיילֶען, אוּנ וָואס הַייסְט אַיין עָרִים אַז עֶר פְלַאנְצְט פִינְף ווַייְנְשְׁטָאקִין אִין אֵיין שׁוּרָה בַּייא אַוואנְט וָואס עֶר אִיז הוֹךְ צֶעהְן טְפָחִים אָדֶער בַּייא אַיין חָרִיץ (אַגְרָאבֶּן) וָואס עֶר אִיז טִיף צֶעהְן טְפָחִים אוּנ בְּרֵייט פִיר טְפָחִים אוּנ אוֹיף דֶעם ווַאנְט אָדֶער אוֹיף דֶעם חָרִיץ הָאט עֶר אוֹיס גֶעפְרַאכְטֶען מִיט שְׁטֶעקְלַאךְ אַזוֹי ווִיא מֶען פְלֶעכְט אוֹם אַבֶּעט, (עָרִים אִיז טַייטְשׁ אַבֶּעט) אוּנ אוֹיבֶּען הָאט עֶר אַרוֹיף גִיצוֹגִין דִיא צְווַייגֶען פוּן דִיא ווַיין שְׁטָאקִין, דַארְף מֶען דֶערְווַייטֶערִין פִיר אֵיילֶען אוּנ דֶער נָאךְ זֵייעֶן תְּבוּאָה בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים מוֹדְדִין ד' אַמּוֹת מֵעִיקַּר הַגְּפָנִים לַשָּׂדֶה בֵּית שַׁמַּאי זָאגֶען אוֹיבּ עֶר ווִיל זֵייעֶן תְּבוּאָה פוּן דֶער אַנְדֶערֶער זַייט ווַאנְט, דְהַיְינוּ דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין זֶענִין גֶעפְלַאנְצְט אִין דָרוֹם זַייט פוּן ווַאנְט אוּנ דִיא צְווַייגִין גֵייעֶן אַרוֹיף אוֹיף דֶעם ווַאנְט אוּנ עֶר ווִיל זֵייעֶן אִין צָפוֹן זַייט, מֶעסְט עֶר דִיא פִיר אֵיילֶען פוּן דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים מִן הַגָּדֵר לַשָּׂדֶה אוּנ בֵּית הִלֵּל זָאגֶען עֶר מֶעסְט דִיא פִיר אֵיילֶען פוּן ווַאנְט. נָאךְ בֵּית שַׁמַּאי דַארְף עֶר זִיךְ ווייְנִיגֶער דֶער ווַייטֶערִין פוּן ווַאנְט ווִיא נָאךְ בֵּית הִלֵּל אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי טוֹעִין כָּל הָאוֹמְרִים כֵּן הָאט רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי גֶעזָאגְט דִיא ווָאס זָאגֶען אַז פוּן אַעֲרִים זָאל מֶען דֶערְווַייטֶערִין דִיא תְּבוּאָה פִיר אֵיילֶען, זֶענֶען זִיךְ טוֹעֶה אֶלָּא אִם יֵשׁ שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעִיקַּר גְּפָנִים וְלַגָּדֵר נוֹתְנִין לוֹ אֶת עֲבוֹדָתוֹ וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר נָאר ווָאס עֶס שְׁטֵייט דֶער דִין פוּן פִיר אֵיילֶען בַּייא אֵיין עָרִים, דָאס אִיז צוּא אֵיין אַנְדֶער דִין, אוֹיבּ עֶס אִיז דָא פִיר אֵיילֶען פוּן דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין בִּיז צוּם ווַאנְט ווָאס דִיא צְווַייגֶען לִיגֶען אוֹיף אִיהְם, אִיז גֶענוּג מֶען זָאל דֶער ווַייטֶערֶען זֶעקְס טְפָחִים פוּן דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין אוּנ מֶען מֶעג זֵייעֶן תְּבוּאָה דִיא אִיבֶּערִיגֶע אֵיילֶען בִּיז צוּם ווַאנְט, אוּנ אוֹיבּ עֶס אִיז נִיטָא פִיר אֵיילֶען פוּן דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין בִּיז צוּם ווַאנְט טָאר מֶען גָאר נִיט זֵייעֶן פוּן דִיא ווַיינְשְׁטָאקִין בִּיז צוּם ווַאנְט וְכַמָּה הִיא עֲבוֹדַת הַגֶּפֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה ווִיא פִיל אָרְט דַארְף מֶען אַרוּם אַווייְנְשְׁטָאק אִים צוּ בֶּעאַרְבֵּייטֶען, זֶעקְס טְפָחִים אִין אַלֶע זַייטֶען פוּן ווַייְנְשְׁטָאק רַבִּי עֲקִיבָא זָאגְט עֶס אִיז גֶענוּג דְרֵייא טְפָחִים: **ב** עָרִים שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַמַּדְרֵגָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אִם עוֹמֵד בָּאָרֶץ וּבוֹצֵר אֶת כּוּלּוֹ הֲרֵי זֶה אוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בַּשָּׂדֶה וְאִם לָאו אֵינוֹ אוֹסֵר אֶלָּא כְּנֶגְדּוֹ ווֶען פִינְף ווַיינְשְׁטָאקִין שְׁטֵייעֶן אוֹיף

ואם לאו. שאינו יכול ללקט כל ענבים עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד והולה לו מותר ואפי' בתוך ד"א של עיקר הגפנים של ערים הואיל ועומדים על המדרגה. וכן הלכה: אף הנוטע. שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה בשתי שורות שצריך כדי שיחשבו כרם והשתא לא מיירי בערים אלא בב' שורות של גפנים שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב: אם. המדרגה גבוה י'. אין ב' שורות מצטרפות להיות כרם אלא דין גפן יחידית יש לכל שורה ושורה. ואין הלכה כר"א (ג): (ג) אפיפירות. עצים או קנים (ד) ארוגים שתי וערב ומדלים עליהם שריגי הגפנים ומשכיבים אותן בהן כשהן ארוכות הרבה ואם הדלה הגפן על מקצת האריג אסור לזרוע תחת המותר ואע"פ שאין עליו זמורות ואם זרע לא קדש: אם הלך החדש. שגדל הגפן והוליא שריגים ומלא כל האפיפירות: אסור. הזרע שנזרע תחת המותר אם הוסיף מאתים לאחר שהלך החדש עליהן: וכן המדלה גפן על אילן סרק. דינו כדין האפיפירות לפי שאדם מבטלו ע"ג גפנו והוי כאלו כולו גפן אבל אילן מאכל שאין אדם מבטלו ע"ג גפנו אותו מותר שאין הגפן מודלית עליו חשוב בפני עצמו ולא הוי כגפן ומותר להביא זרע לשם:

ארבע אמות בשדה ואם לאו אינו אוסר אלא כנגדו. ר' אליעזר אומר אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה אם גבוה מן הארץ י' טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה: (ג) המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש ואם הלך החדש אסור וכן המדלה על מקצת האילן סרק: (ד) המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר ואם הלך החדש

הר"מ בחבורו פ"ח גפנים שהיו נטועים במדרגה גבוה והעלים שלהן יולא ונסכך על השד': (ג) והטעם מדתנן ר"א אומר משמע שבא לחלוק וא"כ לת"ק לא ס"ל הכי ומשנת ראב"י קב ונקי. אבל הר"מ בחיבורו פסק כוותיה. תוי"ט: (ד) והיינו ערים אלא שהעלים והקנים עלמס הן נקראין אפיפיריוס.

אבערגעל (וואס ער איז געמאכט אזוי וויא טרעפ) און דיא צווייגען זענען ארויף גיפלאכטען אויף שטעקלאך, זאגט רבי אליעזר בן יעקב אויב אז ער שטייט אויף דער ערד קען ער ארום קלויבען דיא ווייך טרויבען פון אלע צווייגען, אסרת דער ערים פיר איילען אין דער פעלד פון אלע זייטען מען זאל ניט טארען זייען תבואה, ווער עס וויל איצט זייען, אבער צום פאר ברענגען דיא וואס איז שוין געוואקסען (אזוי וויא דער דין איז ביא כלאים) פאר ברענגט מען נאר דיא וואס האבען געוואקסען אין דיא זעקס טפחים, ווארום דער גאנצער ערים איז גלייך וויא דער עיקר בום, און אויב ער קען ניט אפ קלויבען די ווייך טרויבען סיידען ער זאל ארויף גיין אויף דעם בערגעל אדער אויף אלייטער, איז ניט מער אסור צוא זייען נאר אונטער דעם ערים אבער נאך דעם ערים מעג מען באלד זייען, אפילו עס איז ניטא פיר איילען פון דעם ארט וואס ער זייט ביז צו דיא ווינשטאקין מעג מען אויך, ווייל דיא ווינשטאקין שטייען אויף אבערגיל רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה רבי אליעזר זאגט אז איינער פלאנצט איין שורה ווינשטאקין אויף דער ערד און איין שורה ווינשטאקין אויף אבערגיל (איצט שמועסט מען ניט פון איין ערים נאר פון דיא צווייא שורות וואס מען דארף עס זאל זיין אויינגארטין) און די ווינשטאקין שטייען צווייא געגען צוויי און איינער ביי דעם עק ⁘ אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה איז דער דין אויב דער בערגיל איז הוך פון דר ערד צעהן טפחים בהעפ־טין זיך ניט די צווייא שורות ווינשטאקין איינע מיט דיא אנדערע איז דאס ניט אווייגארטין נאר יעדער שורה ווינשטאקין ווערט גירעכינט כאזונדער און מען דארף זיך נאר דער ווייטערין זעקס טפחים פון יעדער שורה, און אויב דער בערגיל איז ניט הוך צעהן טפחים ווערין דיא ביידי שורות ווינשטאקין גירעכינט צו זאמען און דאס הייסט אווייגארטין און מען דארף דער וייטערין דאס פארזייהונג פון דיא ווינשטאקין פיר איילען: ג המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות לא יביא זרע אל תחת המותר, אם הביא לא קדש, ואם הלך החדש אסור ווען איינר הייבט אויף די ווינשטאקין און לייגט זיי ארויף אויף שטעקלאך גיפלאכטענע (וואס הייסט אפיפירות) און דיא ווינשטאקין האבען זיך ניט אויס גילייגט אויף דיא גאנצע שטעקלאך נאר עס איז גיבליבען אביסיל פון דיא גיפלאכטענע שטעקלאך אן ווינשטאקין טאר מען ניט זייען אפילו אונטער די ליידיגע שטעקלאך, און אויב ער האט גיזייט איז ניט אסור, און אויב דער נאך וויא ער האט גיזייט אונטער דיא ליידיגע זענען דיא ווינשטאקין צו גיוואקסען און האבען זיך פאר שפרייט אויף דיא גאנצע שטעקלאך, זענען דיא פארזייהונג אסור אויב זייא האבען צו גיוואקסען אצווייא הונדערט חלק נאכדעם וויא דיא ווינשטאקין האבען זיך פאר שפרייט איבער דיא שטעקלאך וכן המדלה על מקצת אילן סרק און אזו איז דער דין אז ער לייגט ארויף דיא ווינשטאקין אויף אבום וואס עס וואקסט ניט אויף אים פירות, און די ווינשטאקין האבען זיך נאר פאר שפרייט אביסיל אויף דעם בום טאר מען ניט זייען אונטער דעם גאנצען בום, ווארום ווייל עס וואקסט ניט אוף דעם בום איז דער בעל הבית מבטל דעם בוים צום ווין שטאק האט דער בוים אויך דעם דין אזו וויא דער ווין שטאק: ד המדלה את הגפן על

יחזירנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז והראהו גפן מודלה על מקצת תאנה אמר לו מה אני להביא זרע אל תחת המותר אמר לו מותר והעלהו משם לבית המגנייה והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה [ג] וסדן של שקמה ובו קורות הרבה אמר לו תחת הקורה זו אסור והשאר מותר: (ה) איזה אילן סרק כל שאינו עושה פירות רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית והתאנה רבי יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלמות הרי זה אילן סרק: (ו) פסקי ערים שמונה אמות ועוד. וכל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד. חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי ערים. ערים שחרב באמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן אם יש

(ד) יחזירנו. למקום שהיה תחלה ויזרע המותר (ה): עזיז. שם מקום: אמר לו מותר. שאין אדם מבטל אמתו מפני גפנו: בית המגנייה. שם מקום: סדן של שקמה. שורש של אילן שקמה והוא אילן תאנה הגדל ביערים וחותכין ממנו קורות לבנין: תחת קורה זו אסור והשאר מותר. שאני רואה כל קורה וקורה כאילן בפני עצמו (ו): (ה) הכל אילן סרק. דסבר ר"מ כל שאר אילנות אדם מבטל אצל גפנו ור"י סבר דכל מין שרגילין ליטע ממנו שדות שלמות חשובים הן ואין אדם מבטלן מפני גפנו והלכה כת"ק דאילן שאינו עושה פירות הוא דבטל לגבי גפן: (ו) פסקי ערים. מפרש לה ואזיל: ח' אמות ועוד. כלומר מוסיף עוד על ח' אמות דבר מועט והיא שתית אמה דהיינו טפח (ז): שחרב מאמצעו. כגון שנטע י"א גפנים כלד הגדר וחרב גפן האמצעי ונעשו שני ערוסין שאין ערים פחות

כר"מ: (ה) והלך סתמא דהכא לא הוי כמו הלך הסתם דלעיל דהתם פי' בהלך של מה שנזרע כבר. ועיין תוי"ט: [ג] וסדן כו'. כלומר וזה הקורה משל סדן של שקמה היה וכס"א בתוך סדן ופי' שקמה. עמ"ש מ"ח פ"א ותוי"ט: (ו) כ"ש בתוספתא ופימא דכל"ז הרי אילן מאכל הוא ועוד למה אסר כל הקורה ואולי כיון שהוא מדברית לא חשוב. ומתוי"ט דעת הכ"מ: (ז) ל' הכ"מ שיעור ספח

מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר ואם הלך החדש יחזירנו אבער אז איינער הייבט אויף דעם ווייגשטאק אויף אבוים וואס וואקסט אויף אים פירות אונ דיא צווייגען ליגען ניט אויף דעם גאנצען בוים נאר אויף אביסיל פון דעם בוים מעג מען זייען תבואה אונטער דעם בוים וואו דיא צווייגען זענען ניטא ווארום אבוים וואס וואקסט אויף אים פירות איז אים דער בעל הבית ניט מבטל צום ווייגשטאק, אונ אויב דר ווייגשטאק איז צו געוואקסין אונ האט זיך פאר שפרייט איבער דעם גאנצען בוים מעג ער אפ בייגען דעם ווייגשטאק פון בוים אונ זייען אונטען מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז והראהו גפן מודלה על מקצת תאנה אמר לו מה אני להביא זרע אל תחת המותר אמר לו מותר עס האט גיטראפין רבי יהושע איז גיגאנגען צוא ר' ישמעאל אין דעם דארף עזיז האט ער אים געוויזן אז אווין שטאק ליגט אויף אפייגען בוים, אונ ניט אויף דעם גאנצען בוים נאר אויף אביסיל פון דעם בוים, האט ער בייא אים גיפרעגט אויב ער מעג זייען אונטער דעם פייגען בוים אויף דעם ארט וואו דער ווייגשטאק איז נישטא, האט ער אים גיענטפערט מען מעג והעלהו משם לבית המגנייה והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה ובו קורות הרבה נאך דעם האט ער אים גיבראכט זיין בית המגנייה אונ האט אים געוויזען אווין שטאק וואס ליגט אויף אבאלקען ניט אויף דעם גאנצען באלקען נאר אויף אשטיקיל ארט פון באלקין אונ דער באלקין איז פון אווארצעל פון אפייגען בום וואס וואקסט אין וואלד אונ ער איז גאנץ גראב אונ מען שנייט פון איהם באלקינס אונ אין דעם ווארצעל זענען גיוועזן נאך פיל באלקינס אמר לו תחת הקורה זו אסור והשאר מותר האט ער־

געזאגט צו איהם, אונטער דעם באלקען וואס דער ווייגשטאק ליגט אויף איהם טאר מען ניט זייען אונ אונטער די איבריגע באלקינס מעג מען זייען: ה איזהו אילן סרק כל שאינו עושה פירות וואס הייסט אליידיגער בוים, וואס עס וואקסט ניט פירות אויף איהם רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית והתאנה רבי מאיר זאגט גענין אווין שטאק הייסען אלע בוימער (אפילו דיא וואס טראגין פירות) ליידיגע, אונ מען איז אלע בוימער מבטל צום טיין שטאק, נאר הזית (איין איילבירט בוים) אונ אפייגען בוים איז מען ניט מבטל צום ווין שטאק רבי יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלמות הרי זה אילן סרק. רבי יוסי זאגט די בוימער וואס מען פלאנצט ניט פון זייא גאנצע פעלדער זענין ניט טייער בייא דעם בעל הבית אונ ער איז זייא מבטל צום חיין שטאק גלייך וויא זייא וואלטין גיוועזן ליידיגע בוימער, אונ די בוימער וואס מען פלאנצט פון זיי גאנצע פעלדער איז מען זיי ניט מבטל צום ווינשטאק: ו פסקי ערים שמונה אמות ועוד די שטיקער פון איין ערים זענען אכט איילען אונ נאך אזעקסטיל אייל דאס איז אטפח, וכל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד חוץ מפסקי ערים אונ אלע מאסען וואס די חכמים האבין גיזאגט ביי אווינגארטין איז ניטא בייא זייא עס זאל זיין מיט נאך אביסעל מעהר נאר די מאס איז פונקט גלייך, נאר ביי פסקי ערים האבין די חכמים גיזאגט עס זאל זיין אביסעל מער ווי די מאס אלו הן פסקי ערים ערים שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן דאס מיינט מען פסקי ערים, איין ערים איז אז מען פלאנצט פינף ווינשטאקין געבין אוואנט אונ מען פלעכט אויס שטעקלאך פון די וואנט ביז צו די ווינ־שטאקען אונ מען ציהט ארויף די ווינשטאקין אויף די שטעקלאך, אונ אז ער האט גיפלאנצט עלף

שם ח' אמות לא יביא זרע לשם. ח' אמות ועוד נותנין לו כדי עבודתו וזורע את המותר: (ז) ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר ר' יוסי אומר אם אין שם ד' אמות לא יביא זרע לשם: (ח) קנים היוצאים מן הערים וחס עליהן לפסקן כנגדן מותר עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור: (ט)הפרח היוצא

מה' גפנים: ח"א ועוד נותנים לו עבודתו. לר' יוחנן בן נורי דלא השיב ערים כרם נותן ששה טפחים לזה וששה טפחים לזה וזורע את המותר ולמאן דהשיב ליה כרם צריך שיתן ד"א לזה וד"א לזה ואינו יכול לזרוע אלא אותו ועוד. מיהו אפילו מאן דהשיב ערים כרם לאו לכל מילי מדלא בעי בפסקי ערים ט"ז אמה כמו בקרחת הכרם ועוד דהזורע ד"א בכרם מקדש והזורע מותר פסקי ערים מששה טפחים ואילך לא מקדש: (ז) ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. כגון חמשה גפנים הנטועים בלא גדר ואין מחזיקות את כל הגדר אלא ג' בראש הקרן מזה ושתים בראש הקרן השני מזה ובאמצע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זויות הכותל עומדות: נותנים לו עבודתו. ששה טפחים מכאן וששה טפחים מכאן וזורע שאר הכותל ואע"פ שאין אורך הכותל ד"א: רבי יוסי אומר אם אין שם ד"א כו'. רבי יוסי לטעמיה דאסר בפרקין דלעיל גבי גת ונקע אם אין שם ד"א והכא קמ"ל דל"ת דוקא בגת ונקע שסתומים מד' רוחות הוא דמצריך ר' יוסי ד"א אלא אפי' כותל שאינו מוקף מד' רוחות אימא לא ואי אשמועינן בהא הו"א בהא מצריך רבי יוסי ד' אמות משום דיש כאן ה' גפנים בין שני קרנות של כותל אבל גבי גת ונקע שאין שם אלא גפן יחידית אימא לא צריכא. ולעיל כתבנו דאין הלכה כרבי יוסי: (ח) קנים היוצאין מן הערים. שבולטין חוץ לסדר הערים: וחס עליהם לפוסקן. שלא הניחן שם מחמת שדעתו להדלות עליהן הגפן אלא מפני שחס עליהן בלבד: כנגדן מותר. לפי שאינן חשובין מן האפיפירות הלכך מותר לזרוע תחתיהן. ואם מחמת שדעתו להדלות עליהן החדש שידלה על גבן שריגי הגפן כשיצמחו ויגדלו אסור: (ט) הפרח היוצא. מל' הפרחה הגפן כלומר מה שגדל מן הגפן יוצא ובולט חוץ לערים:

המזכר בכל הש"ס וכו יהיה השיעור תמיד הוא ד' אלבעות בגודל או שש באלבע השר אמת הגודל ושני השעורין שוין:

ווייַנשְׁטאקין בּייא דִי וואנְט אונ האט אַלֶע וויינְשְׁטאקין אַרויף גיצויגֶען אויף דיא גיפְלאכְטֶענֶע שְׁטֶעקְלַאךְ) אונ אֵיין ווייַנְשְׁטאק דֶער מִיטֶעלְסְטֶער איז חָרוּב גיווארין (מֶען האט אים אַרויס גִינוּמֶען) אונ עֶס איז גיבְּלִיבּין פוּן דֶער זַייט פִינְף ווייַנְשְׁטאקין אונ פוּן דֶער זַייט פִינְף ווייַנְשְׁטאקין (צְווייַ עֶרִיסִים), אִם יֵשׁ שָׁם שְׁמוֹנָה אַמּוֹת לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם איז דֶער דִין, אויבּ אויף דֶעם אָרְט וואוּ דֶער ווייַנְשְׁטאק איז גִישְׁטאנֶען צְווִישִׁין דִי בֵּיידֶע עֶרִיסִים וואס עֶר איז איצְט לֵיידִיג, איז דָא אַכְט אֵיילִין, טאר מֶען נִיט זֵייֶען צְווִישֶׁען דִי בֵּיידֶע עֶרִיסִים, שְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְעוֹד, נוֹתְנִין לוֹ כְּדֵי עֲבוֹדָתוֹ וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר אונ אויבּ עֶס איז דָא אַכְט אֵיילִין מִיט נָאךְ אַזֶעקְסְטֶעל אֵייל, דַארְף מֶען לָאזִין צוּ יֶעדֶען עֶרִיס אַלֵיידִיג אָרְט צוּם בֶּעאַרְבֵּייטֶען אַרוּם דֶעם עֶרִיס אונ דִי אִיבֶּערִיגֶע מֶעג מֶען זֵייֶען, אונ נָאךְ ר' יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי וואס עֶר זָאגְט אַז אֵיין עֶרִיס האט נִיט דֶעם דִין ווי אַווייַנְגָארְטִין, לָאזְט עֶר אַלֵיידִיגֶען אָרְט צוּ דֶעם עֶרִיס זֶעקְס טְפָחִים אונ צוּ דֶעם עֶרִיס זֶעקְס טְפָחִים, אונ דִי אִיבֶּערִיגֶע פַאר זַייט עֶר, אונ נָאךְ דֶעם וואס זָאגְט אַז אֵיין עֶרִיס האט דֶעם דִין וויא אַווייַנְגָארְטִין דַארְף עֶר לָאזִין צוּא דֶעם עֶרִיס פִיר אֵיילִין אונ צוּ דֶעם עֶרִיס פִיר אֵיילִין אונ עֶר קֶען נָאר זֵייֶען דֶעם זֶעקְסְטִיל אֵייל וואס איז מֶער ווִי דִי אַכְט אֵיילִין: ז עָרִיס שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַכּוֹתֶל מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכָלֶה. נוֹתְנִין לוֹ עֲבוֹדָתוֹ וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר אַז עֶר האט נִיט גִיפְלַאנְצְט דִי פִינְף ווייַנְשְׁטאקין בּייא דֶער וואנְט אֵיינְס בּיי דָאס אַנְדֶערֶע, נָאר בּאיי דֶעם עֶק וואנְט האט עֶר גִיפְלַאנְצְט דְרַייַ ווייַנְשְׁטאקין אונ בּיי דֶעם אַנְדֶערִין עֶק וואנְט צְווייַ ווייַנְשְׁטאקין אונ אִין מִיטֶען איז דִי גַאנְצֶע וואנְט לֵיידִיג. דֶער ווייטֶערְט עֶר זֶעקְס טְפָחִים פוּן דִי ווייַנְשְׁטאקין וואס שְׁטֵייֶען בּיי דֶעם עֶק וואנְט אונ זֶעקְס טְפָחִים פוּן דִי ווייַנְשְׁטאקין וואס שְׁטֵייֶען בּיי דֶעם אַנְדֶערִין עֶק וואנְט אונ דִי גַאנְצֶע לֵיינְג פוּן וואנְט מֶעג עֶר זֵייֶען, רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט אִם אֵין שָׁם אַרְבַּע אַמּוֹת לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם אויבּ עֶס איז נִיט ווייט פִיר אֵיילִין פוּן דִי דְרַייַ ווייַנְשְׁטאקין בִּיז צוּ דִי צְווייַ ווייַנְשְׁטאקין טאר מֶען נִיט זֵייֶען בּייא דֶער וואנְט: ח הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן הֶעָרִיס וְחָס עֲלֵיהֶן לְפָסְקָן. כְּנֶגְדָן מוּתָּר דִי שְׁטֶעקְלַאךְ וואס גֵייֶען אַרויס פוּן אֵיין עֶרִיס נָאכְדֶעם ווִי דִי שְׁטֶעקְלַאךְ זֶענֶען גִיפְלָאכְטִין גִיווארִן גֵייֶען אַרויס שְׁטִיקֶער שְׁטֶעקְלַאךְ וואס זֵיי זֶענֶען נִיט אֵיין גִיפְלָאכְטֶען, אֵיינֶער אַשְׁטִיקִיל לֵיינְגֶער אונ אֵיינֶער קִירְצֶער. אונ עֶר לָאזְט זֵיי אִיבֶּער ווייל עֶס איז אִים אַשָׁאד זֵיי אָפּ צוּ הַאקֶען, אונ עֶר מֵיינְט נִיט טָאמֶער וועלִין דִי ווייַנְשְׁטאקין צוּוַואקְסִין זָאלִין זֵיי זִיךְ פַאר שְׁפְּרֵייטֶען אויף דִיא שְׁטִיקֶער, מֶעג מֶען זֵייֶען אוּנְטֶער זֵיי, וָוארוּם זֵיי ווערִין נִיט גִירֶעכִינְט פוּן דִי אַיינְפְּלֶעכְטוּנְג וואס אויף זֵיי זֶענֶען דִי ווייַנְשְׁטאקין פַאר שְׁפְּרֵייט, עָשָׂאן כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ עֲלֵיהֶן הֶחָדָשׁ אָסוּר אָבֶּער אַז עֶר האט דִי שְׁטִיקֶער שְׁטֶעקְלַאךְ גִילָאזִין כְּדֵי אַז דִי ווייַנְשְׁטאקין וועלִין צוּ וַואקְסִין זָאלִין זֵיי זִיךְ אַרויף צִיהֶען אויף דִי שְׁטִיקֶער שְׁטֶעקְלַאךְ, טָאר מֶען נִיט זֵייֶען אוּנְטֶער דִיא שְׁטִיקֶער שְׁטֶעקְלַאךְ: ט הַפֶּרַח הַיּוֹצֵא מִן הֶעָרִיס רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ מְטוּטֶּלֶת תְּלוּיָה בּוֹ כְּנֶגְדּוֹ אָסוּר אויבּ דֶער ווייַנְשְׁטאק איז אַרויס גִיוַואקְסִין פוּן עֶרִיס (אונ דֶער ווייַנְשְׁטאק איז אַזוֹי גְרויס אַז עֶר גֵייט נָאךְ ווייטֶער ווִיא דֶער אָרְט וואס מֶען האט גִילָאזִין צוּם עֶרִיס צוּם בֶּעאַרְבֵּייטֶען, וואס מֶען מֶעג שׁוֹין דָארְט זֵייֶען) זֶעהְט מֶען גְלֵייךְ ווִי עֶר וָואלְט אַרָאפּ לָאזִין אַגְרוּנְט וַואגְע (וואס מֶען מֶעסְט דֶער מִיט צוּ זֶעהְן אויבּ דִי וואנְט איז גְלַייךְ) בּייא דֶעם ווייַנְשְׁטאק צוּ מֶעסְטִין דִי זְרָעִים וואס נָאר פוּנְקְט

מטוטלת. הוא הברזל שהבונים מורידים בחבל למטה על פני החומה לראות בו את הבנין אם החומה ישרה וכו מטערין אם הזרעים מכוונים תחת הפרה והכא מיירי כגון שגדלו זמורות הערים יותר מעבודתו ופרח לחוץ דבתוך עבודתו אפי' אין שם פרח אסור: וכן בדלית. וכן מטערין בגפן יחידית המודלה ע"ג כלונסות שאינה ערים אם פרחה חוץ לו' טפחים שהם עבודתה: תחתיה אסור. תחת הזמורה אבל מן הלדדים מכאן ומכאן מותר (ה): ספקה בחבל. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר ברלאה אבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן תחת הזמורה אסור תחת הספוק מותר אבל אם עשה הספוק כדי שיהלך עליו החדש אסור לזרוע תחתיו:

(ה) וכלבד שלא יהיה בתוך עבודת עיקר הגפן. הר"ש: מן הערים רואין אותן כאלו מטוטלת תלויה בו. כנגדו אסור וכן בדליה. המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור. ספקה בחבל או בגמי תחת הספוק מותר. עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור:

אונטערן ווייגשטאק זענען אסור אבער די וואס זענען ביי דעם ווייגשטאק זענען מותר וכן בדלית אוג אזוי איז דער דין ביי איין ווייגשטאק וואס ער איז ארויף געבויגען אויף שטעקלאך (ניט גיפלאכטענע אזו ווי איין ערים) אוג די ווייגשטאקין זענען ווייטער ווי די זעקס טפחים וואס מען דארף לאזין ביי דעם ווייגשטאק, מעסט מען אויך די וואס זענען אונטער דעם ווייגשטאק זענען אסור אוג נעבין דעם ווייג־שטאק זענען מותר המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור ווען איינער ציהט א ווייגשטאק פון איין בוים צום אנדערן דיא פארזייהונג וואס זענען אונטער דעם ווייגשטאק זענען אסור, אוג די פארזייהונג וואס ביא דעם ווייגשטאק פון ביידע זייטען זענען מותר ספקה בחבל או בגמי תחת הספוק מותר אוג אויב דער ווייגשטאק איז גיוועזן קורץ ער האט ניט גיקענט צוקומען צום אנדערן בוים האט ער אן גיבונדען אשטריקעל אדער איין אנדער זאך צום ווייגשטאק אוג האט אן גיבונדין אן בוים, די תבואה וואס זענען אונטער דעם ווייגשטאק זענען אסור אוג די תבואה וואס זענען אונטער דעם שטריקעל זענען מותר עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור אבער אז ער האט אן גיבונדין דעם שטריקעל כדי אז דער ווייגשטאק ווען גרעסער ווערין זאל ער זיך ארוף ציהען אויף דעם שטריקעל זענען די תבואה וואס אונטער דעם שטריקעל אויך אסור:

תוספות

דרב צלי של שבת בע"ש: תימה דהא אמרי' בפרק במה מדליקין (דף כב) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. וי"ל דהתם בשאינו מקבל עליו שבת מיד. אבל הכא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הילכך לא הויא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה. וכן הנך דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבת היינו משום דס"ל כר"י לענין תפלת הערב שהוא מעה וכיוע קודם

גמרא ברכות דף כז ע"ב

הלכה ה' כלה כלי המילון דתסד דמלכות דבליאה אלף למד

רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא אחורי דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דר' ירמיה שמע מינה הלת ש"מ מתפלל אדם של שבת בע"ש וש"מ מתפלל תלמיד אחורי רבו וש"מ אסור לעבור כנגד המתפלל. מסייע לי' לריב"ל דאמר ריב"ל אסור לעבור כנגד המתפלל איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי ר' אמי ורבי אסי חוץ לד' אמות

רש"י

של שבת בע"ש. שקבל עליו שבת מבעו"י: ש"מ. כר' יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: ולא פסקיה לצלותיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על

רב איקלע לבי גניבא רב איז אמאל גיוועזן ביי גניבא וצלי של שבת בערב שבת ער האט געדאווענט די תפלה פון שבת אום ערב שבת, ווייל ער האט אן גינומען שבת ווען עס איז נאך גיוועזן טאג ערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא אחוריה דרב אוג רבי ירמיה בר אבא איז גישטאנען אינטער רב אוג האט געדאווינט שמונה עשרה וסיים רב אוג רב האט גי־ענדיגט שמונה עשרה פריער פאר רבי ירמיה, איז רב געבליבין שטיין אויף זיין ארט אוג איז ניט אוים געגאנגען שמונה עשרה ולא פסקיה לצלותא דרבי ירמיה ווייל ער האט ניט גיוואלט מפסיק זיין די תפלה פון רבי ירמיה שמע מינה הלת פון דאנען ווייסין מיר דריי זאכין שמע מינה איין מאל ווייסין מיר מתפלל אדם של שבת בערב שבת אז א מענטש מעג דאווענען דיא שמונה עשרה פון שבת אום ערב שבת, איידער עס ווערט נאכט פון שבת ושמע מינה דאס אנדערע ווייסין מיר מתפלל תלמיד אחורי רבו אז א תלמיד מעג שטיין אינטער זיין רבי אוג דאווענען ושמע מינה אוג אדריטע זאך ווייסין מיר אסור לעבור כנגד המתפלל מען טאר ניט פארביי גיין פאר דעם מענטש וואס שטייט שמונה עשרה מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאס איז א ראיה [אהילף] צו די זאך וואס רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט דאמר רבי יהושע בן לוי ווארום רבי יהושע בן לוי האט גיזאגט אסור לעבור כנגד המתפלל מען טאר ניט דורך גיין פאר ביא דעם מענטש וואס דאווינט שמונה עשרה, פרעגט די גמרא איני עס איז דאך ניט אזוי והא רב אמי ורב אסי חלפי רב אמי אוג רב אסי זענען דאך געגאנגען פאר ביי דעם מענטש וואס האט געדאווינט שמונה עשרה, ענטפערט די גמרא רב אמי אוג רב אסי חוץ לד' אמות הוא דחלפי זענען געגאנגען איבער די פיר איילין פון דעם מענטש וואס האט געדאווינט, פון זיי ביז צו דעם מענטש

עמדו: כנגד רבו. אצל רבו ומראה כאלו הם שוים: אחורי רבו. נמי יוהרא הוא: שלום לרבו. כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי: והיינו דקאמר ליה. אותו היום שהתפלל רב של שבת בע"ש א"ל רבי ירמיה מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת עליך שבת בתפלתך ולא אמר ליה מי בדיל מר ש"מ תלמיד חבר היה לו:

הוא דחלפי ור' ירמי' היכי עביד הכי והא א"ר יהודה א"ר לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו ותניא ר' אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו והחולק על ישיבתו של רבו והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. שאני ר' ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה והיינו דא"ל ר' ירמיה לרב מי בדלת א"ל אין בדילנא ולא א"ל מי בדיל מר. ומי בדיל והא אמר רבי אבין פעם אחת התפלל רב של שבת בע"ש ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה אמר רבא ההוא דנכנס להזיע הוה וקודם גזירה הוה:

הלילה אעפ"כ (אין) אסור לעשות מלאכה במ"ש [בע"ש] מיד אחר פלג המנחה. וכן לענין תוספת שבת [וס' כאב ו"ט] ויה"כ דקי"ל שהוא מן התורה א"כ [אפ"ה] נמי צריך שיעור גדול כל כך: ולא אחורי רבו. פרש"י משום יוהרא. ויש מפרש שנראה כמשתחוה לרבו: והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום. פי' כשאר בני אדם שאינו אומר שלום עליך רבי והיינו דאמרי' (ב"ק דף עג) כדי שאילת תלמיד לרב א"כ הוא לכתחלה קאמר ובתלמיד חבר שרי בכל הני דלקמן:

איז געוועזן ווייטער ווי פיר איילין, און דאס מעג מען, פרעגט די גמרא ורבי ירמיה היכי עביד הכי ווי אזוי האט רבי ירמיה אזוי געטאן און האט געדאווינט שמונה עשרה אינטער זיין רבי רב והא אמר רב יהודה אמר רב רבי יהודה האט דאך געזאגט פון רב'ס וועגן לעולם אל יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו אמענטש זאל ניט דאווענען ניט געגין זיין רבי און ניט אינטער זיין רבי ותניא רבי אליעזר אומר און מיר האבין געלערנט רבי אליעזר זאגט המתפלל אחורי רבו דער תלמיד וואס דאווינט אינטער זיין רבי והנותן שלום לרבו און ער גיט שלום צו זיין רבי אזוי ווי ער גיט שלום צו אנדערע מענטשין, און אז זיין רבי האט אים פריער געגעבין שלום והמחזיר שלום לרבו האט ער צוריק געענטפערט שלום צו זיין רבי אזוי ווי ער ענטפערט צו אנדערע מענטשין החולק על ישיבתו של רבו און אז ער קריגט אויף די ישיבה פון זיין רבי והאומר דבר שלא שמע מפי רבו און אז ער זאגט אזוי אזאך וואס ער האט ניט געהערט פון זיין רבי, דער וואס טוט די זאכין גורם לשכינה שתסתלק מישראל דורך אים וועט די שכינה אפ געטאן ווערין פון די יודין, ענטפערט די גמרא שאני רבי ירמיה בר אבא רבי ירמיה בר אבא איז אנדערש ווי אלע תלמידים דתלמיד חבר הוה ער איז געוועזן א תלמיד און א חבר פון רב, דריבער האט ער געמעגט דאווענען אינטער רב והיינו דאמר ליה רבי ירמיה לרב מי בדלת דריבער איז רעכט וואס רבי ירמיה האט געזאגט צו רב ווען ער האט געדאווינט די שבתדיגע שמונה עשרה ערב שבת] האסטו דיך שוין אפגעשיידט פון מלאכה אמר ליה האט רב געזאגט צו רבי ירמיה אין בדילנא יא איך האב מיך אפגעשיידט פון מלאכה ולא אמר ליה מי בדיל מר און רבי ירמיה האט ניט געזאגט צו רב „האט זיך דער רבי אפגעשיידט פון מלאכה", זעהן מיר אז רבי ירמיה האט ניט גערופין צו רב, רבי, ווייל ער איז געוועזן זייגער א תלמיד און א חבר אויך, פרעגט די גמרא ומי בדיל האט רען רב זיך אפ געשיידט פון מלאכה ווען ער האט געדאווינט די שבתדיגע שמונה עשרה אום ערב שבת והא אמר רבי אבין רבי אבין הט דאך געזאגט פעם אחת התפלל רב של שבת בערב שבת אמאל הט רב געדאווינט שבתדיגע שמונה עשרה אום ערב שבת ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה נאכדעם איז ער אריינגעגאנגען אין מרחץ און איז צוריק ארויס געגאנגען פון מרחץ און האט מיט אונז געלערנט אונזער פרק און עס איז נאך ניט געוועזן נאכט, זעהן מיר אז נאך דעם דאווענען איז ער אריין געגאנגען אין מרחץ, האט ער זיך דאך נאך ניט אפגעשיידט פון מלאכה אמר רבא ההוא דנכנס להזיע הוה האט רבא געזאגט רב האט טאקע נאך דעם דאווענען קיין מלאכה געטאן, און וואס ער איז אריין געגאנגען אין מרחץ איז נאר געוועזן צום שוויצען וקודם גזירה הוה און דאס איז געוועזן איידער מען האט גוזר געוועזן אז מען טאר ניט אריין גיין אין מרחץ צום שוויצען אום שבת׳

זוהר (קדשים דף פ ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

וידבר יי' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני יי' אלהיכם. רבי אלעזר פתח (תהלים לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'. בכמה זמנין אורייתא אסהידת בהו בבני נשא כמה זמנין ארימת קלין לכל סטרין לאתערא להו וכלהו דמיכין בשינתא בחוביהון (ס"א בחוריהון) לא מסתכלין ולא משגיחין בהיך אנפין יקומון ליומא דדינא עלאה כד יתבע לון מלכא עלאה עלבונא דאורייתא דלווחת לקבליהון ולא אהדרו אפין לקבלה דכלהו פגומין בכלא דלא ידעו מהימנותא דמלכא עלאה. ווי לון ווי לנפשהון. דהא אורייתא ביה אסהידת ואמרת (משלי ט) מי פתי יסור הנה חסר לב (ס"א ואמרה) אמרה לו. מהו חסר לב. מאן דלית ליה מהימנותא. דמאן דלא אשתדל באורייתא לאו ביה מהימנותא ופגים הוא מכלא. (ס"א ואמרה) אמרה לו. אומרה לו מבעי ליה כד"א (תהלים מב) אומרה לאל סלעי. מהו אמרה אלא לאכללא ולאתוספא אורייתא דלעילא דהיא קרייה ליה חסר לב פגים ממהימנותא דהכי תנינן כל מאן דלא אשתדל באורייתא אסיר למקרב לגביה לאשתתפא בהדיה ולמעבד ביה סחורתא. וכ"ש למהך עמיה באורחא דהא לית ביה מהימנותא (וע"ד) תנינן כל ב"נ דאזיל באורחא ולית עמיה מלי דאורייתא אתחייב בנפשיה.

כ"ש מאן דאזדווג בארחא עם מאן דלית ביה מהימנותא דלא חייש ליקרא דמאריה דידיה דלא חס על נפשיה. ר' יהודה אומר מאן דלא חס על נפשיה היך ישלוף נפשא דכשרא לבריה. אמר ר' אלעזר תווהנא על דרא והא אתמר מלה וכו'. וע"ד כתיב אל תהיו כסוס כפרד אין הבין. זכאין אינון לדיקייא דמשתדלי באורייתא וידעין ארחוי דקב"ה ומקדשי גרמייהו בקדושה דמלכא ואשתכחו קדישין בכלא. ובגין כך משלפי רוחא דקדושה מלעילא ובנייהו כלהו זכאי קשוט ואקרון בני מלכא בנין קדישין:

מוסר

מספר שערי תשובה לר"י דף ו' ע"ב

צריך שיחקור וידע ויכיר עונש כל אחד מעונותיו באיזה מהם יש מלקות ובאיזה יש חייבי כריתות ובאיזה יש חייבי מיתו' ב"ד למען ידע גודל עונו בהתודותו ויצר בבכי תמרורים. על אשר הכעים למען יוסיף להכנע ולמען יפחד מעונותיו. כי העבירות החמורות תשובה תולה כפרתן ויסורין ממרקין. וכן כתיב לאי דלכך בגיא דעי מה עשית. וצריך להיות העבירות הקלות המורות בעיניו לארבעה פנים. האחד כי אין לו להביט לקטנות העבירה אבל יביט לגדולות מי שהזהיר עליה. והשני כי

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם איסורי ביאה פ' כ"ב

(א) אין דורשין בסתרי עריות בשלשה מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב והשנים נושאין ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנוי לשמוע. ולפי שדעתו של אדם קרובה אצל עריות. אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל. ולפיכך אין דורשין אלא לשנים כדי שיהי' הא' השומע מפנה דעתו ויודע מה ששמע מן הרב: (ב) אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו וקבלו מצוה זו בתרעומת ובכיה שנאמר בוכה למשפחותיו על עסקי משפחות:

צריך שיחקור וידע ויכיר עונש כל אחד מעונותיו דער מענטש וואס טוהט תשובה דארף ער וויסען דעם שטראף וואס קומט אויף יעדער עבירה פון זיינע עבירות באיזה מהן יש מלקות אויף וועלכע עבירה קומט מלקות ובאיזה יש חייבי כריתות און אויף וועלכע עבירה קומט כרת ובאיזה יש חייבי מיתות בית דין און אויף וועלכע עבירה קומט מיתה דורך בית דין למען ידע גודל עונו בהתודותו ויצר בבכי תמרורים על אשר הכעים ער זאל וויסען וויא גרויס זיינע זינד זענען, ווען ער וועט זיך מתודה זיין אויף זייא, וועט ער וויינען מיט אביטער געוויין וואס ער האט דערצערנט גאט מיט אזעלכע גרויסע עבירות ולמען יוסיף להכנע ער זאל נאך מער אונטערטעניג ווערין ולמען יפחד מעונותיו און ער זאל שרעקין פאר זיינע זינד כי העבירות החמורות ווארום אויף די שווערע עבירות תשובה תולה כפרתן ויסורים ממרקין אז מען טוהט אויף זייא תשובה האלט אויף (דיא תשובה) ער זאל ניט שטארבין, נאכדעם קומען יסורים, אז ער האט שוין געליטען יסורים איז מען איהם מוחל די זינד אין גאנצין וכן כתוב און אזוי איז געשריבען ראי דרכך בגיא דעי מה עשית זעה דיין וועג וואס דוא ביזט געגאנגען אין טאהל, ווייס וואס דוא האסט גיטאהן וצריך להיות העבירות הקלות חמורות בעיניו און די גרינגע עבירות דארפין אויך זיין גירעכנט ביי איהם וויא די שווערע עבירות לארבעה פנים ווענין פיר זאכין האחד איינס איז כי אין לו להביט לקטנות העבירות ער דארף ניט קוקען אויף דיא קליינקייט פון דיא עבירות אבל יביט לגדולת מי שהזהיר עליה ער זאל קוקען אויף די גרויסקייט פון דעם

(א) אין דורשין בסתרי עריות בשלשה דיא עריות וואס ווערען אפגילערונט און זייא שטייען ניט אין דער תורה (דאס הייסט סתרי עריות) דאס טאהר ניט לערנען ארבי צו דרייא תלמידים מיט איין מאהל מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב והשנים נושאין ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנוי לשמוע ווייל עס קען אמאהל זיין אז איינער וועט זיין פארנומען מיט דעם רבי, ער וועט איהם פרעגין שאלות, און די צוויי תלמידים לערנען איינער מיט דעם אנדערען און זייערע קעפ וועלען ניט זיין לידיג צו הערין וואס דער רבי זאגט צו דעם איין תלמיד ולפי שדעתו של אדם קרובה אצל עריות און ווייל דיא הארץ פון מענטש איז נאנט צו זנות אם נסתפק לו דבר ששמע אויב עס וועט איהם זיין אספק אין אזאך, ער וועט ניט געדיינקען וויא אזוי ער האט גיהערט פון זיין רבי מורה להקל וועט ער אליין פסקנן מתיר צו זיין לפיכך אין דורשין אלא לשנים דריבער טאר מען אנדערש ניט לערנען נאר ארבי צו צוויי תלמידים כדי שיהיה האחד השומע מפנה דעתו ויודע מה ששמע מן הרב אויב איין תלמיד וועט פרעגין שאלות בייא דעם רבי, ווייל דער אנדערער תלמיד וועט זיצען אליין וועט ער לידיג האבין זיין קאפ פון אלע זאכין און ער וועט הערין וואס דער רבי זאגט, וועט ער ניט מתיר זיין אליין, נאר וואס דער רבי וועט מתיר זיין: (ב) אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אין דיא גאנצע תורה איז ניטא איין עבירה וואס זאל זיין ביי די מערסטע יודין שווער אפ צו שיידין זיך פון איהר אלא מן העריות והביאות האסורות נאר פון זנות איז שווער זיך אפ צו שיידין אמרו חכמים די חכמים האבין גיזאגט בשעה שנצטוו ישראל על העריות ווען די יודין זענען געבאטן געווארן זייא זאלן זיך אפשיידן פון זייערע קרובות בכו האבין זיי געוויינט וקבלו מצוה זו בתרעומות ובכיה זייא האבין אנגענומען די מצוה מיט פארדרוס און מיט געוויין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק הנם בוכה למשפחותיו דאס פאלק האט געוויינט צו זייערע משפחות על עסקי משפחות פון וועגן די משפחות וואס מען האט זייא געאסרת:

היצר שולט בעבירות הקלות ואולי תהי' זאת סבה להתמיד בהם ואז יחשבו גם הם כחמורות בהצטרף עונש כל פעם ופעם ומשלו על זה מחוש של משי שהוא נרפה וחלש וכאשר יכפלו אותה כפלים רבים יעשה עבות חזקה. והג' כי בהתמדתו על העבירה נעשית לו כהיתר ויפריק עולה מעליו ולא ישתמר ממנה ויחשב עם פורקי עול ומומרים לדבר אחד. והד' כי אם נצחו היצר בדבר קטן ינצחהו מחר בדבר גדול כמו שאמרו ז"ל כל המשבר כלים בחמתו יהא בעיניך כאלו עע"ז שכך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו לך עבוד אלהים אחרים. ונא' הלא אם תטיב שאת וגו'. פי' למה נפלו פניך הלא אם תטיב מעשיך ותשוב אלי שאת תשא פניך מלשון כי אז תשא פניך ממום. ויש לפרשו לשון סליחה. ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ אם לא תטיב מאשר חטאת לא העון אשר בידך לבדו ילין אתך כי היצר רובץ לפתח להחטיא אותך בכל אשר תלך ויבלה אותך תמיד אחרי אשר נצח אותך ויקוש לך וגם נלכדת ולא שבת ואליך תשוקתו להדיחך ואורב לך בכל עת ואתה תמשול בו אם תרצה להתגבר עליו על כן תענש על החטא אחר אשר נתתי לפניך היכולת לכבוש את יצרך ואמר שלמה המלך ע"ה בז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם אמר זה

דעם וואס האט געבאטן אויף די עבירה מען זאל זיא ניט טאהן והשני דאס צווייטע כי היצר שולט בעבירות הקלות ווייל דער יצר הרע געוועלטיגט אויף די גרינגע עבירות מער ווי אויף די גרויסע עבירות ואולי תהיה זאת סבה להתמיד בהן טאמער וועט דאס זיין דיא סבה ער זאל טאהן דיא עבירות אויף לאנגע צייטין ואז יחשבו גם הם כחמורות וועלען דיא גרינגע עבירות אויך זיין גירעכנט וויא שווערע בהצטרף עונש כל פעם אז מען וועט צוזאמען רעכענען דעם שטראף פון יעדער עבירה וויא פיל מאהל ער האט זיא גיטאהן, וועט זיין דער שטראף נאך גרעסער וויא פון די שווערע עבירות ומשלו על זה מען האט גיגעבין א משל אויף דעם מחוש של משי שהוא נרפה וחלוש מען זאל נעמען א פאדים זייד. וואס ער איז שוואך וכאשר יכפלו אותה כפלים רבים אז מען וועט דעם פאדים איינלייגין עטליכע מאהל יעשה עבות חזקה וועט דער זייד ווערען גראב אונ שטארק, אז מען טוהט איין עבירה א גרינגע עטליכע מאהל, ווערט דיא גרינגע עבירה אויך א שווערע והשלישי דאס דריטע כי בהתמדתו על העבירה נעשית לו כהיתר אז ער טוהט איין עבירה עטליכע מאהל, ווערט שוין ביא איהם די זאך ניט גירעכנט פאר א עבירה, נאר אזוי וויא א זאך וואס מען מעג ויפרוק עולה מעליו אונ ער נעמט אראפ די משא פון די עבירה פון זיך ולא ישתמר ממנה אונ ער וועט זיך שוין ניט מער היטען פון די עבירה ויחשב עם פורקי עול אונ ער וועט ווערען גירעכנט צוזאמען מיט די אנדערע מענטשין וואס האבין פון זיך אראפגענומען דיא משא פון עבירות ומומרים לדבר אחד אונ זיי לייקענען איין זאך אונ זאגין אז דאס מעג מען והרביעי דאס פערטע כי אם נצחו היצר היום בדבר קטן אויב דער יצר הרע האט איהם היינט איינגענומען מיט א קליינע עבירה ינצחהו מחר בדבר גדול וועט ער איהם מארגין איין נעמען מיט א גרויסע עבירה כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה אזוי וויא דיא רבנן האבין גיזאגט כל המשבר כלים בחמתו דער וואס צוברעכט כלים מיט זיין כעס יהי בעיניך כאילו עובד עבודה זרה זאל ער זיין ביא דיר גלייך וויא ער וואלט גערינט עבודה זרה, ווייל דער סוף וועט זיין ער וועט דינען עבודה זרה שכך דרכו של יצר הרע וואורום אזוי איז דער פירונג פון דעם יצר הרע, ער קומט ניט צו דעם מענטש אנריידין איהם באלד צו א גרויסע עבירה, נאר היום אומר לו כך היינט זאגט דער יצר הרע צו דעם מענטש ער זאל טאהן דיא עבירה [א קליינע] אונ אזוי פירט ער דעם מענטש פון איין עבירה ביז צו די אנדערע אלע מאהל א גרעסערע למחר אומר לו לך עבוד עבודה זרה ביז אמאהל זאגט ער צו איהם גיי דינען עבודה זרה ונאמר נאך זאגט דער פסוק הלא אם תיטיב שאת (פירוש) אזוי מיינט דער פסוק גאט האט גיזאגט צו קין למה נפלו פניך וואורום איז דיין פנים אזוי געפאלין הלא אם תיטיב מעשיך ותשוב אלי שאת אויב דוא וועסט פארבעסערין דיינע מעשים אונ דוא וועסט צוריק קערין צו מיר, וועסטו קענען אויפהייבין דיין פנים שאת פירוש תשא פניך שאת מיינט מען דוא וועסט אויפהייבין דיין פנים מלשון [איוב י"א] כי אז תשא פניך ממום וויא איוב האט גיזאגט דאמאלס וועסטו אויפהייבין דיין פנים פון א פעלער ויש לפרשו מלשון סליחה מען קען זאגין שאת מיינט מען מוחל זיין, גאט האט גיזאגט צו קין אויב דו וועסט פארבעסערין דיינע מעשים וועל איך דיר מוחל זיין ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ אויב דוא וועסט ניט פארבעסערין דיינע מעשים ואם לא תשוב מאשר חטאת אויב דוא וועסט דיך ניט צוריק קערין פון דיינע זינד וואס דוא האסט גע־זינדיגט לא העון אשר בידך לבדו ילין אתך ניט נאר דיא עבירה אליין וואס דו האסט גיטאן וועט נעכטיגען [בלייבין] ביא דיר כי היצר רובץ לפתח להחטיא אותך בכל אשר תלך דער יצר הרע ליגט שוין ביא דיין טיר ער זאל דיך מאכין זינדיגען וואו דוא וועסט גיין ונוצח אותך תמיד אונ ער וועט דיך שטענדיג איין נעמען אחרי אשר נצח אותך ווייל ער האט דיך שוין איין מאהל איינגענומען ויקוש לך אונ ער וועט דיר מאכין א שטרויכלונג ער זאל דיך ברייינגען צו א עבירה וגם נלכדת ולא שבת אונ דוא ביזט שוין בעצוואונגען גיווארין אין די עבירה אונ האסט ניט גיטאהן תשובה ואליך תשוקתו להדיחך אונ צו דיר איז זיין גלוסטונג ער זאל דיך פארשטויסין צוא עבירות ואורב לך בכל עת אונ ער לאערט אויף דיר צו יעדער צייט ואתה תמשל בו אונ דוא קענסט אויף איהם גיוועלטיגען אם תרצה להתגבר עליו אויב דוא וועסט וועלען דיך שטארקין אויף איהם על כן תענש על החטא אחרי אשר נתתי לפניך היכולת לכבוש את יצרך

על הבו לעבירות הקלות כי יהבל לו מן השמים אשר זכרנו וירא מצוה שהוא ירא לבטל מצוה כאשר ירא מעביר' חמורה הוא ישולם הוא מתעתד אל הגמול השלם. ואמרו ז"ל הוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה. ועוד אמרו שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה:

אונ ווייל איך האב דיר גיגעבין כח דוא זאלסט איין נעמען דיין יצר הרע, דריבער אז דו וועסט דעם יצר הרע ניט איין נעמען אונ דוא וועסט זינדיגען וועסטו גישטראפט ווערען ואמר שלמה עליו השלום שלמה המלך האט גזאגט „בז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם" אמר זה על הבז לעבירות הקלות שלמה האט גזאגט דעם פסוק „בז לדבר" אויף דעם מענטש וואס פארשעמט די גרינגע עבירות, זייא זענען ניט גירעכונט ביא איהם פאר עבירות יחבל לו וועט איהם געבילט ווערען, וועט ער אויף זייא געשטראפט ווערען אזוי וויא אויף שווערע עבירות (וויא מען האט פריער געזאגט) וירא מצוה ער האט מורא פאר אמצוה מיינט מען שהוא ירא לבטל מצוה כאשר ירא מעבירה חמורה ער האט מורא צו מבטל זיין אמצוה אזוי וויא ער האט מורא צו טאהן אשווערע עבירה הוא ישולם ער וועט בצאהלט ווערען הוא מתעתד אל הגמול השלם ער איז אנגעברייט צו דאס בצאהלונג וואס וועט זיין גאנץ אן אפעלער ודאס מיינט מען צו עולם הבא) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה די רבנן האבין גיזאגט הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה דוא זאלסט זיין געהיט צו טאהן אגרינגע מצוה אזוי וויא דו ביזט געהיט צו טאהן אשווערע מצוה ועוד אמרו שמצוה גוררת מצוה נאך האבין דיא חכמים גזאגט אז איינער טוהט איין מצוה ברייגנט דאס איהם ער זאל טאהן נאך אמצוה ועבירה גוררת עבירה אז איינער טוהט איין עבירה, ברייננט דאס איהם ער זאל טאהן נאך אעבירה ששכר מצוה מצוה דער שכר פון דיא מצוה איז וואס ער טוהט נאך אמצוה ושכר עבירה עבירה אונ דער שטראף פון דיא עבירה איז וואס ער טוהט נאך אעבירה:

אונקלוס קדושים יום ב תורה

להמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ד דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשית בניקוד חולם:

ז וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה מְרַחַק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא׃
ח וּדְיֵיכְלִינֵיהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּל אֲרֵי יַת קוּדְשָׁא דַיְיָ אַחֵיל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃
ט וּבְמֶחְצַדְכוֹן יַת חֲצָדָא

ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃ ח וְאֹכְלָיו עֲוֺנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃
ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא

ת"א לא ירלה. פסחים טז יומא :: ואכליו עונו ישא. זבחים כה תמורה ג כריתות ה: כי את קדש ה' חלל. זבחים כח מד מה: לא תכלה. שבת כג חולין קמא תמורה ו:

בעל הטורים

(ט) ובקצרכם. קרי ביה ובקצר כם שצריך להניח ה' מסמ"ך

רש"י

(ז) ואם האכל יאכל וגו'. אם אינו ענין להוץ לזמנו שהרי כבר נאמר (ויקרא ז) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' תנהו ענין להוץ למקומו פ יכול יהיו חייבין כרת על אכילתו ת"ל (שם) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ממנו ולא מחבירו יצא הנשחט במחשבת צ הוץ למקומו: פגול. מתועב כמו (ישעיה סה) ומרק פגולים כליהם: (ח) ואכליו עונו ישא. בנותר גמור הכתוב מדבר ק ואינו ענוש כרת על הנשחט חוץ למקומו שכבר מיעטו הכתוב. וזה בנותר גמור מדבר. ורז"ל למדוה ר מג"ש:

רשב"ם

(ז) ואם האכל יאכל. במחשב לאכלו חוץ ממקומו פירשנו

שפתי חכמים

פ ר"ל באם חישב בזמן שחיטה ע"מ לאכול חוץ למקומו. ת"ל והנפש האוכלת בחוץ לזמנו כתיב: צ ר"ל בשחיטה היה מחשבתו לאכול חוץ למקומו. ר"ל חוץ לקלעים: ק דק"ל כיון דקרא דואם האכל יאכל וגו' מדבר במחשבת חוץ למקומו ואין ענוש כרת עליו הא כתיב ואוכליו עונו ישא משמע דיש עליו עונש כרת. ומתרץ דזה מדבר בנותר גמור: ר נאמר כאן כי את קדש ה' חלל ונאמר

פירוש להורת אלהים

(ז) וְאִם אונ אז עס וועט געגעסען ווערען דעם דריטען טאג פִּגּוּל הוּא איז דאס אום ווערדיג לֹא יֵרָצֶה עס וועט ניט זיין בוויליגט פאר אקרבן: (ח) וְאֹכְלָיו אונ ווער עס וועט עסין דיא שְׁלָמִים דעם דריטען טאג עֲוֺנוֹ יִשָּׂא זאל ער ליידען זיין זינד כִּי ווארום ער האט פאר שוועכט דאס הייליקייט פון גאט וְנִכְרְתָה אונ עס וועט ווערען פאר שניטען הַנֶּפֶשׁ דאס דאזיגע לייב פון איהר פאלק: (ט) וּבְקֻצְרְכֶם אונ ווען איהר

תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃ י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פָּאתָא דְחַקְלָךְ לְמֶחְצַד וּלְקָטָא דְחַצָּדָךְ לָא תְלַקֵּט׃ י וְכַרְמָךְ לָא תְעַלֵּיל וְנִתְרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט לַעֲנִיֵּי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

ת"א פאת שדך. נדרים ו: לקצור. חולין קלז: וכרמך לא. פיאה י חולין קלא: לא תלקט. גיטין יב חולין קלא קלד: תעזוב. יומא לו ב"ק לד תמורה ו:

רשב"ם

הכבים: (י) לא תעולל. פאה משמע כדכתיב עולל יעוללו בגפן:

בעל הטורים

שהוא שיעור של פיאה. וד' פעמים ל' קציר בפסוק למעוטי קצרוהו לסטים. כרסמוהו נמלים. שברתו הרוח. אכלתו בהמה: פאת שדך. בגימ' (שיעור) הפאה אחד מששים. ונכרתה וסמיך ליה ובקצרכם מי שגוזל את העניים וקובע את קובעיהם נפש: לא תלקט. וסמיך ליה לא תגנובו להזהיר לבעל הבית שלא יגנוב ממה שראוי לעניים. וכן להזהיר לעניים שלא יגנבו משל בעל הבית ולא יקחו יותר מהראוי. כדתנן שנים לקט שלשה אינו לקט:

רש"י

(ט) לא תכלה פאת שדך. שיניח פאה בסוף שדהו (ת"כ): ולקט קצירך. שבלים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתים אבל שלש אינן לקט: (י) לא תעולל. לא תטול עוללות בה והן ניכרות איזהו עוללות כל שאין לה לא כתף ולא נטף: ופרט כרמך. גרגרי ענבים הנושרים בשעת בצירה: אני ה' אלהיכם. דיין להפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות שנאמר (משלי כב) אל תגזול דל וגו' כי ה' יריב ריבם וגו':

שפתי חכמים

לכאן בס' תלוה ופרשת את הנותר בא לא יאכל כי קדש הוא מה לכאן מדבר בנותר גמור אף כאן בנותר גמור: ש פרש"י בגמר קצירת שדהו ולא בתחילתו: ת פי' ולא בשעת קציף מלינות שאם נושר מידו אינו לקט דקציר כמגל הוא שדרכו בכך: א דבס' אמור כתיב ג"כ ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם ומיפוש רוב ענים. ועוד מלאתי שנא' ולקחתם לכם אגודת אזוב ופרש"י ג' קלחים נקראים אגודה לכך פרש"י כאן אבל ג' אינן לקט אלא אגודה: ב ל' עולל ויונק. כלו' האשכלות הקטנות: ג פי' שאינן סכופים וסוככין זע"ז. למו הבריות שזה שולב על כתף חבירו. נסף פי' כמו טיפות הנוטפים זה"ז ואינן תכופין וסמוכין כמו הכתף זה עקרי נסף. פי' האשכול יש שממנו יוצאין מהשדרה שלו פלולים מכאן ומכאן זמע"ז וכאותן הפלולים תלוין גרגרי ענבים יחד כקיבון א' ומחובר כל הפילולי' עם הגרגרי' שמהן זו האשכול ויש ממנו שאין פלולין יוצאין ממנו כלל אלא גרגרי ענבים תלוין מהשדרה שלו ויורדין מראש האשכול עד סופו וכל א' מב' המיני' הללו אינו נקרא עולל אלא אשכול שמו אבל מי שאין לו משני המינים הנזכרים לעיל אלא שהגרגרים כולם מקובלים יחד במקום אחד ואין שם שדרה כלל וברוב מזה המין נקראים בוסר ונמלאין ברלאשי הגפני' זה נקרא עולל ועליו הזהיר הכ' שלא ליטול. הרא"ם. ע' במס' פאה דף ם בפי' הר"ש:ד ר"ל דפרש ל' יחיד כמו פרט וכלל דהיינו גרגרי ענבים: הדק"ל דכתי' לא תעולל וגו' לא תלקט כולן ל' יחיד וכתיב ה' אלהיכם ל' רבים אלא ה"ם אני ה' שאני דיין ליפרע ואם כן אפי' שפיר דכתיב ל' רבים אלהיכם מאחר שפורע נפשות דהיינו נפשו של גזלן ותזה יקח גם נפש בניו של גזלן שישארו יתומי':ו(ג"א) דאם ל"כ למה נזכר כאן נאמן ליפרע יותר ממקום אחר:

פירוש לתורת אלהים

וועט שניידען אֶת קְצִיר דאס שניט פון דער תְבוּאָה פון אייער לאנד לא תְכַלֶּה זאלסטו ניט פאר לענדען דעם עק פון דיין פעלד אפ צו שניידען דאס הייסט דוא זאלסט ניט אפ שניידען די גאנצע תְבוּאָה פון פעלד ביז צו דעם עק פון פעלד וְלֶקֶט אונ דאס קלויבונג פון דיין שניט מיינט מען די זאנגען וואס פאלען אראפ בשעת דוא שניידסט די תְבוּאָה לא תְלַקֵּט זאלסטו זייא ניט אויף קלויבען: (י) וְכַרְמְךָ אונ דיין ווייננארטין זאלסטו ניט אפ רייסין כלומר דוא זאלסט ניט נעמען דיא שלעכטע צווייגען צו דיר אהיים וּפֶרֶט כַּרְמְךָ אונ די וויינטרויבען וואס פאלען אראפ בשעת דוא שניידסט דיין ווייננארטען לא תְלַקֵּט זאלסטו ניט אויף קלויבען לֶעָנִי נאר דוא זאלסט דאס אלץ פאר לאזען צום ארעם מאן אונ צום גר אז זייא זאלין דאס צוא נעמען אונ אויף קלויבען אֲנִי יְיָ איך בין גאט אייער גאט׃

מצות השם

(ט) [רסו] (לאו קכד) שלא לקצור כל זרע השדה שנא' ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור:

(שם) [ריז] (לאו קכה) שלא ללקט השבלים הנופלים בשעת הקציר שנאמר ולקט קצירך לא תלקט:

(י) [ריח] (עשה לג) להניח פאה מזרע השדה לעניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

(שם) [ריט] (עשה לד) לעזוב אותם השבלים שילקטו העניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

(שם) [רכ] (לאו קכו) שלא לאסוף כל פירות הכרם שנאמר וכרמך לא תעולל:

(שם) [רכא] (עשה לה) להניח פאה ועוללות בכרם לעניים שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם:

לא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ. ודאס איז אמצות לא תַעֲשֶׂה) מען טאר ניט אפשניידין די תְבוּאָה פון די גאנצע פעלד:

לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב ודאס איז אמצות עֲשֵׂה) מען זאל לאזין אין עק פעלד אביסול תְבוּאָה פאר די ארמע לייט אונ פאר די ארמע גרים:

וְלֶקֶט קְצִירְךָ לא תְלַקֵּט ודאס איז אמצות לא תַעֲשֶׂה) די זאנגען וואס פאלין אראפ אויף די ערד ווען מען שניידט די תְבוּאָה, טאר ניט דער בַּעַל הַבַּיִת זיי נעמען פאר זיך:

לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם ודאס איז אמצות עֲשֵׂה) די זאנגען וואס פאלין אראפ אויף די ערד ווען מען שניידט די תְבוּאָה מוז מען זיי לאזין פאר ארמע לייט אונ פאר ארמע גרים זייא זאלין דאס נעמען פאר זיך:

וְכַרְמְךָ לא תְעוֹלֵל. ודאס איז אמצות לא תַעֲשֶׂה) דער בַּעַל הַבַּיִת טאר ניט אפשניידען די יונגע וויינטרויבען פון די ווינשטאקין אונ זיי נעמען פאר זיך:

לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם. ודאס איז אמצות עֲשֵׂה) די יונגע וויינטרויבין וואס זענען אויף דעם ווינשטאק מוז מען לאזין פאר ארמע לייט אונ פאר ארמע גרים:

לא

נביאים יחזקאל כ

להמשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

(א) וְסָרִיבוּ עַל מֵימְרִי וְלָא אֲבוֹ לְקַבָּלָא לִנְבִיַּי גְּבַר יָת שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהוֹן לָא אַרְחִיקוּ וְיָת פּוּלְחַן טַעֲוַות מִצְרָאֵי לָא שְׁבַקוּ וַאֲמָרִית לְמִשְׁפַּךְ חֵמְתִי עֲלֵיהוֹן דִּיחוּל רוּגְזִי בְּהוֹן בְּגוֹ אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ב) וַעֲבָדִית בְּדִיל שְׁמִי בְּדִיל דְּלָא יִתְחַל לְעֵינֵי עַמְמַיָּא דִּי אִינוּן בֵּינֵיהוֹן דְּאִתְגְּלֵיתִי לְמִפְרַקְהוֹן לְעֵינֵיהוֹן לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ג) וְאַפֵּקְתִּינוּן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְאַעֵילְתִּינוּן לְמַדְבְּרָא: (ד) וִיהָבִית לְהוֹן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי הוֹדְעִית יָתְהוֹן דְּאִם יַעֲבֵד יָתְהוֹן אֱנָשָׁא וְיֵיחֵי בְהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא:

א וימרו־בי ולא אבו לשמע אלי איש את־שקוצי עיניהם לא השליכו ואת־גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים:
ב ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר־המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים:
ג ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל־המדבר:
ד ואתן להם את־חקותי ואת־משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

רש"י

ב) לבלתי החל. שלא יתחלל שמי מאחר שנודעתי להם והבטחתים להוציאם ושלא יאמרו האויבים מבלתי יכולת:

מצודת דוד

(א) וימרו בי. בעודם במצרים מרו בה': ואומר. בעבור זה חשבתי לשפוך עליהם חמתי ולהשלים בהם חרון אפי: (ב) ואעש. אבל עשיתי למען שמי לבל יחולל לעיני המצרים: אשר נודעתי. אשר הייתי נודע לישראל ע"י אהרן שהי' מודיעם בנבואה לעיני מצרים שהגאולה משם ואם היו כלים במצרים היה חלול ה' באמרם מבלי יכולת ה' להוציאם אבדם וכלם: (ד) אשר יעשה וגו'. ר"ל החוקים והמשפטים ההם מסוגלים להחיות את האדם העושהן בחיי עוה"ב ועוה"ז:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים משלי כו

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין שין דלת יוד נפש שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

(א) הֵיכְנָא דְּלֵית קֵיסֵי דָּעְכָא נוּרָא וְהֵיכְנָא דְּלֵית שְׁגוּשְׁיָא יִשְׁתְּקֵק תִּיגְרָא: (ב) מַרְתְּקַל

א באפס עצים תכבה־אש ובאין נרגן ישתק מדון:
ב פחם לגחלים ועצים לאש ואיש מדונים[*] לחרחר־ריב:
ג דברי

*מדינים קרי

רש"י

(א) ובאין נרגן. של לה"ר: ישתוק מדון. המריבה: (ב) פחם. של אש עשוי להבעיר גחלים ועצים

מצודת דוד

(א) באפס וגו'. שני אלו שוין המה כמו כשאין עצים תכבה האש מעצמו כן כשאין נרגן המחרחר ריב ישתוק המריב' מעצמו: (ב) פחם. כמו הפחמים מוכנים המה להבעיר האש כן איש

פירוש ע"ט

(א) באפס עצים תכבה אש אזוי ווי עס לאזט זיך אויס די האלץ אין אויבין מוז דאס פייער פארלאשען ווערין ובאין נרגן ישתוק מדון אזוי אויב עס איז ניט דא ווער עס זאל אויפרייצין דיא קריג מוז זיא שטיל ווערין: (ב) פחם לגחלים ועצים לאש גליענדיגע קוילין צו ברענען קאלטע קוילין אונ מיט האלץ ווערט דאס פייער אנגעצונדען שטארקער ואיש מדינים לחרחר ריב אזו דער מענטש וואס זיין נאטור איז צו קריגען זיך מיט יענעם רייצט אן אלע מאהל מענטשין זייא זאלען זיך ארום קריגען: (ג) דברי נרגן כמתלהמים דיא רייד פון דעם אנרייצער

צו

מצות השם

(שס) [רכב] (לאו קכו) שלא נלקט פרט הכרם שהן גרגיר אחד או שנים הנפרטים מן האשכול בשעת הבציר שנא' ופרט כרמך לא תלקט:

(שס) [רכג] (עשה לו) לעזוב פרט הכרם הנזכר לעניים שנא' לעני ולגר תעזוב אותם:

ופרט כרמך לא תלקט. דאס איז אמצות לא תעשה די ווייך טרויבין וואס פאלין אראפ פון די ווינשטאקין ווען מען שניידט די טרויבין, טאר ניט דר בעל הבית זיי נעמען פאר זיך: לעני ולגר תעזוב אותם. דאס איז אמצות עשה די וויינטרויבין וואס פאלין אראפ פון די ווינשטאקין ווען מען שנייט די טרויבין מוז מען לאזין פאר ארמע לייט אונ פאר ארמע גרים:

גִּרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃ ד כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל־חָרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֶב־רָע׃

לְגוּמְרֵי וְקִיסֵי לְנוּרָא וְגַבְרָא תִגְרָנָא מְחַרֵה בְהוּתָא׃

(ג) מִלּוֵי דְשִׁיגוּשָׁא מְרַכְּנָן לֵיהּ וְהִינוּן נַחְתָן לְגַוָּהּ דִכְרֵסָא׃ (ד) הֵיךְ כַּסְפָּא מְסַלְיָא דְּקָרִים עַל חַסְפָּא הֵיכְנָא שִׂפְוָתָא דְּדָלְקָן וְלִבָּא בִישָׁא׃

מצודת דוד

מדון מוכן הוא לחרחר ריב: (ג) דברי נרגן. דברי מתלונן המה קשים כמכות המשברות ועוד המה יורדים חדרי בטן אבל המכות המה על הגוף ממעל וכאומר הנה המכות אשר המה ממעל נוח לרפאות ולא כן מכות חדרי בטן וכן קשה לרפאות דברי המתלונן: (ד) כסף סיגים. כמו המלפה כלי חרס בכסף המעורב בסיגים הנה כאשר יראה הרואה כי סיגים המה יתן לב לבחון בפנימיות וימצא חרס כן השפתים הרודפים אחר אהבת הבריות ובלבו יחשוב מרמה הנה כאשר ימצא בשפתיו מהומה רע ואם מעט היא ידוע אשר בלבו מלאה זדון:

רש"י

להסיק אש ואיש מדון לחרחר ריב: (ג) והם ירדו. דברי המרגלים הי' להם למות': (ד) כסף סיגים. המדובקים על החרס שצורפים אותו בו. כן: שפתים דולקים. הרודפים אחר הבריות ומדברים אחד בפה ואחד בלב:

פירוש ע"ט

צו קריג זענען גלייך וויא קלעפ וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן אונ זיינע רייד גייען אריין יענעם טיף אין בויך דאס איז נאך ערגער ווארום א קלאפ ווען מען גיט יענעם טוהט איהם נאר ווייא אויסוויינינ, אבער לשון הרע ברייננט אז דעם מענטשין זאל ווייטאן אינווייניג אויך, אונ דאס קען ברייננען צו דעם טויט אויך: (ד) כֶּסֶף סִיגִים מְצוּפֶּה עַל חָרֶשׂ אזוי וויא די פסולת פון זילבער ווערט כהעפט אויף דעם שארבין וואס מען צוא לאזט דאס זילבער אין איהם אזוי גלאנצט ער וויא ער וואלט אליין גיוועזען פון זילבער שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֶב רָע אזוי זענען דיא לעפצען פון דיא פאלשע מענטשין ברענגען פאר ליבשאפט ווען זייא ריידען מיט יענעם אבער זייער הארץ טראכט שטענדיג אויף יענעם וויא אזוי איהם שלעכטץ צו טאהן: (ה) בִּשְׂפָתָיו יִנָּכֵר שׂוֹנֵא מיט זיינע לעפצען רעט ער אזוי פיין ער זא. פארפרעמדען דעם גערדאנק אז מען זאל אויף איהם ניט רעכענען אז ער איז יענעם א פיינד וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה אבער בייא זיך טוהט ער פאלשקייט טראכטען וויא יענעם בייז צו טאהן: (ו) כִּי יְחַנֵּן קוֹלוֹ אַל תַּאֲמֶן בּוֹ אבער אז דוא האסט איהם שוין דערקענט וואס פאר א מענטש ער איז ווען ער בעט דיך מיט זיין שטימע דערבארעמקייט זאלסטו איהם שוין ניט גלויבין אז ער מיינט דאס אמת, כִּי שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ ווארום זיבען ערליי אומווערדיגקייט איז אין זיין הארץ, דאס הייסט ער וועט זוכען דיר שלעכטץ טאהן, ווענן דוא וועסט זיין מיט איהם בעפריינדעט, אונ ער וועט זיך שוין היטען אז דוא זאלסט אין איהם שוין ניט דערקענען, איז גלייכער אז דו זאלסט זיך פון איהם דער ווייטערין וועסטו זיין זיכערער אז ער זאל דיר קיין שלעכטץ טאהן:

ברטנורא — משנה עירובין פרק ו — עיקר תוי"ט

הדר עם מי שאינו מודה בעירוב. כותי: הרי זה אוסר עליו. לטלטל מביתו לחצר עד שישכור ממנו רשות שיש לו בחצר: לעולם אינו אוסר עד שיהיו שם שני ישראלים. בין לת"ק בין לר' אליעזר בן יעקב דירת עכו"ם לאו שמה דירה ובדין הוא שלא תאסור אלא דגזור רבנן כדי שלא ידור ישראל עם עו"ג שלא ילמוד ממעשיו ת"ק סבר אע"ג דכותי חשוד אשפיכת דמים ואסור לישראל להתייחד עמו זמנין דמקרי ודייר ישראל עם העו"ג ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עו"ג ואין בטול רשות מועיל במקום עו"ג עד שישכור והעו"ג לא ישכיר דחיים לכשפים ומתוך כך לא יבא ישראל לדור עם העו"ג ולא ילמוד ממעשיו ור"א בן יעקב סבר כיון דעו"ג חשוד אשפיכת דמים תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו רבנן חד דלא שכיח דדייר שאסור להתייחד עם העו"ג לא גזרו בהו רבנן והלכה כר"א בן

כלי שמלטי דגבורה דמלכות דיליה אלהים

הדר עם העכו"ם בחצר או עם מי שאינו מודה [א] בעירוב הרי זה אוסר עליו (דר"מ) ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה: (ב) אמר ר"ג מעשה

[א] בעירוב. דד"ה מותר לטלטל הלא עירוב. ובלמה וכית דינו תקנוהו כדי שלא יטעו לומר כשם שמותר להוציא מחצרות לרחוב שמדינה ושוקים כך מותר להוציא ממדינה לשדה ויחשבו שהשוקים והרחובות הואיל וכן רשות לכל הרי הן כשדות ויאמרו שחצרות כלבד הן רה"י וידעו שאין הולכה מלאכה ושמותר להוציא מרה"י לרה"ר ולפיכך תיקן שכל רה"י שתחלק בדיורין ויאחז כל א' וא' בה רשות לעצמו ויאחר ממנו מקום כלשית כולן ויד כולן שוה כגון חצר לבתים. שנחשוב אותו המקום כאלו הוא

פרק ו א הַדָּר עִם אֵינוֹ יִשְׂרָאֵל בֶּחָצֵר אז א איד וואהנט מיט אגעצין דינגער אין איין הויף או עִם מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֵירוּב אדער ער וואהנט אין איין הויף מיט אזוי א מענטש וואס זאגט מען דארף ניט דעם עירוב הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עָלָיו דער גוי אדער דער וואס גלויבט ניט אין עירוב אסרת אויף דעם יוד ער זאל ניט טארין ארויס טראגין פון זיין שטוב אין הויף, סיידין דער יוד זאל דינגען בייא דעם גוי דעם חלק וואס ער האט אין הויף דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אזוי זאגט רבי מאיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב זאגט לְעוֹלָם אֵינוֹ אוֹסֵר אגוי אסרת ניט אויף איין יוד וואס וואהנט מיט איהם אין הויף עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה סיידין אין הויף זאלין וואהנען צוויי יודין וואס

בצדוקי א' שהיה דר עמנו [ב] במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את [ג] הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם. ר"י אומר בלשון אחר מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם: (ג) אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם ושלהם מותרין לו ולהם. נתנו לו רשותן הוא מותר.

יעקב ושוכרים מן העכו"ם אפי' בפחות משוה פרוטה (א) ואפי' בשבת (ב) ואף ע"פ שאין העכו"ם מבטל רשותו עד שישכור ממנו, ישראל יכול לבטל רשות ואפי' בשבת והוא שיאמר לחברו כשלא עירבו רשותי מבוטלת לך ויהיה הוא אסור לטלטל בחצרו וחברו מותר ואם ירצה אחר שהבטלים חברו לטלטל מה שצריך לו יכול חברו לחזור ולבטל לו רשותו ויהיה הוא מותר וחברו אסור: (ב) בצדוקי אחד. מתני' חסורי מחסרא וה"ק לצדוקי הרי הוא כעכו"ם ר"ג אומר אינו כעכו"ם ומעשה בצדוקי אחד כו' ואמר לנו אבא מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא ויאסר עליכם ש"מ דכישראל הוא ויכול לבטל רשותו ומפני שהמבטל רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר כדלקמן מש"ה קאמר ר"ג מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הוא כליו לחצר ויחזור ויזכה ברשותו שביטל ויאסר עליכם, אבל אי כעכו"ם הוא ואין העכו"ם יכול לבטל עד שישכיר היכי הוי מצי למיסר עלייהו מאחר דאגר להו ושכיר דמי. ור"י אומר לא כך אר"ג דלעולם לצדוקי הרי הוא כעכו"ם ס"ל לר"ג ואותה מעשה אינה ראיה דה"ק להו ר"ג מהרו ועשו צרכיכם בע"ש קודם שתחשך ולא עד שלא יוציא כליו כדאמרן אלא עד שלא יצא היום ויאסר עליכם. ופסק ההלכה שכל ישראל שמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרים ממנו כדרך ששוכרים מן העכו"ם והמשמר שבת בפרהסיא אף ע"פ שפעמים מחלל אותו בצנעה ואינו מודה בתורת עירוב כגון הצדוקים בזמן הזה שמשמרים שבת ואינם מודים בתורת עירוב ה"ז אין מערבין עמו אבל יכול לבטל רשות וא"צ לשכור ממנו והוא שלא יהא עובד ע"ג: (ג) ביתו אסור להכניס ולהוציא. מביתו לחצר בין הוא בין אנשי החצר וכגון שביטל להם רשות חצרו כלו' החלק שיש לו עמהם בחצר ולא ביטל להם ביתו דסבר האי תנא מה שביטל ביטל ומה שלא ביטל לא ביטל. (ג) הלכך ה"ל ביתו רשותא דידיה וחצר רשותא דידהו: ושלהם. בתים שלהן מותרין להוציא מהן לחצר בין הוא בין הם דהא בתים שלהם וחצר רשות אחת היא. והוא אע"ג דלא עירב הוי כאורח גבייהו שאורח מטלטל ברשות האכסניא שלו: נתנו לו. הם רשות חצרם: הוא מותר. להוציא

רשות לרבים וכ"מ שאחד מן השכנים לעצמו שהוא בלבד רה"י ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולן שוה בו כו' עד שיערבו מע"ש. כלו' שכולנו מעורבים ואוכל א' לכולנו וכמו שאנו שוין במקום הזה כך כולנו שוין בכל מקום שאנו כל אחד לעצמו והרי כולנו רשות אחד ובמעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מרה"י לרה"ר. סר"ע פ"א מה"ע: (א) בגמ' טעמא לפי שפחות מש"פ חשוב להם מחמת קמצנותם: (ב) שהשכירות כביטול רשות הוא שאינו אלא היכר ולפיכך שוכרים אפי' בפחות מש"פ. הר"מ: [ב] במבוי. וביטל לנו רשותו. רש"י והר"מ: [ג] הכלים. והחזיקו בו ושוב אף על פי שיוציא הוא לא יוכל לחזור מבטולו כיון שכבר החזיקם בו. גמ'. ומ"ש הר"ב בדברי ת"ק ועשו צרכיכם אגב שיטפא לא דק. ועי' תוי"ט: (ג) כלו' לאפוקי מדברי אילעי דספ"ב:

זייא אסרין איינער אויף דעם אנדערען זייא זאלין ניט ארויס טראגין פון זייערע שטובין אין הויף אונ אז זייא האבין גילייגט צווישין זיך אעירוב אסרת דער גוי אויף זייא אונ זייא מוזין פון איהם דינגען זיין חלק וואס ער האט אין הויף. אצדוקי [אפיקורוס] האט דעם דין וויא אגוי מען מוז פון איהם דינגען זיין חלק וואס ער האט אין הויף: ב אמר רבן גמליאל האט רבן גמליאל גיזאגט אצדוקי האט דעם דין וויא איוד מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים אונ עס האט גיטראפין אאפיקורוס האט גיוואהנט מיט אונז אין איין גאס אין ירושלים, אונ מיר אלע האבין גילייגט אעירוב, אונ דער אפיקורוס האט ניט גיגעבין צום עירוב נאר ער האט מבטל גיוועזן [גישיינקט] צו אונז זיין חלק וואס ער האט אין גאס ואמר לנו אבא האט דער טאטע צו אונז גיזאגט מהרו והוציאו את כל הכלים למבוי איהר זאלט אייך איילין אונ ארויס טראגין אלין וואס איהר דארפט פון שטוב אין גאס עד שלא יוציא איידער דער אפיקורוס וועט ארויס טראגין פון זיין שטוב אין גאס, וועט ער צוריק נעמען זיין חלק וואס ער האט אין גאס ויאסר עליכם וועט ער אויף אייך אסרין, אונ אז עס איז גענוג אז דער אפיקורוס שיינקט זיין חלק אונ דארף ניט נאר פארדינגען איז ער דאך ווי איוד. רבי יהודה זאגט רבן גמליאל האלט אז אאפיקורוס האט דעם דין וויא אגוי אונ

אז דער אפיקורוס האט געשיינקט זיין חלק וואס ער האט אין גאס אונ האט ניט פארדונגען אסרת ער אויף דיא אנדערע איינוואהנער פון הויף זייא זאלין ניט טארין ארויס טראגין פון זייערע שטובין אין גאס, אונ דער פאטער האט צו זייא גיזאגט בלשון אחר מיט איין אנדער לשון מהרו ועשו צרכיכם במבוי איילט אייך אונ טוהט [ערב שבת] וואס איהר דארפט טאהן אין גאס עד שלא יוציא איידער דער טאג וועט ארויס גיין איידער עס ווערט שבת. ווארום אז עס וועט ווערען שבת ויאסר עליכם וועט דער אפיקורוס אויף אייך אסרין ארויס צו טראגין פון שטוב אין גאס ווייל מען האט ניט געדונגען פון איהם זיין חלק וואס ער האט אין גאס, אונ אום שבת טאר מען דאך ניט דינגען: ג אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב מענטשין וואס וואהנען אין איין הויף אונ אלע האבין גיגעבין צום עירוב נאר איינער פון זייא האט פאר געסין אונ האט ניט גיגעבין צום עירוב, אונ ער האט גיזאגט צו זייא איך שיינק אייך מיין חלק וואס איך האב אין הויף, גיהער דער גאנצער הויף צו זייא נאר דיא שטוב גיהער צו איהם, דאריבער ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהם טאר מען ניט ארויס טראגין פון זיין שטוב אין הויף אונ ניט אריין טראגין פון הויף אין זיין שטוב, ניט ער אונ ניט זייא ושלהם אונ זייערע

להוליא מביתו לחלר שהכל ברשותו : והן אסורין. אפי' לטלטל מביתו לחלר ולא הוו אורחים גביה דחד לגבי רבים הוי אורח רבים לגבי יחיד לא הוו אורחים : היו שנים. שלא עירבו ושאר בני חצר בטלו להם רשותם : שניהם אוסרים זה על זה. מפני שהחלר היא של שניהם והבתים מיוחדים כל בית לבעליו ואין מוליא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חבירו ואע"ג דהדר חד מנייהו ובטיל ליה לחבריה אינו מועיל הואיל ובשעה שבטלו בני החלר רשותם אלו השנים שלא עירבו היו אוסרים וע"ז אשתכח דבטול קמאי לא מהני וכי הדר מבטל לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנייה הילכך בני החלר שקלתן עירבו וקלתן לא עירבו אותן שלא עירבו מבטלין רשותן לאותן שעירבו ואין אותן שעירבו מבטלין רשותן לאותן שלא עירבו דאסרי אהדדי כדאמרי' והמבטל רשותו לבני חלר לריך שיפרש שיבטל לכל א' וא' : (ד) ב"ש אומרים מבעוד יום. דסברי ביטול רשות מקנה רשות הוא ומקנה רשות בשבת אסור : ובה"א. אף משתחשך דסברי בטול לאו אקנויי רשותא הוא אלא אסתלוקי מרשותא ואסתלוקי מרשותא בשבת שפיר דמי. ובברייתא פירשו דבכל דוכתא אמרי' כיון שנאסר למקלת שבת נאסר לכוליה חוץ ממבטל רשות : מי שנתן רשותו והוציא. שחזר ונשתמש ברשות שביטל : אחד שוגג ואחד מזיד. דקים שוגג אטו מזיד ואין הלכה כרבי מאיר : (ה) שהיה שותף עם שכניו. שבמבוי לשם שותפות בעלמא ולא לשם עירוב : אין צריכין לערב. והוא שיהיו כולן שותפין בכלי אחד (ד) ודוקא שתופי מבואות הוו ביין כדתנן בכל מערבין ומשתתפין אבל עירובי חלרות אין מערבין אלא בפת דעירוב

מותר והן אסורין. היו שנים אוסרין זע"ז [ד] שאחד נותן רשות ונוטל רשות. שנים נותנים רשות ואין נוטלים רשות: (ד) מאימתי נותנין רשות. בש"א מבעוד יום. ובה"א משחשכה. מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד ה"ז אוסר דברי ר"מ רבי יהוד' אומר [ה] במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר: (ה) בע"ה שהיה שותף לשכניו לזה ביין ולזה ביין א"צ לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב ר"ש

[ד] שא' נותן. גמ' שא תו ל"ל ומשני משום שנים נותנים לאשמועינן דלא גזרינן דלמא יטלו נמי ואין נוטלין יתירא לאשמועינן אע"ג דאמר ליה קני ע"מ נהקנות לשני דמ"ד שליח שויה קמ"ל כיון דלא קנה איהו לאשתלויי לא מצי לאקנויי : [ה] במזיד אוסר. היינו כדלא' אחזיקו כבר שלא שחזיקו והוליאו מבתיה' לחלר שוב אין יכול לאסו' כדפי' הר"ב במ"ב ואפי' גר"י דהסם : (ד) גמ' ושיפא יין ושמן ל"ד וה"ם יין ויין בב' כלים אלא אורחא דמלתא נקט ועוד דלא

שטובין מותרין לו ולהם זענען מותר צו איהם אונ צו זייא ער אונ זייא מעגין ארויס טראגין פון זייערע שטובין אין הויף אונ אריין טראגין פון הויף אין זייערע שטובין נתנו לו רשותן אויב זייא האבין גישיינקט זייער רשות פון הויף צו איהם הוא מותר ער מעג ארויס טראגין פון זיין שטוב אין הויף אונ מעג אריין טראגין פון הויף אין זיין שטוב והן אסורים אונ זייא טארין ניט ארויס טראגין אפילו פון זיין שטוב אין הויף אונ טארין ניט אריין טראגין פון הויף אין זיין שטוב היו שנים אויב צוויי מענטשין האבין פאר געסין צו געבין צום עירוב, אונ דיא מענטשין פון הויף האבין גישיינקט זייער חלק וואס זייא האבין אין הויף צו די צוויא מענטשין אוסרין זה על זה אסרין די צווייא מענטשין איינער אויף דעם אנדערין שאחד נותן רשות ונוטל רשות ווארום איינער קען שיינקען זיין רשות צו דיא מענטשין פון הויף זייא זאלין מעגין טראגין פון דיא שטובין אין הויף, אונ ער קען נעמען א רשות פון דיא מענטשין פון הויף אז זייא שיינקען איהם ער זאל מעגין טראגין פון שטוב אין הויף שנים נותנים רשות אבער צווייא מענטשין קענען נאר שיינקען זייער רשות צו די מענטשין פון הויף זייא זאלין קענען טראגין פון די שטובין אין הויף ואין נוטלין רשות זייא קענען אבער ניט נעמען א רשות פון די מענטשין פון הויף וואס דיא מענטשין פון הויף שיינקען צו זייא, ווייל דער רשות קען זייא גאר ניט העלפין ווארום זייא אסערין איינער אויף דעם אנדערען, אונ טארין ניט טראגין פון זייערע שטובין אין הויף: ד מאימתי נותנין רשות דער וואס האט ניט גינעבין צום עירוב ווען זאל ער שיינקען זיין רשות, בית שמאי זאגין מבעוד יום ווען עס איז נאך טאג ערב שבת, אונ בית הלל זאגין אפילו משתחשכה עס איז שוין פינסטער גיווארין ועס איז שוין שבת מעג ער אויך שיינקען זיין רשות מי שנתן רשותו ווען איינער האט אוועק גיגעבין זיין רשות וואס ער האט אין הויף צו די מענטשין וואס וואהנען אין הויף והוציא דער נאך האט ער ארויס גיטראגין זאכין פון זיין שטוב אין זיין חלק וואס ער האט אין הויף בין בשוגג סייא ער האט ארויס געטראגין ווייל ער האט פאר געסין אז ער האט אוועק גישיינקט זיין חלק וואס ער האט אין הויף בין במזיד סיי ער האט ארויס גיטראגין ווייל ער האט גיוואלט צוריק נעמען זיין רשות הרי זה אוסר אסרת ער אויף דיא מענטשין פון הויף דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר, רבי יהודה זאגט במזיד אוסר אז ער האט ארויס גיטראגין ווייל ער האט גיוואלט צוריק נעמען זיין רשות, אסרת ער אויף דיא מענטשין פון הויף בשוגג אינו אוסר אז ער האט ארויס גיטראגין ווייל ער האט פאר געסין, אסרת ער ניט: ה בעל הבית שהיה שותף לשכניו א בעל הבית איז גיוועז אשותף מיט זיינע שכנים וואס וואהנען מיט איהם אין איין מבוי לזה ביין מיט דעם שכן איז ער גיוועזן אשותף אין ויין ולזה ביין אונ מיט נאך אשכן איז ער אויך גיוועזן אשותף אין ויין אונ די אלע ויינען זענען אין איין כלי אינם צריכים לערב דארפין זייא שוין ניט מאכין דעם עירוב, ווארום דאס איז שוין דער עירוב לזה ביין ולזה בשמן אבער אז מיט איינעם איז ער אשותף אין ויין אונ מיט איינעם איז ער א שותף אין אייל צריכים לערב דארפין זייא געבין צום עירוב בזונדער, רבי שמעון זאגט

אומר אחד זה ואחד זה א"צ לערב: (ו) ה' חבורות ששבתו בטרקלין אחד. בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה. ובה"א עירוב אחד לכולן. ומודים בזמן שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות שהם צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה: (ז) האחים השותפים שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל א' ואחד. לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב מבטל את רשותו. אימתי בזמן שמוליכין עירובן למקום אחר אבל אם היה עירוב

משום דירה הוא (ה) ודירה של אדם אין לבו נמשך אלא בפת ואם שיתף שתופי מבואות בפת כ"ש דחשיב טפי וסומכין על אותו שתוף של פת במקום עירוב ואין צריכין לערב עירובי חצירות אבל אם נשתתפו ביין או בשאר דברים צריכין לערב עירובי חצירות ואין סומכין על השתוף כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות (ו): **ר"ש אומר** וכו'. ואין הלכה כר"ש: (ו) טרקלין. בית גדול ורחב מושב מלכים וחלקוהו לחמשה וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר (ז) וצריכה לערב עם שאר בני החצר (ח): **בש"א.** רשותיהן חלוקים וצריך שכל חבורה וחבורה תתן פת לעירוב החצר: **ובה"א.** אין מחילה זו חילוק רשות ובזמן שחלקו הטרקלין למחיצות גדולות המגיעות לתקרה כ"ע לא פליגי דהוי חילוק רשות (ט) משום דהוי כשרוים בחדרים ובעליות כי פליגי דחלקו במחיצות נמוכות שאין מגיעות לתקרה ב"ש סברי מחיצה כזו הוי חלוק רשות וב"ה סברי לא הויא חלוק רשות: (ז) **האחין השותפין.** ה"ק האחין האוכלין על שלחן אביהן והשותפין האוכלין על שלחן א' ואוכלין על שלחן אביהם לאו דוקא אלא נוטלין מזונותיהן מבית אביהם ואוכלין אותן כל אחד בביתו וכן השותפין עושין מלאכה אצל בע"ה בשותפות ונוטלין מזונותיהן מבע"ה אחד ומוליכין לאכול בבתיהם: **וישנים בבתיהם.** והם ואביהם ואחיהם דרים בחצר אחד: **צריכין עירוב לכל אחד ואחד.** אם רוצים לערב עם אנשי החצר: **מבטל את רשותו.** צריך לבטל את רשותו: **אימתי בזמן שמוליכין את עירובן.** לתתו לאחד מבתי שאר בני החצר דהואיל והוזקקו לעירוב ושאר דיורין אסרי עליהו נמי אסרי וצריכין כולן ליתן פת בעירוב הואיל וחלוקין דיוריהן בלינה וגם אין אוכלין על שלחן אביהם ממש (י) אלא כל אחד נוטל פרנסתו ואוכל בביתו: **אבל אם היה עירוב.** כל החצר בא לבית אביהן שלא הוזקקו לערב שבית שמניחין

הולך לס' דסתמן בב' כלים. תוס': (ה) גמ' כלו' לערב דירתן לפשותן אמת הכל שחיש אינו אלא לשתף רבות החצרות למבוי ולא לשים הבתים והחצר לאו בת דירה היא. רש"י: (ו) ז"ל הר"מ שהרי אין התינוקות מכירין מה נשתף במבוי לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו וא"צ לערב בחצרות שהרי התינוקות מכירין בפת כלומר ויודעין שמשום השיתוף של פת מטלטלין כו' אבל ביין ושא"ד אין לתינוקות היכרא כי אינם משגיחים רק על הפת עיניהם אלא כמ"ד בגמ' דאע"ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למלתים במשיף סמכינן עליה בחצר: (ז) רש"י, דאל"כ לא היו צריכין להם עירוב אלא ב' הפנימיות משום דהחיצונים הוו כבית שער שלהם ותנן במ"ד פ"ח דרים בשער אינו אוסר. ומיהו אותו שבפני הפנימית לא נקרי בית שער (דאין בית שער ליחיד גמ' ס"פ). תוס': (ה) ומשום דהל"ה שאין עוד דיורין בחצר א"צ עירוב כלל. ועיין במשנה דלקמן דבעינן נמי שלא יתנו העירוב בטרקלין זה. גמ': (ט) וחדרים ועליות דמתני' בעינן חדרים ובעינן עליות ומאי ניהו מחיצות המגיעות לתקרה. גמ': (י) משמע דהכתי בעינן שיהיו חלוקים בלינה ושלא יאכלו כו' ממש אבל אם חסר א' משתיהן כו' לעולם א"צ לעירוב הואיל ובדבר אחד אינם

בו

אחד זה ואחד זה סייא ער איז מיט ביידע אשותף אין וויין אונ סיי מיט איינעם איז ער אשותף אין וויין אונ מיט איינעם איז ער אשותף אין אייל אינם צריכים לערב דארפין זייא אליין ניט געבען צום עירוב: ו חמש חבורות פינף פאמיליעם מענטשין ששבתו בטרקלין אחד וואס זייא האבען גיהאלטען שבת אין איין שטוב אגרוסע, אונ די שטוב איז גיוועזן געטיילט אינוויינג אויף פינף חדרים, אונ די ווענט וואס צווישען דיא חדרים זענען ניט גיוועזן ביז צום באלקין, אונ יעדער חדר האט אטיר אין הויף, אונ אין דעם הויף איז גיוועזן נאך שטובין מיט אנדערע איינוואונער, בית שמאי זאגען עירוב לכל חבורה וחבורה יעדער פאמיליע בזונדער דארף געבין ברויט צום עירוב, אונ בית הלל זאגען עירוב אחד לכולן אלע פינף פאמיליעס צו זאמען געבען איין שטיקיל ברויט צום עירוב ומודים אונ בית הלל זענען מודה צו בית שמאי בזמן שמקצתן שרוים בחדרים אז דיא ביסול פאמיליעס וואונען אין חדרים [אונ דיא ווענט וואס צווישען די חדרים זענען ביז צום באלקען] או בעליות אדער זייא וואונען אויף אויבערשטע שטובין שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה דארף יעדער פאמיליע בזונדער געבען צום עירוב:

ז האחין השותפין שהיו אוכלין על שולחן אביהן ברידער וואס זייא עסין ביא זייער פאטערס טיש, אדער יעדער נעמט דאס עסין פון פאטער צוא זיך אהיים, אונ אלע וואונען אין איין הויף, אדער שותפים ארבעטער וואס ארבעטען ביא איין בעל הבית צו זאמען אונ עסין אלע ביא דעם בעל הבית ב א איין טיש, אדער יעדער נעמט דאס עסין פון בעל הבית צוא זיך אהיים, אונ אלע וואונען אין איין הויף וישנים בבתיהם אונ זייא שלאפין יעדער ביא זיך אין דער היים אונ נאך פרעמדע מענטשין וואונען אויך אין דעם הויף צריכין עירוב לכל אחד ואחד אויב זייא ווילען לייגין אעירוב צו זאמען מיט דיא מענטשין פון הויף, דארף יעדער ברודער אדער יעדער ארבעטער בזונדער געבען צום עירוב לפיכך דאריבער אם שכח אחד מהן ולא עירב אויב איינער פון זייא האט פאר געסען אונ האט ניט גיגעבען צום עירוב מבטל את רשותו דארף ער שיינקען זיין רשות צוא דיא מענשטין פון הויף אימתי ווען דארפין זייא געבען צום עירוב בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר אויב זייא געבען דעם עירוב אין אשטוב פון די אנדערע איינוואונער אבל אם היה עירוב בא אצלן אבער אז דער עירוב פון גאנצין הויף קומט צו

בו העירוב א"נ ליתן פת: או שאין עמהם דיורים. אחרים שאין דיורים מזקיקים אותם לעירוב: אינם צריכים לערב. דכיחידים דמו: (ח) פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי. בגמרא מוכח דלא תנינן במתני' פתוחות זו לזו משום דקי"ל שאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכה כלומר, ב' בתים פתוחים לכל חצר וב' חצרות פתוחות למבוי והכך כיון דכולן פתוחות זו לזו ומעורבות יחד דרך פתחיהן חדא חשיב להו ולא תנינן אלא ה' חצרות פתוחות למבוי: עירבו החצרות. כל אחת לעצמה: מותרים בחצרות. מותרין כל בני חצר לעצמן: ואסורין במבוי. דאין סומכין על עירוב במקום שתוף: ואם נשתתפו. נמי במבוי לאחר שעירבו בחצרות מותרין כאן וכאן: ושכח א' מבני חצר ולא עירב. בחצרו להתיר חצרו אבל בשתוף היה לו חלק: מותרין כאן וכאן. דטעמא מאי אין סומכין על שתוף במקום עירוב (יח) כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות והכא דרוב בני חצר עירבו אלא ששכח אחד מהם ולא עירב לא משתכח תורת עירוב: שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. כשם שאסור להוציא מבתים לחצר בלא עירוב כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שתוף ולא תימא לא דמי דבית וחצר זו רה"י וזו רה"ר אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן (יב): (ט) זו לפנים מזו. פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרה"ר ודריסת רגליה של פנימית על החיצונה לצאת לרה"ר: עירבה פנימית. בפ"ע לטלטל בחצרה:

שהיהן

בא אצלן או שאין עמהן דיורין בחצר אינם צריכין לערב: (ח) חמש חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מותרין בחצרות ואסורין במבוי. ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן. עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני חצר ולא עירב מותרים כאן וכאן. שכח א' מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצרות [ז] ואסורין במבוי. שהמבוי לחצרות כחצר לבתים: (ט) ב' חצרו' זו לפנים מזו עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה הפנימית מותרת

חלוקים או בלינה או בפת. ועי' תוי"ט:(יח)ומיירי כשנשתתפו ביין דאלו בפת סומכין לעולם כדפי' הר"ב לעיל במ"ה: [ז] ואסורין במבוי. ואין אומרים ביטיל העירוב במקום שיתוף כיון שהרוב נשתתפו דהכא אין הפסד שלא תשתכח אלא דלא שייך למימר שנסמוך על העירוב במקום שיתוף דעירוב שעירב כל חצר לעצמו היאך יתיר לטלטל במבוי והכי אפי' מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל. ב"י ועיין תוי"ט: (יב) וכתב לה עד הכא אף על גב דכולה מ"ה דלעיל מתנייה לענין שתוף מבואות ותנן נמי רפ"ג בכל מערבין ומשתתפין. מ"מ מבואות בהדיא לא תנן

זייער פאטער אין שטוב אדער צוא זייער בעל הבית אין שטוב או שאין עמהן דיורין בחצר אדער אין הויף איז ניטא קיין אנדערע איינוואוינער נאר די ברידער מיט זייער פאטער אדער די ארבעטער מיט זייער בעל הבית אינן צריכין לערב דארפין זיא ניט געבען צום עירוב: ח חמש חצרות פתוחות זו לזו פינף הויפין וואס זענען אפין איינם אין דאם אנדערע ופתוחות למבוי אונ זענען אפין אין גאם יעדער הויף בזונדער איז אפין אין גאם ערבו בחצרות אויב דיא מענטשין פון יעדער הויף האבען גילייגט אעירוב אין יעדער הויף בזונדער ולא נשתתפו במבוי אונ דיא מענטשין פון אלע פינף הויפין האבען ניט געמאכט אשותפותדיגען עירוב זייא זאלען מעגין טראגין פון דיא הויפין אין דיא גאם מותרין בחצרות מעגין דיא מענטשין פון יעדער הויף באזונדער טראגין בייא זיך אין הויף ואסורין במבוי אונ זייא טארין ניט ארוים טראגין פון הויף אין גאם ואם נשתתפו במבוי אונ אויב דיא מענטשין פון אלע פינף הויפין האבין גימאכט בשותפות אעירוב אויסער דעם עירוב וואס דיא מענטשין פון יעדער הויף האבען גע־אכט בייא זיך אין הויף מותרין כאן וכאן מעגין זייא טראגין דא אונ דא זייא מעגין טראגין אין הויף אונ מעגין טראגין פון הויף אין גאם עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי אויב דיא מענטשין פון יעדער הויף בזונדער האבין גימאכט אעירוב זיי זאלען מעגין טראגין אין הויף, אונ די מענטשין פון אלע פינף הויפען האבען אויך געמאכט אשותפותדיגען עירוב זייא זאלען מעגין טראגין פון הויף אין גאם ושכח אחד מבני חצר ולא עירב אונ איינער פון הויף האט פארגעסין אונ האט ניט גיגעבין צום עירוב פון הויף אונ צום עירוב פון גאם האט ער גיגעבין מותרין כאן וכאן מעג מען טראגין אין הויף אונ פון הויף אין גאם מבני מבוי ולא נשתתף אויב איינער פון דיא מענטשין האבין פאר געסין צו געבין צום עירוב פון דיא גאם, אונ אין הויף האט ער גיגעבין צום עירוב מותרין בחצרות מעגין זייא טראגין אין דיא הויפין ואסורין במבוי אונ פון דיא הויפין אין גאם טארין אלע ניט טראגין שהמבוי לחצרות ווארום די גאם צוא דיא הויפין כחצר לבתים איז וויא דער הויף צו די הייזער, אזוי וויא מען טאר ניט ארוים טראגין פון שטוב אין הויף אן אעירוב, אזוי טאר מען ניט ארוים טראגין פון הויף אין גאם אן אעירוב: ט שתי חצרות זו לפנים מזו צווייא הויפין איינער אינווייניג פון דעם אנדערין, דער אינווייניגסטער הויף איז האפין אין אויסווייניגסטען הויף, אונ דער אויסווייניגסטער הויף איז האפין אין גאם אונ דיא מענטשין פון אינווייניגסטען הויף אז זיי דארפין גיין אין גאם גייען זייא דורך דעם אויס־ווייניגסטען הויף עירבה הפנימית אויב די מענטשין פון אינווייניגסטען הויף האבען גילייגט פאר זיך אעירוב ולא עירבה החיצונה אונ דיא מענטשין פון אויסווייניגסטין הויף האבען ניט גילייגט אעירוב הפנימית מותרת די מענטשין פון אינווייניגסטין הויף

מעגין

שתיהן אסורות. דהויא פנימית בעלמא רגל האסורה במקומה שהרי לא עירבה לעצמה ואוסרת בדריסת רגליה על החיצונה: זו מותרת בפ"ע וכו'. דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת: ר"ע אוסר. דקסבר אף רגל המותרת אוסרת כשלא עירבו שם: וחכ"א כו'. דקסברי אפי' רגל האסורה במקומה כגון שלא עירבה הפנימית לעצמה אינה אוסרת על החיצונה. והלכה כת"ק: (י) שכח אחד מן הפנימית כו'. דהויא פנימית רגל האסורה ואוסרת: נתנו עירובן במקום אחד. שעירבו שתיהן זו עם זו ונתנו העירוב בחיצונה וקרי ליה מקום אחד לפי שכל החצרות משתמשות בה כא': ושכח. אפי' אחד מן החיצונה ולא עירב: שתיהן אסורות. דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצרה שהרי

עד הנא: (יג) ואין לטלטל בידים מחמת שנשתתפה עם בני החיצונה דיכולה לומר להן לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.

והחיצונה אסורה. החיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות. עירבה זו לעצמה וזו לעצמה זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה ר"ע אוסר (את) החיצונ' שדריסת הרגל אוסרתה וחכ"א אין דריסת הרגל אוסרתה: (י) שכח אחד מן החיצונה ולא עירב הפנימית מותרת והחיצונה אסורה. שכח א' מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות. נתנו עירובן במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות. ואם

אינה יכולה להסתלק מן החיצונה ולהשתמש באנפי נפשה דהא ליתא לעירובה גבה דאותו עירוב המתירה באלו הוליכוהו לחיצונה. אבל נתנו העירוב בפנימית חיצונה מיתסרא בשכחה דפנימית ופנימית לא מיתסרא בשכחה דחיצונה דהא אהדא לדשא ומשתמשה (יג): ואם

בעגין טראגין אין זייער הויף והחיצונה אסורה און דיא מענטשין פון אויסוויינינגסטין הויף טארין ניט טראגין אין זייער הויף החיצונה אויב דיא מענטשין פון אויסוויינינגסטין הויף האבען גילייגט פאר זיך אעירוב ולא הפנימית און דיא מענטשין פון אינוויינינגסטין הויף האבין ניט גיליינט אעירוב שתיהן אסורות טאר מען ניט טראגין אין ביידע הויפין, ווארום דער אויסוויינינגסטער הויף קען ניט אסרין אויף דעם אינוויינינגסטען, טייל דער אינוויינינגסטער הויף קען צו שליסען דעם טויער און קיינעם ניט ארין לאזען פון דעם אויסוויינינגסטען הויף צו זיך אבער דר אינוויינינגסטער הויף קען אסרין אויף דעם אויסוויינינגסטען הויף, ווייל די מענטשן פון אינוויינינגסטען הויף מוזין דורך גיין דורך דעם אויסוויינינגסטען הויף דריבער אויב דער אינוויינינגסטער הויף איז מותר פאר זיך אסרת ער ניט אויף דעם אויסוויינינגסטען הויף אבער אז דער אינוויינינגסטער הויף איז אסור פאר זיך אסרת ער אויף דעם אויסוויינינגסטען הויף עירבה זו לעצמה וזו לעצמה אויב דער אינוויינינגסטער הויף האט גילייגט פאר זיך אעירוב און דער אויסוויינינגסטער הויף האט גילייגט פאר זיך אעירוב זו מותרת בפני עצמה די מענטשין פון אינוויינינגסטען הויף מעגין טראגין אין זייער הויף וזו מותרת בפני עצמה און די מענטשין פון אויסוויינינגסטין הויף מעגין טראגין אין זייער הויף רבי עקיבא אוסר החיצונה רבי עקיבא אסרת דעם אויסוויינינגסטען הויף שדריסת הרגל אוסרתה דער טרעטין מיט דיא פים וואס דיא מענטשין פון אינוויינינגסטין הויף גייען דורך דעם אויסוויינינגסטין הויף, דאס אסרת אז דיא מענטשין פון אויסוויינינגסטין הויף זאלין ניט טארין טראגין אפילו בייא זיך אין הויף ווייל אין דעם אויסוויינינגסטען הויף זענען אלע שותפים מוזען זייא מאכען אלע צו זאמען

איין עירוב וחכמים אומרים און דיא חכמים זאגען אין דריסת הרגל אוסרתה דער דורך גיין וואס דיא מענטשין פון אינוויינינגסטען הויף גייען דורך דעם אויסוויינינגסטען הויף אסרת נים אויף דעם אויסוויינינגסטען הויף: י שכח אחד מן החיצונה ולא עירב אויב איינער פון דעם אויסוויינינגסטען הויף האט פארגעסען און האט נית גינעבן צום עירוב הפנימית מותרת דיא מענטשין פון אינוויינינגסטען הויף מעגין טראגין אין זייער הויף אויב זייא האבין געמאכט פאר זיך אעירוב והחיצונה אסורה און די מענטשין פון אויסוויינינגסטין הויף טארין נים טראגין אין זייער הויף דער איינער וואס הט נים גיגעבין צום עירוב אסרת אויף זייא מן הפנימית ולא עירב אויב איינער פון אינוויינינגסטין הויף הט פארגעסען און האט נים גיגעבין צום עירוב שתיהן אסורות זענען ביידע הויפין אסור צו טראגין אין זיי ווייל דער אינוויינינגסטער הויף איז אסור דורך דעם איינעם וואס האט נים גיגעבין צום עירוב אסרין זייא אויף דעם אויסוויינינגסטען הויף נתנו עירובן במקום אחד אויב ביידע הויפין האבין גילייגט אעירוב צו זאמען און זייא האבין גילייגט דעם עירוב אין דעם אויסוויינינגסטין הויף ושכח אחד און איינער האט פאר געסין [צו געבין צום עירוב] בין מן הפנימית סיי דער איינער איז פון אינוויינינגסטין הויף בין מן החיצונה סיי דער איינער איז פון אויסוויינינגסטין הויף ולא עירב און ער האט נים גינעבין צום עירוב שתיהן אסורות זענען ביידע הופין אסור צוא טראגין אין זייא דער אינוויינינגסטער הויף איז אויך אסור ווארום דא וועט נים העלפין וואס זיי וועלין פארשליסען דעם טויער ווייל דער עירוב איז ניטא בייא זייא אין הויף ואם חד של יחידים אויב דיא ביידע הויפין זענען גיוועזען פון איינצעלנע מענטשין, אין יעדין הויף

ואם היו של יחידים. שאין בפנימית אלא א' ובחיצונה א' (יד): **א"צ לערב.** וע"ז משום דריסת הרגל דכיון דיחיד הוא בפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת

ואם היו של יחידים אינן צריכין לערב:

וסתם מתניתין כת"ק דלעיל דסבר רגל המותרת אינה אוסרת:

גמ': (יד) ומסיים רע"ב ואם היו שנים אפי' בחיצונה גאריפ (ועיין בט"מ סימן שע"ח) דלמא אפו נמסרי כ' בפנימית וא' בחיצונה. ופי' אחד ר"ל הוא וכל אנשי ביתו שהם כמו אדם אחד. תכ"מ:

הויף האט געוואוינט איין מענטש אֵין צְרִיכִים לְעָרֵב דארפין זייא ניט לייגין אעירוב צוזאמען:

רש"י גמרא עירובין ס"ה ע"א תוספות

אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא.

אמר רשב"ל לא איברי סיהרא אלא לגירסא. אמרה ליה ברתיה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני ונינים טובא. אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממא אנן. רב אחא בר יעקב יזיף ופרע. אמר רבי חנינא כל המתפתה ביינו מדעת קונו יש בו. שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח. אמר ר' חייא כל המתיישב ביינו מדעת ע' זקנים יש בו. יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות. נכנס יין יצא סוד. אמר רב חנן לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' תנו שכר לאובד

יומי דאריכי וקטיני. ימים שהוא בקבר אריכי לישן וקטנים לעסוק בתורה ובמצות: **ונינים טובא.** ונישן הרבה: **יזיף ופרע.** אם קבע לו לשנות כך וכך פרקים ביום ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום ופורע קביעות שלו בלילה: **המתפתה ביין.** שמפייסין אותו על דבר ומתרצה כשטוב לבו ביין: **ריח הניחוח.** ואמרן לעיל דריח דומיא דמשתיא הוא וכתיב ויאמר אל לבו לא אוסיף וגו' דאירצי: **המתיישב ביינו.** ששותה יין ואין דעתו מטורפת: **ניתן בע' אותיות.** כך חשבונו בגימ': **יצא סוד.** וזה הואיל ולא יצא סודו שקול הוא כסנהדרין של שבעים: **לשלם בו שכר לרשעים.** ששותין ושמחין ומקבלין עולמם בחייהם: **לאובד.** רשע: **אינו**

הלכה ס' כלה כלי סחילון דגבורה דמלכות דכרישה **אברתם אלא לשינתא.** כמו לילות תקופ' תמוז:

אָמַר רַב יְהוּדָה לֹא אִבְרִי לֵילְיָא אֶלָּא לְשֵׁינְתָא רַב יְהוּדָה האט געזאגט די גאכט זענען נאר בעשאפין געווארין צום שלאפין אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ לֹא אִבְרִי סִיהֲרָא אֶלָּא לְגִירְסָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ זאגט דיא לבנה איז נאר בשאפין געווארין מען זאל לערנען פאר איהר ליכטיגקייט אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתָּא דְרַב חִסְדָּא לְרַב חִסְדָּא די טאכטער פון רב חסדא האט געזאגט צו איהר פאטער רב חסדא לֹא בָּעֵי מַר מֵינַם פּוּרְתָּא ווילסטו ניט אביסעל שלאפין אָמַר לָהּ האט רב חסדא געזאגט צו זיין טאכטער הַשְׁתָּא אָתוּ יוֹמֵי דְאָרִיכֵי וּקְטִינֵי וְנֵינַם טוּבָא עס וועלען באלד קומען טעג וואס זענען לאנג און קורץ וועלען מיר שוין פיל שלאפין ורב חסדא האט געמיינט מען וועט באלד שטארבין, וועלען זיין די טעג פון קבר לאנגע צו שלאפין און קורצע צו תורה און מצות] אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֲנַן פּוֹעֲלֵי דִימָמָא אֲנַן רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק האט געזאגט מיר זענען ארבעטער פון בייא טאג [ווייל בייא טאג מוזין מיר לערנען תורה]. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב יָזִיף וּפָרַע פלעגט בארגין צייט פון בייא טאג און פלעגט בצאהלין בייא נאכט, אז ער האט אמאהל קיין צייט געהאט צו לערנען תורה בייא טאג. פלעגט ער לערנען בייא נאכט אזוי פיל שעה וויא פיל שעה ער האט בייא טאג ניט גילערנט אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כָּל הַמִתְפַּתֶּה בְּיֵינוֹ מִדַעַת קוֹנוֹ יֵשׁ בּוֹ רַבִּי חֲנִינָא האט געזאגט דער וואס ווערט איבערגירעט בייא דעם וויין טרינקען. דר מענטש וואס האט געטרונקען פיל וויין, און מען בעט בייא איהם עפעס און ער איז גוט און פרייליך און טוהט יענעמס ווילען, האט ער די מדה פון גאט שֶׁנֶאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק וַיָרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִיחוֹחַ גאט האט גישמעקט דעם גוטען ריח פון די קרבנות איז ער פרייליך געווארין און צו גיזאגט עס וועט מער ניט זיין קיין מבול אָמַר רַבִּי חִיָיא כָּל הַמִתְיַישֵׁב בְּיֵינוֹ מִדַעַת שִׁבְעִים זְקֵנִים יֵשׁ בּוֹ רַבִּי חִיָיא זאגט דער מענטש וואס האט געטרונקען וויין און ער איז ניט פארמישט, האט ער דעם פארשטאנד און די חכמה פון די זיבעציג זקנים יַיִן שִׁבְעִים דער ווארט יין בטרעפט זיבעציג וְסוֹד שִׁבְעִים און דער ווארט סוד בטרעפט אויך זיבעציג נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד אז עס קומט אריין אין דעם מענטש דאס וויין, גייט ארויס פון איהם דער סוד, און דער מענטש וואס האט געטרונקען וויין און דער סוד איז פון איהם ניט ארויס געגאנגען, איז ער גלייך צו די זיבעציג סנהדרין אָמַר רַב חָנָן לֹא נִבְרָא יַיִן אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים וּלְשַׁלֵם שָׂכָר לִרְשָׁעִים רב חנן האט גיזאגט דאס וויין איז נאר בשאפין געווארין צו טרייסטין מיט זייא אבלים, דער אבל וועט טרינקען וויין וועט ער פרייליכער ווערען, און דיא רשעים וועלען טרינקען וויין און האבין פערגעניגען וועלען זייא אפנעמען שכר פאר זייערע ביסעל מצות אויף די וועלט שֶׁנֶאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נֶפֶשׁ גיט וויין צו דעם פארלארענעם

תוספות

וקרי ליה בלשון מים. פשטא דקרא מים ממש וידרשינן בפיוטים דקרא והסירותי מחלה מקרבך ע"י שיברך המים דאשכחן גבי רפואות מי מרה כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך. וכתיב כמו רפאתי למים האלה (מלכים ב ב):

גמרא

וגו'. א"ר חנן בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנאמר וברך את לחמך ואת מימיך מה לחם שניקח בכסף מעשר אף מים שניקח בכסף מעשר. ומאי ניהו יין וקא קרי ליה מים. א"ר אלעאי בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו בכעסו ואמרי ליה אף בשחקו:

רש"י

אינו בכלל ברכה. לא הגיע לסוף ברכה גמורה ואפילו הוא עשיר בדברים אחרים: שניקח בכסף מעשר. שמותר ללוקחו בכסף מעשר שני בירושלים. דתנן הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח: אדם ניכר. אם הגון הוא: בכוסו. אם דעתו מיושבת עליו ביינו: בכיסו. כשנושא ונותן עם בני אדם אם באמונה הוא עושה: בכעסו. שאינו קפדן יותר מדאי:

[צום רָשָׁע], אונ גיט וויין צו דֶעם וואס זיין הארץ איז איהם פארביטערט אָמַר רַב חָנָן בַּר פָּפָּא כָּל שֶׁאֵין יַיִן נִשְׁפָּךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כַּמַּיִם רב חנן בר פפא האט גזאגט דער מענטש וואס ביי איהם אין שטוב ווערט ניט גיגאסען וויין וויא וואסער אֵינוֹ בִּכְלַל בְּרָכָה דער מענטש איז נאך ניט גיבענטשט, אפילו ער איז רייך, איז דאס נאך אויך ניט קיין בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר וואָרום עס שטייט אין פסוק וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ גאט וועט בענטשין דיין ברויט אונ דיין וואסער מַה לֶּחֶם שֶׁנִּקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אזוי וויא ברויט ווערט געקויפט פאר געלט פון מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַף מַיִם שֶׁנִּיקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר אזוי וואסער מיינט מען אויך אזעלכע וואסער וואס ווערט געקויפט פאר געלט פון מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַאי נִיהוּ וועלכע וואסער ווערט גע־קויפט פאר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי געלט יַיִן דאס מיינט מען וויין. ווארום וואסער טאר מען ניט קויפין פאר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי געלט וְקָא קָרֵי לֵיהּ מַיִם אונ ער רופט דאס וואסער צו ווייזין אז דער וויין וועט זיין אזוי פיל וויא וואסער וועט דאס הייסין אברכה אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי בג' דְּבָרִים אָדָם נִיכָּר רַבִּי אֶלְעָאי האט גיזאגט מיט דריא זאכין דערקענט מען אמענטש מען זאל וויסען זיין נאטור בְּכוֹסוֹ אז ער האט געטרונקען פיל וויין, בְּכִיסוֹ מיט זיין בייטיל, וויא אזוי ער האנדילט מיט מענטשין אין געלט זאכין, בְּכַעְסוֹ מיט זיין כעס, וויא גרויס זיין כעס איז אונ וויא לאנג ער דויערט וְאָמְרֵי לָהּ אונ אנדערע זאגין אַף בִּשְׂחוֹקוֹ מיט זיין גילעכטער, ווען ער לאכט, קען מען אויך וויסען די נאטור זיינע, וויא אזוי דאס לאכין איז, אונ אויף וועלכע זאכין ער לאכט:

זוהר קדושים דף פ' ע"ב מ"מ דאליגות יוד הא ואו הא

רבי יוסי הוה אזיל בארחא פגע ביה ר' חייא אמר ליה האי דאוקמוה חברייא דכתיב בעלי (שמואל א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם. בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה. אמאי בגין דדברי תורה סלקין על כל קרבנין דעלמא כמה דאוקמוהו דכתיב (ויקרא ז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים שקול אורייתא לקביל כל קרבנין דעלמא. א"ל הכי הוא ודאי דכל מאן דאשתדל באורייתא אע"ג דאתגזר עליה עונשא מלעילא ניחא ליה מכל קרבנין ועלוון וההוא עונשא אתקרע (ובגין דלעי בה לשמה קב"ה אתפיים בהדיה). ות"ח לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במלין דאורייתא בגיני כך מלין דאורייתא לא מקבלין טומאה בגין דאיהי קיימא לדכאה לאלין מסאבי. ואסוותא באורייתא אשתכח. דכתיב (משלי ג) רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך. ודכיותא אשתכח באורייתא דכתיב (תהלים יט) יראת יי' טהורה עומדת לעד. מאי עומדת לעד דקיימא תדירא בההוא דכיותא ולא אתעדי מניה לעלמין. א"ל יראת יי' כתיב ולא תורה. א"ל הכי הוא ודאי דהא אורייתא מסטרא דגבורה קא אתיא. א"ל ומהתם נפקא מהכא נפקא דכתיב (שם קיא) ראשית חכמה יראת יי'. וכתיב יראת יי' טהורה. ואורייתא קדושה אתקרי דכתיב כי קדוש אני יי' ודא אורייתא דהיא שמא קדישא עלאה וע"ד מאן דאשתדל בה אתדכי ולבתר אתקדש דכתיב קדושים תהיו קדושים היו לא כתיב אלא תהיו. תהיו ודאי. א"ל הכי הוא. ומקרא כתיב (שמות יט) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש:

מוסר · יוסף לחק · הלכה פסוקה

משערי תשובה לר"י דף ז' ע"ב

הבעל תשובה צריך וידוי שנא' והתודה אשר חטא עליה ויש לו להזכיר עונותיו ועונות אבותיו כי הוא נענש עליהם באחזו מעשה אבותיו בידו. וכן כתיב והתודו את עונם ואת עון

הַבַּעַל תְּשׁוּבָה צָרִיךְ וִדּוּי דער בַּעַל תְּשׁוּבָה דארף זאגין ודוי אויף זיינע זינד שֶׁנֶּאֱמַר ווי עס שטייט אין פסוק וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ ער זאל זיך מתודה זיין אויף דעם קָרְבָּן וואס ער האט געזינדיגט וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר עֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָיו אונ ער דארף דערמאנען אין ודוי זיינע זינד אונ די זינד פון זיינע עלטערין כִּי הוּא נֶעֱנָשׁ עֲלֵיהֶן בְּאָחֲזוֹ מַעֲשֵׂה אֲבוֹתָיו בְּיָדוֹ וואָרום אז ער זינדיגט די

הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"ב

(א) אמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצים בעריות וביאות אסורות. ועוד

(א) אָמְרוּ חֲכָמִים גָּזֵל וַעֲרָיוֹת נַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן די חֲכָמִים האבין גיזאגט צו גְזֵלָה אונ זנות גלוסט יעדער מענטש וְאֵין אַתָּה מוֹצֵא קָהָל בְּכָל זְמַן וּזְמַן שֶׁאֵין בָּהֶן פְּרוּצִין בַּעֲרָיוֹת וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת אונ ביא יעדער צייט געפינט מען ניט אפארזאמלונג פון יודין וואס ביי זייא איז ניט גיוועז מענטשין וואס האבין געזינדיגט מיט זנות וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים נאך

אמרו חכמים רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל באבק ל' הרע: (ב) לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדוש' יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה כדי להנצל מהן. ויזהר מן היחוד שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי כדי ללמד לתלמידיה' שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן היחוד. וכן ינהיג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים והן מעלות של עריות. ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה גדולה. יתירה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה. ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד:

אבותם. וצריך תפלה. אז יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. קחו עמכם דברים ושובו אל ה' זה ענין הוידוי. אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב זה ענין התפלה ופי' וקח טוב מעשה הטוב שעשינו כי אז"ל עבירה מכבה מצוה. ובעת התשובה יתהפכו העונות ותתעולד

האבין דיא חכמים גיזאגט רוב בגזל דאס מערסטע מענטשין זינדיגען מיט גזלה ומיעוט בעריות אביסיל מענטשין זינדיגען מיט זנות והכל באבק לשון הרע אלע זינדיגען מיט שטויב פון לשון הרע [מיט קליינע עבירות פון לשון הרע]: (ב) לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר זה דריבער דארף א מענטש איינבייגין דעם יצר הרע אין דער זאך [פון די דריי עבירות] ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה און ער זאל זיך געוויינען צו זיין מיט אגרויסע היילינקייט ובמחשבה טהורה און מיט אריינע טראכטונג ובדעת נכונה און מיט אפעסטע דעה כדי להנצל מהן ער זאל גירעטעט ווערין פון די דריי עבירות ויזהר מן היחוד שהוא הגורם הגדול און ער זאל זיך היטען ער זאל ניט זיין צוזאמען מיט ווייבער, ווארום דאס איז די גרעסטע שטרויכלונג צו זנות גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם די גרויסע חכמים פלעגין זאגין צו זייערע תלמידים הזהרו בי מפני בתי וכלתי איר זאלט מיך היטען איך זאל ניט זיין אליין מיט מיין שנור און ניט מיט מיין טאכטער כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה זייא האבין גילערינט זייערע תלמידים זייא זאלין זיך ניט שעמען מיט צו רופין נאך אמענטש זיי זאלין ניט זיין אליין אין שטוב מיט א אשה ויתרחקו מן היחוד און זיי זאלין זיך דערווייטערין ניט זיין אליין מיט א אשה, דריבער אפילו מיט זייער טאכטער זאלין זיי אויך ניט זיין אליין אין שטוב: (ג) וכן ינהיג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים און ער זאל זיך דערווייטערין פון גילעכטער און פון שכרות און ער זאל ניט ריידין אזעלכע רייד וואס דערוועקין א תאוה צו זנות שאלו גורמים גדולים ווארום די זאכין דערוועקין שטארק דעם מענטש צו זנות והם מעלות של עריות און אז ער וועט זיין דערווייטערט פון די זאכין וועט דאס זיין א מעלה ער זאל ניט קומען צו זנות ולא ישב בלא אשה און ער זאל ניט זיין אן אווייב שמנהג זה גורם לטהרה גדולה ווארום דער פירונג ברייננגט דעם מענטש צו גרויסע ריינקייט יתירה מכל זאת אמרו נאך מער פון דעם האט מען גיזאגט יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה ער זאל זיך קערין מיט זיינע מחשבות צו תורה לערנען וירחיב דעתו בחכמה ער זאל אויסברייטין זיינע טראכטונגען אין חכמה שאין מחשבת עריות מתגברת ווארום דאס טראכטונג פון זנות שטארקט זיך נאר ביי דעם מענטש בלב פנוי מן החכמה וואס זיין הארץ איז ליידיג פון חכמה ובחכמה הוא אומר און ביי חכמה זאגט שלמה המלך אילת אהבים ויעלת חן זי איז ווי אגעליבטע איזד און ברייננגט אויף איר חן דדיה ירווך בכל עת אירע בריסט זאלין דיך זאט מאכין צו יעדער צייט [די חכמה זאל דיך שטענדיג זאט מאכין, דיינע גידאנקען זאלין זיין אזוי פארטיפט אין די חכמה, אז דו זאלסט זיין זאט און פארגעסין צו עסין] באהבתה תשגה תמיד אין איר ליבשאפט זאלסטו זיין שטענדיג פאר טראכט:

זעלביגע זינד וואס זיינע עלטערן האבין געזינדיגט, ווערט ער גישטראפט אויף דיא זינד פון זיינע עלטערין אויך וכן כתיב און אזוי שטייט אין פסוק והתודו את עונם ואת עון אבותם זיי זאלין זיך מתודה זיין אויף זייערע זינד און אויף די זינד פון זייערע עלטערין אויך וצריך תפלה דער בעל תשובה דארף האבין תפלה אז יתפלל אל ה' נאך דעם ודוי זאל ער בעטין ביי גאט ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו ער זאל בעטין ביי גאט ער זאל אויף אים רחמנות האבין און זאל אים מוחל זיין זיינע זינד שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק דער נביא זאגט צו די יודין קחו עמכם דברים ושובו אל ה' נעמט מיט אייך רייד און קערט אייך צו גאט אמרו אליו כל תשא עון איר זאלט זאגין צו גאט אלע עבירות אונזערע זאלסטו מוחל זיין וקח טוב און נעם פון אונז דאס גוטע ונשלמה פרים שפתינו און די קרבנות וואס מיר דארפין ברייננגען פאר אונזערע זינד, זאלסטו אן נעמען די תפלות וואס אונזערע לעפצין זענען מתפלל קחו עמכם דברים ושובו אל ה' זה ענין הודוי נעמט מיט אייך רייד און קערט אייך צו גאט, די רייד זאל זיין דער ודוי. איר זאלט זאגין ודוי פאר גאט אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב איר זאלט זאגין צו גאט אלע עבירות אונזערע זאלסטו מוחל זיין און נעם דאס גוטע פון אונז זה ענין התפלה דאס מיינט מען די תפלות וואס מיר וועלן מתפלל זיין ופירוש וקח טוב און מען מיינט נעם דאס גוטע מעשה הטוב שעשינו נעם אונזערע גוטע מעשים וואס מיר האבין גיטאן כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה ווארום אונזערע רבנן האבין גיזאגט עבירה מכבה מצוה די עבירות וואס דער מענטש טוט פארלעשט די מצות וואס ער טוט, דאס איז נאר אזוי לאנג ווי ער זינדיגט ובעת התשובה אבער ווען דער מענטש טוט תשובה

זכות המצוה ויאיר נרה אחר אשר לא הניח אורו לפני התשובה. וכן כתב אם זך וישר אתה וגו'. ואחז"ל אם זך וישר היית לא נא' אלא אם זך וישר אתה שעשית תשובה כי עתה יעיר עליך עתה אחרי התשובה יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים ואשר היה נוך פתוח לרוחה ונטעת אשל אכסניא כמו שאמר דלתי לאורח אפתח וקודם התשובה לא היו צדקותיך מגינות עליך ואחרי שובך וסר עונך יעיר זכותך ושלם נות צדקך ונשלמה פרים שפתינו

יחשב וידויינו כהטאת פרים לרצון לנו לפניך והזכיר פרים כי מטאת פר היה פנימי והיו מזין מדמו על הפרכת ועל מזבח הזהב. ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחוק כעב פשעיו וכענן חטאתיו וישתפין בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורין יעתר אל אלוה וירצהו כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורין ומכל גזירה ואין לשם חפץ בו ומנחה לא ירצה מידו:

תשובה אויף זיינע זינד יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה איז מען די זינד מוחל אונ עם דערוועקט זיך דער זכות פון די מצות ויאיר נרה אחרי אשר לא הניח אורו לפני התשובה אונ די ליכטיגקייט פון די מצות וואס זיי האבין ניט געלויכטין פאר די תשובה, אבער איצט נאך די תשובה וועלין זיי שוין לייכטין וכן כתיב אונ אזוי שטייט אין פסוק אם זך וישר אתה אויב דוא ביזט קלאר אונ גלייך אמרו זכרונם לברכה די רבנן האבין גיזאגט אם זך וישר היית לא נאמר עס שטייט ניט אין פסוק אויב דוא ביזט גיוועזן ריין אונ פרום, ווארום וואס עס איז גיוועזן שמועסט מען ניט אלא אם זך וישר אתה נאר אויב דוא ביזט היינט ריין אונ פרום שעשית תשובה ווארום דו האסט גיטאן תשובה כי עתה יעיר עליך איצט וועט נאט דערוועקין אויף דיר עתה אחרי התשובה יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים איצט נאך די תשובה וועט גאט דערוועקין אויף דיר אלע צדקות וואס דו האסט גיטאן פריער ואשר היה נוך פתוח לרוחה וואס דיין וואהנונג איז גיוועזן אפין פאר ארימע לייט ונטעת אשל אכסניא האסט גיפלאנצט (אויפגעבאהט) אגאסט הויז פאר ארעמע לייט כמו שאמר ווי איוב האט גיזאגט דלתי לאורח אפתח מיינע טירען האב איך גיעפינט פאר געסט וקודם התשובה לא היו צדקותיך מגינות עליך איידער דו האסט גיטאן תשובה האבין דיינע צדקות ניט געשיצט אויף דיר ואחרי שובך וסר עונך יעיר זכותך ושלם נות צדקך נאכדעם ווי דו וועסט טאן תשובה אונ דיינע זינד וועט אפ גיטאן ווערין, וועט גאט דערוועקין דיין זכות אונ ער וועט דיר באצאלין פאר דיינע צדקות וואס דו האסט גיטאן אין דיין וואהנונג ונשלמה פרים שפתינו

דעם ודוי וואס אונזערע לעפצין ריידין זאל דאס זיין בייא גאט גלייך ווי מיר וואלטין גיברייננגט פרים פאר חטאות לרצון לנו לפניך עס זאל זיין באוויליגט פאר דיר פון אונזערט וועגין והזכיר פרים פאר וואס האט דער נביא דערמאנט פרים (אקסין) אונ ניט אנדערע בהמות כי חטאת פר היה פנימי ווייל א חטאת וואס איז א אקס איז גיוועזן א אינגווייניגסטער חטאת והיו מזין מדמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב אונ מען האט גישפריצט זיין בלוט אויף דעם פרוכת אונ אויף דעם גאלדערנעם מזבח ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם נאך זאל דער בעל תשובה בעטין בייא גאט למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו ער זאל אפמעקין זיינע פשעים אונ זיינע חטאים אזוי ווי די וואלקינס וואס גייען אוועק אונ די זונן שיינט אויף וישתפין בו וירצהו ויעתר לו אונ ער זאל בעטין בייא גאט ער זאל אים וועלין אונ זאל אים באוויליגען אונ זאל איבער גיבעטין ווערין צו אים כאשר אם לא חטא גלייך ווי ער וואלט גאר ניט גערזינדיגט כענין שכתוב בדברי אליהוא על בעל התשובה אחרי היסורין אזוי ווי עס שטייט אין פסוק בייא די רייד פון אליהוא, וואס ער האט גיזאגט אויף א בעל תשובה נאכדעם ווי ער האט שוין געליטען יסורים פאר זיינע עבירות יעתר אל אלוה וירצהו ער זאל פיל בעטין צוא גאט וועט גאט אים בעוויליגען כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורין ומכל גזרה ווארום עס קען זיין די זינד האט מען אים מוחל גיוועזן אונ ער איז אויסגעלייזט גיווארין פון יסורין אונ פון אלע שלעכטע גזרות, פון דעסטוועגין ואין לשם חפץ בו ווייל אים גאט ניט ומנחה לא ירצה מידו אונ א מתנה וועט גאט ניט וועלין נעמען פון אים:

אונקלוס

קדושים יום ג תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמילוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

א לא תגנבון ולא תכדבון יא לא תגנבו ולא־תכחשו ולא־

ה"א לא תגנבו. מליצא סא סנהדרין נו:

בעל הטורים

(יא) לא תגנובו. וסמיך ליה ולא תכחשו. שהגונב בא לידי לא

רשב"ם

(יא) לא תגנבו. ממון: לא תכחשו. כפירת הממון

רש"י

(יא) לא תגנבו. אזהרה לגונב ממון אבל לא תגנוב שבעשרת הדברות אזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו ז דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד: ולא תכחשו. לפי שנא'

שפתי חכמים

ז ר"ל דהתם כתיב לא תרצח לא תנאף שהוא מיתת ב"ד אף לא תגנוב מדבר במיתת ב"ד ע"כ לא תגנובו דכאן אינו אלא לממון דאל"כ תרתי ל"ל. וכ' הרא"ם ויש לתמוה למה צריך רש"י להוכיח מהתם דכאן מדבר בגונב ממון. הרי מכאן ג"כ נוכח דדבר הלמד

פירוש להורת אלהים

יא) לא תגנובו איהר זאלט ניט גנבנן געלט אונ אויב מען האט עפעס בעהאלטין בייא אייך זאלט איהר

תשקרו איש בעמיתו: יב ולא־
תשבעו בשמי לשקר וחללת את־
שם אלהיך אני יהוה: יג לא־תעשק

ולא תשקרון אנש
בחבריה: ב ולא
תשתבעון בשמי לשקרא
ותחל ית שמא דאלהך
אנא יי: ג לא תעשוק

ת"א לא תשקרו. ב"ק קה שבועות כו: לא תשבעו. שבת לג שבועות כ כא לו: לא תעשק. מציעא קיא.

רשב"ם

המופקד בידו. כדכתיב וכחש בה: לא תשקרו. בממון שהלוהו: (יב) ולא תשבעו, אפי' בלא כפירת ממון.
(יג) לא תעשק. עושק שכר שכיר וממונו:

שפתי חכמים

מפניגו הוא דכאן אינו מדבר אלא בממון. וי"ל דכאן ג"כ מדבר במיתה דכתיב אני ה' אלהיכם. ופרש"י דיין ליפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות. ולכך הביא רש"י לעיל דרשה זו. ועוד נ"ל כלומר לתרץ דלא תקשה ואימא איפכא דכאן מיירי בגונב נפשות

רש"י

(ויקרא ה) וכחש בה משלם קרן וחומש למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל ולא תכחשו: ולא תשקרו. לפי שנאמר (שם) ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל ולא תשקרו: לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו. אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להשבע לשקר: (יב) ולא תשבעו בשמי. למה נא' לפי שנאמר (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכנויין ת"ל ולא תשבעו בשמי לשקר כל שם שיש לי: (יג) לא תעשוק. (ת"כ)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ולא תלין. כתוב בת"כ אין לי אלא שכר אדם שכר בהמה ושכר קרקעות מנין. ת"ל ולא תלין פעולת שכיר הרי כל דבר במשמע. ומכאן יש ללמוד דהמשכיר בית או בהמה לחבירו ועשהו שכרו שעובר עליו משום בל תלין. ותלמוד שלנו אינו מזכיר קרקעות כלל:

מצות בין אדם לחברו

(יא) לא תגנובו וגו'. ואם תקיים מלות הצדקה, תאמר בלבבך אם אני נותן מה שהוא שלי לעניים, איך אגנוב מה שייך לאחרים, וליקח לעצמי, ע"כ בטח לא תגנובו, ואם לא תגנובו לא תבואו לכחש ולשקר ולא לישבע לשקר, ולא יהיה חלול השם, ולא תעשה זאת מלד שבלבך מחייב אותך, רק מחמת כי אני ה' מלוה אותך על כל זה: (יג) לא תעשוק וגו'. אם תשכור פועל במלאכתך אל תעשוק שכרו. כי זהו גזל גמור, ומכ"ש שלא תגזול, ואף לעכב את שכרו אתך עד יום מחר אינך רשאי, כי אליו הוא נושא את נפשו, ואם תעכב שכרו אתך, והפועל יבא לעת ערב לביתו בידים ריקניות, והוא ואשתו ובניו רעבים, וכל היום היו מלפים כי הוא יבא אליהם עם שכרו ויוכלו לקנות ג"כ להשביע רעבונס, ועכשיו כאשר בא הפועל לביתו ומאומה אין בידו, יאמרו

פירוש להורת אלהים

דאס מיט פארלייקענען ולא תשקרו אונ איהר זאלט ניט זיין פאלש איין מענטש צו זיין חבר: (יב) ולא תשבעו אונ איר זאלט ניט שווערען מיט מיין נאמען אויף פאלש ווארום אז איר וועט יא פאלש שווערען מיט מיין נאמען וחללת את שם אלהיך וועסטו פאר שוועכען דעם נאמען פון דיין גאט אני יי איך בין גאט וואס איך בין בגלייבט צו צאלען שכר דעם וואס ער איז מקיים מיינע מצות אונ שטראפין צו דעם וואס פאלגט מיך ניט: (יג) לא תעשק את רעך דוא זאלסט ניט רובעז דיין חבר רש"י שרייבט דאס

מצות השם

(יא) [רכר] (לאו קכה) שלא לגנוב ממון חבירו אפי' להכעיסו לשעה ואפי' ע"מ לשלם ארבעה וחמשה שנא' לא תגנבו:
(שם) [רכה] (לאו קכט) שלא לכחש ממון אחרים שבידו בהיזה אופן שיהיה שנאמר ולא תכחשו:
(שם) [רכו] (לאו קל) שלא לישבע על כפירת ממון שכפר בו וכחש ואם נשבע עובר גם על מה שנאמר ולא תשקרו איש בעמיתו:
(יב) [רכז] (לאו קלא) שלא לישבע לשקר שנאמר לא תשבעו בשמי לשקר:
(יג) [רכח] (לאו קלב) שלא להחזיק בממון חבירו דרך אלמות או דמייה ולמאות וזהו שנאמר לא תעשוק את רעך:

לא תגנבו. ודאס איז אמצות לא תעשה) מען טאר ניט גנבען געלט אונ ניט אזאך וואס איז ווערט געלט, אפילו עס איז נאר ווערט אפרוטה, טאר מען ניט גנבען. אונ מען טאר ניט גנבען אפילו מען מיינט ניט צו גנבען מען מיינט נאר יענער זאל דערווייל זוכען וועט מען לאזין פון אים אדער מען וויל יענער זאל האבין אביסול צער. ווארום דאס הייסט אויך גנבה אונ מען טאר ניט קויפין פון איינעם אזאך וואס מען ווייס אז די זאך איז אגעגנבתה:

לא תכחשו. ודאס איז אמצות לא תעשה) אז איינער וראובן) האט געבארגט געלט ביי זיין חבר (שמעון) אדער שמעון האט עפעס געגעבין בעהאלטין ביא ראובן, טאר ניט ראובן לייקענען אונ זאגין ער האט גאר ניט געבארגט אדער מען האט אים גאר ניט געגעבין צו בעהאלטין:

ולא תשקרו איש בעמיתו. ודאס איז אמצות לא תעשה) אויב ראובן מאנט ביי שמעון געלט, אדער איין אנדער זאך, אונ שמעון זאגט עס קומט ניט פון אים. אונ ער שווערט אז עס קומט ניט פון אים נאכדעם איז ער מודה אז ער האט פאלש געשווארין אונ עס קומט יוא פון אים, דארף ער באצאהלין וואס ער האט מודה געווען אונ אפינפטיל מער אונ דארף ברייגען אקרבן אשם אין בית המקדש:

ולא תשבעו בשמי לשקר. ודאס איז אמצות לא תעשהו מען טאר ניט שווערין אפאלשע שבועה, דהיינו ער שווערט ער וועט אזוי טאהן, אונ טוהט ניט, אדער ער שווערט ער האט גיטאהן, אונ ער האט ניט גיטאהן:

לא תעשוק את רעך. ודאס איז אמצות לא תעשהו אויב ראובן מאנט געלט ביי שמעון, טאר ניט שמעון פארהאלטין דאס געלט ביי זיך, ניט ווייל ער איז שטארקער פאר ראובן, אונ ניט מיט אשווינדיל, אונ ער טאר אים ניט אפשטויסין פון איין צייט צו די אנדערע, נאר באלד ווי ראובן מאנט אים דאס געלט אדער איין אנדערע זאך מוז ער אים באלד צוריק געבין:

אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃ יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל

אונקלוס: יַת חַבְרָךְ וְלָא תֵינוֹס לָא תְבִית אַגְרָא דַאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא: יד לָא תְלוּט דְלָא שְׁמַע וְקֳדָם דְלָא חָזֵי לָא תְשִׁים

ת"א ולא תגזול. מליעא כז קיג מכות טז שבועות מה חולין קמא תמורה ו: לא תלין פעולת שכיר. ב"ק לט מליעא ק קיא קיב שבועות מה: אתך. מליעא קיא: לא תקלל חרש. סנהדרין סו שבועות לו תמורה ד: ולפני עור לא תתן מכשול. פסחים כב מ"ק ה יז נדרים סח קידושין לב מליעא עה ל ע"ג ו כו חולין ז נדה נז:

בעל הטורים

ספחהו ולידי לא תסקרו ולידי לא תשכטו: (יג) לא תלין פעולת שכיר. וסמיך ליה לא תקלל כי אף אם ילין שכרך אל ה' ללהו אלא תסבעטו בכ"ד: (יד) לא תתן מכשל. חסר וי"ו לומר לפני אינו

רש"י

(ת"כ) זה הכובש ח שכר שכיר: לא תלין. לשון נקבה מוסב ט על הפעולה: עד בקר. בשכיר יום הכ' מדבר שיליאתו י משתשקע חמה לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה ובמקום אחר הוא אומר (דברים כד) ולא תבוא עליו השמש מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו משיעל' עמוד השחר (ב"מ קי) לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה כ לבקש מעותיו: (יד) לא תקלל חרש. אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם ת"ל (שמות כב) בעמך לא תאר ל ת"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת מ שאינו בחיים (ת"כ): ולפני עור לא תתן מכשול. (ת"כ) לפני הסומא

רשב"ם

ולא תגזול. כעין ויגזול את החנית מידו: ולא תלין. שכר לילה: (יד) לא תקלל חרש. בהווה דבר הכתוב, וטעמו ברי"ש כי משקל דגש הוא. כמו עור גבן:

שפתי חכמים

ולעיל איירי בגונב ממון ואיירי דבר הלמד מעניינו וכו': ח דכל ל' עושק כובש בכר שכיר הוא: ט ופי' הרא"ם דאי הוי אי"ו הניכח א"כ הוי פיעל יוצא ולא מצינו הגלה הזאת בשום מקום שהיא יוצאת אלא פועל עומד כמו ולינו שם וילין שם כי בכתוב נלין רק בפסוק ערים ילין בלי לנום. ויותר טוב לפרש על הפעולה ויהיה עומד. וכ"ל דאי קאי אבעל הבית לא נתקשר עמי מלת אתך דלא הל"ל אלא לא תלין פעולת שכיר עד בוקר: דק"ל דמשמע כל הלילה מותר ללין רק עד הבוקר אסור והא כפ' כי תלא כתיב ולא תבוא עליו השמש ומתרץ דבשכיר יום הכ' מדבר: כ עונה או יום או לילה שהוא י"ב שעות נקרא עונה: ל דלא הל"ל אלא ונשיא לא תאר בעמך ל"ל אלא לרבות כל שבעמך. ומה שדרשו בעושה מעשה עמך אינו אלא מסמיכות מדסמיך אזהרת נשיא לאזהרת עמך: מ דאי לא מיעוטא ה"א דגם מת בכלל דהא אקמן כתיב אביו ואמו קלל לרבות לאחר מיתה לכך איצטריך למיעוטא:

מצות בין אדם לחברו

לא אחור שאיב אשר עשית עמו היום, ויעברו על לאו לא תקלל חרש, ומי שביא אותם אל המכשיל הזה, סלא אתם, ועברת על לפני עור לא תתן מכשול, ע"כ הזהר מלעשות כזאת, לא מחמת שכלך, רק מחמת שיראת מאלהיך, או יאמר שמשומע לא יקלל חרש, והרואה לא יסנה עור כדרך. וכתב אברבנאל כי הוא דבור המצלוי לכל כעל כח שלא יענה את חלושי הכח כי זה יבא מפחיתות המדות. ועל כל הדברים האלה אמר ויראת מאלהיך, כלומר לא תמנע מעשות הדברים האלה מפני הרואים אלא מפני יראת אלהיך כי אין אלהיך כאלהי הטעים שעינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו. אבל אלהיך עיניו המה משוטטים בכל הארץ, ולכן ראוי שתירא ממנו. ולכן אמר אני ה' בוחן לב ובוחן כליות. ואם לא תירא מהחרש והעור מפני שאינם רואים ולא שומעים ראוי שתירא מאלהיך שיש לפניו עין רואה ואוזן שומעת. ולא תהשיב כיון שהמשפט לאלהים הוא כב"ד של מעלה לא ישפטו כ"ד של מטה בענין המשפט, אין הענין כן, וזהו לא תעשו עול במשפט, ודבר כנגד הדיינים, ובעבור שאין בית דין

ליקוטים על התורה

ולא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר. אויב דו ווייסט דינגען

איין ארבעטער ער זאל ביי דיר ארבייטען אטאג זאלסטו אים באלד נאך די ארבעט באצאלין. אונ זיין ארבעט געלט זאל ניט נעכטיגען ביי דיר ביז אין דער פריה. ווארום פון דעם וועט ארויס קומען פיל עבירות ווארום עס קען זיין אז דאס ווייב אונ קינדר האבען אגאנצען טאג ניט געגעסין זיי האבען נאר געווארט דער מאן אונ דער פאטער וועט קומען אהיין נאכט אהיים וועט ער ברייגען זיין ארבייט געלד וועט שוין זיין צו עסין אונ אז דער ארמער ארבעטער וועט קומען אהיים צום ווייב אונ קינדער מיט ליידיגע הענד אן געלד. קען זיין זייא זאלין קראנק ווערין אדער שטארבין פאר הונגער וועט ער שוין האבען געהרגט אמענטשין אונ נאך עבירות קען זיין ווי דער אלשיך זאגט:

פירוש לתורת אלהים

מיינט מען אז איינער ארבעט ביי זיין חבר טאר ער איהם ניט רובען ניט צו צאלען פר זיין ארבעט נאר ער מוז איהם בצאלען פרדר ארבעט ולא תגזול אונ זאלסט ניט גזלנען לא תלין עס זאל ניט נעכטיגען דאס געצאלט פון אגדונגענעם ביזא דיר עד בוקר ביז אין דער פריא: (יד) לא תקלל חרש דוא זאלסט ניט שעלטען א טויבען אונ איין אנדערען מענטשען טאר מען אויך ניט שעלטען (עיין רש"י) ולפני עור אונ פאר אבלינדען זאלסטו ניט געבען א שטרויכלונג כלומר דוא טארסט ניט לייגען איין שטיין אדער אנדערע זאכען אויף דעם וועג ווא

מצות השם

(שם) [רכט] (לאו קלג) שלא ליטול דבר מאה שבידו בעל כרחו כגון זרוע ובפירסים שנאמר ולא תגזול:

(שם) [רל] (לאו קלד) שלא לאחר פרעון השכר שכיר עד אחר זמן המוגבל שנא' לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר:

(יד) [רלא] (לאו קלה) שלא לקלל בשם כל אדם כשר מישראל שהוא בחיים ודומה לחרש שנאמר לא תקלל חרש:

ולא תגזול. ודאס איז א מצות לא תעשה מען טאר ניט אוועק נעמען איינער פון אנדערין, ניט געלט אונ ניט א זאך וואס איז ווערט געלט. אז עס איז נאר ווערט א פרוטה טאר מען ניט אוועק נעמען:

לא תלין פעולה שכיר ודאס איז א מצות לא תעשה אז איינער דינגט איין ארבעטער ער זאל ביי אים ארבעטען אגאנצע טאג ביז נאכט, האט דער בעל הבית צייט צו צאהלין דעם ארבעטער זיינע ארבעט געלט אגאנצע נאכט ביז אין דער פריה. אונ אז ער האט אים ניט בצאהלט אין דער פריה איז א עבירה, אונ אויב ער האט געדונגען דעם ארבעטער ער זאל ביי אים ארבעטין אגאנצע נאכט ביז טאג, האט דער בעל הבית צייט צו צאהלין דעם ארבעטער זיינע ארבעט געלט אגאנצע טאג ביז נאכט, אונ אויב ער האט אים ניט בצאהלט אהייב אבענד איז א עבירה:

לא תקלל חרש ודאס איז א מצות לא תעשה מען טאר ניט שעלטין א מענטשין אפילו ער הערט ניט:

וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: שני חמישי
כשהן מחוברין טו לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט
לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר
פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ:

אונקלוס

תִּדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: ה לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין לָא תִסַּב אַפֵּי מִסְכְּנָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינֵיהּ לְחַבְרָךְ:

ה"א ויראת מאלהיך. ס' הזהר פ' ויקהל: בצדק תשפט עמיתך. סנהדרין ח לג שבועות ל:

בעל הטורים

וזהו מכשול ממש אלא אפי' יועלו לפי דרכו: ויראת מאלהיך. וסמיך ליה לא תעשו עול במשפט כי לא לאדם תשפטו כי אם לה': (טו) בצדק תשפוט עמיתך. רמז שכ"ד יושבים בבני והחמישי: בצדק. פירוש במנג לדק ולדק מכמם כיום שני וכיום ה' בההלתו: בצדק תשפוט עמיתך. וסמיך ליה לא תלך רכיל להורה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה ולא יאמר אני מוכה ומכירי מחייבין.

שפתי חכמים

ג וא"ת מנ"ל לרש"י בפירושו כן דלמא כמשמעו וי"ל דלש"י בעלמי מתלן ויראת מאלהיך בהדבר הזה כו'. ואי אמרת לפני עור כמשמעו הא דבר זה מסור לבריו' דדעתי של זה לרעה בהדי נתי הקלה לרגלי העור והיך שייך ויראת מאלהיך בדבר המסור לבריות אלא ודאי אין פירושו כמשמעו: ס כמו אל תבא עליו בעקיפין (יל' ערמה הוא) דבפ' כהר ופרש"י ב"ק (דף קי"ג) בטלילות והיא כמו עוקב לי' ויעקבני זה פעמים ע"פ"א מתחלף בכ"פ כדכמיך דפרש"י כפלשו: ע וגם ס תיבה קרויה בשני בנת' כי כל תועבת ה' אשר שנא בפ' ראה: פ דאל"כ מאי לא תשא פני דל אטו הני לאו דכולן לא תעשו עול במשפט: צ כ"ל דוקא כשהיא מכירך תדין אותו לכף זכות אבל אם הוא רשע שוי דן אותו לחובה:

רש"י

בדבר לא תתן עלה שאינה הוגנת לו ג אל תאמר מכור שדך וקח לך חמור והתה עוקף עליו ס ונוטלה הימנו: ויראת באלהיך. לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו ויראת מאלהיך המכיר מחשבותיך וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריו' מכירין בו נאמר בו ויראת מאלהיך: (טו) לא תעשו עול במשפט. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול. שנאוי. ומשוקץ. חרם ותועבה. שהעול קרוי תועבה שנא' (דברים כה) כי תועבת ה' וגו' כל עושה עול ע. והתועבה קרוי שקץ וחרם שנאמר (שם ז) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו וגו': לא תשא פני דל. (ת"כ) שלא תאמר עני הוא זה פ והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמלא מתפרנס בנקיות: ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה היאך אביישנו ואראה בבושתו עונש יש בדבר לכך נאמר ולא תהדר פני גדול: בצדק תשפט עמיתך. כמשמעו, ד"א הוי דן את חבירך צ לכף זכות (סנהדרין לב):

עניני משפטים ב"א לחברו

פחות משלשה דיינים לכן אמר כל' רבים לא תעשו עול במשפט, לא תשא פני דל, נזהרו כנגד העשיר. ולא תהדר פני גדול בעצנתו, אבל בצדק תשפט עמיתך אם דל ואם עשיר:

פירוש לתורת אלהים

ער גייט ווארום ער איז דאך בלינד וועט ער דריבער פאלין (רש"י שרייבט אזוי איז דער פשט פאר אמענטש וואס ער איז בלינד אין אזאך וואס ער ווייסט זיך דרינען קיין עצה צו געבען אונ ער פרעגט דיך איין עצה טארסטו איהם ניט געבען אשלעכטע עצה אונ טאמער וועסטו זאגין ווער וועט דאס וויסען צו איז מיין דעה געווען אויף גוטס אדער אויף שלעכץ זאגט דער פסוק ויראת מאלהיך זאלסט דיך פארכטין פאר דיין גאט ווארום גאט ווייסט דאך וויא אזוי דוא האסט מכוין געווען אני יי איך בין גאט: (טו) לא תעשו עול במשפט איהר זאלט ניט מאהן איין אום רעכט אין משפט כלומר איהר זאלט ניט פאלש פאסקינען לא תשא פני דל דוא זאלסט ניט דער הייבען אין דעם משפט דעם פנים פון דעם ארעם מאן כלומר ווען איין ארעם מאן האט אמשפט מיט איין עושר זאלסטו ניט זאגין דער עושר איז דאך חייב מפרנס צו זיין דעם ארעם מאן וועל איך איהם מזכה זיין ביא דעם דין וועט ער שוין מתפרנס ווערען טארסטו ניט נאר ווער עס איז גערעכט דעם זאלסטו מזכה זיין ולא תהדר אונ דוא זאלסט ניט באשיינען דעם פנים פון איין עושר ביא דעם משפט דוא זאלסט ניט זאגין ער איז איין עושר אונ איין מיוחס אז איך וועל איהם מחייב זיין וועל איך איהם מבייש זיין דאס טארסטו ניט נאר בצדק תשפוט מיט גערעכטיקייט זאלסט דו משפטין דיין חבר דער וואס איז גירעכט אין דעם משפט ביא דער עושר ביא דער ארעם מאן דעם זאלסטו גערעכט מאכען:

מצות

(לב) [רלב] (לאו קלו) שלא לייעץ לאיש תם ויעבר בחוה סומא בדברי העולם ואינו מבחין בין טוב לרע. עלה ביעת כה פיוען שאינה הגונה למהייען בין בדברי הגוף בין בצורך תיקון הנפש. שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול:

(פו) [רלג] (לאו קלו) שלא יעוות הדיין המשפט דהיינו שידין כנגד פ׳ פירש בו שהוא הלכה כדין התורה שנא׳ לא תעשו עול במשפט:

השם

ולפני עור לא תתן מכשול ודאס איז אמצות לא תעשה) מע מאר ניט געבען אשטרויכלונג פאר אמענטש וואס ער איז בלינד אין אזאך, מען מאר נים געבין אמענטשין אשלעכטע עצה אין אזאך וואס ער ווייס ניט אונ מען מאר אים ניט געבין אעצה צו טאהן אעבירה:

לא תעשו עול במשפט ודאס איז אמצות לא תעשה מבין מאר ניט פסקנען אפאלשין דין:

נביאים יחזקאל כ

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפ"ש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי
וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ ב וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־
יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי
חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר
לְכַלּוֹתָם׃ ג וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם׃ ד וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי
יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃
ה יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם
וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ׃

(א) ואף ית יומי שביא דילי יהבית להון למהוי לאת בין מימרי וביניהון למידע ארי אנא יי מקדשהון: (ב) וסריבו על מימרי בית ישראל במדברא בקיימי לא הליכו וית דיני קצו דאם יעביד יתהון אנשא וייחי בהון חיי עלמא וית יומא שביא דילי אחילו לחדא ואמרית למשפך חמתי עליהון במדברא לשציותהון: (ג) ועבדית בדיל שמי לבלתי דלא יתחל לעיני עממיא דאפקתינון לעיניהון: (ד) ואף אנא קיימית במימרי להון במדברא בדיל דלא לאעלא יתהון לארעא די יהבית עבדא חלב ודבש תושבחא היא לכל מדינתא: (ה) חלף די בדיני קצו וית קיימי לא הליכו בהון וית יומי שביא דילי אחילו ארי בתר פולחן טעותהון לבהון טעי:

רש"י

(א) להיות לאות. שנתתי להם יום מנוחתי הרי היכר גדול שקידשתים לי: (ב) בחקתי לא הלכו. נסו אותי בעגל וברפידים משקבלו את התורה והותירו המן: ואת שבתותי חללו. יצאו ללקוט מן:

מצודת דוד

(א) להיות לאות וגו'. במה שהנחלתי להם יום מנוחתי למנוחה הוא לאות ביניהם לדעת בזה אשר אני ה' מקדשם להיות עמי: (ב) אשר יעשה אותם. כאומר אם כי החקים והמשפטים מסוגלים להחיות את האדם העושהן לא חששו בהם: חללו מאוד. לפי שבשבת הראשונה חללו אותן כמ"ש ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט (שמות טז) ובשבת שניה הלא המקושש בשבת: (ג) לבלתי החל. לבל יחולל לעיני הגוים שהוצאתי את ישראל לעיניהם והם מצרים כי פן יאמרו מבלי יכולת ה' להביאם אל הארץ כנען אבדם וכלם במדבר: (ד) נשאתי ידי. בשבועה עליהם: לבלתי הביא וגו'. זה היה בעבור עון המרגלים כי אז נגזר עליהם שלא יבואו אל הארץ: (ה) אחרי גלוליהם. אחרי הע"ז שעבדו במצרים:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים משלי כו

להמשיך מיסוד ומלכות דו"א שין דלת יוד נפ"ש שין שין ד"ת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפ"ש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א בְּשִׂפָתָו יִנָּכֵר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה׃ ב כִּי־יְחַנֵּן

(א) מן שפותיה מתידע.

רש"י

בשפתיו קרי

(א) ינכר שונא. בדבורו מתנכר השונא שלא יבינו בו:

מצודת דוד

(א) בשפתיו. בהלקלקות בשפתיו יעשה השונא עצמו כאלו הוא נכרי מן השנאה ואינה עמדו אבל בקרבו לבו ישים המרמה ואינו עוזבה: (ב) כי יחנן. אם ישא קולו בתחנונים אל תאמן בו כי

פירוש ע"ט

(א) בשפתיו ינכר שונא מיט זיינע ליפצען רעדט ער אז מען זאל אויף איהם ניט רעכענען אז ער איז אזוי פיין ער זאל פארפרעמדען דעם געדאנק יענעם אפיינד' ובקרבו ישית מרמה אבער בייא זיך

מצות השם

(שס) [רלד] (לאו קלח) שלא לכבד לאחד מבעלי הדין בשעה שעומדין בדין ואפי' לגדול ונשוא פנים שלאו לכבוד בנא' ולא תהדר פני גדול:

(שס) [רלה] (עשה לו) להשוות בעלי הריב בכל הדברים ולדון ביניהם הדין תורה כמו שיודע בו ואם יעשה פשרה ביש בה שלום מה טוב לו כמ"ש צדק תשפוט עמיתך:

ולא תהדר פני גדול. ודאס איז א מצות לא תעשה אויב צוויי מענטשין קומען צום דין האבין א דין תורה. איינער איז א תלמיד חכם און איינער איז א עם הארץ. אדער איינער איז רייך דער אנדערער איז ארעם. זאל ניט דער דיין געבין כבוד דעם גרעסערין פאר דעם קלענערין נאר ביידע זאלין זיין בייא אים גלייך:

בצדק תשפוט עמיתך ודאס איז א מצות עשה דער דיין זאל גלייך משפטין. ער זאל ניט זאגין צו איינעם ער זאל זיצין און דעם אנדערין וועט ער לאזין שטיין. אדער איינעם וועט ער לאזין פיל רעדין. דעם אנדערין וועט ער זאגין דו האסט שוין גענוג גירעט:

קולו אל-תאמן-בו כי שבע תועבות בלבו: ג תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל: ד כרה שחת בה יפל וגלל אבן אליו תשוב: ה לשון-שקר ישנא דכיו ופה חלק יעשה מדחה:

סנאה ובנויה סאם רמיותא: (ג) ואין מחנן בקליה לא תהימין ביה מטול דשבע בישתא אית בלביה: (ג) דמכסה סנואתה במורסתא תתגלי בישתיה בכנשתא: (ד) דחפיר גומצא ביה יפול ודמערגל כיפא עלוי הפכא: (ה) לישנא דשקרא סאני אורחתא דקושטא ופומא דפליג עביד תרכונתא:

מצודת דוד

כי שבע תועבות בלבו: (ג) תכסה. כאשר תתכסה השנאה בהשך ר"ל שעושה דבר השנאה והרעה במקום שאין אנשים רואים הנה סוף הדבר תגלה רעתו בקהל כל ואז יקבל גמול הרעה: (ד) כורה. החופר בור לרגלי חבירו סופו הוא עצמו יפול בה וכן סגולל אבן על חבירו סופו תשוב אליו. וכפל הדבר כמ"ש ור"ל החורש רעה על חבירו הוא עצמו יוכשל ברעתו: (ה) לשון שקר. איש שקר ישנא את הנדכאים בשקריו ואף אם לא גמלוהו רע כי יחשוב שאוייבים המה לו על כי נדכאו בשקריו אבל פה חלק ידחה את השנאה ההיא ר"ל אם ידברו אליו חלקלקות לכראות בעצמם כאלו אינם יודעים מדברי שקריו אז השנאה ההיא נדחית מעלמס:

רש"י

(ג) תכסה שנאה. ועושה כמחסך: תגלה רעתו. שיכיר בו הקהל שהוא רשע: (ד) וגולל אבן. מגלגלו ממקום למקום שיכשלו בו בני אדם: (ה) ישנא דכיו. שונא את הנדכאים תחתיו: יעשה מדחה. שדוחה את מקבלו מהקב"ה:

פירוש עברי טייטש

טוהט ער פאלשקייט טראכטען וויא יענעם בייז צוא טאהן: (ב) כי יחנן קולו אל תאמן בו אבער אז דוא האסט איהם שוין דערקענט וואס פאר א מענטש ער איז ווען ער בעט דיך מיט זיין שטימע דערבארעמקייט זאלסטו איהם שוין ניט גלויבין אז ער מיינט דאס אמת, כי שבע תועבות בלבו ווארום זיבען ערליי אומווערדיגקייט איז אין זיין הארץ, דאס הייסט ער וועט זוכען דיר שלעכטץ טאהן, ווען דוא וועסט זיין מיט איהם בעפריינדעט, אונ ער וועט זיך שוין היטען אז דו זאלסט אין איהם שוין ניט דערקענען, איז גלייבר אז דו זאלסט זיך פון איהם דער ווייטערין וועסטו זיין זיכערער אז ער זאל דיר קיין שלעכטץ טאהן: (ג) תכסה שנאה במשאון דער וואס דעקט צוא זיין פיינדשאפט אין דער פינסטער דאס הייסט ער ציינט זיך צוא זיין חבר מיט פריינדשאפט, אבער אין הארצין טראכט ער אויף איהם בייז צו טאהן תגלה רעתו בקהל וועט אנטפלעקט ווערין זיין שלעכטס פון דיא איינזאמלונג פון מענטשין, דאס הייסט ער וועט זיך געוויס אויסריידען פאר מענטשין דאס בייז וואס ער טראכט צוא טאהן זיין חבר אונ זיין חבר וועט דערפון גיוואר ווערין: (ב) כורה שחת בה יפול דער וואס גראבט א גרוב פאר יענים וועט דער סוף זיין אז ער וועט אין איהר אליין אריינפאלען וגולל אבן אליו תשוב אונ ווער עס וועלגערט אוועק דעם שטיין וואס דיא גרוב איז צו גידעקט גיוועזען מיט איהם אום עס זאלען אין איהר מענטשין אריין פאלען וועט זיך דער שאדין צו איהם אליין צוריק קערין, אונ ער אליין וועט זיך אנשלאגין דעם שטיין אונ וועט אריין פאלין אין איהר: (ג) לשון שקר ישנא דכיו דער וואס רעט מיט זיין צונג ליגענד האט ער פיינט זיינע אפשטויסער דאס הייסט דיא מענטשין וואס ווילען ניט פארנעמען זיינע ליגענד ופה חלק יעשה מדחה אונ אגלאט מויל מאכט אפארשטויסונג, דאס הייסט דער וואס קען אפזאגין גלאט א ליגענד מאכט ער אפשטויסען דיא מענטשין פון דעם אמת, ווארום זייא מיינען אז וואס ער זאגט איז אלץ אמת:

ברטנורא

משנה קדושין פרק א

עיקר תוי"ט

האשה [א] נקנית [ב] בשלשה דרכים. [ג] וקונה את עצמה [ד] בשתי דרכים. נקנית

כלי אצנעי דת"ת דמלכות דיליה צבאות

האשה נקנית. לפי שאין אשה מתקדשת אלא מדעתה תנא האשה נקנית ולא תנא האיש קונה (א) ואיידי דתנא רישא האשה נקנית תנא סיפא והיבמה נקנית ואע"ג דיבמה נקנית ליבם בין מדעתה בין שלא מדעתה: נקנית בכסף. דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון כתיב הכא כי יקח איש אשה וכתיב התם נתתי כסף השדה קח ממני:

[א] נקנית. לבעל' להלכיה ממנו גם הר"ן: (א) ואכתי קשיא דליתני מתקדשת ומתכן בגמ' משום דקא בעי למיתני כסף דילפינן קיחה קיחה וקיחה אקרי קנין דכתיב השדה אשר קנה אברהם. וטחוי"ט: [ב] בג' כו'. מניא למעוטי חליפין דל"א הואיל וגמרי' משדה עפרון מה התם בחליפין אף כאן בחליפין קמ"ל דלא דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה וחליפין אפי' בפחות מש"פ ולא דבר הכתוב בקיחה דאשה אלא בקנין דמים. גמ': [ג] וקונה. להיות ברשותה להנשא לאחר. רש"י: [ד] בב'.

פרק א א האשה נקנית אאשה ווערט גיקופט צום מאן זיא זאל ווערין זיין ווייב בשלש דרכים מיט איינס פון דריא זאכען וקונה את עצמה אונ זיא קויפט זיך אוים פון מאן זיא זאל ניט זיין זיין ווייב, מיט איינס פון דיא צוויי זאכען בשתי דרכים נקנית זיא ווערט גיקופט צום מאן בכסף אז

[ה] בכסף בשטר ובביאה. בכסף בש"א [ו] בדינר [ז] ובשוה דינר. ובה"א בפרוטה ובשוה פרוטה. [ח] וכמה היא פרוטה. אחד משמנה באיסר [ט] האיטלקי. וקונה א"ע [י] בגט ובמיתת הבעל. היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה [כ] בחליצה [ל] ובמיתת היבם: (ב) עבד עברי נקנ' [מ] בכסף ובשטר וקונה א"ע בשנים [נ] וביובל [ס] ובגרעון כסף. יתרה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה

עיקר תוי"ט

פנילא לטעמי הלילה דלא תיתי ק"ו מיבמה שאינה יוצאה בגיטין כו' ת"ל כו'. גמ': [ה] בכסף. וצריך שיהיה לשם קידושין ולפני עדים ותימה על הר"ב והר"ס בלא פי'. ועתוי"ט: (ג) איברא דבגמרא הכי אי' אבל הר"ב מסיים ונתנו לה משום דס"ה במתקדש' שלא ע"י אביה איירי. ועתוי"ט: (ג) ול"ד אלא נתייחד עמה: [ו] בדינר. טעמייהו דב"ש שלא יהו בנות ישראל כהפקר. גמ'. ומצאנו שיעור דינר שהוא שיעור חשוב: [ז] ובשוה. והפסח דכיון שהיא מתלה בדבר וניחא לה בשוה כסף ככסף דמי. וא"צ קרא לרבויי: [ח] וכמה כו'. הא דלא מפרש יהיה הוא דינר משום דדינר היו אדמים כמה היה כו' ועוד דדברי ב"ש דקי"ל כוותיה איבעי ליה לפרושי טפי. תוס': [ט] האיטלקי. הוא מטבע של יון: [י] בגט כו'. בגמ' ילפינן להו מקראי: (ד) כדיליף לה בגמרא מקרא: [כ] בחליצה. יליף ליה בגמ' מקרא: [ל] ובמיתת כו'. ק"ו ומה א"ח שהיא בחנק מיתת הבעל מתירתה. יבמה שהיא בלאו לא כ"ש: (ה) וכ"כ הר"ב ובגמ' אשכחן ע"ע הנמכר לעכו"ם כו' נמכר לישראל מנלן א"ק והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה. (פרש"י אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרע והוקש עברי לעבריה) אשכחן מכרוהו ב"ד הואיל ונמכר בע"כ מוכר עצמו מנלן יליף שכיר שכיר ופרש"י נא' במוכר עצמו כשכיר כתושב יהיה עמך ונא' במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר: [מ] בכסף. ולא פירשה משנתנו זו בכמה. והר"ס כ' באמה ואינה נקנית בפרוטה מפני שצריך לקנותה בדמי' שראויים לגרעון כדי שתגרע פדיונה ותצא ומצאתי לו לה"ה כו' ובע"ע לא כ' כן. וכתב הכ"מ משמע דדינו בפרוטה וק' דהא אתקוש לעבריה: (ו) כלומר קיימא קידושין ולפ"ז שטר דאמה נמי הקונה כותב בתך קנויה לי. ובגמרא פליגי בה והכ"מ פוסק כמ"ד דכותב בתי קנויה לך: (ז) והך קרא במכרוהו ב"ד כתיב אבל במוכר עצמו דינו שמוכר עצמו אפילו לעשרים שנה ואם פגע בו יובל אפי' אחר שנה אחת יוצא שנאמר עד שנת היובל יעבוד עמך ונ"ל דהואיל ומ"מ יוצא בשנים שקצב במכירתו שפיר תנא סתם דע"ע יוצא בשנים ולא קשיא הא כדאיתא והא כדאיתא: [נ] וביובל. בגמרא יליף ליה מקרא: [ס] ובגרעון כסף. תנא וקונה א"ע בכסף ובשוה כסף ויליף ליה מקרא כו' ודע דבברייתא תני ובשטר כלומר שטר שחרור וכתבו התוספות דתנא דמתניתין לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ של האדון ועתוי"ט: (ה) מהיקשא דעברי ועבריה

ברטנורא

בשטר. כגון שכתב לה על הנייר או על החרס ואע"פ שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי (ג) בתך לי לאנתו ונתנו לה בפני עדים וילפי' לה מדכתי' ויצא' והית' מה יציא' בשטר כדכתיב וכתב לה ספר כריתות אף הויה בשטר: ובביאה. בא עליה (ג) בפני עדים לשם קידושין דכתי' כי יקח איש אשה ובעל' ואף ע"פ שאין לך קידושין מפורשים בתור' יותר מקדושי ביאה אמרו חכמי' שהמקדש בביא' מכין אותו מכת מרדו' שלא יהיו בנ"י פרוצין: בפרוטה. הוא חצי שעורה של כסף: היבמה נקנית. ליבם להיות כאשתו לכל דבר: בביאה. אבל כסף ושטר לא מהני בה מדאורייתא' (ד) אלא רבנן הוא דתקון דמהני בה מאמר לפסלה על שאר האחין אבל לא לפטרה מן החליצה ולא לעשא לה: (ב) עבד עברי נקנה בכסף. דכתי' מכסף מקנתו מלמד שהוא נקנה בכסף: (ה) ובשטר. שנא' באמה העבריה אם אחר' יקח לו הקיש' הכ' לאחר' מה אחרת בשטר (ו) אף האמה בשטר ולמד עבד עברי מאמה העבריה דכתיב העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה: בשנים. לסוף שש שנים יצא חפשי ואפילו היתה שמיטה בתוך שש שנים עובד דכתיב שש שנים יעבוד ובשביעית פעמים שהוא עובד בשביעית: (ז) וביובל. אם פגע יובל בתוך שש שנים מוציאו: ובגרעון כסף. דכתיב באמה העבריה והפדה והוקש עברי לעבריה אם קנאו רבו בשש מנים והוא עתיד לצאת לסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה כשבא לפדות עצמו מגרע לו רבו מפדיונו דמי עבודת השנים שעבד: יתיר' עליו אמה עבריה. שקונה עצמה בכל אלה (ח) ובסימני נערות כדילפינן מיוצאה חנם

ער איז איר מקדש מיט געלט אדר בשטר ער שרייבט אויף אפאפיר דו זאלסט זיין מקודש צוא מיר אונ ער גיט איר דעם פאפיר ווערט זיא שוין זיין ווייב אדער ובביאה ער האט איר בועל גיוועזן אויף דעם תנאי זיא זאל ווערין זיין ווייב בכסף אויב ער איז איר מקדש מיט געלט וויא פיל געלט זאל ער איר געבען, בית שמאי זאגען בדינר ובשוה דינר ער גיט איר אגילדין אדער ער גיט איר אזאך וואס איז ווערט אגילדין, אונ בית הלל זאגען בפרוטה ובשוה פרוטה ער גיט איר אפרוטה אדער ער גיט איר אזאך וואס איז ווערט אפרוטה וכמה היא פרוטה וויא פיל איז אפרוטה אחד משמונה באיסר האיטלקי איין אכט חלק איסר פון איטליא, אין אאיסר פון איטליא איז דא אכט פרוטות. וקונה את עצמה אונ זיא קויפט זיך אויס פון מאן זיא זאל שוין ניט זיין זיין ווייב בגט ובמיתת הבעל אויב דער מאן גט איר אדער ער שטארבט היבמה נקנית בביאה היבמה [וואס איר מאן איז גישטארבען אן קינדער] ווערט גיקויפט צום יבם [צוא איר מאנס ברודער] אז ער איז איר בועל אויף דעם תנאי זי זאל ווערין זיין ווייב וקונה את עצמה אונ זי קויפט זיך אויס פון יבם בחליצה אז זיא נעמט פון אים חליצה ובמיתת היבם אדער דער יבם שטארבט:

ב עבד עברי נקנה בכסף אידישער קנעכט ווערט גיקויפט צום בעל הבית אז ער נעמט פון בעל הבית געלט ובשטר אדער דער קנעכט שרייבט אויף אפאפיר איך האב מיך פאר קויפט צום בעל הבית אפילו ער האט קיין געלט גענומען פון דעסטוועגין איז ער שוין פארקויפט צום בעל הבית וקונה את עצמו אונ ער קויפט זיך אויס פון בעל הבית בשנים מיט יאהרין אז ער דינט אפ זעקס יאהר ווערט ער פרייא וביובל ווען עס קומט אן יובל אפילו אין זעקס יאהר גייט ער ארויס פרייא ובגרעון כסף אז דער קנעכט רעכונט אפ פר די יאהרין וואס ער הט גידינט אונ די איבעריגע צאלט ער אים ארויס, למשל ער הט גיקויפט דעם קנעכט פר זעקס הונדערט גילדין אויף זעקס יאהר אונ דר קנעכט הט אפ גידינט דריי יאהר, רעכונט ער אפ דרייא הונדערט גילדין אונ דרייא הונדערט גילדין צאלט ער אים ארויס אונ ווערט פרייא יתרה עליו אמה העבריה אידישע דינסט האט מער זאכען וויא אזוי ארויס צוא גיין פון בעל הבית

בסימנין. הנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: (ג) עבד כנעני נקנה [ע] בכסף ובשטר ובחזקה וקונה את עצמו [פ] בכסף ע"י אחרים ובשטר ע"י עצמו. דברי ר' מאיר. וחכ"א בכסף ע"י עצמו [צ] ובשטר על ידי אחרים. ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: (ד) בהמה

ריבה לה יציאה לזו שיוצאה בסימנים: ובמיתת האדון. דכתיב ועבדו לעולם לו ולא לבן אבל הנמכר ומת האדון בתוך שש עובד לבן דכתיב שש שנים יעבוד בין לו בין לבנו ודוקא לבן עובד כל שש אם מת האדון אבל לבת או לאח ולשאר יורשים אינו עובד דכתיב ועבדך שש שנים לך ולא ליורשים ואמה עבריה קונה עצמה במיתת האדון כנרצע דכתיב גבי נרצע ואף לאמתך תעשה כן (ט): (ג) עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. דכתי' והתנחלתם אותם לבניכם לרשת אחוזה (י) הקיש עבדים לקרקעות מה קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה וחזקת העבד כגון שהתיר מנעל לרבו או הנעילו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו או שהגביה הרב את העבד קנאו: בכסף ע"י אחרים. שיתנו לרבו ע"מ שיהיה זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין לעבד בלא רבו: ובשטר ע"י עצמו. דסבר חובה הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות שאם עבד כהן הוא פוסלו מלאכול בתרומה ואם עבד ישראל הוא אוסרו בשפחה מ"ה קאמר דאינו יוצא לחירות בשטר ע"י אחרים אלא על ידי עצמו דכיון דחובה היא לו אין חבין לאדם אלא בפניו וכסף דעל ידי אחרים שאני שכן קבלת רבו גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו חבין לו אלא קבלת הרב והרב אינו נעשה שלוחו אלא לצורך עצמו ומקנהו מאליו: וחכ"א בכסף ע"י עצמו. דקסברי יש קנין לעבד בלא רבו הילכך קונה א"ע בכסף אפילו ע"י עצמו וכ"ש על ידי אחרים: ובשטר ע"י אחרים. דסברי זכות הוא (יא) לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות וזכין לאדם שלא בפניו והלכה כחכמים. והעבד כנעני קונה עצמו אם סימא רבו את עינו או הפיל את שינו או קטע ממנו אחד מכ"ד ראשי איברים (יב) שהם ראשי אצבעות ידים ואצבעות רגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הזכרות וראשי שדים באשה והא דלא חשיב להו במתני' בכלל הדברים שהעבד קונה א"ע משום דיוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (יג) מרבו והיינו קונה א"ע בשטר: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. דעבד אין לו כלום דאף מציאה וקבלת מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות הכסף משל אחרים שיתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו (יד):

הר"ס: (ט) וכיון דאיתא כמי בהיא לא קתני. גמרא: (י) והאי קרא בפ' בהר כתיב ובאומות שאינן מז' עממין כמפורש לעיל מיניה כו'. הלכך כ' רש"י ז"ל וכל עכו"ם ככנעני שהנמכר לעבד אלא בכל עבדים נקראים על שם כנען דכתיב ביה עבד עבדים: [ע] בכסף כו'. בגמרא דה"ה בחליפין ובמסירה ומילתא דאיתא במטלטלי לא קתני: [פ] בכסף. וביובל לא. וא"ת"ג דאהקיש לקרקעות לשדה אחוזה ושדה אחוזה יוצאה ביובל כמפורש בכתוב בעבד כתיב לעולם בהם תעבודו כדאיתא בגמרא: [צ] ובשטר. דגמר לה לה מאשה: (יא) ולפי"ז כ"ש ע"י עצמו וא"ת לערבינהו ולתני בכסף ובשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ובגמרא דחק בבא ובשטר כו' לאו חכמים אמרי לה אלא רשב"א היא ובבבא מחלוקות בדבר ופירש"י ה"ק ליה רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש על ידי אחרים דזכות הוא לו וכ"ש בשטר דזכות. ורשב"א אומר בשטר ע"י אחרים וה"ק אף בשטר וכ"ש בכסף דע"י אחרים דודאי דאין קנין כו': (יב) יליף ליה בגמרא מכלל ופרט וכלל: (יג) יליף לה בילוה מאשה: (יד) שמעינן מינה דסברת הר"ב דהלכה כי אמר ע"מ שאין לרבו רשות בו מהני ולא קנה רבו אם כן כ"ש אשה בלא א"ל כן בלא קנה בעלה שסברי העבד גופו קנוי לרבו ולא כן האשה

שקונה את עצמה בסימנין זיא קויפט זיך אויס פון בעל הבית אז זיא ברייננט צייכונס אז זיא איז אלט צוועלף יאהר מיט אטאג (און מיט דיא זאכען) וואס אעבד עברי גייט ארויס פרייא גייט זיא אויך ארויס פרייא הנרצע דעם קנעכט וואס מען שטעכט אים דעם אויער ער זאל דינגען ווייטער וויא זעקס יאהר (וויא עס שטייט אין פרשה משפטים) נקנה ברציעה ווערט ער גיקויפט צום בעל הבית ווען מען שטעכט אים דעם אויער וקונה את עצמו ביובל און ער קויפט זיך אויס פון בעל הבית אז יובל קומט אן ובמיתת האדון אדער דער בעל הבית שטארבט: ג עבד כנעני נקנה אקנעכט אכנעני ווערט גיקויפט צום בעל הבית בכסף אז ער נעמט געלט פון בעל הבית ובשטר אדער דער קנעכט שרייבט אויף אפאפיר איך האב מיך פאר קויפט צום בעל הבית ובחזקה אדער דער קנעכט באדינט דעם בעל הבית ער טוט אים אויס אדער ער טוט אים אן אדער אנדערע באדינונג וקונה את עצמו און דער קנעכט קויפט זיך אויס פון בעל הבית ער זאל שוין ניט

מער דינגען ביי אים בכסף על ידי אחרים אויב אנדערע מענטשין געבין דעם בעל הבית געלט ער זאל פריי מאכין דעם קנעכט ובשטר על ידי עצמו אויב דער בעל הבית שרייבט אויף אפאפיר דער קנעכט זאל זיין פריי אויב דער קנעכט אליין נעמט צו דאס פאפיר ווערט ער פרייא דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר וחכמים אומרים און די חכמים זאגין בכסף על ידי עצמו אפילו דער קנעכט אליין גיט דעם בעל הבית געלט פאר זיין פרייהייט ווערט ער אויך פריי ובשטר על ידי אחרים און אפילו אנדערע מענטשין נעמען פון בעל הבית דעם פאפיר וואס דער בעל הבית האט געשריבען אז ער מאכט פריי זיין קנעכט ווערט אויך דער קנעכט פריי ובלבד שיהא הכסף משל אחרים נאר די געלט זאל זיין פון פרעמדע, פרעמדע מענטשין זאלין געבין דעם קנעכט דאס געלט אויף דעם תנאי אז די געלט זאלין ניט גיהערין צום בעל הבית: ד בהמה גסה אגרויסע בהמה, אקוה אפערד אדער אנדערע גרויסע בהמות נקנית במסירה ווערין גקויפט צום בעל הבית וואס קויפט זיי, מיט איבער געבונג, אז דער בעל הבית נעמט זיין בהמה ביי

גסה נקנית במסירה והדקה [ק] בהגבהה . דברי ר"מ ורבי אליעזר . וחכ"א בהמה דקה נקנית במשיכה: (ה) נכסים שיש להם אחריות . נקנין [ר] בכסף ובשטר ובחזקה. ושאין להן אחריות אין נקנין אלא [ש] במשיכה. נכסים שאין להן אחריו' נקנין [ת] עם נכסים שיש להם אחריות בכסף

(ד) במסירה . בעלי' מוסרין (טו) אותה ללוקח באפסר או בשערה : בהגבהה. ולא במסירה : נקנית במשיכה. ואע"ג דאפשר בהגבהה מכל מקום נקנית במשיכה משום דמסרכא שהיא מתחזקת בצפרניה תמיד לאחוזי ע"ג קרקע ופסק הלכה בין בהמה דקה בין בהמה גסה נקנית במשיכ' וכ"ש בהגבהה (טז) ומשיכה קונה בסמטא שהוא זווית של רה"ר ובחצר של שניה' (יז) ומסירה קונה ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם . (יח) והגבהה קונה בכ"מ. וכל מה שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה (יט) ודבר הנקנה במסירה אינו נקנה במשיכה (כ) וכן דבר הנקנה במשיכה אינו נקנה במסירה : (ה) נכסים שיש להם אחריות . היינו קרקעות שהמלוה את חבירו סומך עליה' לפי שקיימים ועומדים ופי' אחריות חזרה שחוזר מלוה עליהם (כא) וטורף אותם מן הלקוחות כשלא ימצא כלום ללוה : נקנין בכסף . דכתיב שדות בכסף יקנו (כב) וה"מ במקום שאין רגילין לכתוב שטר אבל במקום שרגילין לכתוב שטר לא קנה עד שיכתוב שטר(כג): בשטר . שכותב על הנייר או על החרס שדי נתונה לך שדי קנויה לך (כד) ומוסרו לקונה ודוקא במתנה נקנה הקרקע בשטר אבל במכירה עד שיתן את הכסף(כה) אלא א"כ מוכר שדהו מפני רעתה (כו) דבהא קני בשטר לחודיה ומנלן דמקרקעי נקנין בשטר דכתיב וכתב בספר וחתום (כז) : ובחזקה . כגון שחפר בקרקע מעט או נעל גדר ופרץ (כח) כל שהוא בפני המוכר ואם היה שלא בפניו צריך שיאמר לו לך חזק וקני ומנלן שקרקע נקנה בחזקה דכתיב וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה : ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה . דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר שאפשר לתתו מיד ליד (כט) אינו נקנה אלא בנתינה מיד ליד : נקנין עם נכסים . אם מכר מטלטלין עם הקרקע כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד מכלם' קניים הללו נקנה מטלטלין עמה והוא שיאמר לו קני (הני) אגב קרקע ונפקא לן מקרא דכתיב בדברי הימים (ב כא ג) ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב

לבעלה ועתוי"ט : (טו) נ"ד דא"ל שימסרנה מיד ליד . אלא כל שאוחזה במלוחו סגי . הר"ן : (ק) בהגבהה . ג"ע נפקא ליה מת"ת לבוד רב"י וג"ד לעילוב דג"י פ"ז דעירובין דהגבהת שפת סגי לזכות בו . דשאני התיפי מבואות דרבנן לא הצריכו קנייה כל כך ור"ה מפרש דכל הגבהה בשפת קני : (טז) משמע דבמסירה לא . ש"מ דמשיכה עדיפא ממסירה : (יז) טעמא דשלא משום דמשיכה היינו במוכן הדבר ברשותו והלו רשות הרבים לאו רשותו היא בשכי אין לו רשות להביא שם כליו . ואף דבכלל משיכה מסירה בשכי א"ל מיד ליד (ומשיכ' לריכה נמי להיות במלות המוכר א"ל בפניו וכן דין המסירה) וכיון שבמסירה קונה ברה"ר איך אפשר שבמשיכה לא תקנה. לאו קושיא היא דכיון שמבך גלי דעתיה דלא ניחא ליה דליקני במסירה אלא במשיכה ומשיכה ברה"ר לאו מידי היא.והא דמסירה לא קני בסימטא וכחצר של שניה' משום דאפשר במשיכה א"כ וכו' ועתוי"ט : (יח) היינו כשהכניסה שלא ברשות בעל המקח דאם לא כן הוי חצר שלו או של שניהם . המגיד : (יט) מסיים הר"ם ואפילו באנו אומרים בו דנקנה במשיכה מ"מ יצא מן הכלל בהמה דקה משום דמסרכא וע' תוי"ט : (כ) לא ידעתי טעם הדבר דודאי דמשיכה דעדיפא ממסירה כמ"ש מאני בדבר הנקנה במסירה דגריעה מיניה : (כא) וכלו' שחוזר לאהור ול' העלון ואחליפך תאבל בהם (יחזקאל כג). הרגום ושפר אלעך תהוקד בנולא : [ר] בכסף . בשוה פרוטה דבפחות מש"פ לא מיקרי כסף . ב"י : (כב) והיינו עד דליכא שטר דכתיב וכתוב בספר וחתום הי כתיב יקנו לבסוף כדקאמרה השתא דכתיב יקנו מעיקרא , בכסף קני, שטר ראיה בעלמא הוא , גמרא: (כג) כיון שרגילים בהכי לא סמכה דעתיה דלוקח עד דקיבע שטרא ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא, רש"י, ובכל שטר עסקינן ואפי' בשטר הודאה (כלומר שטר ראיה. ב"ד) מיהו כשרגילין בשטר קנין חולה קניתו בשטר ואינו קונה מטעת נתינת הכסף וכשרגילין בשטר ראיה כשכתב השטר קנה למפרע מטעת נתינת הכסף הר"ב ועתוי"ט : (כד) או או קאמר ומשכחת ליה בקונה במוכר שדהו מפני רעתה כדמפרש ואזיל : (כג) דלא גמר מוכר ומקנה עד שמקבל דמים אף ע"ג דקביל דמים בעי שטרא כדלעיל, רש"י: (כו) דל"ל דלקנייא ליה בשרא ללוקח כי היכי דלא מלי למיהדר ביה. רב"י : (כז) וכ"כ הר"מ ותימה דהא אמרינן לעיל דהאי קרא לשטר ראיה בעלמא הוא . ובגמרא הלא מהכא ואקח את ספר המקנה פירש רש"י אלמא יש קנין אף בספר לבדו: (כח) ושייר קנין חליפין : (כט) וכ"כ הר"מ ותימא דבמ"ב פ"ד דב"מ מפרשים ד"ת מעות קונות וחכמים תקנו משיכה כו' ובגמ' בהמא דגמ' קאמר דכתיב קנה מיד כו'. והדר אמרינן ולר"י דאמר ד"ת מעות קונות מה"ל הנא תקנת' דרבנן קתני: [ש] במשיכה . לא אתא למעוטי אלא קנין דנכסים שיש להן אחריות דהיינו כסף שטר וחזקה . אבל אה"נ דנקנין במסירה והגבהה. וגקט משיכה משום דרוב קניית מטלטלין במשיכה כו' הר"ן ועתוי"ע : [ת] עס.

דעם שטריק אדער בייא די האר אונ גיט איר צו דעם וואס האט איר גיקויפט , איז שוין די בהמה גיקויפט גיווארין צו אים והדקה בהגבהה אונ אז ער קופט אקליינע בהמה, אקאלב אשעפס אדר אנדרע קליינע בהמות , אויב דר וואס קויפט זייא הייבט זייא נאר אויף פון די ערד זענען זייא שוין גיקויפט גיווארען צו איהם דברי רבי מאיר ורבי אליעזר אזוי זאגט רבי מאיר אונ רבי אליעזר והחכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין בהמה דקה נקנית במשיכה אז מען קויפט אקליינע בהמה אונ מען ציהט איהר צו זיך אהיים ווערט זיא גיקויפט צו איהם , אבער ניט מיט אויף הייבען: ה ונכסים שיש להן אחריות פאר מעגין וואס האבין אפאר זיכערונג (למשל אשטוב אפעלד) נקנין ווערין גיקויפט בכסף אז מען באצאלט פאר זיי געלט ועגען זייא שוין זיינע ובשטר אדער דער בעל הבית שרייבט אויף אפאפיר מיין פעלד איז פאר קויפט

צו דיר , אונ דער וואס קויפט נעמט צו דאס פאפיר איז שוין די פעלד פאר קויפט צו אים ובחזקה אדער דער וואס קויפט ענדערט עפעס אין דיא פעלד למשל ער גראבט דיא פעלד אדער ער מאכט אשלאס צו איר איז שוין די פעלד צו אים גיקויפט ושאין להם אחריות דיא זאכען וואס האבין קיין פאר זיכערונג וואס מען טראגט זייא פון איין ארט צום אנדערען ארט דאס הייסט מטלטלין) אין נקנין ווערען אנדערש ניט גיקויפט אלא במשיכה נאר אז דער וואס קויפט ציהט זיי צו זיך אהיים ונכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות אז מען קויפט מטלטלין מיט פעלדער צו זאמען ווערען ביידע גיקויפט בכסף מיט געלט אז דער וואס קויפט האט באצאהלט דאס געלט פאר זייא זענען זייא שוין זיינע ובשטר אדער דער בעל הבית שרייבט אויף אפאפיר איך פארקויף דיר די פעלדער מיט דיא

ובשטר ובחזקה [א] וזוקקין (נכסים שאין להם אחריות) את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן: (ו) כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור. כיון שזכה זה. נתחייב זה בחליפיו. רשות הגבוה [ב] בכסף. רשות ההדיוט בחזקה.

ולמגדנות עם ערים בצורות : וזוקקים. נכסים הללו שאין להם אחריות כו' אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות היכא דטענו מטלטלין וקרקעות ונתחייב לישבע על המטלטלין זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהם ע"י גלגול שבועה ולמדנו גלגול שבועה מסוטה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה אמן שלא שטיתי נשואה שומרת יבם וכנוסה (ל) : (ו) כל הנעשה דמים באחר. מפרש בגמרא כל הנעשה דמים באחר כל דבר שאם בא לתתו באחר צריך לשומו דהיינו כל מטלטלין בר ממטבע : כיון שזכה זה. כלומר כיון שמשך הא' נתחייב האחר בחליפיו בכ"מ שהם אם מתו או אבדו ואע"פ שלא משך לפי שבמשיכת המוכר את הסודר (לא) או את החפץ נקנה המקח ללוקח בכ"מ שהוא ואע"פ שאין בחפץ שקונים בו שוה פרוטה ובלבד שלא יהיה מטבע או פירות שאלו אין קונין בהם וכל הדברים נקנין בחליפין מטלטלין עבדים וקרקעות חוץ מהמטבע שאינו נקנה בחליפין משום דדעתיה דאינש אצורתא דמטבע לא על גופיה וצורתא עבידא דבטלה (לב) לפיכך אם לקח אדם מטבע בלא משקל ובלא מנין ואמר אלו חליפי שדי פלונית או עבד פלוני או חפץ פלוני כיון שמשך זה נתחייב האחר בחליפיו דהא גלי דעתיה דלאו אצורתא קפיד הואיל ולא שקל ולא מנה ואין שום דרך שיועיל בקניית המטבע היכא דליתא בעינא אלא להקנותו אגב קרקע : רשות הגבוה בכסף. גזבר שנתן מעות בבהמה לצורך הקדש אפילו הוא בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה אלא בחזקה כלומר עד שימשוך (לג) ואם נתן ההדיוט דמים על החפץ כל זמן שלא משך החפץ לא קנה ומחזיר המוכר את הדמים אם חוזר בו ממכירת החפץ וצריך לקבל עליו מי שפרע אבל אם משך הלוקח החפץ אע"פ שעדיין לא נתן את הדמים שהתנה אין שום אחד מהם יכול לחזור בו ואם לא נתן דמים ולא משך החפץ אלא שנתפשרו על המקח בפני עדים ונתרצה זה שיקנה בכך וכך ונתרצה חבירו למכור בכך וכך אפילו אמר אתם עדי אין בכלה הדברים כלום ואפילו מי שפרע אין כאן :

מסקינן בגמרא דלא בעינן לצורין ותוכחין בקרקע : (ל) ואף על גב דסוטה איסורא ילפינן מינה לממונא ובק"ו ומה סוטה שלא נתנה להתבע בעד א' מגלגלין ממון שניתן להתבע בעד אחד להשביעו אינו דין שמגלגלין. גמרא: [א] וזוקקין. גוררין. הר"ב פ"ו דשבועות מ"ג : (לא) דכתיב ושלף איש נעלו: (לב) שהמלך פוסלה וגוזר לגיר צורה אחרת הלכך ה"ל כדבר שאינו מסוים ובלס דממעטינן דבר שאינו מסויים מדכתיב נעל, רש"י. וטעם דפירות לא מדכתיב נעלו נעל אין מידי אחרינא לא. גמרא. וק' דלמ"ד אין קונין בפירות לא קיימ' הך אוקימתא דכל הנישום כל מטלטלין שכתב הר"ב בריש. ומוקמינן שנתחייב לו דמי שור ואח"כ קינה אלנו פרה שאיתן כדמים ומשום דלא שכיח לא תקנו בו רבנן שלא יהיו מעות קונות כו'. והר"ס מפ' כל הנישום כו' כגון שיאמר אלנו בהמות או זו השדה שוים כך וכך לערית פלפלין. לפיכך כשהחליף פלפלין עם הבהמה כו' [כיון שמשך זה נתחייב כו'] ולא יתקיים הקנין לא בפירות [ולא במטבע] לק"מ לפי דדבריו הראשונים אין הקנין כמו ק"ס שבו אמרו אין קונין בפירות דאימעטו מנעל. אבל דבריו הראשונים בתחלת שווי דמים הן וס"ל דבכה"ג כ"ע ס"ל דקונין אח"ז. ומ"ש הר"ב הואיל ולא שקל כו' כ"כ הר"מ וק' דהא אפשר דאף על פי כן דעתו אצורה ובגמ' אמרו משום דלא שכיח כו'. וג"ל של' הר"ב מסורס שמ"ש וכל וכו' עד בחליפין צ"ל אחר ולא מנה ועתוי"ע : [ב] בכסף. בגמ' יליף ליה : (לג) וחזקס

אמירתו

מטלטלין און ער גיט איהם דעם שטר ובחזקה אז ער ענדערט עפעס אין פעלד וזוקקין נכסים שאין להם אחריות את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן אויב איינער מאנט ביא דעם אנדערען מטלטלין און אביסעל לייקענט ער און אביסעל איז ער מודה, דארף ער שווערען אז עס איז אמת וויא ער זאגט ער איז מער ניט שולדיג, און אויב איינער מאנט ביא דעם אנדערין פעלדער און אביסעל לייקענט ער און אביסעל איז ער מודה דארף ער ניט שווערען, די משנה זאגט אויב איינער מאנט ביא דעם אנדערען מטלטלין מיט פעלדער צו זאמען און ער לייקנט די מטלטלין און די פעלדער און בית דין האבין איהם גיגעבין א שבועה אויף דיא מטלטלין נייטין די מטלטלין די פעלדער מען זאל אויף די פעלדער אויך שווערען דארף ער שווערען אויף די פעלדער אויך: ו כל הנעשה דמים באחר אלע זאכין וואס ווערען גישאצט אויף געלט אז מען טאהשט די זאך אויף איין אנדער זאך כיון שזכה זה באלד וויא דער האט זוכה גיוועזן אין דער זאך נתחייב זה בחליפיו איז דער אנדערער שולדיג גיווארין צו געבין איהם די געטאהשטע זאך כיצד ווי מיינט מען החליף שור בפרה מען האט געביטען אאקס אויף אקוה או חמור בשור אדער אאייזיל אויף אאקס, למשל ראובן האט גיהאט אאקס און שמעון האט גיהאט אאייזיל אדער אקוה, האט מען גישאצט וויא פיל דער אקס פון ראובן איז ווערט און וויא פיל דער אייזיל אדער דיא קוה פון שמעון איז ווערט, און זייא האבין געביטען (גיטאשט) כיון שזכה זה וויא ראובן האט זוכה גיוועזן (ער האט גנומען צו זיך שמעון'ס אייזיל אדער שמעון'ס קוה) נתחייב זה בחליפיו איז שוין ראובן שולדיג געווארען צו געבען זיין אקס צו שמעון, און שמעון האט זוכה גיוועזן דעם אקס פון ראובן אפילו ער שטייט נאך ביא ראובן רשות הגבוה בכסף דער רשות פון גאט קויפט מיט געלט, אויב דער גבאי פון בית המקדש קויפט בהמות צו קרבנות, באלד וויא דער פארקויפער נעמט צו דאס געלט פון גבאי, געהערען שוין די בהמות צום גבאי אפילו זיי זענען נאך ביא דעם פארקויפער אין דער היים רשות ההדיוט בחזקה דער רשות פון אפראסטין מענטש (ניט א גבאי) איז ניט זוכה די זאך וואס ער האט גיקויפט ביז ער נעמט זיא צו זיך אהיים אמירתו לגבוה אז מען זאגט צו אזאך צו גאט, למשל ער זאגט די בהמה זאל זיין אקרבן, קען מען שוין ניט

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט: (ז) כל מצות הבן על האב אנשים חייבים ונשים פטורות. וכל מצות האב על הבן א' אנשים וא' נשים[ג] חייבין. וכל מ"ע שהזה"ג אנשים חייבין ונשים [ד] פטורות וכל מ"ע שלהז"ג אחד אנשים וא' נשים חייבין. וכל מצות ל"ת בין שהז"ג ובין שלהז"ג א' אנשים וא' נשים חייבין חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל

ברטנורא

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. האומר שור זה עולה (לד) בית זה הקדש אפילו בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך בבהמה ויחזיק בבית: (ז) כל מצות הבן על האב. כל מצות הבן המוטלות (לה) על האב לעשות לבנו והן ו' דברים למולו לפדותו אם הוא בכור ללמדו תורה ללמדו אומנות להשיאו אשה (לו) להשיטו בנהר (לז): אנשים חייבים. האב חייב במצות הללו לבנו והאם פטורה: וכל מצות האב. המוטלות על הבן לעשות לאביו שהם מורא וכבוד. מורא לא ישב במקומו (לח) ולא יסתור את דבריו ולא יכריע את דבריו (לט). וכבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכניס ומוציא: אחד אנשים ואחד נשים חייבים. הבנים והבנות חייבים: וכל מ"ע שהזמן גרמא. שהזמן גרם למצוה שתבא כגון שופר סוכה לולב וציצית (מ): שלא הזמן גרמא. כגון מזוזה מעקה (מא) אבדה (מב) ושילוח הקן (מג). והני תרי כללי לאו דוקא כדקיימא לן אין למדין מן הכללות (מד) אפילו במקום שנאמר בהם חוץ שהרי מצה בלילי הפסח (מה) ושמחה במועדים והקהל בחג הסוכות (מו) כלן מ"ע שהזמן גרמא הן ונשים חייבות ות"ת ופריה ורביה (מז) ופדיון הבן ממצות עשה(מח) שלא הז"ג הוא ונשים פטורות אבל כללא בתרא דכל מצות ל"ת אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים כללא דוקא הוא דילפינן ליה מדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה (מט) חוץ מבל תקיף ובל תשחית דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה וכל שאינו בהשחתה אינו בהקפה והני נשי הואיל וליתנייהו בהשחתה ליתנייהו בהקפה ומנלן דליתנייהו בהשחתה דכתי' פאת זקנך ולא כתיב פאת זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן

עיקר תוי"ט

ל"ד וס"ס מעיכה ל"ד: (לד) משמע דבמקח וממכר לא משכחת לה ומ"כ פ"ב דערכין מדבריהם היא המגיד ועתוי"ט: (לה) ועיקר הסכא נשינו לומר דמצות הבן הם שאם לא עשאן לו אביו חייב הוא בעצמו לעשותן כדאיתא בגמרא ובסיפא אגב רישא קתני הכי לישנא: (לו) כולהו ילפי להו בגמרא מקראי ועתוי"ט: (לז) חיותיה היא שמא יפרוש בספינה ותטבע וימכרן אם אינו יודע לשוט: (לח) כללים הם ולדוגמא נקטינהו כמ"ש הר"מ: (לט) אם היה חולק עם אחר בדבר הלכה לא יאמר נראים לי דברי פלוני, רש"י, והרמב"ם כ' זה אין צריך דהיינו סותר את דבריו. אלא אפילו נראין לו דברי אביו. אין לו לו' נראין דברי אבא שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה נהשיב על החולקים עליו, טור: [ג] חייבין. דכתיב תיראו ומה תלמוד לומר איש שהוא סיפק בידו לעשות [שאין מוחה בידו] אבל רשות אחרים [בעלה, רע"ב] עלה, גמרא: (מ) ואף דבירושלמי אמרי' כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית אפ"ה כיון שחיובו תלוי במה שהזמן גרם לבישתו ביום יש לה ליחשב זמ"ג בזמן לבישתו גורם החיוב. תו': [ד] פטורות. מה תפילין נשים פטורות אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות, גמרא: (מא) אף על גב דאיש ביה לאו ולא תשים דמים. ואם כן תיפוק ליה דנשים חייבות משום הלאו. מסיק הר"ן דלאו ועשה הינן באין כאחד דלא תשים הוא כשבנה ע"מ שלא לעשות ואף על פי כן מחייב את"כ לעשות מעקה משום מעשה: (מב) כמי לאו דלא תוכל להתעלם כשנטלה ע"מ שלא להחזירה עבר הלאו ועי"ז מחויב לקיים העשה דהשב תשיבם: (מג) אם נטלה ע"מ שלא לשלחה עובר משום לא תקח כלם ואח"כ חייב בעשה דשלח לרבנן לאו מעיקרא משמע, הר"ן: (מד) ומ"ש כל אתם ר"ל הרוב, הר"מ: (מה) הזמן גרם ונשים חייבות כדאיתא בפסחים דמ"ג ושמחה במועדים דכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך, רע"י: (מו) כדכתיב הקהל את העם האנשים והנשים: (מז) כמ"ק דסוף פ"ו דיבמות דהלכתא כוותיה: (מח) מפורש לעיל: (מט) ולאוין עונשי מלקות הן ובגמרא אי מהכא הימא דוקא משום כפרה אם רחמנא עלה פירש' התוספות כגון ערלות דכתיב בנשים עונשין כתב רחמנא אשר תשים לפניהם השוה כו' לכל דינים ואי מהא ה"א משום דהויתה היא דאי אין עליה דין הכל גוזלים אותה ויהא גוזלת אחרים והכל בדיינן דימנה כתב רחמנא והמית איש או אשה בשור המועד שהרג השוה כו' ואי מהא משום דאיכא איבוד נשמה הם רחמנא אבל בכך תרתי

חרטה האבין כמסירתו להדיוט איז גלייך אזוי וויא מען גיט אזאך צו אפראסטין מענטש [ניט א גבאי] איז־דאך דער דין אז דער מענטש נעמט די זאך צו זיך גיהער זיא צו איהם אונ מען קען שוין ניט חרטה האבין אזוי צו גאט אז מען זאגט נאר איך גיב דאס צו גאט, גיהער דאס שוין צו גאט אונ מען קען ניט חרטה האבין: ז כל מצוה הבן על האב אלע מצות פון זוהן וואס זייא גיהערין צום פאטער [איהם מל צו זיין, אויס צו לייזין איהם אויב ער איז אבכור, איהם לערנען תורה, לערנען אמלאכה, חתונה מאכין איהם, לערנען שווימען] אנשים חייבים ונשים פטורות מאנס לייט [דער פאטער] איז חייב, אונ ווייבער [דיא מוטער] איז פטור פון צו טאהן דיא אלע זאכין וכל מצות האב על הבן אונ אלע מצות פון פאטער וואס זייא גיהערין צום זוהן, וואס דער זוהן דארף טאן צום פאטער [ער זאל מורא האבין פאר איהם, ניט זיצען אויף זיין ארט, אונ ניט שטערען זיינע רייד, אונ ניט זאגין מיר גיפעלט מיין טאטינס רייד, אויב אנדערע קריגען אויף איהם, אונ ער זאל איהם האלטין מיט כבוד, ער זאל איהם געבין עסין, טרינקען, אנקליידין, צו דעקין, אריין פירען, ארויס פירען] אחד אנשים ואחד נשים חייבים ווענען די זוהן אונ די טעכטער חייב צו טאהן צום פאטער וכל מצות עשה שהזמן גרמא אונ אלע מצות וואס מען דארף טאהן אונ זיי האבין אאויס גיזעצטע צייט ווען מען זאל זיי טאהן [דהיינו שופר בלאזין אין סוכה זיצען לולב געמען] אנשים חייבין מאנס לייט מוזין טאהן די מצות ונשים פטורות אונ ווייבער דארפין ניט טאהן די מצות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אונ אלע מצות צום טאהן וואס זייא האבין ניט אאויס גיזעצטע צייט ווען מען זאל זייא טאהן אחד אנשים ואחד נשים חייבין ווענען מאנס לייט אונ ווייבער מחויב צו טאהן די מצות וכל מצות לא תעשה אונ אלע זאכין וואס איז אמצוה מען זאל דאס ניט טאהן בין שהזמן גרמא סיי זייא האבין אאויס גיזעצטע צייט ווען מען זאל זיי ניט טאהן [דהיינו ניט צו טאהן אמלאכה שבת ניט צו עסין חמץ] ובין שלא הזמן גרמא סיי זיי האבין ניט א אויס גיזעצטע צייט ווען מען זאל זיי ניט טאן [דהיינו ניט עסין חזיר ניט שווערין] אחד אנשים ואחד נשים חייבין זייא

הטמא למתים: (ח) [ה] הסמיכו' והתנופו' והגשות והקמיצות והקטרות והמליקות [ו] וההזאות והקבלות נוהגין באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת [ז] סוטה ונזירה שהן מניפות: (ט) כל מצו' שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ. ושאינה תלויה בארץ נוהג בין בארץ ובין בחוץ לארץ [ה] חוץ מן הערלה וכלאים ר"א אומר אף מן החדש: (י) כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה

הסתך (ג): ובל תטמא למתים. דכתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן: (ח) הסמיכות והתנופות. אינה סומכת ואינה מניפה ואינה מגשת מנחה בקרן מערבית דרומית כמשפטה אם היא כהנת ואינה קומצת ולא מקטרת ואינה מולקת עוף ואינה מקבלת דם במזרק ואינה מזה דם: חוץ מסוטה ונזירה שהן מניפות. מנחתן בעלמן שמנחתן טעונה תנופה בבעלים: (ט) כל מצוה שאינה תלויה בארץ. כל מצוה שהיא חובת הגוף (נא) מיקרי אינה תלויה בארץ ושהיא חובת קרקע (נב) מיקרי תלויה בארץ: חוץ מן הערלה. שנוהג בחוץ לארץ הלמ"מ וכלאי הכרם בח"ל מדרבנן וכלאי זרעים מותרים לזרעם בח"ל: ר"א אומר אף החדש. אסור בח"ל מה"ת אף על פי שהיא חובת קרקע שנא' בכל מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים (נג) והלכה כר' אליעזר: כל העושה מצוה אחת. יתירה על זכיותיו כדי שיהא זכיותיו מרובים מעונותיו: מטיבין לו ומאריכין לו ימיו. לעה"ב (נד): ונוחל את הארץ. ארץ החיים: (נה) וכל שאינו עושה מצוה אחת. שהיו עונותיו מרובין מזכיותיו ואינו עושה הר"מ ז"ל הענ"ב וכ"כ הס"י חיי העה"ב והא דתנן בריש מסכת פאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת

אינה לא נזירה: (נ) אפילו המלאה זקן, רש"י: [ה] הסמיכות. נראה דמהגשות ואילך מיירי בכהנים. אבל סמיכות ותנופות איירי בישראל הוי' ובגמ' יליף לכולהו מהן מקראי ומהן בהיקש ובק"ו וכ' התוס' ואע"ג דהיינו קרבן אלא ביום והוי מ"ע שהזמן גרמא איצטרכו קראי למיפטר הקרבן וסמיכה דלא תיפטר הקרבן בסמיכתה איצטריך ד"א דאיתקש לתנופה דכתיבה בנשים מבוס דכתיב וסמך ושחט והתנופה ה"א דכיון מבוטה כו' וכתב עוד ומאוכרי בגדים לא הוי כיון דלא נצטוו בהם ועתוי"ט: (ו) וההזאות. והולכה והזריקה לא קתני דהולכה בכלל קבלה בהדי מן והקריבו הכהן נפקא נמי קבלה וזריקה בכלל הזאה. הוי' [ז] סוטה. מפורש בפ"ג דסוטה ונזירה ההיא כך כמסוט' גמ' ועתוי"ט:

(נא) כמוטל על גופו של אדם כגון בכת תפילין ע"ז ספר תמיד מילה עריות וכיוצא בהם. רב"י: (נב) פרב"י במוטלת על הקרקע או גדוליו כגון תרומות ומעשרות הנה לקט שכחה ופאה בביעית אדם ערלה כלאים ובגמרא יליף לה מקראי ועתוי"ט: [ה] חוץ כו' בירושלמי פריך אמאי לא תנא לא חלה ותמני לפי שאינה בעיסה של עכו"ם ולא מיירי מתניתין אלא בדברים שנוהגים בישראל ובעכו"ם ועיין תוי"ט אמאי לא פריך נמי מתרומות ומעשרות: (נג) ות"ק מפרש בגמרא דס"ל דלא נימא בהאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו כובשין ובחלקו עד שהתיישבו בה והכיר כל אחד את חלקו: (נד) כלומר שטובה לעולם שכולו ארוך שהרי אין בה קיצור ימים כלל וא"ת דהיינו נוחל את הארץ צ"ק דה"ק דבעוה"ז מתקנין לו כדי להטיב ולהאריך ימיו לעוה"ב כדאיתא בגמרא בקדושין ממנו מיעוט עונותיו בעוה"ז ומי שעונותיו מיעטין משלמין לו שכרו בעוה"ז: (נה) מנסים

מאנס לייט אונ סיי ווייבער מוזן זיך היטען זיא זאלין דאס ניט טאן חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל תטמא למתים נאר אויך ניט צו גאלין די בארד אונ אויך ניט צו שערין די פאות אונ אויך ניט מטמא זיין צו מתים ואויב זי איז א טאכטער פון א כהן, איז א אשה ניט פאר באטין, אויב א אשה האט א בארד מעג זי אפ גאלין, אונ זי מעג זיין ארום גישארין די האר פון קאפ, אונ מעג זיך מטמא זיין צו מתים אפילו זי איז א טאכטער פון א כהן: ח הסמיכות ארויף צו לייגן די הענט אויף דעם קאפ פון א קרבן פר די שחיטה אזוי ווי עס שטייט אין פסוק וסמך ידו והתנופות אויף צו הייבן די זאכין וואס מען דארף אויפהייבן פון דעם קרבן והגשות צו טראגין די מנחה צום מזבח אין ווינקעל מערבית דרומית והקמיצות אראפ צוא נעמען זאקומין א הייסעל מעל פון דער מנחה צוא מקריב זיין אויף דעם מזבח והקטרות אונ מקריב זיין א קרבן אדער א מנחה אדער קטורת והמליקות אראפ צו דריקען דעם קאפ פון א טאהב וואס זיא איז א קרבן וההזאות אונ שפריינגען בלוט פון א קרבן אויף דעם מזבח והקבלות אונ צו נעמען דיא בלוט פון א קרבן ווען מען שעכט דעם קרבן נוהגין באנשים דאס גיהער נאר צו מאנס לייט ולא בנשים אונ ניט צו ווייבער אפילו זיא זענען טעכטער פון כהנים טארען זיא דאס אויך ניט טאהן חוץ ממנחת סוטה ונזירה נאר דיא מנחה וואס א סוטה ברינגט אונ וואס א נזירה ברינגט שהן מניפות היובן זיי אליין אויף זייער מנחה די סוטה אליין אדער די נזירה אליין מוזין אויפהייבן זייער מנחה: ט כל מצוה שהיא תלויה בארץ אלע מצות וואס דער מענטש דארף טאהן ביי דיא ערד, אדער ביי דיא תבואה אונ פירות פון דיא ערד אינה נוהגת אלא בארץ ישראל דאס גייט ניט מעהר אן נאר ביי [די ערד אונ תבואה] פון ארץ ישראל שאינה תלויה בארץ אונ די מצות וואס גיהערין ניט צו די ערד נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ דארף מען טאן אין ארץ ישראל אונ אין חוצה לארץ חוץ מן הערלה וכלאים נאר אז מען פלאנצט א בוים אין חוץ לארץ טאר מען ניט הנאה האבין פון די פירות וואס האבין געוואקסין די ערשטע דריי יאהר פון פלאנצונג, אונ אז מען פאר זייעט תבואה אין א ווייןגארטין אין חוץ לארץ, איז דער ווייןגארטין אסור הנאה צו האבין פון אים אזוי ווי אין ארץ ישראל, רבי אליעזר זאגט אף מן החדש די נייע תבואה וואס איז געזייט גיווארין זומער נאך פסח אונ מען האט זיא אפ געשניטען פון פעלד זומער טאר מען ניט עסין ניט זומער אונ ניט ווינטער ביז דעם אנדערין טאג פסח, אזוי וויא אין ארץ ישראל: י כל העושה מצוה אחת ווער עס טוהט איין מצוה מעהר וויא די עבירות למשל ער האט גיהאט הונדערט עבירות אונ הונדערט מצות, אז ער האט גיטאן נאך א מצוה מטיבין לו טוט מען אים גוטס אויף די וועלט ומאריכין לו ימיו אונ מען דער לייגערט אים זיינע טעג אויף די וועלט ונוחל את הארץ אונ ער ירשנט עולם הבא

למוה"ר ותלו מן כו' דליכא למימר דאפילו לא קיים אלא מצות דהא רובו עונות הוא ואמאי תנן דוקא לאלו מוקמינן בגמרא שאם איתא שקולה פירוש הכף מאזנים ויש במחלה זכיות אחת מאלו מכרעת פי' מכרעת את הכף כאלו רובה זכיות ואינו צריך למצוה יתירה דמטיבין אלא יש לו דין טובה מצוה יתירה : (נו) וכ"פ הר"ע ונראה בעיני שהוצרכו לפרש כן אף על גב דקשיין דיוקי אהדדי דמריש' דפירש מצוה א' יתירה כדמפרש בגמרא שמטינן דבעינן מרובה בזכיות והשתא מפרשינן דלא בעינן אלא מחצה על מחצה לפי שמסקינן בר"ה [די"ז] בינונים כו' בה"א ורב חסד מטה כלפי חסד. ובלישנא דמפרשינן מצוה א' יתירה אף על פי שמחצה כו' סגיא לפי שהקב"ה מטה כלפי חסד מ"מ עדיף לדיק מרובה בזכיותיו למי שהוא בינוני אלא שעל ידי חסד נעשה כמרובה וכלפי הא אמרו בגמרא דרישא מיירי ביתירא משום דהב מטיבין כו' ע"ש סורת הדין. אבל בסיפא דתנן אין מטיבין על כרחך כשעונותיו מרובין דהא אפילו אין לו יתירה נמי מטיבין לו מלך החסד כדאמרן: (נז) ופרש"י שזה שאינו באחת מאלו במה יתעסק אם לא בלצנות: (נח) דכיון שאינו מן הישוב אין מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים. רש"י:

אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ. כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק. וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א אינו מן הישוב:

מצוה אחת שיהיה מחצה זכאי ומחצה חייב אלא כשאר עונותיו מרובין (נו): ולא בדרך ארץ. שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות: אינו מן הישוב. אינו מועיל לישובו של עולם והוי מושבו מושב לצים (נז) ופסול לעדות (נח):

וכל שאינו עושה מצוה אחת אונ דער וואס טוהט ניט איין מצוה צו זיינע מצות ער זאל האבין די מצות גלייך מיט עבירות, למשל ער האט הונדערט עבירות אונ ניין אונ נייגציג מצות, אונ ער טוהט ניט נאך איין מצוה ער זאל וויינינגסטענס זיין גלייך אויף גלייך, נאר עס בלייבט אזוי די עבירות מער ,ויא די מצות אין מטיבין לו טוהט מען איהם קיין גוטס ואין מאריכין לו ימיו אונ מען דער לייגערט אים ניט זיינע טעג ואינו נוחל את הארץ אונ ער ירשת ניט עולם הבא נאר פאר ווי פיל מצות ער האט גיטאן כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ דער מענטש וואס לערינט תנ"ך אונ משניות אונ האנדילט ערליך אדער ער טוהט אמלאכה ערליך לא במהרה הוא חוטא נים גישווינד וועט ער קומן צו אעבירה שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ווי שטייט אין פסוק אפאדים וואס איז גיפלאכטין אין דרייען וועט ניט גישווינד צו ריסען ווערען וכל שאינו לא במקרא אונ דער וואס לערינט ניט תנ"ך ולא במשנה אונ ניט משניות ולא בדרך ארץ אונ האנדילט ניט ערליך, אדער ער טוט ניט אמלאכה, ער גייט אום ליידיג אינו מן הישוב העלפט ער ניט צו דער בעזיצונג פון די וועלט, נאר ער מאכט נאך שאדען צו די וועלט:

רש"י

ולפדותו. בה' סלעים אם בכור הוא: אף להשיטו בנהר. שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לשוט: ליסטות ס"ד. הלא ישב ולא למדו כלום: כאילו מלמדו ליסטות. דכיון דאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות: מחייב איהו. לכשיגדל

גמרא קידושין דף כט ע"א

הלכה ה' כלה כלי החילון דת"ח דאלכום דכריאה השתפא

תנינא להא דת"ר האב חייב לבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להשיטו במים ר' יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות. ליסטות ס"ד אלא כאלו מלמדו ליסטות. למולו מנ"ל דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו. והיכא דלא מהליה אבוה מחייבי בי דינא לממהליה. דכתיב המול לכם כל זכר. והיכא דלא מהלו בי דינא מחייב איהו למהול נפשיה. דכתיב וערל זכר

תנינא להא דתנו רבנן מיר האבין גילערונט אין אמשנה אזוי וויא די רבנן האבין גילערונט אין אברייתא האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה אפאטער איז מחויב מל צו זיין דעם זוהן זיינעם, אונ אויב דער זוהן איז אבכור איז ער איהם מחויב אוים צו לייזין פון כהן פאר פינף טאלער, אונ ער מוז איהם לערנען תורה אונ לערנען אמלאכה אונ איהם געבין אווייב, ער זאל איהם חתונה מאכין ויש אומרים אף להשיטו במים אנדערע זאגין ער מוז לערנען דעם זוהן שווימען אין וואסער, רבי יהודה זאגט כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות דער פאטער וואס לערונט ניט דעם זוהן אמלאכה, לערונט ער איהם צו זיין אגזלן, פרעגט די גמרא ליסטות סלקא דעתך וויא אזוי גייט דיר אויף דיין זינען צו זאגין אז ער לערונט איהם צו זיין אגזלן, ער לערונט דאך איהם נאר ניט אלא נאר אזוי זאג כאלו מלמדו ליסטות עס איז גלייך וויא ער וואלט איהם גילערונט צו זיין אגזלן. ווארום ער וועט ניט האבין צו פאר־דינען וועט ער מוזין זיין אגזלן למולו מנא לן פון וואנען ווייסין מיר אז אפאטער מוז מלין זיין זוהן דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק וימל אברהם את יצחק בנו אברהם האט מל גיוועזן זיין זוהן יצחק והיכא דלא מהליה אבוה אונ אויב דער פאטער האט איהם ניט מל גיוועזן מחייבי בי דינא לממהליה מוז בית דין איהם מל זיין דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק המול לכם כל זכר איהר זאלט מל זיין צו אייך אלע זכרים והיכא דלא מהלו בי דינא אונ אויב בית דין האבין איהם אויך ניט גיעמלת מחייב איהו למהל נפשיה מוז ער אליין זיך מל זיין דכתיב ווארום עס

זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה. לפדותו מנ"ל דכתיב כל בכור בניך תפדה. והיכא דלא פרקיה אבוה מחייב איהו למפרק נפשיה. דכתיב פדה תפדה. ללמדו תורה מנ"ל דכתיב ולמדתם אותם את בניכם. והיכא דלא אגמרי' אבוה מחייב איהו למגמר נפשיה. דכתיב ולמדתם. להשיאו אשה מנ"ל דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים. ללמדו אומנות מנ"ל דאמר חזקיה א"ק ראה חיים עם האשה אשר אהבת, אם אשה ממש היא כשם שחייב להשיאו כך חייב ללמדו אומנות, ואם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות. ויש אומרים אף להשיטו בנהר מ"ט חיותיה הוא רבי יהודה אומר כו' מאי בינייהו איכא בינייהו דאגמריה עסקא:

לפדות את עלמו כשהוא בכור ולא פדאו אביו: דכתיב ולמדתם. קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם:

שטייט אין פסוק וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה דער זכר וואס וועט ניט מל זיין די ערלה זיינע וועט ער פארשניטען ווערען פון דער וועלט לפדותו מנא לן פון וואנען ווייסין מיר אז אפאטער מוז אויסלייזין זיין זוהן אויב ער איז אבכור אונ געבין דעם כהן פינף טאלער פון זיינעטוועגין דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק כל בכור בניך תפדה אלע דיינע קינדער וואס זענען בכורים זאלסטו זייא אויסלייזין והיכא דלא פרקיה אבוה אונ אויב דער פאטער האט איהם ניט אויסגעלייזט מחייב הוא למפרק נפשיה מוז ער זיך אליין אויסלייזין דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק פדה תפדה לייזין זאלסטו אויסלייזין, לייזין זאל דער פאטער. אונ אויב דער פאטער האט ניט געלייזט, זאלסטו דיך אליין לייזין ללמדו תורה מנא לן פון וואנען ווייסין מיר אז דר פאטער מוז לערנען מיט דעם זוהן תורה כתיב עס שטייט אין פסוק ולמדתם אותם את בניכם איר זאלט לערנען די תורה מיט אייערע זיהן והיכא דלא אגמריה אבוה אונ אויב דער פאטער האט מיט דעם זוהן ניט גילערונט תורה מחייב איהו למגמר נפשיה מוז דער זוהן אליין לערנען תורה דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק ולמדתם איהר זאלט לערנען תורה להשיאו אשה מנא לן פון וואנען ווייסין מיר אז דער פאטער דארף מאכין חתונה דעם זוהן דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים נעמט ווייבער אונ מאכט געבארין זיהן אונ טעכטער אונ נעמט ווייבער צו אייערע זיהן ללמדו אומנות מנא לן פון וואנען ווייסין מיר אז דער פאטער מוז לערנען דעם זוהן אמלאכה דאמר חזקיה ווארום חזקיה האט גיזאגט אמר קרא ראה חיים עם אשה אשר אהבת דער פסוק זאגט זעה צו לעבין מיט די אשה וואס דוא האסט ליב אם אשה ממש הוא אויב מען מיינט אשה אוייב כשם שחייב להשיאו אזוי וויא ער איז מחויב איהם צו געבין אווייב כך חייב ללמדו אומנות אזוי מוז ער איהם לערנען אמלאכה, ער זאל קענען שפייזין דאס ווייב, ער זאל לעבין מיט איהר ואם תורה היא אונ אויב אשה מיינט מען התורה [דוא זאלסט זעהן צו לעבין מיט די אשה [מיט די תורה] וואס דוא האסט ליב] כשם שחייב ללמדו תורה אזוי וויא דער פאטער מוז לערנען דעם זוהן תורה כך חייב ללמדו אומנות אזוי מוז ער איהם לערנען אמלאכה ווארום דער וואס לערונט תורה אונ קען ניט אמלאכה, וועט ער מוזין אוועק לייגין דאס לערנען) ויש אומרים אף להשיטו בנהר אנדערע זאגין דער פאטער מוז לערנען דעם זוהן שווימען אין טייך מאי טעמא פאר וואס חיותיה היא דאס איז זיין לעבען, אמאהל דארף אמענטש ראטעווען זיין לעבין דורך שווימען, רבי יהודה זאגט דער פאטער וואס לערונט ניט זיין זוהן אמלאכה איז גלייך וויא ער וואלט איהם לערנען צו זיין אגזלן, פרעגט די גמרא דער ערשטער תנא זאגט דאך אויך אזוי אז אפאטער זאל לערנען זיין זוהן אמלאכה מאי בינייהו וואס איז דער חילוק צווישען זייא. ענטפערט די גמרא איכא בינייהו דער חילוק איז צווישען זייא דאגמריה עסקא אז דער פאטער האט גילערונט זיין זוהן האנדלען, דער ערשטער תנא האלט אז דער פאטער לערונט איהם נאר האנדלען איז אויך גוט אונ רבי יהודה האלט ער זאל איהם נאר לערנען אמלאכה ווארום אמאהל וועט ער ניט האבין וואס צו האנדלען, וועט ער מוזען ווערען אגזלן:

זוהר קדושים דף פב ע"א

איש אמו ואביו תיראו ר"ש אמר כתיב (דברים ד) ואתם הדבקים בה' וגו' זכאין אינון ישראל דמתדבקן ביה בקב"ה אינון ולא עע"ג ובגין דאינון מתדבקן ביה בקב"ה כלא אתדבקו כחדא דא בדא. ת"ח בשעתא דב"נ מקדש לתתא כגון חברייא דמקדשי גרמייהו משבת לשבת בשעתא דזווגא עלאה אשתכח דהא בההיא שעתא רעוא אשתכח וברכתא אזדמנא כדין מתדבקין כלהו כחד. נפשא דשבת וגופא דאזדמן בשבת. וע"ד כתיב איש אמו ואביו תיראו דאינון זווגא חד בגופא בההוא שעתא דאתקדשא. ואת שבתותי תשמורו דא שבת עלאה ושבת תתאה דאינון מזמני לנפשא בההוא גופא מההוא זווגא עלאה וע"ד ואת שבתותי תשמורו תרי וכלא אתדבק דא בדא זכאה חולקהון דישראל. ד"א ואת שבתותי תשמורו אזהרה לאינון דמחכאן לזווגייהו משבת לשבת והא אוקימנא כמה דכתיב (ישעיה נו) לסריסים אשר ישמרו את שבתותי מאן סריסים אלין אינון חברייא דמסרסן גרמייהו כל שאר יומין בגין למלעי באורייתא ואינון מחכאן משבת לשבת הה"ד אשר ישמרו את שבתותי. כד"א ואביו שמר את הדבר ובג"כ ואת שבתותי תשמורו. איש אמו ואביו תיראו דא גופא ואת שבתותי תשמורו דא נפשא וכלא אתדבק דא בדא. זכאה חולקיהון דישראל:

מספר שערי תשובה לר"י דף ז' ע"ג

תאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מהשם ושיחפוץ בהם ורצונו החיים הקיימים והאמתיים והאור הגדול שכולל את הנעימות כענין שנאמר חיים ברצונו ונאמר ה' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה ואמרו ז"ל אין לנו אלא הארת פניך והוא ענין הרצון וכבר הקדמנו וביארנו זה על כן תראה בתפלת דוד בעת התשובה אחרי שאמר הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני התפלל עוד על הרצון להיות רצון השי"ת בו כקודם החטא ויאמר אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני. אחרי כן התפלל ואמר השיבה לי ששון ישעך שיהיו נסי השם וישעו מלויים אתו והצלחת עליו רוח אלהים כאשר בתחלה אחרי כן אמר ורוח

רמב"ם הלכות אישות פרק יב

(א) כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה בין גדולה בין קטנה אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת יתחייב לה בי' דברים ויזכה בארבעה דברים: (ב) והעשרה שלשה מהן מן התורה. ואלו הן. שארה, כסותה, ועונתה. שארה אלו מזונותיה. כסותה כמשמעו. עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ. והשבעה מדברי סופרים וכולן תנאי ב"ד הם. הא' מהם עיקר כתובה והשאר הם הנקראים תנאי כתובה. ואלו הן. לרפאותה אם חלתה. ולפדותה אם נשבית. לקוברה

תאות הצדיקים מן ההצלחות פון אלע הצלחות וואס דער צדיק גלוסט צו זיי, איז נאר להפיק רצון מהשם ער זאל בעקומען אגוטען ווילען פון גאט ושיחפוץ בהם און גאט זאל זייא וועלין ורצונו החיים הקיימים והאמתיים און דער ווילען פון צדיק איז נאר ער זאל האבין דאס אייביגע לעבין, דעם אמתין לעבין והאור הגדול און דאס גרויסע ליכטיגקייט שכולל את הנעימות וואס אין דעם לעבין איז דא דאס זיסקייט כענין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק חיים ברצונו זיין ווילען איז נאר דאס לעבין ונאמר נאך זאגט דער פסוק ה' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה דוד המלך האט גיזאגט גאט קער אונז צוריק צו דיר מאך לייכטין דיין פנים צו אונז וועלין מיר זיין גיהאלפין ואמרו רבותינו זכרונם לברכה אונזערע חכמים האבין גיזאגט די יודין זאגין צו גאט ואין לנו אלא הארת פניך מיר האבין גיט מער צו בעטין נאר דאס ליכטיגקייט פון דיין פנים והוא ענין הרצון דאס איז דער ווילען פון גאט [וכבר הקדמנו וביארנו זה, דאס האבין מיר שוין לאנג מפורש גיוועז] על כן תראה בתפלת דוד בעת התשובה דריבער וועסטו זעהן דיא תפלה פון דוד ווען ער האט גיטאן תשובה אחרי שאמר הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני נאכדעם וויא ער האט גיזאגט פאר גאט דו זאלסט מיך פיל וואשין פון מיינע זינד [וואס איך האב גיטאן בשוגג] התפלל עוד על הרצון האט ער נאך גיבעטין אויף דעם ווילען פון גאט להיות רצון השם יתברך בו כקודם החטא דער ווילען פון גאט זאל זיין מיט אים אזוי ווי ער איז גיוועזן מיט אים איידער ער האט געזינדיגט ואמר אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני און ער האט גיזאגט פאר גאט איך בעט דיך דו זאלסט מיך ניט אוועק ווארפין פון פאר דיר, און דיין היליגען ווילען זאלסטו ניט צו נעמען פון מיר אחרי כן התפלל ואמר נאכדעם האט דוד גיבעטין און האט גיזאגט השיבה לי ששון ישעך גיב מיר צוריק די פרייד פון דיין הילף שיהיו נסי ה' וישעו מצוים אתו ער האט גיבעטין די נסים פון גאט און די הילף זיינע זאלין זיין שטענדיג מיט אים ושתצלח עליו רוח אלהים כאשר בתחלה דער ווילען פון גאט זאל אייביג רוען אויף אים אזוי ווי עס איז גיוועזן פריער איידער ער האט גיזינדיגט אחרי כן אמר נאכדעם האט ער גיזאגט ורוח נדיבה תסמכני אווילען פון נדבה זאל מיך אנלעהנען פירוש דער פשט איז דוד המלך האט גיזאגט

(א) כשנושא אדם אשה אז אמענטש נעמט אווייב בין בתולה בין בעולה סיי ער נעמט אמיידיל און סיי ער נעמט אזעלכע וואס האט שוין גיהאט אמאן בין גדולה בין קטנה סיי ער נעמט אגרויסע און סיי ער נעמט אקליינע אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת סיי ער נעמט איודישע טאכטער און סיי ער נעמט אגויה וואס האט זיך מגייר גיוועזן, אדער ער נעמט אבנענישע דינסט וואס איז גיוועזן פארקויפט פאר אדינסט בייא איוד און דער יוד האט זיא פריי גילאזין] יתחייב לה בעשרה דברים פאר שולדיגט ער זיך צו איהר מיט צעהן זאכין ויזכה בארבעה דברים און ער איז זוכה פון איהר פיר זאכין: (ב) והעשרה און די צעהן זאכין וואס ער איז שולדיג איהר צו געבין שלשה מהן מן התורה דריי זאכין פון די צעהן איז ער איהר שולדיג צו געבין ווייל די תורה האט אזוי גהייסין ואלו הן דאס זענען די דריי זאכין שארה כסותה ועונתה שארה אלו מזונותיה שארה מיינט מען איהר עסין, דער מאן מוז געבין זיין ווייב עסין כסותה כמשמעה כסותה מיינט מען איהר קלייד, דער מאן מוז געבין זיין ווייב קליידער עונתה לבוא עליה כדרך כל הארץ עונתה מיינט מען ער זאל זיין בייא איהר אזוי וויא אמאן דארף זיין בייא זיין ווייב, וויא די גאנצע וועלט פירט זיך, וויא אלע מאנען פירען זיך מיט זייערע ווייבער והשבעה מדברי סופרים נאך זיבען זאכין דארף ער איהר געבין, ווייל די רבנן האבין אזוי געהייסין וכולן תנאי בית דין הם בית דין האבין אזוי אתנאי מיט די מאנען אז די זאכין מוזין זייא געבין צו זייערע ווייבער האחד מהם עיקר כתובה איינס פון די זיבען זאכין איז, דער עיקר כתובה והשאר הם נקראים תנאי כתובה און דיא איבעריגע זעקס זאכין ווערין גערופין תנאי כתובה, דאס איז אצוגיגעבענער תנאי צו די כתובה ואלו הן דאס זענען זייא לרפאותה אם חלתה אויב זיא איז קראנק גיווארין מוז ער איהר היילין, ער מוז געבין אלע הוצאות צו איהר היילונג ולפדותה אם נשבית אויב זיא איז געפאנגען גיווארין מוז ער זיא אויס לייזין לקברה אם מתה אויב זיא איז גישטארבין מוז ער זיא בגראבין, ער מוז געבין אלע הוצאות צו

איהר

אם מתה. ולהיות ניזונת מן נכסיו. יושבת בביתו אחר מותו כ"ז אלמנותה. ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה. ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יותר על חלקן בירושה שעם אחיהם: (ג) והארבעה שזוכה בהן כולן מדברי סופרים. ואלו הן להיות מעשה ידיה שלו. ולהיות מציאתה שלו. ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה בחייה. ואם מתה בחייו ירשנה. והוא קודם לכל אדם בירושה:

נדיבה תסמכני פירוש הנה קטנתי מפני פשעי ואיני ראוי לנסוך ולהגלות עלי זרוע קדשך ואם נשאת עון חטאתי איני כדאי להיות נאהב ולאוי כירחי קדם אבל ברוח נדיבה תסמכני כי אין קץ לנדבתך וטובתך ובא ורוח בחסרון בית כמו ודגן ותירוש סמכתיו וכענין כזה אמר הושע ע"ה ארפא משובתם אוהבם נדבה ענין אוהבם נדבה כענין מה שאמר דוד תסמכני ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' תמיד שיעזרהו אל התשובה כמו שנאמר השיבני ואשובה כי אתה ה' אלהי:

(ד) ועוד תקנו חכמים שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה, ופדיונה כנגד אכילת פירות נכסיה, וקבורתה כנגד ירושה לכתובתה. לפיכך אם אמרה האשה איני ניזונית ואיני עושה שומעין לה, ואין כופין אותה. אבל אם אמר הבעל איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה

איהר קבורה ולהיות ניזונת מנכסיו אויב דער מאן איז ניטא אין דער היים מעג זיא פארקויפין פון זיין פארמעגין זיא זאל האבין צו עסין יושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה אויב דער מאן איז גישטארבין, אזוי לאנג וויא זיא איז אאלמנה, זיא נעמט קיין אנדער מאן, זיצט זיא בייא איהם אין שטוב אונ ווערט געשפייזט פון זיין פארמעגין ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה אויב דער מאן איז גישטארבין אונ דאס ווייב האט פון איהם טעכטער, ווערען די טעכטער געשפייזט פון זיין פארמעגין ביז דער צייט וואס חתנים זענען זייא מקדש ולהיות בניה הזכרים ממנו אונ די זיהן וואס זיא האט פון איהם יורשים כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם ירשנן איהר כתובה אויסער דעם חלק ירושה וואס זייא נעמען מיט די אנדערע ברידער וועלכע זענען פון איין אנדער ווייב: (ג) והארבעה שזוכה בהן כולם מדברי סופרים אונ די פיר זאכין וואס דער מאן איז זוכה פון זיין ווייב, זענען אלע נאר ווייל די רבנן האבין אזוי מתקן גיוועזן ואלו הם אונ דאס זענען זייא להיות מעשה ידיה שלו וואס זיא פאר דינט פון איהר ארבעט אדער פון איהר האנדיל גיהער צום מאן ולהיות מציאתה שלו אונ וואס זיא געפינט גיהער צום מאן ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה בחייה אונ אויב זיא האט אפארמעגין וואס גיהער ניט צום מאן, אבער דער פארדינסט פון דעם פארמעגין גיהער צום מאן, אזוי לאנג וויא זיא לעבט ואם מתה בחייו אונ אויב זיא איז גישטארבין אונ ער לעבט יירשנה זאל ער ירשנן דאס פארמעגין והוא קודם לכל אדם בירושה דער מאן איז פריער צו ירשנן זיין ווייב פאר אלע יורשים אירע: (ד) ועוד תקנו חכמים נאך האבין די חכמים געמאכט אתקנה שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה וואס די אשה פאר דינט זאל זיא געבין דעם מאן, ווייל דער מאן גיט

הנה קטנתי מכל פשעי ואיני ראוי לנסוך ולהגלות עלי זרוע קדשך וועגין מיינע זינד וואס איך האב געזינדיגט בין איך קליין גיווארין אונ בין ניט ווערט צו דיינע נסים אונ בין ניט ווערט דיין הייליגע האנט זאל בעוויזען ווערין אויף מיר ואם נשאת עון חטאתי אפילו די האסט מוחל גיוועזן מיינע זינד איני כדאי להיות נאהב ורצוי כירחי קדם פון דעסטוועגין בין איך ניט ווערט איך זאל זיין צו דיר געליבט אונ בעווילינט ווי עס איז גיוועזן אין די פריערדיגע חדשים איידער איך האב געזינדיגט אבל ברוח נדיבה תסמכני אבער דו זאלסט מיך אנלעהנען מיט אבעווילינונג פון אנדבה כי אין קץ לנדבתך וטובתך ווארום צו דיינע נדבות אונ צו דיינע גוטקייט איז קיין סוף דא ובא ורוח בחסרון ב' אין דעם ווארט ורוח פעלט אב', עס דארף שטיין וברוח נדיבה, אונ מיט ארוח נדבה כמו ודגן ותירש סמכתיו אין דעם ווארט ודגן פעלט אויך אב', עס דארף שטיין ובדגן ותירוש, מיט קארין אונ ווין האב איך אים אנגעלעהענט וכענין הזה אמר הושע עליו השלום אונ אויך אזוי א אויפין האט דער נביא הושע אויך גיזאגט ארפא משובתם איך וועל היילין זייער ווילדקייט אוהבם נדבה איך וועל זיי ליב האבין מיט אנדבה, אפילו עס קומט זיי ניט איך זאל זיי ליב האבין, פון דעסטוועגין וועל איך זיי געבין אנדבה אונ וועל זיי ליב האבין ענין אוהבם נדבה כענין מה שאמר דוד ורוח נדיבה תסמכני דער אוהבם נדבה איז ווי דוד האט גיזאגט ורוח נדיבה תסמכני ווי עס שטייט פריער ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' תמיד נאך זאל דער בעל תשובה אייביג בעטין ביי גאט שיעזרהו אל התשובה גאט זאל אים העלפין ער זאל קענען טאן תשובה כמו שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק השיבני ואשובה כי אתה אלהי ישיבני קער מיך צו דיר וועל איך מיך קענען קערין צו דיר ווארום דו ביזט גאט פון מיין הילף:

איהר עסין ופדיונה כנגד אכילת פירות נכסיה אונ ווייל ער עסט דעם פארדינסט פון איהר פארמעגין, דריבער אויב זיא איז געפאנגען גיווארין מוז ער זיא אויסלייזין וקבורתה כנגד ירושה לכתובתה אונ ווייל ער ירשנט איהר כתובה דריבער אז זיא שטארבט מוז ער געבין די הוצאות פון איהר קבורה לפיכך אם אמרה האשה איני ניזונית ואיני עושה דריבער אויב אאשה זאגט צום מאן איך וויל דיר ניט געבין מיין פארדינסט אונ וויל ניט עסין בייא דיר שומעין לה פאלגט מען איהר ואין כופין אותה אונ מען צוויננט איהר ניט זיא זאל מוזין איהם געבין איהר פארדינסט אונ עסין בייא איהם אבל אם אמר הבעל איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך אבער אז דער מאן זאגט צום ווייב איך וועל דיר ניט געבין עסין אונ וועל נאר

ידיך אין שומעין לו שמא לא יספקו לה מעשה ידיה למזונותיה. ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה: (ה) כל הדברים האלו אף ע"פ שלא נכתבו בשטר הכתובה ואפילו לא כתבו כתובה אלא נשא סתם כיון שנשאה זכה בד' דברים שלו וזכתה האשה בי' דברים שלה ואינן צריכין לפרש:

ניט גענומען פון דיין פארדינסט אין שומעין לו פאלגט מען איהם ניט שמא לא יספקו לה מעשה ידיה למזונותיה, טאמער וועט איהר פארדינסט ניט זיין גענוג אויף איהר עסין ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה אונ וועגען דיא תקנה אז אייביג מוז דער מאן איהר געבין עסין אונ ער נעמט איהר פארדינסט פיל אדער ווייניג אדער גאר ניט, אויב זיא פארדינט ניט ווייל זיא קען ניט פארדינען) דריבער איז געמאכט געווארין אתנאי אין דיא כתובה אז דער מאן זאל געבין עסין זיין ווייב: (ה) כל הדברים האלה אף על פי שלא נכתבו בשטר הכתובה די אלע זאכין אפילו מען האט זייא ניט געשריבען אין די כתובה ואפילו לא כתבו כתובה אפילו מען האט גאר ניט געשריבען אכתובה אלא נשא סתם נאר ער האט מיט איהר חתונה געהאט אן אכתובה כיון שנשאה זכה בד' דברים שלו וויא ער האט נאר מיט איהר חתונה געהאט האט ער זוכה געווען אין זיינע פיר זאכין וזכתה האשה בעשרה דברים שלה אונ דיא אשה האט זוכה געווען אין אירע צעהן זאכין ואין צריכין לפרש אונ מען דארף דאס ניט שרייבין אין דיא כתובה:

אונקלוס קדושים יום ד תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפשי יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידת ו דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

א לא תיכול קורצין טז **לא־תלך רכיל בעמיך לא תעמד** בעמך לא תקום על

ת"א לא תלך רכיל. כתובות מו סנהדרין ל לא: לא תעמוד על דם רעך. סנהדרין עג:

בעל הטורים

(טז) רכיל בעמיך. מלא יו"ד שהרכיל עובר בי' הדברות. בירושלמי מותר לומר לבע"ר על בעלי מריבה שנאמר לא תלך רכיל [בעמך בטובה מעשה עמך] הכל לא תעמוד על דם רעך וכן מצינו בכהן

רשב"ם

(טז) לא תלך רכיל. המחזר בעיירות מהלך לומר לשון הרע מזה אל זה. ותרגום לא תיכול קורצין. לא תכריז רכילות. וכן בדניאל אכלו קורציהון דיהודאי. הכריזו. וכן ירעם בשמים מתורגם אכלי מן שמיא. ל' השמעת קול: לא תעמוד על דם רעך. לא תעמוד מנגד אלא

רש"י

(טז) לא תלך רכיל. אני אומר ע"ש שכל משלחי מדנים ומספרי לה"ר הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה ורא׳יה לדברי שלא מצינו רכילות שאינו כתוב בל' הליכה. לא תלך רכיל. הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמי' ו) ושאר לה"ר אין כתוב בו הליכה (תהלים קח) מלשני בסתר רעהו (שם קב) לשון רמיה (שם יב) לשון מדברת גדולות לכך אני אומר שהל' רכיל הולך ומרגל שהכ"ף נחלפת בגימ"ל שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד ק מתחלפות זו בזו בי"ת בפ"א וגימ"ל בכ"ף וקו"ף בכ"ף ונו"ן בלמ"ד וזיי"ן בצד"י וכן (ש"ב י"ט) וירגל בעבדך רגל במרמה לאמר עלי רעה וכן (תהלים טו) לא רגל על לשונו וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים ע"ש שמחזר תמיד בעיירות נקרא רוכל ל' רוגל. ותרגומו לא תיכול קורצין כמו (דניאל ג') ואכלו קורציהון די יהודאי אכל קורצא בי מלכא נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה והוא גמר הזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו (משלי ו') שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים: לא

שפתי חכמים

ק ר"ל שיש בקצת האותיות שמוצאיהם כשפה וקצתן כלשון וקצתן

עניני מצות ב"א לחברו

(טז) לא תלך רכיל בעמך. י"מ שהרכיל הכ' במקום ג' כמו רגיל כלומר לא תלך מבית לבית לראות ולשמוע, לראות מה יאכלו ומה ישתו, ומה ישבו במה, ולשמוע מה ידברו כדי שיהיה לך מהלכים בין אנשים רבים, ותספר בבית ראובן מה שראית ושמעת בבית שמעון, ובבית שמעון תספר מה שראית ושמעת בבית ראובן, ומזה יבוא לבוא ריב ומצה בין ראובן ושמעון עד שיבואו לידי הכאה ואולי הסתעף מזה הריגה גמורה אף שלא נתכוונת לכל זה, עכ"ז אתה ספקת הדם הזה, והזהירך התורה לא תעמוד על דם רעך, ואמר אני ה' יודע הכל:

לא

פירוש לתורת אלהים

(טז) לא תלך דוא זאלסט ניט גיין רכילות זאגען אין דיין פאלק לא תעמוד דו זאלסט ניט שטיין אויף דעם

מצות השם

(עז) [רלו] (לאו קלט) שלא להגיד לחבירו דברים הרעים שנתכגדו דבר עליו שלא בפניו שנא' לא תלך רכיל בעמך:

(עח) [רלז] (לאו קמ) שלא להמנע מלהציל נפש מישראל כשנראה אותו בסכנה ויש בידינו להצילו בשום צד שנאמר לא תעמוד על דם רעך:

לא תלך רכיל בעמך ודאס איז אמצות לא תעשה) אויב ראובן האט ניהערט וואס שמעון האט גירעט אויף לוי, טאר ניט ראובן קומען צו לוי אונ זאגין אזוי האט שמעון אויף דיר גיזאגט, אונ מען טאר ניט רעדין לשון הרע, די עבירה פון רכילות אונ לשון הרע איז זייער גרוים:

לא תעמוד על דם רעך ודאס איז אמצות לא תעשה) איין מענטש מוז רעטין דעם אנדערין פון אסכנה, פון וועלכע סכנה עס איז פון פייער פון וואסער, אונ אפילו ער זעהט זיין חבר איז אין אסכנה מיט געלט זאכין מוז ער אים אויך רעטין אויב ער קען אים רעטין:

עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה׃ יז לֹא־תִשְׂנָא
אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ
אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃
יח לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ

אונקלוס

דְּמָא דְחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ׃ ב לָא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּיל עַל דִּילֵיהּ חוֹבָה׃ ג לָא תִקּוֹם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֲמֵיהּ

ת"א לא תשנא. פסחים קיג נדרים סה סוטה ג ערכין טז: הוכח תוכיח. מליעא לא: לא תקם ולא תטר. יומא כג:

רשב"ם

ניתן להצילו בנפשו של רודף: (יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב ובקרבו ישים ארבו לא טוב אל תשנאהו בלבך אלא הוכח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום: ולא תשא עליו חטא. בלבבך: (יח) לא תקם. לגמול לו רעה תחת רעה: ולא תטר. אפי' בלבבך אלא עבור

בעל הטורים

הנביא ואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך: (יז) ולא תשא עליו חטא. וסמיך ליה לא תקום רמז לת"ח שאינו נוקם אם נוקם

שפתי חכמים

בגרון: ר למקיימים האזהרות: ש פי' נעובדים כהם: ת וא"ת ולמה התחיל בתקום במגל ובתטור התחיל בקרדום. וי"ל דגבי נקימה נקט מגל בריבא לרבותא דאפילו אם לא רצה להשאילך אפילו מגל שהוא בת זוז אחד וכוא מבקש ממך קרדום שהיא בת

רש"י

תעמוד על דם רעך. לראות במיתתו ואתה יכול להצילו (ת"כ) כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו: אני ה'. נאמן לשלם ש שכר ונאמן ש להפרע: (יז) ולא תשא עליו חטא. לא תלבין את פניו ברבים: (יח) לא תקום.

אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואיזו היא נטירה א"ל השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ת ואיני כמותך

עניני מצות בין אדם לחברו

(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אם ספרו לראובן דברים רעים על שמעון, לא תשנא את שמעון בלבבך, רק תוכיח את שמעון בדברים רכים. למה עשית או למה דברת כזה וכזה, ותשמע מה יענה שמעון ע"ז, או שמעון יודה על פשעו, ויאמר אין פעלתי ולא אוסיף עוד, או שמעון יבאר כי שקר הדבר, ומעולם לא דבר עליו שום רע, והאיש אשר הלשין עליו בדה הדבר מלבו, ובין כה וכה יעשו שלום ביניהם, וגם תוכיח את האיש אשר ספר לך הלשון הרע שלא יעשה עוד כן: ולא תשא עליו חטא. ואחר שנעשה שלום ביניכם לא תהרהר עוד במה שעבר ולא ישאר שום שנאה בלבבכם איש אל רעהו וכאילו לא היה מעול' שום דין ודברים ביניכם. ואמר

(יח) לא תקום ולא תטור את בני עמך וגו'. ואף אם תדע בטח שהכרך חטא נגדך, ואינו רוצה להשלים אתך. עכ"ז לא תנקם בו לעשות עמו רע בפועל ממש, וגם לא תטור השנאה

ליקוטים על התורה

לא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ וגו'. אַז אֵיטְלִיכֶע הָאט דִיר גִיטָאהן שְׁלֶעכְטְס אָדֶער דוּ הָאסְט גִיזֶעהֶן עֶר הָאט גִיטָאהן אַעֲבֵירָה. זָאלְסְטוּ נִיט הַאלְטִין דִי פַיינְדְשַׁאפְט אִין הַארְצִין. נָאר אוֹיבּ עֶר הָאט דִיר גִיטָאהן שְׁלֶעכְטְס זָאלְסְטוּ אִים פְרֶעגִין פַאר וָואס עֶר הָאט דִיר גִיטָאהן דִי שְׁלֶעכְטְס וֶועט גֶעווִיס דֶער מֶענְטְשׁ דִיר זָאגִין פַאר וָואס עֶר הָאט דָאס גִיטָאהן אַז אִיר וֶועט אַייךְ בֵּיידֶע דוּרְךְ שְׁמוּעֶסְן. וֶועט גֶעווִיס וֶוערִין שָׁלוֹם צְווִישֶׁען אַייךְ. אוּנ אוֹיבּ דוּ הָאסְט גִיזֶעהֶן דַיין חָבֵר הָאט גֶעזִינְדִיגְט צוּ גָאט זָאלְסְטוּ אִים נִיט פַיינְד הָאבִּין אִין הַארְצִין. נָאר זָאלְסְט אִים שְׁטְרָאפִין מִיט גוּטֶע רֵייד אוּנ דֶער מוּסָר

פירוש לתורת אלהים

בְּלוּט פוּן דַיין חָבֵר כְּלוֹמַר וֶוען דַיין חָבֵר וֶוערְט דֶער טְרוּנְקֶען אִין אַטַייךְ אָדֶער גַזְלָנִים ווִילֶען אִים הַרְגֶנִין אוּנ דוּא קָאנְסְט אִים מַצִיל זַיין זָאלְסְטוּ נִיט שְׁטֵיין אוּנ זֶעהְן וִויא דַיין חָבֵר שְׁטַארְבְּט נָאר דוּא זָאלְסְט אִים מַצִיל זַיין אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין בַּאגְלֵייבְּט צוּא בַּאצָאלֶען שְׂכַר צוּ דֶעם וָואס אִיז מְקַיֵים מֵיינֶע מִצְוֹת אוּנ צוּא בַּאצָאלֶען פוּרְעָנִיוֹת דֶעם וָואס פָאלְגְט מִיךְ נִיט׃ (יז) לֹא תִשְׂנָא דוּ זָאלְסְט נִיט פַיינְט הָאבֶּען דַיין בְּרוּדֶער אִין דַיין הַארְצֶען הוֹכֵחַ דוּ זָאלְסְט שְׁטְרָאפֶען דַיין חָבֵר וֶוען דוּ זֶעהְסְט אִים טָאן אַיין עֲבֵירָה נָאר וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא דוּא זָאלְסְט נִיט לַיידֶען אִיבֶּער אִים אַיין עֲבֵירָה כְּלוֹמַר דוּא זָאלְסְט אִים נִיט שְׁטְרָאפֶען אוּנ זָאגֶען אִים זַיין עֲבֵירָה צְווִישֶׁען מֶענְטְשֶׁען כְּדֵי דוּא זָאלְסְט אִים נִיט מְבַיֵישׁ זַיין וָוארוּם אַז דוּא וֶועסְט אִים מְבַיֵישׁ זַיין וֶועסְטוּ הָאבֶּען אַיין עֲבֵירָה׃ (יח) לֹא תִקּוֹם דוּ זָאלְסְט נִיט

מצות השם

(יז) [רלח] (לאו קמא) שלא לשנוא את אחד מאחיו שנאה הכבושה בלב שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך:

(בב) [רלט] (עשה לח) להוכיח אפילו מאה פעמים ואפי' קטן לגדול שנראה בו שאינו מתנהג כשורה בין בדברים שבין אדם למקום ובמכ"ש בדברים שבין אדם לחבירו ומכ"ש בדברים שבין אדם למקום שנא' הוכח תוכיח את עמיתך:

(שם) [רמ] (לאו קמב) שלא לבייש פני חבירו ברבים ואפילו בתחלת התוכחה בדברים שבין אדם למקום שנא' ולא תשא עליו חטא:

לא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אַיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט פַיינְט הָאבִּין זַיין חָבֵר אִין הַארְצִין׃

הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתְךָ וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת עֲשֵׂה. אַז אֵיינֶער זֶעהְט זַיין חָבֵר טוּהְט אַעֲבֵירָה, זָאל עֶר אִים שְׁטְרָאפִין מִיט גוּטֶע רֵייד׃

וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אוּנ וֶוען עֶר שְׁטְרָאפְט זַיין חָבֵר, זָאל עֶר אִים נִיט שְׁטְרָאפִין וֶוען פִיל מֶענְטְשִׁין הֶערִין, עֶר זָאל אִים נִיט פַארְשֶׁעמִין וָוארוּם אַז מֶען פַארְשֶׁעמְט אַמֶענְטְשִׁין פַארְלִירְט מֶען דֶעם חֵלֶק עוֹלָם הַבָּא, אוּנ מֶען טָאר נִיט רוּפִין אַמֶענְטְשִׁין מִיט אַמִיאוּסִין נָאמֶען׃

לחברך כותך אנא יי׃ ית קימי תטרון בעירך לא תרכיב עירובין חקלך לא תזרע עירובין ולבוש עירובין שעטנזא

ואהבת לרעך כמוך אני יהוה׃
יט את־חקתי תשמרו בהמתך לא־תרביע כלאים שדך לא־תזרע כלאים ובגד כלאים שעטנז לא

ת״א ואהבת לרעך כמוך. פסחים עה כתובות לז נדרים סה סוטה ח קידושין מא ב״ק נא סנהדרין נב נח פד נדה יז עקרים מ״ד פמ״ה עקדה בשער ח ושער כג: את חקותי תשמרו. קידושין לט: ובגד כלאים שעטנז. יבמות ד נדה כא:

בעל הטורים

ונוסר: (יח) ואהבת לרעך כמוך. וסמיך ליה לא תרביע כלאים שאוהב אשתו לא יבמש עמה ועיניו בחשבה אחרת ולא יכפוף לחשמים: (יט) לא תרביע כלאים. וסמיך ליה ואיש כי ישכב את המינין, כשם שצוה הכתוב שכל אחד וא׳ יוציא פרי למינהו במעשה בראשית כך צוה להנהיג את העולם

רשב״ם

על מדתך: ואהבת לרעך כמוך. רעך הוא אם טוב הוא אבל לא אם הוא רשע כדכתיב יראת ה׳ שנאת רע: (יט) בהמתך לא תרביע כלאים. לפי ד״א ותשובת

רש״י

שלא השאלתני זו היא נטירה שנוטר האיבה בלבו אע״פ שאינו נוקם: ואהבת לרעך כמוך. (ת״כ) אר״ע זה כלל גדול בתורה: (יט) את חקתי תשמרו. ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים וגו׳ חקים אלו גזרות המלך שאין טעם לדבר: ובגד כלאים. למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש

שפתי חכמים

חמש זו אפ״ה לא תקום והאילו ומפ״ה גבי נטירה נקט קרדום בריש׳א כדי לדקדק ולפרש הרבותא דלעיל: א ר״ל במצוה זו כלל כל התורה כמו שאמר הלל הזקן מאי דסני לך לחברך לא תעביד

עניני מצות ב״א לחברו

כלבך, אף אם הוא אינו חברך, אבל מבני עמך הוא, הוא ישראל כמוך. ואהבת לרעך כמוך, ולא תאמר לא אקום ולא אטור יען לא אהבת אותו אלא תאמר כן אף האהוב אותו כמוך, כאילו הוא רעך ולא עשה לך רעה מעולם כי אני ה׳ עושה כן, אע״פ שסרבה סכעסת לפני, מכל מקום אני אוהב אותך ומשפיע עליך רב טוב:

(יט) את חקותי תשמרו וגו׳. כל הדברים האמורים עד כה אשר גם שכל כל מין אנושי מסכים לזה, בודאי מחויבים אהם

פירוש לתורת אלהים

רעבענין כלומר ווען דוא האסט געוואלט עפים בארגין ביא דיין חבר אונ ער האט דיר ניט געוואלט בארגין אונ דער נאך קומט דיין חבר צוא דיר עפים בארגין טארסטו אים ניט זאגען וייל דו האסט מיר ניט געוואלט בארגין וועל איך דיר אויך ניט בארגין ולא תטור אונ דוא טארסט ניט האבען אשנאה אין הארצען צו די מענטשין וואס װעגען מיט דיר איין פאלק דו זאלסט ניט זאגען איך וועל דיר יוא בארגין אונ איך בין ניט אזו וויא דו וואס דוא האסט מיר ניט געוואלט בארגין ואהבת לרעך כמוך אונ דוא זאלסט ליב האבען דיין חבר אזו ווי דיך אליין אני יי׃ (יט) את

ליקוטים על התורה

וואס דו וועסט זאגין דיין חבר וועט אמאל גום זיין פאר דיר אליין אויך. אויב עס וועט דיר פארקומען צו טאהן אזוי א עבירה. וועסטו זאגין ווי אזוי קען איך זינדיגען אז איך אליין האב געזאגט מוסר מיין חבר ער זאל ניט זינדיגען. דאס מיינט דער פסוק ולא תשא עליו חטא. דורך דעם מוסר וועסטו אויך זיך ניט טראגין אזינד וועסטו ניט זינדיגען׃ ואהבת לרעך כמוך וגו׳. דו זאלסט ליב האבין דיין חבר ווי דיך. דער שמייגער איז ביי מענטשין צווייא סוחרים וואס ביידע האבין דעם זעלביגען האנדיל. אדער צוויי בעלי מלאכות וואס ביידע ארבעטין די זעלביגע ארבעט האט איינער פיינט דעם אנדערין וייל יעדער מיינט ווען ער וואלט זיין איינער וואלט ער געהאט גענוג פרנסה אונ דער אנדערער נעמט אוועק פון אים זיין פרנסה דריבער זאגט גאט ואהבת לרעך דו זאלסט ליב האבין דיין חבר כמוך אפילו דיין חבר איז ווי דו ער איז אויך דער זעלביגער סוחר וואס דו ביזט

מצות השם

(יח) [רמא] (לאו קמג) שלא לגמול לחברו כמעשהו הרע שהרע לו שזהו נטילת נקימה ואסור שנאמר לא תקום:

(שם) [רמב] (לאו קמד) שלא לשמור בלב הדבר שהרע לו חבירו אפילו שאינו כדי להרע לו. אלא להזכירו בלבד אסור. שנאמר ולא תטור:

(שם) [רמג] (עשה לט) לאהוב כל אחד מהנכבדים אהבת הנפש וכמו שחומל על עצמו ועל ממונו כך צריך לחמול על חבירו כי זה כלל בתורה שנאמר ואהבת לרעך כמוך:

(יט) [רמד] (לאו קמה) שלא להרביע שום בהמה וחיה במין שאינו מינו שנאמר את חקותי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים:

(שם) [רמה] שלא לזרוע בא״י שני מיני זרעים כגון חטה ושעורה או פול ועדשה כאחד שנאמר שדך לא תזרע כלאים:

לא תקום ודאס איז א מצות לא תעשה, אויב ראובן איז געקומען צו שמעון בעטין ער זאל אים טאהן א טובה האט שמעון ניט געטאהן צוא ראובן דיא טובה. נאכדעם האט געטראפין אז שמעון האט געדארפט בעטין ביי ראובן ער זאל אים טאהן א טובה, טאר ניט ראובן זאגין צו שמעון, וייל דו האסט מיר ניט געטאהן א טובה וועל איך דיר אויך ניט טאהן א טובה. נאר ראובן מוז טאהן די טובה צו שמעון׃ ולא תטור ודאס איז א מצות לא תעשה. ווען ראובן טוהט די טובה צו שמעון, טאר ניט ראובן זאגין צו שמעון איך בין ניט אזוי שלעכט ווי דוא, דוא האסט מיר ניט געטאהן א טובה אונ איך וועל דיר יוא טאהן א טובה. נאר ראובן זאל טאהן צו שמעון די טובה מיט זיין גאנצין הארצין אן א פיינד שאפט אויף שמעון אונ זאל גאר ניט דערמאנען וואס עס איז געוועזן׃

ואהבת לרעך כמוך ודאס איז א מצוה עשה איין מענטש זאל ליב האבין דעם אנדערין ווי ליב ער האט זיך אליין׃

בהמתך לא תרביע כלאים ודאס איז א מצות לא תעשה מען טאר ניט צו זאמען פארין צוויי מינים בהמות אדער צוויי מינים חיות ווי זאלין האבין קינדער איינס פון דס אנדרע׃

שדך לא תזרע כלאים ודאס איז א מצות לא תעשה מען טאר ניט זייען צוויי מינים ודהיינו ווייץ מיט גערשטין איינס נעבען דאס אנדערע אין פעלד ודער דין איז נאר ביי די פעלדער וואס זענען אין ארץ ישראל. אבער אויסער ארץ ישראל מעג

יַעֲלֶה עָלֶיךָ׃ כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה

לָא יִסַּק עֲלָךְ׃ ה וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוּב יָת אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחִידָא לִגְבַר וְאִתְפְּרָקָא לָא אִתְפְּרַקַת

ת"א לא יעלה עליך. יומא סט בילה יד תמיד כז: ואיש כי ישכב את אשה. סנהדרין כט כליתות ט יא: שכבת זרע. כריתות יא: והיא שפחה. קידושין ו כריתות יא: והפדה לא נפדתה. גיטין לט מא כריתות יא:

רשב"ם

בבהמות בשדות ואילנות וגם בחרישת שור וחמור, שהם שני מינים, וגם בצמר ופשתים אחר שזה מין בהמות וזה מין קרקע וגידוליו. ולמינים אמרתי הצמר צבוע והפשתן אינו צבוע וקפיד בבגד של שני כראות, וחכמי הדור הודו לי: (כ) נחרפת. מסורה ומיוחדת לעבד עברי אם אדוניו יתן לו אשה. ודומה לו עם חרף נפשו למות, מסר נפשו. וכן בתרגום: לא נפדתה. שאינה משוחררת. ואיננה כאשת איש לידוי בחנק:

בעל הטורים

אשה ס"ז והיא שפחה נחרפת דהיינו כמו כנאמר שהיא חציה שפחה וחציה בת חורין. וסמיך לשפחה חריפה ערלתו את פריו לומר שהבועל שפחה חריפה הרי יהיה רשע ועוד דאמרי' נסיעה מקטע רגליהון דבועלי נדות כמו זה שלא היה יכול להמתין עד שנשתחררה: (כ) והפדה לא נפדתה. בגי' יהיה בכסף ובשוה כסף: בקרת

שפתי חכמים

זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא היא: ב הכמלל פירוש משוך: ג ושזור מעורב: ד לשון כמש כ"ל כמש נתקשה כמו דבר שזור שהוא קשה: ה כ"ל שעטנז לשון חיבור שמחבר צמר לפשתים: ו אבל כמשנה יש לו דמיון כמו הרי אלו חרופתי ביהודה וכו' והו פשוטו אבל מדרשו בכריתות דף י"א: ז כ"ל מדכתיב בסמוך והפדה לא נפדתה דסתר זה את זה אם הפדה היא למה אומר לא נפדתה ואי לא נפדתה למה אמר והפדה אלא פדויה ואינה פדויה כמו שפירש רש"י בסמוך: ח כ"ל דודאי מקודשת לאיש מדאיצטריך הכתוב לבועל להביא אשם ואי מקודשת לבן חורין אסור להשתמש בלד עבדות בכה ואי מקודשת לעבד כנעני שאליו בן חורין אסור בלד עבדות בכו להשתמש בלד

רש"י

שעטנז צמר ופשתים יחדיו יכול לא ילבש גיזי צמר וחבילי פשתן ת"ל בגד מנין לרבות הלבדים ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ואומר אני נוז לשון דבר ב הכמלל ג ושזור זה עם זה לחברו (מ"ק יב) כמו חזיין לנאזי דאית בהון שאנו מפרשין ל' ד כמש ול' שעטנז פי' מנחם מחברת ה צמר ופשתים: (כ) נחרפת לאיש. מיועדת ומיוחדת לאיש ואיני יודע לו דמיון במקרא ו ובשפחה כנענית שחציה שפחה וחציה בת חורין ז המאורסת לעבד עברי ח שמותר בשפחה הכתוב מדבר: והפדה לא נפדתה. פדויה ואינה פדויה

עניני החקים והמשפטים

לשמרם, אלא אפילו הדברים שהם חקתי שלא תבין בשכלך מה סבה המצות האלה אעפ"כ תשמרו אותם, ומבאר איזה חקים, בהמתך לא תרביע כלאים שלא ירביע שני מיני בהמות, שיולידו מין שלישי מין חדש אשר ה' לא ברא בששת ימי בראשית: שדך לא תזרע כלאים. שלא יזרע שני מיני זרעים לצופים, כגון חטים ושעורים, שהחטים יונקים מן השעורים, והשעורים יונקים מן החטים. ויש בהחטים טעם חדש ובהשעורים טעם חדש. אשר לא ברא ה'. ובגד כלאים שעטנז וגו'. לבוש שני מינים צמר ופשתים יחדיו, אף שאינם רק מחוברים יחד, לא תעשה כן:

(כ) ואיש כי ישכב את אשה וגו' והיא שפחה נחרפת לאיש וגו'. כגון שפחה כנענית של שני שותפים, והאחד השותפים שחרר אותה והאחר לא שחררה, ונתקדשה לבן חורין, יהיה מקודשת ואינה מקודשת וזונות, מיתה שניהם אינם מחויבים, כי לא חופשה. ע"כ קידושיה אינם קידושים. מ"מ היא לוקה מדוע הפקירה עצמה לזנות, כי לפי דעתה היא ארוסה, והוא יביא קרבן כי מצד קידושין יש כח והשפחה היא כעין כלאים, חירות ושעבוד כגוף אחד:

פירוש לתורת אלהים

חֻקּוֹתַי אונ מיין גיזעץ מיינט מען אזעלכע מצות וואס זייא זענען גאר אן אטעם תִּשְׁמֹרוּ זאלט איר היטן וואס זענען זיי בְּהֶמְתְּךָ דייני בְּהֵמוֹת זאלסטו ניט בהעפטין צווייא מינים, דהיינו דוא זאלסט ניט צו זאמען פארין א אקס מיט א אייזיל אנקבה ציי זאלען גיבארין קינדער שָׂדְךָ דיין פעלד זאלסטו ניט זייען כִּלְאָיִם כלומר דוא זאלסט ניט זייען צו זאמען ווייץ מיט גערשטין וּבֶגֶד כִּלְאַיִם אונ איין קלייד פון כלאים אדער נאך אזו אנלייגן שַׁעַטְנֵז מיינט מען וואס איז גישפונען גיווארען לייגען מיט וואל צוא זאמען לא יַעֲלֶה עָלֶיךָ זאל דאס ניט אויף גיין אויף דיר כלומר זאלסט דאס ניט אן טאן: (כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אונ ווען אמענטש וועט ליגען מיט איין אִשָּׁה וְהִיא שִׁפְחָה אונ דיא אשה איז אשפחה כנענית נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ זיא איז פר קנאסט גיוועזן צו איין עֶבֶד עִבְרִי וְהָפְדֵּה אונ אויס גילייזט לא נִפְדָּתָה איז זיא ניט אויס גילייזט אין גאנצען כלומר האלב איז זיא אויס גילייזט אונ האלב ניט למשל ווען דער האר האט זיא גיקויפט פאר צווייא הונדערט גילדין האט זיא אים אפ גיגעבין הונדערט גילדין נמצא איז זיא נאר האלב אויס גילייזט או חֻפְשָׁה אדער איין בעפרייהונג צעטיל

מצות השם

מען זייען צווייא מינים איינס נעבען דאס אנדערע, אבער ביי ביימער אריין זעצין אצווייגיל פון איין מין בוים אין דעם וואָרציל פון איין אנדער מין בוים, דהיינו מען זאל וועלין איין פלאנצין אצווייג פון אתרוג בוים אין אוואָרציל פון אציטרין בוים טאר מען ניט:

ליקוטים על התורה

אדער דער וועלביגר בעל מלאכה וואס דו ביזט פון דעסטוועגן זאלסטו אים ליב האבין וואָרום איינער ביי דעם אנדערן נעמט ניט אוועק זיין פרנסה נאר אני ה' איך גאט גיב צו יעדער מענטש זיין פרנסה:

בְּכַסְפָּא אוֹ חֵירוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטַר בִּקּוֹרְתָּא תְּהֵי לָא יְמוּתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרְרַת׃ ו וְיַיְתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דִּיכְרָא לַאֲשָׁמָא׃

אוֹ חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה׃ כא וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם׃

ת"א בקרת תהיה. שם: לא יומתו. גיטין מג כריתות שם: והביא את אשמו. שם: איל אשם. שם כב:

רשב"ם

בקרת תהיה. כמו לא יבקר הכהן. כן פתרוהו דונ"ש ומנחם. יחקרו בית דין אם לא הופשה לא יתחייבו מיתה כאשת איש:

רש"י

וסתם פדיון בכסף: או חפשה. ט בשטר: בקרת תהיה. היא לוקה ולא הוא י יש על ב"ד לבקר את הדבר שלא לחייב' מיתה כי לא חפשה ואין קידושיה גמורין. ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות יהא בקריאה ב שהדיינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח) אם לא תשמור לעשות וגו' והפלה ה' את מכותך וגו': כי לא חפשה. (מכות כג) לפיכך אין חייב עליה מיתה ל שאין קידושיה קידושין הא אם חופשה קידושיה קידושין מ וחייב מיתה:

שפתי חכמים

הירות שבה אלא ע"כ ל"ל שמקודשת לעבד עברי שהוא מותר בה: ט מדכתיב או חפשה לא נתן לה וגמר לה לה מאשה דכתיב וכתב ונתן לה: י דלא תימא גילה הכתוב מלקות באשה ואשם באיש וילמוד האחד מחבירו שתהיה האשה במלקות ואשם וכן האיש מ"ה כתיב תהיה למעט האיש ממלקות: כ ר"ל מדכתיב בקורת שהוא לשון קריאה שקורין על הלוקה אם לא וגו': ל כי לא כי שמקרא הוא נתינת טעם אדלעיל: מ הולרך לדיוקא הואת לומר דאף אם הופשה אפי' בכסף נעשית בת חורין להפירש לבן חורין. וקידושיה קידושין:

פירוש להורת אלהים

איז צו איר ניט גיגעבען גיווארען פון איר האר בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה זאל דאס בית דין פארשטעהן זייא זאלען אים ניט מחייב זיין מיתה לא יוּמְתוּ זייא זאלען ניט גיטייט ווערין כִּי לא חֻפָּשָׁה ווארום זיא איז נאך ניט אין גאנצען פרייא ארוים גיגאנגען אונ עס איז אין איר ניט אן גענומען די קידושין דרום וועגען זייא ניט חייב מיתה נאר זיא זאל מען שלאגען מלקות אונ אים ניט: (כא) וְהֵבִיא אונ ער זאל ברענגען אֶת אֲשָׁמוֹ לַיי זיין קרבן אשם צוא גאט אֶל פֶּתַח אוֹהֶל מוֹעֵד צוא דער טיר פון דעם אהל מועד אֵיל אווידער פאר אקרבן אשם:

נביאים יחזקאל כ

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם כ"ן שבעשיה:

(א) וְחָס מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן מִלְחַבָּלוּתְהוֹן וְלָא עֲבָדִית עִמְּהוֹן גְּמִירָא בְּמַדְבְּרָא׃ (ב) וַאֲמָרִית לִבְנֵיהוֹן בְּמַדְבְּרָא בִּגְזֵירַת אֲבָהַתְכוֹן לָא תְהָכוּן וְיָת נִמּוֹסֵיהוֹן לָא תִטְּרוּן בְּפוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן לָא תִסְתַּאֲבוּן׃ (ג) אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן בִּקְיָמַי הֲלִיכוּ וְיָת דִּינַי טְרוּ וַעֲבִידוּ יָתְהוֹן׃ (ד) וְיָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי קַדִּישׁוּ וִיהוֹן לְאָת בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן לְמִידַע אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

א וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם
כָּלָה בַּמִּדְבָּר׃ ב וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחוּקֵּי
אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ
וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ׃ ג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי
לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם׃ ד וְאֶת־
שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ה וַיַּמְרוּ־בִי הַבָּנִים בְּחֻקּוֹתַי
לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא־שָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָם
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי

(ה) וְסָרִיבוּ עַל מֵימְרִי בְּנַיָּא בִּקְיָמַי לָא הֲלִיכוּ וְיָת דִּינַי לָא נְטַרוּ לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן דְּאִם יַעֲבֵיד יָתְהוֹן

רש"י

(ה) וימרו בי הבנים. שבטו של דן וכן הנלמדים לבעל פעור אלו דור המדבר

מצודת דוד

(א) ותחס עיני. ר"ל אף כליה היו חייבים אבל עיני חסה עליהם מהיות משחית אותם לכן לא כליתים במדבר: (ב) אל בניהם. הבנים של הדור שילאו ממלרים הם הבאים אל הארץ: בחוקי אבותיכם. שבדאו מלבם אשר לא לוה ה': (ג) אני ה' אלהיכם. ולכן שמעו אלי לכו בחוקותי ומשפטי שמרו בלבבכם ועשו אותם: והיו לאות. למען יהיה לאות: (ה) וימרו וכו'. הם

חללו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בם במדבר: ו והשיבתי את־ידי ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר־הוצאתי אותם לעיניהם:

אנשא ויחי בהון בחיי עלמא ית יומי שביא דילי אחילו ואמרית למשפך חימתי עליהון דיחול רוגזי בהון במדברא: (ו) ואתיב ית מחת גבורתי ועבדית בדיל שמי דלא יתחל לעיני עממיא דאפיקית יתהון לעיניהון:

מצודת דוד הכלמדים לבטל פעול וקרח ומדתו: (ו) והשיבותי את ידי. השיבותי ידי מלהכות בם:

כתובים משלי כז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו ו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשית:

א אל־תתהלל ביום מחר כי לא־תדע מה־ילד יום:
ב יהללך זר ולא־פיך נכרי ואל־שפתיך: ג כבד אבן ונטל
החול וכעס אויל כבד משניהם: ד אכזריות חמה ושטף
אף ומי יעמד לפני קנאה: ה טובה תוכחת מגלה מאהבה
מסתרת: ו נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא:

(א) לא תשתבהר ביומא דלמחר דלא ידיעת מנא יליד יומא: (ב) ישבחונך חילוני ולא פומך נוכראה ולא ספוותך: (ג) יקרא כיפא ונטיל חלא ורוגזא דשטיא יקיר מן תרויהון: (ד) נכזריותא היא חימתא וחיפא היא רוגזא ומנו קאים קדם קנאתא: (ה) טבתא מכסנותא דמגליא מן רחמותא דמטמשיא: (ו) שפירין אינון פורעתיה דרחמא וביש נושקתא דסנאה:

רש"י (א) אל תתהלל. עכשיו בדבר שעתיד ליום מחר: לא תדע וגו'. שמא היום יולד שום רעה ובטל מחשבות מחר: (ג) ונטל. משא: וכעס. שהאויל מכעיס להקדוש ב"ה: (ד) ומי יעמוד. לפני קנאתו של מקום: ונעתרות. לשון גודל כמו העתרתם עלי דבריכם

מצודת דוד (א) אל תתהלל. אל תשתבח עלמך במה שתחשוב לעשות ביום מחר כי לא תדע מה דבר יקרה כי פן יקרה דבר אשר לא תוכל עשותו: (ב) יהללך. ר"ל אף בדבר שכבר עשית יהללך זר וגו' נכרי וגו'. הוא כפל במ"ש: (ג) כובד. הנה האבן יש לה כובד רב וגם החול משאו רב אמנם כעס האויל כבד לשאת ולסבול יותר משני אלו כי מחסרון הדעת ירבה לכעוס: (ד) אכזריות. החמה מביא לידי אכזריות. והאף ישיא לשטוף ולאבד ומלפני בעל קנאה מי יוכל לעמוד ולהתקיים כי קשה הוא עוד יותר מהחמה והאף כי בעל הקנאה יבחר ברע בפתאים גם לזולתו משיבחר הטוב לו ולזולתו: (ה) תוכחת מגולה. אף המוכיח בפרסום ומבליש למוכח מ"מ טובה היא אם באה מאהבה המסותרת בלב המוכיח וכוונתו לייבר דרכי המוכח ולא לקנתר: (ו) נאמנים. האוהב הפוצע לאוהבו למען יישר לכת הנה הפצעים ההם נאמנים המה כי עשו שלימותם והועילו לזה כי בעבורם ייטיב דרכו אבל מן השונא אפי' הנשיקה מרובות המה והנה למשא הואיל ואין בהם תועלת:

פירוש ע"ט

(א) אל תתהלל ביום מחר דוא מענטש זאלסט דיך ניט לויבען (בערידמען) אז מארגין וועסט דוא דאס אדער דאס טאהן כי לא תדע מה ילד יום ווארום דוא ווייסט ניט וואס עס קען נאך היינט גיבארין ווערין, אז עס זאל דיך אפ האלטין צוא טאהן: (ה) יהללך זר ולא פיך דוא זאלסט אימער נוטס טאהן וועט דיך א פרעמדער לויבען, אבער ניט דיין מויל, ווארום עס איז ניט שיין אז א מענטש לויבט זיך אליין, נכרי ואל שפתיך, אונ אפילו א פרעמדער וואס דוא קענסט איהם גאר ניט איז אויך שענער אז ער זאל דיך לויבען, אבער ניט דיינע לעפצין, דאס הייסט דו זאלסט זיך באגיין גוט מיט אלע מענטשין וועלן זיי דיך לויבען, אבער ניט דוא אליין: (ו) כובד אבן ונטל החול דאס שווערקייט פון שטיינער, אדער דיא שווערקייט פון זאמד איז דאך דאס זייער שווער וכעס אויל כבד משניהם, אבער שווערער פון דיא ביידע איז דעם כעס פון אנאר צוא פארטראגין: (ד) אכזריות חמה ושטף אף דאס אומדערבארעמקייט פון א מענטשין ברייננט צארין אונ עס פארפלייצט דעם צארין אויף ווייטער אונ ווייטער, ומי יעמוד לפני קנאה אונ ווער ווייסט ווער עס וועט בלייבין שטיין פאר דעם צארין וואס איינער הט געגען דעם אנדערין: (ה) טובה תוכחת מגלה עס איז בעסער דיא אנטפלעקטע שטראף, וואס איינער שטראפט דעם אנדערין פאר זיינע פעלער מאהבת מסתרת פון דיא פארבארגענע ליבשאפט וואס איינער האט צום צווייטען, אונ וויל איהם דער פאר ניט זאגען זיינע פעלער, ווארום אז ער וועט זיך ארום זעהן זיינע פעלער וועט ער דעם מענטשען וואס האט איהם גישטראפט מעהר ליעב האבען פון דעם וואס האט פערשוויגען אונ האט איהם גאר ניט גיזאגט: (ו) נאמנים פצעי אוהב דיא וואונדען פון דעם ליבהאבער ווערין בעגלויבט ביא דעם מענטשין וואס ער האט פון איהם געקריגען געשלאגען, ווארום ער זעהט אז דער מענטש האט איהם נאר געשלאגען, ער זאל פארעכטען זיינע פעלער, גלויבט ער ווייטער אז ער האט איהם ליעב ונעתרות נשיקות שונא אונ עס ווערט גימערט דיא קושונג פון דעם שונא. דאס הייסט מען קושט איהם פיעל קושט ער צוריק פיעל, אבער ער טראכט ביא זיך, אפשר איז דר מענטש פאלש, אונ איז מיר גאר א פיינד:

פרק י גט פשוט. שטר פשוט כעין שלנו שאין תפורים ומקושרים וכל שטר קרוי גט: **עדיו מתוכו**. מבפנים כעין שאנו עושים: **מקושר מאחוריו**. כותב שטה אחת או שתים וכורכן על החלק ותופר ועד א' חותם על הכרך מבחוץ (א) וחוזר וכותב שני שטין או יותר מבפנים וכורכן על החלק וחותם עד שני על הכרך מבחוץ וכן עד שלישי ותקון רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גט פתאום לנשותיהם ומתחרטי' ולא היו יכולים להחזירה והתקינו להם גט מקושר שאינו נוח לכתוב מהרה שמא בתוך כך יתפייס וכשם שתקנו מקושר כגט כך תקנו בשאר שטרות שלא חלקו חכמים: **שניהם פסולין**. שלא נעשו כתיקון חכמים: **שיכול לעשותו פשוט**. שאם יקרע התפירות ויפתח הספר יהיה פשוט: **רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה**. פלוגתא דת"ק ורבן שמעון בן גמליאל באתרא דנהיגי בפשוט ובמקושר ואמר ליה עביד לי מקושר ואזיל ועביד ליה פשוט או פשוט ועביד לי' מקושר ת"ק סבר מקפיד קפיד ופסול ורבן שמעון בן גמליאל סבר הואיל ומנהג המדינה בתרוייהו לא קפיד וכשר והלכה כת"ק: **(ב) פשוט שכתוב בו עד אחד**. ה"ק כשם שפשוט שכ' בו עד אחד פסול מדאורייתא כך מקושר שכתב

כלי אמלעי דגלא דמלכות דיליכה א אל

גט פשוט עדיו מתוכו ומקושר עדיו מאחוריו פשוט שכתבו עדיו מאחוריו ומקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהם פסולים. ר' חנינא בן גמליאל אומ' מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה: (ב) גט פשוט עדיו [א] בשנים ומקושר בשלשה. פשוט שכתוב בו עד אחד ומקושר שכתוב בו שני

(א) ואלו הכפלות כל כפל כפ"ע ונראה מבחוץ בין כל כפל לכפל כעין קשת הסופר ר"ש. וז"ל הר"מ כעין כלי כו' מקלף שמעטפים בהם להסיר הזבובים: [א] בשנים. א"ל לאחתים בו אלא ב' עדים ובכולם נעשות מקושר לריך לאחתים בו ג' שכך תקנו חכמים

פרק י **א** גט פשוט עדיו מתוכו אפראסטער גט (אזוי ווי אונזערע גיטין זענען) חתמנן זיך די עדות אינוויינינג, אונטער דעם גט, (אזוי ווי היינט איז ביי אונז), אין די צייט פון די גמרא איז געווען אגט פאר כהנים אנדערש געמאכט ווי אונזערע גיטין זענען, ווייל כהנים זענען כעסנים, אז ער איז נאר אין כעס געווארין אויף די ווייב זיינע, האט ער שוין געשריבען אגט אונ האט איר געגעבין, נאכדעם אז דער כעס זיינער איז געשטילט געווארין, האט ער חרטה גיהאט אויף דעם גט, אונ צוריק גענומען די ווייב טאר ער דאך ניט, אכהן טאר דאך ניט נעמען אגרושה, דריבער האט מען זייער גט אנדערש געמאכט, עס זאל לייננער גידויערין אונ מען זאל דארפין פיל עדות, טאמער ביז דער גט וועט געשריבען ווערין אונ מען וועט בעקומען אזוי פיל עדות וועט ער שלום ווערין מיט זיין ווייב וועט ער ניט געבין דריבער האט מען געמאכט אגט מקושר, (אגט די משנה ומקושר עדיו מאחוריו אצוגיבונדענער גט (אצוגינייטער) חתמנן זיך די עדות פון אינטען, אויף די אנדערע זייט גט (דער גט איז געווען אזוי געמאכט, מען האט געשריבען איין שורה אדער צוויי, אונ מען האט איינגיקנייטשט די צוויי שורות געשריבענע אויף די ליידיגע פאפיר אונ מען האט צו גינייט, אונ אויף די אנדערע זייט פון די צוויי שורות זענען געווען גיחתמת עדות, דער נאך האט מען ווייטער געשריבען איין שורה אדער צוויי אונ מען האט זיי אויך איין גיקנייטשט אויף די ליידיגע אונ צו גינייט, אונ אויף די אנדערע זייט פון די צוויי שורות זענען אויך געווען גיחתמת עדות, אונ אזוי האט מען געמאכט דעם גאנצין גט) זאגט די משנה פשוט שכתבו עדיו מאחוריו אגלייכער גט אונ די עדות זענען גיחתמת אויף די אנדערע זייט ומקושר שכתבו עדיו מתוכו אונ אצוגינייטער גט אונ די עדות זענען גחתמת אינוויינינג אונטער דעם גט שניהם פסולים זענען ביידע גיטין פסול, ווייל זיי זענען ניט געמאכט ווי די חכמים האבין גיהייסען, רבי חנינא בן גמליאל זאגט מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר אצוגינייטער גט אונ די עדות זענען גיחתמת אינוויינינג, איז ער כשר מפני שיכול לעשותו פשוט מען קען אויף רייסען די נעט אונ עפענען די קנייטשען ווערט ער אגלייכער גט, רבן שמעון בן גמליאל זאגט הכל כמנהג המדינה אלע זאכין ווערין גיטאן ווי דער מנהג איז אין די מדינה, אויב דער מנהג איז אמאל מאכט מען פאר אכהן אויך אגלייכען גט, אונ אמאל מאכט מען פאר אישראל אדער אלוי אויך אצוגינייטין גט, מען איז ניט מקפיד ווי דער גט זאל זיין, נאר ווי בית דין ווילען אזוי מאכין זיי, אונ אכהן אדער אישראל איז גיקומען צו בית דין מען זאל מאכין פאר אים אגלייכין גט, אדער זייא האבין גיזאגט מען זאל מאכין פאר זיי אצוגינייטין גט, אונ בית דין האבין געמאכט איין אנדער גט, ניט ווי זיי האבין גיזאגט, די חכמים זאגין דער גט איז פסול. ווייל ער איז ניט געמאכט געווארין ווי דער מענטש האט גיזאגט, אונ רבן שמעון בן גמליאל זאגט ווייל ער ווייס אז ביי בית דין איז ניט אויס גיזעצט וויא זיי זאלין מאכין דעם גט, אמאל מאכין זיי אמקושר פאר אכהן אונ פאר אישראל אויך אזוי, אונ אמאל מאכין זיי אפשוט פאר אישראל אונ פאר אכהן אויך אזוי, האט דער מענטש זיך פאר לאזט אויף בית דין, אויב זיי וועלין מאכען דעם גט וויא ער האט גיזאגט איז גוט, אונ אז זיי וועלין מאכין אנדערש ווי ער האט גיזאגט איז ביי אים אויך גוט: **ב** גט פשוט עדיו בשנים אין אפראסטין גט איז גענוג צוויי עדות זאלין זיין גיחתמת ומקושר בשלשה אין אצוגינייטין גט דארפין זיין גיחתמת דריי עדות פשוט שכתוב בו עד אחד אויב אין אפראסטין גט איז גיחתמת איין עדות

שני עדים שניהם פסולים. כתוב בו זוזין מאה דאינון סלעין עשרין אין לו אלא עשרין. זוזין מאה דאינון תלתין סלעין אין לו אלא מנה. כסף זוזין דאינון ונמחק [ג] אין פחות משתים. כסף סלעין דאינון ונמחק אין פחות משנים. [ג]דרכונות דאינון ונמחק אין פחות משתים. כתוב בו מלמעל' מנה ולמטה מאתים. מלמעל' מאתים ולמטה מנה הכל הולך אחר [ד]התחתון אם כן למה כותבין את העליון שאם תמחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון: (ג) כותבין גט לאיש אף על פי [ה] שאין אשתו עמו. והשובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה

כי שני עדים פסול מדאורייתא. (ג) אין לו אלא כ'. ואף על גב דזוזים מאה כ"ה סלעין הן יד בעל השטר על התחתונ' והכי מפרשינן ליה לשטר מאה זוזים גרועים שאינם שוין אלא עשרים סלעים: אין לו אלא מנה. כ"ה סלעים דהכי מפרשינן לשטרא מאה זוזין דאינון תלתין סלעים קלים וגרועים שהן כ"ה מן הטובים: ונמחק. שנמחק מנין שנכתב אחריו: ומלמטה מאתים. כשכופל את דבריו בשטר: הכל הולך אחר התחתון. ובלבד שלא יהיה כתוב בשטה אחרונה: (ג) למה כותבין את העליון. הואיל ובסוף השטר חוזר וכופל ואחריות ממון זה כך וכך קבלתי עלי: (ג) כותבין גט לאיש. וחותמין והולך יגרש מתי שירצה ואע"פ שאין אשתו עמו שהרי היא מתגרשת בעל כרחה: ושובר לאשה. שהיא עושה לבעלה על כתובתה דחוב הוא לה וזכות לבעלה וזכין לאדם שלא בפניו:

ר"ש: (ב) גמ' פר"ש הפילו חכמים עליו פסולא דאורייתא. [ב] אין פחות מב'. ויהל נמי לא דיד בעל השטר על התחתונה כ"י: [ג] זוזין סלעים דרכונות. ל"י למאי לריכי ומש"ה הטור כ' מטבע פלוני דאינון: [ד] התחתון. ולמה אין הולכין אחר ספחות שבשניהם לפי שאין האחד תלוי בחבירו כמו בכותב זוזים מאה דאינון כו' סל"מ: (ג) שאין למדין מששה אחרונה מפני שאין העדים יכולין לקרב חתימתן ויכול אדם לזייף ונהוסיף בנתיים שטה אחת גמ' ולאפקועי מבעה"ש למדין. והא' ובלבד כו' לא קאי אלא אלמטה מנה ולמטה מאתים כ"י: [ה] שאין כו'. ולא חיישינן שמא לא יתננה לה עד לאחר זמן ויבא לחפות עליה או תטרוף היא שלא כדין פירות נכסים שמכר בעלה בין כתיבה לנתינה שהרי כל אחד לריכה להביא ראיה אימת מטי גיטה לידה הרא"ה ומסוי"פ:

מקושר שכתוב בו שני עדים און אצוגינייטער גט וואס אין איס זענען גיחתמת צוויי עדות שניהם פסולין זענען ביידע נטין פסול כתב בו זוזין מאה דאינון סלעים עשרים אז עס איז געשריבען אין אוועקסיל ראובן איז שולדיג צו שמעון הונדערט גילדין, דאס איז צוואנציג טאלער, נהונדערט גילדין איז פארצייטין גיוועזן פינף און צוואנציג טאלער, אטאלער איז גיוועזן פיר גילדין וויים מען דאך ניט וויפיל ראובן איז שולדיג, הונדערט גילדין דאס איז פינף און צוואנצג טאלער, אדער צוואנציג טאלער דאס איז אכטציג גילדין אין לו אלא עשרים נעמט דער בעל חוב נאר צוואנציג טאלער אכטציג גילדין, ווארום מען מיינט הונדערט גילדין שלעכטע וואס זענען נאר ווערט צוואנציג טאלער זוזין מאה דאינון תלתין סלעין אויב אין וועקסיל שטייט ראובן איז שולדיג צוא שמעון הונדערט גילדין, דאס איז דרייסיג טאלער אין לו אלא מנה נעמט דער בעל חוב נאר הונדערט גילדין, ווארום מען מיינט דרייסיג טאלער שלעכטע וואס זיי זענען נאר ווערט הונדערט גילדין פינף און צוואנציג טאלער גוטע כסף זוזין דאינון ונמחק אויב אין וועקסיל שטייט ראובן איז שולדיג צו שמעון זילבערנע גילדינס וויס זיי זענען, און די איבעריגע איז אפ גימעקט, עס שטייט ניט ווי פיל גילדינס אין פחות משתים איז ניט ווייניגער ווי צוויי גילדין, מוז ראובן באצאלין צו שמעון צוויי גילדין כסף סלעים דאינון ונמחק אדער אין וועקסיל שטייט ראובן איז שולדיג צו שמעון זילבערנע טאלערס וואס זיי זענען, און די איבעריגע איז אפ גימעקט אין פחות משנים איז ניט ווייניגער ווי צוויי טאלער, מוז ראובן באצאלין צו שמעון צוויי טאלער דרכונות דאינון ונמחק אדער אין וועקסל שטייט ראובן איז שולדיג צו שמעון דרכונות וגאלדענע מטבעות] וואס זיי זענען, און די איבעריגע איז אפ גימעקט אין פחות משתים איז ניט ווייניגער ווי צוויי דרכונות, מוז ראובן באצאלין צו שמעון צוויי דרכונות כתוב בו מלמעלה מנה אויבין אין וועקסיל איז געשריבען הונדערט גילדין איז ראובן שולדיג צו שמעון ומלמטה מאתים און אונטען איז גע־שריבען צוויי הונדערט גילדין איז ראובן שולדיג צו שמעון, אדער פאר קערט מלמעלה מאתים אויבין איז געשריבין צוויא הונדערט גילדין איז ראובן שולדיג צוא שמעון ומלמטה מנה און אונטען איז געשריבען הונדערט גילדין איז ראובן שולדיג צו שמעון הכל הולך אחר התחתון זעהט מען אלין וויא אינטען איז גישריבען אזוי זאל שמעון באצאלין צו ראובן אם כן למה כותבין את העליון אויב דער עיקר איז ווי אונטען איז געשריבען, צו וואס שרייבט מען אויבין וויפיל געלט שאם תמחק אות אחת מן התחתון אויב אונטען וועט אפ גימעקט ווערין א אות פון דעם געלט, און מען וועט ניט וויסען ווי פיל געלט עס איז ילמד מן העליון וועט מען אפ לערנען פון דעם צאל וואס שטייט אויבין: ג כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו אז א מאן קומט צו א סופר ער זאל שרייבען אגט פון זיינעט וועגין ער זאל גטין זיין ווייב, מעג דער סופר שרייבען דעם גט און געבין צום מאן, אפילו די ווייב איז ניטא ביי דעם סופר, און ווען דער מאן וויל גיט ער דעם גט צו זיין ווייב און זי ווערט גיגט והשובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה אז א אשה קומט צו א סופר ער זאל איר שרייבין א קוויט אז זי האט אפ גינומען ביי איר מאן די כתובה, מעג דער סופר שרייבען דעם קוויט און געבין די אשה אפילו דער מאן איז ניטא ביי דעם סופר, דער קוויט ווערט גירופען שובר, ווייל ער צוא בראכט דיא

ובלבד שיהא מכירן. והבעל נותן [ו] שכר. וכותבין שטר [ז] ללוה אע"פ שאין מלוה עמו [ח] ואין כותבין למלוה עד שיהא לוה עמו והלוה נותן שכר. כותבין שטר למוכר [ט] אע"פ שאין לוקח עמו. ואין כותבין [י] ללוקח עד שיהא מוכר עמו [כ] והלוקח נותן שכר: (ד) אין כותבין שטרי [ל] אירוסין [מ] ונשואין אלא מדעת [נ] שניהם [ס] והחתן נותן שכר. אין כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהן [ע] והמקבל נותן

(ד) ובלבד שיהא מכירן. שיהא הסופר והעדים מכירין האיש והאשה בין בגט בין בשובר (ה) שאם אינו מכירן שמא יכתוב גט על שם אשת איש אחר ששמו כשמו ותוציא אותו הגט אשה שאינה מגורשת בו וכן בשובר: ו. לוה נותן שכר. ואפי' הוא עיסקא דפלגא מלוה ופלגא פקדון אפ"ה מקבל העיסקא הוא נותן כל השכר לסופר (ו): (ד) שטרי אריסות. היורד לקרקע לעבדה ולשמרה למחצה לשליש ולרביע: קבלנות. בכך וכך כורין לשנה בין עשתה בין לא עשתה:

(ד) כלומר וא"ל מדעת שניהם כמו במשנ' דלק' ונאו למימרא דעכשיו זוכה לבעל שיהא פטור מעכשיו דהא לא הוי דומיא דגט שאינו אל אלא לכשיבא לידה ועיין תוי"ט: (ה) גמ' דחששו שמא תעשי' ותתן שובר זה ליד איש ששמו כשם בעלה ותפסיד כתובת אשתו אבל כשמכירין שניהם לא חשו כולי האי שמא יש עוד איש ואשה ששמותם כשמות אלו בנפנינו אבל במלוה ומכר א"צ להכיר שניהם דר' יוסף בן במיונאין מוציאין עליהם שט"ת וכל שכן שטר מכר הה"מ. וכלומר מגא"כ שוכר דיכול לפטור עצמו מאיזה יב"ם שירצה: [ו] שכר. הגט דכתיב וכ' ונתן ושכר השובר דזכותו הוא דלא תהדר והגבה כתובתה ימצא אחריגא כר"ב ועתוי"ע: [ז] ללוה. וניחוש שמא כתב ללוה בניסן ולא לוה עד תשרי ואתא למטרף לקוחות שלא כדין א"ר אסי בשטר אקנייתא דהא שיעבד נפשיה הכי אמר עדיו בחתומיו זכין לו גמ': [ח] ואין כו'. ואף אם בא מלוה לעדים וא"ל אני מלוה לפלוני מנה כתבו השטר ויהיה בידכם ואם יבא ליה היום ויאמר לכם כי כן הוא האמת תקנו ממנו ותתנוהו לו ואם אין הקדשוהו אף על פי כן אין כותבין לפי שבשעת כתיבה הוא שקר ויש להם אולי מטריס הוא(המגיד)ילולה קפידא בהתימ' היא ב"י: (ו) משום דמקבל העיסקא הוא המקבץ ורוצה בעיסקא יותר מן הנותן ודומיא דאריסות כו' לק': [ט] אף על פי כו'. לפי שאינו מפסיד ללוקח שכתיבת השטר אינו מחייב ללוקח ליתן מעות שלא מדעתו דכיון דכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו פשיטא שיכול לומר שלא מדעתו נכתב השטר טור ועתוי"ע: (י) ללוקח. ואע"פ שקנו מן המוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח וכא הלוקח שיכתבו לו השטר אין כותבין דלא אמרינן כהם קנין לכתיבה עומד שלא בפניו הרמב"ן והפוסק דעומד לכתיבה אפי' שלא בפניו י"ל כמ"ש גבי מלוה (לעיל ד"ה ואין): [כ] והלוקח כו'. פשיטא ל"ל במוכר שדהו מפני רעתה גמ'. פר"ב מום גדול שבה כו' סד"א הנאה דידיה היא כו' קמ"ל כדאמרי אינשי זבנת קנית זבין אוכיד: [ל] אירוסין. שטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך כך וכך כו' גמ': [מ] ונשואין. כתובה: [נ] שניהם. הבי חתן והבי כלה ר"ש: [ס] והחתן כו'. שטרי קונה וגם מרוית בקבלת נדוניית האשה הנ"י. ובגמרא פשיטא. ל"צ דאפי' (החתן) צורבא מרבנן דניחא ליה נחמוה ולקריביה להביא בתו לת"ת וסד"א שחמיו יתן כל השכר. וכתב נ"י דמתני' כשכתבו הכל בשטר א' אבל אם כתבו לכ"א בפ"ע כ"א פורע שלו: [ע] והמקבל כו'. פשיטא נ"ל דבורה שצריך להודיעה בנה או שנתים ואין ליוה עמה

כתובה, מען זאל ניט קענען מאנען מיט די כתובה]. ובלבד שיהא מכירן נאר דער סופר אונ די עדות מוזין קענען דעם מאן מיט די ווייב אז אזוי איז זייערע נעמען [ביי דעם גט אונ ביי דעם שובר] והבעל נותן שכר אונ דער מאן דארף באצאלין דעם סופר פאר זיין שרייבין דעם גט אדער דעם שובר כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו אז ראובן קומט צו אסופר מען זאל שרייבען אוועקסיל אז ער בארגט געלט ביי שמעון, מעג מען שרייבען, אפילו שמעון איז ניטא ביי דעם שרייבען אונ מען וועט ניט וויא שמעון פאר בארגט דאס געלט צו ראובן ואין כותבין למלוה עד שיהא לוה עמו אבער אז שמעון קומט צום סופר אונ זאגט שרייב אוועקסיל אז איך פאר בארג געלט צו ראובן, טאר ניט דער סופר שרייבין סיידין ראובן איז אויך דא אונ ער הייסט שרייבין והלוה נותן שכר אונ דער לוה דארף בצאהלין דעם סופר פאר זיין שרייבין כותבין שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו אז ראובן קומט צו אסופר מען זאל שרייבין אז ער האט פארקויפט זיין פעלד צו שמעון, מעג מען שרייבין, אפילו שמעון איז ניטא בייא דעם שרייבין ואין כותבין ללוקח עד שיהא מוכר עמו אבער אז שמעון קומט צום סופר מען זאל שרייבין אז ער האט גיקויפט אפעלד בייא ראובן, טאר מען ניט שרייבין סיידין ראובן איז אויך דא אונ ער הייסט שרייבין והלוקח נותן שכר אונ דער וואס קויפט בצאהלט דעם סופר פאר דעם שרייבין: ד אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם אשטר אירוסין מיינט מען תנאים אין דיא תנאים איז געשריבען וויא פיל יעדער מחותן גיט נדן, דער פאטער פון חתן גיט אזו פיל נדן, אונ דער פאטער פון די כלה גיט אזוי פיל נדן, די תנאים טאר מען אנדערש ניט שרייבין סיידין מען פרעגט דעם פאטער פון חתן וויא פיל ער גיט נדן אונ מען פרעגט דעם פאטער פון די כלה וויא פיל ער גיט נדן, אבער אז איין מחותן זאגט איך גיב אזוי פיל נדן אונ מיין מחותן גיט אזוי פיל נדן. טאר מען ניט שרייבין ביז מען פרעגט דעם אנדערען מחותן אויב עס איז אמת אז ער גיט טאקי אזוי פיל נדן. אונ נשואין מיינט מען די כתובה, אכתובה טאר מען אנדערש ניט שרייבין סיידין מען פרעגט דעם חתן מיט די כלה וויא די כתובה זאל געשריבין ווערען, וויא פיל געלט אונ וועלכע צירונג אונ קליידער זיא בריינגט ארין, אונ נאך אנדערע זאכין וואס מען דארף אלין פרעגין ביי זיי ביידע אונ איינעם אן אנדערען זאל מען ניט גלויבין והחתן נותן שכר דער חתן דארף בצאהלין פאר דעם שרייבין אין כותבין שטרי אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם אז ראובן נעמט אפעלד ביי שמעון ער זאל אקערין אונ זייען אונ שניידין דיא תבואה אונ אלע ארבעט וואס עס איז דא בייא אפעלד צו טאהן, זאל ער אלין טאהן, אונ פון דיא תבואה וואס עס וועט וואקסען אין פעלד זאל ער נעמען העלפט אדער אדריטעל אדער אפערטיל, דער הייסט אריס, אונ אז איינער נעמט אפעלד פון

שכר. אין כותבין שטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מדעת שניהן [פ] ושניהם נותנים שכר. רבן שמעון בן גמליאל אומר [צ] שניהם כותבין שנים [ק] לזה לעצמו ולזה לעצמו: (ה) מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו. [ר] ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן. ר' יוסי אומר יתן. ר' יהודה אומר לא יתן: (ו) מי שנמחק שטר חובו. מעמיד עליו עדים

שטרי בירורין. זה בורר לו אחד שידון לו וזה בורר לו אחד וכותבין בכתב פלוני בירר דיין פלוני וטענותיו כך וכך כדי שלא יהיו חוזרים וטוענים: כותבים ב'. לכל אחד מבעלי דינים שטר בפ"ע שיהיו טענותיו סדורים לו ואין הלכה כרשב"ג. אלא בשטר אחד כותבין טענות של שני בעלי דינים ושפלוני בירר פלוני דיין שידון לו ופלוני בירר פלוני דיין אחר שידון לו: (ה) והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרו השטר ביד שליש שעורך היה להם לכתוב שובר וסמכו על השליש: ר"י אומר יתן. דס"ל אסמכתא קניא המבטיח להברו דבר ע"מ שיעשה לו דבר לעתיד וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים וכשהגיע הזמן אינו יכול לקיים זו קרויה אסמכתא ולדברי ר"י קניא ולענין פסק הלכה אסמכתא לא קניא אא"כ קנו מידו בב"ד חשוב והתפיס זכיותיו בתותו ב"ד שמסר שטרותיו ורא́יותיו ואמר אי לא אתינא מכאן ועד ל' יום יבטלו זכיותי ורבותי מפרשים שכל ב"ד שבקיאים ויודעים בדיני אסמכתא נקראים ב"ד חשוב לענין זה אבל רמב"ם אומר שאין ב"ד חשוב אלא ב"ד הסמוך בארץ ישראל: (ו) מי שנמחק שטר חובו. ויש עדים שראו שנמחק מעצמו או נטשטש על ידי מים: מעמיד עליו עדים. שיודעים מאימתי נכתב ומה

עתה למקבל: [פ] ושניהם כו'. בשטרי בירורין ר"מ וכ"נ בר"מ ולא קאי אמעשה ב"ד: [צ] שניהם כו'. שני העדים כותבין שני שטרות ר"ש: [ק] לזה כו'. משום דאמר ליה לא ניחא לי דתהוי זכותך גבי זכותי דדמיא עליה כהביא ארבא שמחפש כל עילה בזכותי בלאותך הותו כו' גמ' וק' מ"ט דרבנן. ועי' המפרש כגון שמכרו א"ל יעמוד השטר בידך ובשאלמרך תראהו לי. הה"מ ועיין תוי"ט: [ר] וא"ל נשליש

זיין חבר ער זאל אין איהר אקערין אונ זייען אונ שניידין די תבואה אונ אז ער וועט אראפ נעמען די תבואה פון פעלד זאל ער געבין צום בעל הבית פון פעלד עטליכע קארין תבואה, סייא עס וועט וואקסען פיל אונ סייא עס וועט וואקסען ווייניג, זאל ער איהם געבין למשל צעהן קארין תבואה איאהר, דאס הייסט קבלנות, זאגט דיא משנה דעם אפ שרייבונג פון דעם ארים אונ פון דעם קבלן מיט דעם בעל הבית טאר אנדערש ניט זיין נאר וויא זייא ביידע ודער ארים אונ דער בעל הבית, אדער דער קבלן אונ דער בעל הבית] הייסען שרייבין, אונ אומגיפרעגט ביי זיי ביידע טאר מען ניט שרייבין והמקבל נותן שכר אונ דער וואס נעמט די פעלד בצאהלט פאר דעם שרייבין אין כותבין שטרי בירורין וכל מעשה בית דין אלא מדעת שניהם אז ראובן מיט שמעון קריגען ביידע אין געלט זאכין, אונ זייא קענען ניט אוים גלייכען צווישען זיך, נעמט ראובן איין מענטש, אונ שמעון נעמט איין מענטש, אונ וויא די ביידע מענטשין וועלען פסקנען אזוי זאל זיין, אונ דאס ווערט פארשריבען ראובן האט גינומען דעם מענטש אונ שמעון האט גינומען דעם מענטש, זיי זאלין ניט קענען חרטה האבין, דאס הייסט שטרי בירורין דאס טאר מען ניט שרייבין שיידען מען זאל פרעגין ביא ראובן אונ שמעון אויב זייא האבין אוים געקליבען דיא מענטשין, אונ די זאכין וואס בית דין פסקנען טאר מען ניט שרייבין שיידען מען זאל פרעגין ביי בית דין וואס מען זאל שרייבין ושניהם נותנים שכר אונ ביידע בצאהלין פאר דעם שרייבין, דער ניט העלפט אונ דער ניט העלפט, רבן שמעון בן גמליאל זאגט לשניהם כותבין שנים מען שרייבט פאר זיי ביידע צוויי פאפירען לזה לעצמו ולזה לעצמו פאר דעם אבאזונדער פאפיר אונ פאר דעם אבאזונדער פאפיר [ועיין בהרע"ב ותוי"ט]: ה מי שפרע מקצת חובו איינער האט בצאהלט אביסעל פון זיין חוב, ראובן איז שולדיג גיוועז צו שמעון הונדערט גילדין, האט ראובן בצאהלט פופציג גילדין אויף דעם חוב, נאר ראובן האט מורא גיהאט טאמער וועט שמעון מאנען ביא איהם דעם גאנצען חוב והשליש את שטרו האט מען איין גילייגט דעם וועקסיל ביא אדריטין מענטש [ביי לוי] ואמר לו אונ ראובן האט גיזאגט צו לוי אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני תן לו שטרו אויב איך וועל דיר ניט געבין די איבעריגע פופציג גילדין פון היינט ביז דעם טאג זאלסטו צוריק געבין דעם וועקסיל צו שמעון הגיע זמן ולא נתן דיא צייט איז גיקומען אונ ראובן האט ניט גיגעבין צו לוי די איבעריגע פופציג גילדין, רבי יוסי זאגט יתן לוי זאל געבין דעם וועקסיל צו שמעון, אונ שמעון זאל מאנען וויא פיל ער וועט וועלען, אזוי וויא מען האט גירעט, רבי יהודה זאגט לא יתן לוי זאל ניט געבין דעם וועקסיל צו שמעון, וואראם ראובן האט ניט געמיינט מיט אמת מען זאל געבין דעם וועקסיל צו שמעון ער זאל מאנען די גאנצע הונדערט גילדין, נאר ראובן האט געמיינט זיכער אז ער וועט קענען בצאהלין ביז דעם טאג דיא פופציג גילדין דריבער האט ער גיזאגט אז ער וועט ניט בצאהלין ביז דעם טאג די פופציג גילדין זאל מען געבין דעם וועקסיל צו שמעון אבער אז ראובן וואלט וויסען אז ער וועט ניט האבין ביז דעם טאג די פופציג גילדין וואלט ער גאר ניט גיזאגט מען זאל געבין דעם וועקסיל צו שמעון: ו מי שנמחק שטר חובו אויב א וועקסיל איז אפ גימעקט גיווארען, אונ עדות האבין גיזעהן אז ער איז אפ גימעקט גיווארען פון זיך אליין,

ג"י: [ג] ב"ד. דאלת"ה אין עדותן מועלת כעבות שטר דהוי מפיהם ולא מפי כתבם אבל עד מפי עד לא הוי כמ"ש נ"י דעל עיקר הכתב הם מעידים ולא על המנה וזו עדות גמורה וקיום גמור ה"א והרי הוא כאלו העדות נתברר לנו בהיה לפלוני שטר מכר או שטר מתנה. נ"י: [ח] איש כו' כל זה כותבין המקיימין ואח"כ כותבין את במיתן בסוף נ"י ועיין תוי"ט: [א] שומר. ומשום כן לא הלו לתקן דלכתוב פרעון בידי בעטו ואם כצלא מחק בם שיפסל השטר. משום דשובר כעלמא יהא צריך לשומרו כו' רמב"ן סימן ק': (ז) דעבד לוה לאים מלוה גמלה ונהו דוקא לוה אלא ה"ה בע"ח. כעו כתובה וכן שטרי מתנה תו':

היה כתוב בו והן עושין לו קיום בפני ב"ד וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו שטר: יחליף. יקרע אותו שטר ויכתבו לו אחר כפי החשבון הנשאר: נמצא זה. הלוה צריך לשמור שוברו מן העכברים שאם יאבד יגבה המלוה את כל חובו:

עדים ובא לפני [ג] ב"ד ועושין לו קיום [ח] איש פלוני בן פלוני נמחק שטרו ביום פלוני ופלוני ופלוני עדיו. מי שפרע מקצת חובו ר"י אומר יחליף ר' יוסי אומר יכתוב שובר. א"ר יהודה נמצא זה צריך להיות [א] שומר שוברו מן העכברים א"ל ר' יוסי כך יפה לו ולא יורע כחו של זה: (ז) שני אחין. אחד עני ואחד עשיר והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד. עשאן לשכר השכר לאמצע.

אמר ר"י וכן יפה לו. למלוה שיהיה הלוה (ז) צריך לשמור שוברו וימהר לפרוע לו ולא ירע כחו של מלוה לכתוב שטר אחר שהיה זמן חובו מוקדם ויכתוב עתה מאוחר ולא יוכל לטרוף לקוחות אלא מזמן השטר השני והלכה כרבי יוסי

דהיינו עס איז ארויף געגאסין געווארין וואסער אויף איהם האבין זיך אפ גימעקט די אותיות מעמיד עליו עדים זאל דער מלוה שטעלין עדות ובא לפני בית דין אונ זאל קומען מיט די עדות פאר בית דין ועושין לו קיום אונ די עדות וועלען זאגין וואס אין דעם וועקסיל איז גיוועזן געשריבין אונ ווען דר וועקסיל איז געשריבין גיווארין, אונ וויא פיל געלט דער מלוה האט פאר בארגט אונ ווען די צייט איז צו בצאהלין אונ בית דין וועט שרייבין איין אנדער וועקסיל אונ מען וועט געבין צום מלוה, אונ מען וועט נאך צו שרייבין איש פלוני יענער מענטש וואס ער איז בן פלוני יענעמס אזון (מען שרייבט דעם נאמען פון מלוה, אונ דעם נאמען פון זיין פאטער) נמחק שטרו ביום פלוני זיין וועקסיל איז אפ גימעקט גיווארין אין יענעם טאג (מען שרייבט וועלכען טאג דאס איז גיוועזן) ופלוני ופלוני עדיו יענער אונ יענער זענען די עדות (מען שרייבט די נעמען פון דיא עדות) מי שפרע מקצת חובו איינער איז שולדיג גיוועזן אויף אוועקסיל הונדערט גילדין, אונ אביסעל האט ער בצאהלט אויף דיא הונדערט גילדין, רבי יהודה זאגט יחליף מען זאל אומטאהשין דעם וועקסיל מען זאל שרייבין אנייעם וועקסיל אויף וויא פיל דער חוב בלייבט נאך, אונ דעם ערשטין וועקסיל זאל מען צו רייסען, רבי יוסי זאגט יכתוב שובר דער מלוה זאל שרייבין אקוויטעלע אזוי פיל האט מען מיר בצאהלט אויף דעם וועקסיל אונ דער וועקסיל בלייבט אין גאנצין ביא דעם מלוה אמר רבי יהודה האט רבי יהודה גיזאגט נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים דארף דאך דער לוה היטען דעם קוויטעלע מייז זאלין איהם ניט אויף עסין (אדער ער זאל איהם ניט פאר לירען) ווארום אז ער וועט ניט האבין דעם קוויטעלע וועט דאך דער מלוה קענען מאנען דעם גאנצען חוב נאך אמאל אמר לו רבי יוסי האט רבי יוסי גיזאגט צו רבי יהודה כך יפה לו אזוי איז גוט פאר דעם מלוה. ווארום דער לוה וועט דארפין היטען דעם קוויטעלע, וועט ער זיך איילין צו בצאהלין דעם חוב אפ צו נעמען דעם וועקסיל ולא ירע כחו של זה וועט ניט שלעכט ווערען דער כח פון מלוה דורך דעם נייעם וועקסיל, ולמשל אז אין דעם ערשטין וועקסיל איז גיוועזן גישריבין ראש חודש ניסן האט ראובן גיבארגט פון שמעון הונדערט גילדין, אונ ראובן האט פארקויפט זיינע פעלדער ראש חודש אייר, קען שמעון אוועק נעמען דיא פארקויפטע פעלדער, ווייל זייא געהערין צו שמעון פאר זיין חוב פריער וויא דער מענטש האט זייא גיקויפט, אונ אז ראובן קומט ראש חודש תמוז אונ בצאהלט אביסעל אויף דעם חוב, אויב מען וועט שרייבין אנייעם וועקסיל אויף די איבעריגע געלט, וועט מען דאך מוזין שרייבין דעם טאג ראש חודש תמוז, אז ראובן וועט ניט בצאהלין די איבעריגע געלט, אונ שמעון וועט וועלען צו נעמען דיא פעלדער וואס ראובן האט פארקויפט ראש חודש אייר וועט ער ניט קענען נעמען, ווארום די קויפערס וועלין זאגין צו שמעון מיר האבין גיקויפט די פעלדער איידער דו האסט פאר בארגט דאס געלט. ווארום דיין וועקסיל איז געשריבין גיווארען ראש חודש תמוז אונ מיר האבין געקויפט ראש חודש אייר די פעלדער, אונ מען וועט ניט גלויבין שמעון אז דער וועקסיל איז איבער געשריבען גיווארין אויף אאלטין חוב, וואס דער חוב קומט פון ראש חודש ניסן אונ דאס אלטע וועקסיל האט שוין פארלארין זיין כח אזוי וויא מען האט איהם נאר צוריסען, קען דאך דער מלוה פארלירען זיין געלט דורך אנייעם וועקסיל דריבער זאגט רבי יוסי דאס אלטע וועקסיל זאל בלייבען, נאר דער מלוה זאל געבין אקוויטעלע אז אביסעל האט ער איהם בצאהלט אויף דעם חוב: ז שני אחין אחד עני ואחד עשיר צוויי ברידער איינער איז ארעם אונ איינער איז רייך והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד אונ זייער פאטער איז גישטארבין אונ האט זייא גילאזין אירושה אבאד, אדער אשטוב וואס מען טרעט אין

איר

שכותבין סופר: (ז) קח לך עבדים. שיחממו לך המרחץ דכמו שהניחה אביו כן תהיה לעולם ואע"ג דלית לן כה"ק דבמידי דלית בה דין חלוקה יכול למימר גוד או אגוד כלומר מכור לי חלקך או אני אמכור לך חלקי בהאי הכא שאין העני יכול לומר אגוד שאין לו במה לקנות (ח): אין יכולין להוציא שט"ח זה על זה. דכל א' מהם יכול לטעון זה השטר שבידך אני החזרתי לך כשפרעתי לי המעות שהלויתיך (ט): ולא אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם. דכ"א מהם מלי מדחי ליה לגבי חבריה: ישלשו. יכתבו שם אבי אביו: ואם היו משולשים. ששמותן ושמות אבותיהם ואבות אבותיהם שוים: יכתבו סימן. פלוני שהוא גיהור(י) או ארוך או גוץ: ואם הם שוין. בסימנים: יכתבו כהן. אם אחד כהן ואחד

עשאן לעצמו הרי עשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ קח לך זתים ובא [ג] ועשם בבית הבד. שנים שהיו בעיר אחת. שם אחד יוסף בן שמעון. ושם אחר יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זע"ז ולא אחר יכול להוציא עליהם שט"ח. [ג] נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע. שטרות שניהן פרועין. כיצד יעשו ישלשו ואם היו משולשים יכתבו סימן ואם היו מסומנין יכתבו [ד] כהן. האומר [ה] לבנו שטר בין שטרותי פרוע [ו] ואיני יודע איזהו

(ה) כס"ימפ' אגוד אקנה וכן מפ' הר"ב בעלמו בפ"ק: [ב] ועשם. מל' עשו דדי בתוליה (יחזקאל כג) שהוא לשון מיעוך וכתישה ועיין תוי"ט: (ט) ואהכי דכל שטר כותבין לוה בלא מלוה אין מוליאין שמא כתב ללות ולא לוה ומוליאו על השני והוא בהו' לוה ממנו כדאיתא נמי בגמרא: [ג] נמלא כו'. ללוה בין שטרותיו שטרו של יב"ש עלי פרוע גמ': (י) אדום כתרגום: [ד] כהן. ולריכין העדים לידע אם כהן

הוא הוא"ל ונותנין כן כדי להתירו אף על גב דבלא"ה אין מדקדקים עדי השטר ע"ז דלא מסהדי אלא על מנה שבשטר בשטרו
הים': [ה] כו'. מלוה בבעת מיתתו ל"ם: [ו] ואיני יודע כו'. והלוה כאתיגני וגם החזרתי

איר איילבירטין עשאן לעצמו אויב דער פאטער האט גימאכט דיא באד אדער דעם בית הבד צום פאר דינגען, זאל מען היינט אויך פאר דינגען די באד אונ דעם בית הבד השכר לאמצע אונ די דירה געלט זאל זיין אויף העלפט, דער רייכער נעמט העלפט דירה געלט אונ דער ארעמער נעמט העלפט דירה געלט עשאן לעצמו אויב דער פאטער האט גימאכט די באד אדער דעם בית הבד פאר זיך, ער אליין זאל ניצען די באד אונ דעם בית הבד הרי העשיר אומר לעני קען דער רייכער ברודער זאגין צום ארעמען קח לך עבדים וירחצו במרחץ קויף דיר קנעכט וועלען זייא דיך וואשין אין דער באד קח לך זיתים ובא ועשם בבית הבד קויף דיר איילבירטען אונ ברייננ זייא צריין אין בית הבד אונ טרעט זייא דארט ווערסטו האבין איל. ווארום אזוי וויא אונזער פאטער האט גניצט די באד אונ דעם בית הבד, אזוי וועלען מיר אויך ניצען שנים שהיו בעיר אחת צווייא מענטשין זענען גיוועין אין איין שטאט שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון איינער הייסט יוסף בן שמעון אונ דער אנדערער הייסט אויך יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה קענען זיי ניט מאנען מיט אוועקסיל איינער ביי דעם אנדערען. ווארום אין וועקסיל שטייט יוסף בן שמעון האט גיבארגט געלט ביי יוסף בן שמעון, קען דאך דער אנדערער זאגין דו האסט גיבארגט ביא מיר געלט אונ דער וועקסיל איז ביא מיר גיוועין האב איך איהם פארלארין אונ דוא האסט איהם גיפונען, אדער איין אנדערער האט דעם וועקסיל גיפונען האט ער גימיינט דער וועקסיל איז דיינער, האט ער איהם דיר אוועק גיגעבין ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב אונ איין אנדערער קען פון זייא ניט מאנען מיט אוועקסיל, ווארום יעדער יוסף בן שמעון וועט זאגין ניט איך האב גיבארגט נאר דער אנדערער יוסף בן שמעון האט גיבארגט. נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע אז ראובן האט גיהאט צוויי וועקסלען. אויף דעם יוסף בן שמעון אוועקסעל אונ אויף דעם אנדערין יוסף בן שמעון אוועקסעל, אונ ער האט גיפונען ביא זיך אקוויטעלע אז דער וועקסעל פון יוסף בן שמעון איז בצאלט אדער איין וועקסעל פון יוסף בן שמעון איז צוריסען [עתי"ט] שטרות שניהן פרועין זענין ביידע וועקסלען בצאלט, ווארום יעדער יוסף בן שמעון וועט זאגען מיין וועקסעל איז באצאהלט כיצד יעשו ווי זאלען זייא טאהן ישלשו זייא זאלען שטעלין דריי נעמען דהיינו יוסף בן שמעון בן יצחק ואם היו משולשים אויב אלע דרייא נעמען זענען גלייך, דער אנדערער הייסט אויך יוסף בן שמעון בן יצחק יכתבו סימן זאל מען שרייבען אצייכען, אויב איינער איז אשווארצער אונ דער אנדערער איז אווייסער, אדער איינער איז אהויכער אונ דער אנדערער אגידעריגער, זאל מען שטעלין דעם סימן, יוסף בן שמעון דער שווארצער, דער הויכער, דער ווייסער, דער נידעריגער, אדער אנדערע סימנים ואם היו מסומנין אויב דיא צייכונם פון ביידע זענין אויך גלייך יכתבו כהן זאל מען שרייבין כהן, אדער לוי, אדער ישראל אויב איינער איז אכהן אונ דער אנדערער איז אלוי אדער אישראל האומר לבנו שטר בין שטרותי פרוע ואיני יודע איזהו אז איינער זאגט צו זיין זוהן פאר זיין שטארבען צווישען מיינע וועקסלען איז דא איין וועקסעל אבצאהלטער נאר איך וויים ניט וועלכער שטרות כולן פרועין זענען אלע וועקסלען בצאהלט, קען דער זוהן ניט מאנען מיט דיא וועקסלען ווארום יעדער וועט זאגען מיין וועקסעל איז באצאהלט נמצא לאחד שם שנים אויב צווישען דיא וועקסלען איז דא אויף איין מענטש צוויא וועקסלען איז נאר איין וועקסעל באצאהלט

שטרות כולן פרועין נמצא לאחד שם שנים הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. המלוה את חבירו ע"י [ז] ערב לא יפרע מן הערב. ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב. רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב. [ח] וכן היה רשב"ג אומר הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשה

ישראל: נמצא. ללוה אחד שם שתי שטרות משתי הלוואות שלוה ממנו: הקטן אינו פרוע. דשטר אחד בין שטרותיו קאמר ולא שניס: לא יפרע מן הערב תחלה. עד שיתבע את הלוה בדין ויחייבו אותו ב"ד ואם אין לו מה לשלם אז יפרע מן הערב: רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב. לאו מכלל דת"ק סבר אפילו יש נכסים ללוה יפרע מן הערב אלא מתני' חסורי מחסרא והכי קתני המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב ואם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב בד"א כשאין נכסים ללוה (יח) אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב וקבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן רשב"ג אומר אחד ערב ואחד קבלן אם יש נכסים ללוה לא יפרע מהן ואין הלכה כרשב"ג. ערב הוא שאומר תן לו ואני ערב קבלן הוא שאומר תן לו ואני נותן לך (יב): הערב לאשה בכתובתה. ואין לבעל נכסים צריך הערב לפרוע כתובתה לא יפרע הכתובה עד שידירנה הבעל תחלה הנאה על דעת רבים שאין לו התרה שלא יוכל להחזיר אותה דחיישינן שמא דעתו להחזירה ולאכול כתובתה לאחר שתגבנה מן הערב. ולענין דינא ערב דכתובה לא משתעבד והיינו חייב לפרוע ואפילו אין לו נכסים לבעל (יג) מ"ט דמצוה עביד ולאו מידי חסרה (יד) ואי ערב כתובתה דבריה הוא משתעבד דאכא לגבי בריה שעבודי שעביד נפשיה וקבלן דכתובה משתעבד (טו) ויכולה האשה שתתבע ממנו תחלה ואפילו יש לו נכסים לבעל והוא שידירנה הבעל הנאה תחלה על דעת רבים:

שטרו והיינו דולה ליעגם ר"ב: [ז] ערב. בכתובה הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה גמרא וע"ב: (יא) דלעיל פירש עד שיתבע כו' ואם אין לו אז כו'. וכן ל' הר"ב וכ"כ הר"ם וכ' המגיד ה"ל ואם שבאל מה הלוך בין ערב לזה בכתובה כו' שסובתך שהערב סתם אפילו אין ללוה נכסים ידועים יכול הערב לדחותו עד שיתבע את הלוה בדין ואם יתחייב לו ואין לו אז יפרענו הערב ובכתובה מתנה שהלוה אינו יכול לדחותו אא"כ יש ללוה נכסים ידועים: (יב) ומעמא כ' הרא"ש דתנן נותן סוף הנאמן בידו ואני אפרענו לך. אין כאן נשון הלואה אלא בלשונות דהתי דקאמר תן עביד המלוה. ר"ש: [ח] וכן כלומר כמו שהאי פלוגתא מיקרי רבי שמעון בן גמליאל על הערב שלא יפסיד אף בזה היה מתקן שלא יפסיד כ"י: (יג) שלפי דאתר ערב נמי הינו חייב לפרוע הנה כשאין ללוה כמ"ב לעיל כ' כאן דאפילו אין לו פטור כו'. אבל לענין השעבוד אשה משתכרת ותוי"ט: (יד) דבב נמיתב מן די ולטיבתה נתכוין ולגלותה נתכוין מע"י הערבות נתכלו לבדן ולא לפרוע הערבות הר"ב: (טו) ואיזי קבלן. ז"ש נאמה

דער אנדערער איז ניט באצאהלט, וואָרום דער פאטער האט דאך געזאגט איין וועקסעל איז באצאהלט, און אויב די וועקסלען זענען ניט גלייך איין וועקסעל איז אויף הונדערט גילדין און איינער איז אויף צוויי הונדערט גילדין און מען ווייס ניט וועלכער וועקסעל איז באצאהלט, דער גרעסערער צו דער קלענערער, קען דער לוה זאגען הַגָּדוֹל פָּרוּעַ דער גרויסער חוב איז באצאהלט וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ און דער קליינער חוב איז ניט באצאהלט הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב אויב ראובן האט פאר בארגט געלט צו שמעון, און לוי איז געוועזן א ערב, לוי האט געזאגט צו ראובן אויב שמעון וועט דיר ניט באצאהלען, וועל איך דיר באצאהלען און עס איז געקומען די צייט צום באצאהלין און שמעון האט ניט באצאהלט לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב זאל ראובן ניט גיין באלד צום ערב ער זאל איהם באצאהלען, נאר פריער זאל ראובן מאנען ביא שמעון און זאל גיין מיט איהם צוא בית דין, און אז בית דין וועט זאגען שמעון דארף באצאהלין, נאר ער האט ניט צו באצאהלין, דער נאך מאנט ראובן ביא דעם ערב ביי לוי וְאִם אָמַר עַל מְנָת שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה אויב ראובן האט געזאגט צו שמעון און צו לוי איך פאר בארג די געלט, אויף דעם תנאי פון וועמען איך וועל וועלען זאל איך אפ נעמען יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב קען ראובן גיין גלייך צום ערב אפ נעמען פון איהם דעם חוב, און ער דארף גאר ניט גיין צו שמעון, דאס איז נאר אז מען ווייס אז שמעון האט ניט צו באצאהלען, אבער אז מען ווייס אז שמעון האט צו באצאהלין. מוז ראובן גיין צו שמעון אפ נעמען דעם חוב, ניט צום ערב, דאס איז נאר ביא אזוי א ערב וואס האט געזאגט אויב דער לוה וועט ניט באצאלען וועל איך באצאלען, מוז דר מלוה גיין צום לוה זעהן אויב דר לוה האט צו באצאלן, און ער טאר ניט גיי באלד צום ערב, אבער אז דער ערב האט געזאגט צום מלוה בארג דיא געלט צום לוה און איך וועל דיר אפ געבען (דאס הייסט א ערב קבלן) אפילו דער לוה האט צו באצאהלין, מעג אויך דער מלוה גיין צום ערב, רבן שמעון בן גמליאל זאגט אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלֹּוֶה אויב דער לוה האט צוא באצאהלין בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ סייא ער איז א ערב, און סייא ער איז א ערב קבלן לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב זאל ער ניט נעמען דעם חוב פון ערב נאר פון לוה וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר און אזו האט רבן שמעון בן גמליאל געזאגט הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ אז ראובן האט גענומען א ווייב און זיא האט ניט געגלויבט דעם מאן אויף די כתובה האט שמעון געזאגט צו דיא אשה אויב מען וועט דיר דארפען באצאהלין דיא כתובה, און דיין מאן וועט ניט באצאהלין וועל איך באצאהלין וְהָיָה בַּעְלָהּ מְגָרְשָׁהּ און דער מאן האט געגט דיא ווייב און ער האט ניט צוא באצאהלען דיא כתובה, דארף שמעון באצאהלין די כתובה יַדִּירֶנָּה הֲנָאָה מוז ראובן טאהן א נדר ער זאל דיא ווייב ניט צוריק נעמען

(ח) המלוה את חברו בשטר . אע"פ שאין כתוב בו אחריות נכסים : גובה מנכסים משועבדים . דקי"ל אחריות טעות סופר הוא אם לא כתבו בשטר והרי הוא כאלו נכתב : הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו . ואין שם עדות אחר : גובה מנכסים בני חורין . ולא ממשועבדים דכיון דאין בו עדים לית ליה קלא ולא ידעו ביה לקוחות כי היכי דלזדהרו : אחר חתום שטרות . אחר שחתמו העדים בשטר כתב אני פלוני בר פלוני ערב גובה מן הערב מבני חורין בלבד דכיון דלא חתימי סהדי על הערבות ה"ל מלוה על פה : א"ל בן ננס וכו' . דקסבר כל ערב שאחר מתן מעות לא האי ערב : שלא על אמנות . הערב והבטחתו הלוהו . ואע"פ שקילס ר' ישמעאל את בן ננס הלכה כר' ישמעאל . וערב דלאחר מתן מעות בעי קנין ואי לא לא משתעבד (טז) ושלפני מתן מעות לא בעי קנין :

קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו : (ח) המלוה את חבירו בשטר . גובה מנכסים משועבדים . על ידי עדים גובה מנכסים [ט] בני חורין . הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין . ערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין . מעשה בא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורין . א"ל בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדין ולא מנכסים בני חורין א"ל למה אמר לו הרי [י] החונק את אחד בשוק ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו (גמ' ואני אתן לך) [כ] פטור שלא על אמונתו הלוהו ואיזהו ערב שהוא חייב הלוהו ואני נותן לך חייב שכן על אמונתו הלוהו אמר ר' ישמעאל הרוצה

הכנסתי לזה ואני נותן כתובה זו הר"ם : [ט] כ"ה . דלא גובה ממשועבדים אלא מלוה שכתוב בשטר שיש בו עדים . דכיון דאיכא תרתי שטר ועדים מסקי ליה לקלא ולקוחות הוא דאפסידו אנפשייהו שלא חקרו בדבר ויניחו בני חורין למוכר לגבות מהם ר"ש ופתוי"ט : (טז) וכ"י בקנין דוקא מיירי ואפ"ה אינו גובה אלא מב"ח דקנין דמלוה לית ליה קלא כמ' קנין דלוה ב"י ועתוי"ט : [י] החונק. הגאון פי' שמחניק בכע"ח שיפרעהו ועבר שמעון ואמר הניחהו ואני אתן לך. משמע דלא חונק ממש קאמר כ"י : (כ) פטור . בגמרא

~~~

און ער זאל ניט הנאה האבען פון איר, ווארום מיר האבען מורא שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה טאמער האט ראובן אפ גירעט מיט זיין ווייב ער זאל איר גטין וועט שמעון מוזין בצאהלין די כתובה ויחזיר את אשתו דער נאך וועט ראובן דיא ווייב צוריק נעמען און זייא וועלען האבען דאס געלט: ח המלוה את חברו בשטר אז ראובן האט פאר בארגט געלט צוא שמעון אויף א וועקסעל, און דער נאך האט שמעון פאר קויפט זיינע פעלדר גובה מנכסים משועבדים אוב שמעון בצאהלט ניט דעם חוב קען ראובן אוועק נעמען דיא פאר קויפטע פעלדער פאר זיין חוב על ידי עדים און אז ראובן האט פאר בארגט געלט צו שמעון פאר עדות אן א וועקסעל גובה מנכסים בני חורין אויב שמעון האט פעלדער ניט פאר קויפטע קען זייא ראובן נעמען פאר זיין חוב, אבער פאר קויפטע פעלדער קען דער מלוה ניט נעמען הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו אויב ראובן האט א וועקסעל אויף שמעון אז ער איז אים שולדיג געלט, און שמעון אליין איז גיחתמת אויף דעם וועקסעל, אן עדות גובה מנכסים בני חורין קען נאר ראובן אפ נעמען זיין חוב פון דיא פעלדער וניט פאר קויפטע) וואס שמעון האט, אבער דיא פעלדער וואס שמעון האט פאר קויפט קען ניט דער מלוה אוועק נעמען ערב היוצא לאחר חיתום שטרות דער ערב וואס איז געשריבען אונטער די חתימות פון די עדות, פריער זענען דיא עדות גיחתמת אויף דעם וועקסעל און אונטער דיא חתימות פון די עדות, איז גישריבען איך ראובן בן שמואל בין ערב אויף דעם געלט, אויב שמעון וועט ניט בצאהלין זאל איך בצאהלין, און שמעון בצאהלט ניט, און דער מלוה קומט

מאנען זיין חוב בייא דעם ערב גובה מנכסים בני חורין אויב דער ערב האט פעלדער ניט פאר קויפטע, קען דער מלוה זייא נעמען פאר זיין חוב, אבער דיא פאר קויפטע פעלדער קען ניט דער מלוה נעמען מעשה בא לפני רבי ישמעאל עס האט גיטראפען א ערב האט זיך גיחתמת אונטער דיא עדות, איז מען גיקומען פרעגין בייא רבי ישמעאל ואמר האט רבי ישמעאל גיזאגט גובה מנכסים בני חורין פון דיא פעלדער וואס דער ערב האט ניט פארקויפט קען דער מלוה אפ נעמען זיין חוב אמר לו בן ננס האט בן ננס גיזאגט צוא רבי ישמעאל אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין דער מלוה קען ניט נעמען דיא פר קויפטע פעלדער און ניט די ניט פארקויפטע פעלדער אמר לו האט רבי ישמעאל גיזאגט צוא בן ננס למה פאר וואס אמר לו האט בן ננס גיזאגט צו רבי ישמעאל הרי החונק את אחד בשוק ראובן האט גיווארגין זיין חבר שמעון אין גאס ער זאל אים בצאהלין זיין חוב ומצאו חברו האט אים גיטראפען זיין חבר לוי ואמר לו און ער זאגט צום מלוה הנח לו ואני נותן לך לאז אים אפ און איך וועל דיר געבען דאס געלט פטור דארף ניט לוי בצאהלין דאס געלט וואס ער האט צו גיזאגט צו געבען שלא על אמונתו הלוהו ווארום ראובן האט דאך גיבארגט דיא געלט צו שמעון ניט אויף די נאמנות פון לוי, דריבער קען ניט ראובן מאנען דיא געלט בייא לוי, לוי האט נאר מציל גיוועז שמעון פון טויט אלא איזהו ערב שהוא חיב נאר וועלכער ערב דארף בצאהלין הלוהו ואני נותן לך חייב אז לוי זאגט ראובן בארג געלט צו שמעון און איך וועל דיר בצאהלין, דארף לוי בצאהלין שכן על אמונתו הלוהו ווארום ווייל ראובן האט
~~~

חטק סים ר"י אף כתונק ובקנין דוקא ואף ע"ג דמלוה קפבד ג"ד לגבי דכתובה דאפי'

שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן שהן כמעין הנובע והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס:

בקנין לא מבמ"ט ובכ"ב הר"מ דסכא מפוס לשלא דחבריק שהקי גנור ומקי ר"י:

גילויבט צו לוי דריבער האט ער גיגעבען צוא שמעון דאס געלט, איז גלייך וויא לוי אליין וואלט גינומען דיא געלט פון ראובן אונ האט זייא פארבארגט צו שמעון איז דאך געווים אז ראובן האט צו מאנען ביא לוי אמר רבי ישמעאל האט רבי ישמעאל גיזאגט הרוצה שיחכים נער עס וויל קלוג ווערין אין תורה יעסוק בדיני ממונות זאל לערנען די דינים פון געלט האנדיל שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן זעם איז ניטא אגרעסערע חכמה אין דיא תורה וויא אין דיא דינים פון דעם געלט האנדיל שהן כמעין הנובע זייא זענען אזוי וויא אקוואל וואס מער וואסער מען שעפט פון אים קומט אלץ צוא פרישערע וואסער בעסערע, אזוי וואס מער מען לערינט די דינים פון געלט האנדיל קומט אלץ צו נייע דינים מיט מער חכמה והרוצה שיעסוק בדיני ממונות אונ ווער עס וויל לערנען די דינים פון געלט האנדיל ישמש את שמעון בן ננס זאל ער בדינען ולערנען ביא ר' שמעון בן ננס, ער האט איז דיא דווער גרוים חכמה:

רש"י

חזא ביה בבישות. כסבור שהוא כתבו ובדלונו לא היו עוסין מקושר אלא פשוט לפי שטועים בו א"כ לפי

גמרא ב"ב דף קסד

הלכה ה' כלה כלי המילון דגלה דמלכות דכריתה בם

ההוא מקושר דאתי לקמיה דרבי אמר ר' אין זמן בזה א"ל רבי שמעון בר רבי לרבי שמא בין קשריו מובלע פליה וחזייה הדר חזא ביה רבי בבישות א"ל לאו אנא כתבתיה (ר') יהודה חייטא כתביה א"ל כלך מלשון הרע הזה זמנין הוה יתיב קמיה וקא פסיק סידרא בספר תהלים אמר רבי כמה מיושר כתב זה אמר ליה לאו אנא כתבתיה יהודה

רש"י

שהיה מובלע בין קשריו יותר מדאי: יהודא חייטא. כך שמו: כלך מלשון הרע הזה. להטיל אשמה

ההוא מקושר דאתי לקמיה דרבי מען האט אמאהל געברייגגט פאר רבי אאיינגעקנייטשטין גט ופאר צייטין זענען גיוועזן צווייא ערליי גטין, אז אישראל אדער אלוי האט גיוואלט גטין זיין ווייב האט מען געשריבען אפראסטין גט (אזוי וויא מען שרייבט היינט) אבער אז אכהן האט גיוואלט גטין זיין ווייב האט מען געשריבען אאיינגעקנייטשטין גט (דאס הייסט מקושר) מען האט געשריבען אשורה אונ מען האט איינגעקנייטשט דאס פאפיר דיא שורה געשריבענע אויף דיא ליידיגע פאפיר, נאך אשורה געשריבען אויך איינגעקנייטשט אויף די ליידיגע פאפיר, אונ אזוי האט מען געשריבען דעם גאנצין גט, אשורה געשריבען אונ אשורה ליידיג אונ איינגעבויגען די געשריבענע אויף די ליידיגע אונ צוגענייט, דאס האט מען גיטאן וויל כהנים זענען כעסנים, קען זיין דער כהן איז בייז גיווארין אויף זיין ווייב איז ער שוין גילאפין צוא בית דין שרייבין אגט, אונ אז דער גט וועט גער שווינט געשריבען ווערען וועט ער זיא באלד גטין נאכדעם אז דער כעס וועט איבער גיין אונ ער וועט חרטה האבין אויף דעם וואס ער האט זיא גיגט, וועט זיין פארפאלין. ווארום צוריק נעמען זיא פאר אווייב טאר ער דאך שוין ניט, אכהן טאר דאך ניט נעמען אגרושה, דריבער האט מען גער מאכט פון זיינעטוועגין אזוי אגט, דער גט שרייבין זאל לאנג דויערן טאמער דער וייל וועלען זייא זיך איבערבעטין) אמר רבי אין זמן בזה האט רבי גיפרעגט עס שטייט גאר ניט ווען דער גט איז גע־שריבען גיווארין אמר ליה רבי שמעון בר רבי לרבי האט רבי שמעון דער זוהן פון רבי גיזאגט צו רבי שמא בין קשריו מובלע טאמער איז דער זמן געשריבען צווישען די קנייטשין דליה וחזייה האט רבי גיעפונט די קנייטשין האט ער גיזעהן אז עס שטייט טאקי צווישען די קנייטשין געשריבען די צייט ווען דער גט איז געשריבען גיווארין חזא ביה רבי בבישות האט רבי אקוק גיטאהן אויף רבי שמעון מיט בייזקייט וויל דער גט איז איהם ניט גיפעלין אמר ליה האט רבי שמעון גיזאגט צו רבי לאו אנא כתבתיה ניט איך האב געשריבען דעם גט רבי יהודה חייטא כתביה רבי יהודה חייטא האט איהם גישריבען אמר ליה האט רבי גיזאגט צו רבי שמעון כלך מלשון הרע הזה גייא אוועק פון דעם לשון הרע (ווארום רבי שמעון האט גאר גידארפט ענפערין ניט איך האב דעם גט געשריבען, צו וואס האט ער גזאגט אז רבי יהודה חייטא האט איהם געשריבין, אונ ער האט ניט גוט געשריבין) זמנין הוה יתיב קמיה אמאהל איז רבי שמעון גיזעסין פאר רבי וקא פסיק סידרא בספר תהלים אונ ער האט גילערונט דעם ספר תהלים אמר רבי כמה מיושר כתב זה האט רבי גיזאגט וויא גלייך איז דער כתב געשריבין גיווארין אמר ליה האט רבי שמעון גיזאגט צוא רבי לאו אנא כתבתיה ניט איך האב דאס געשריבין יהודה חייטא כתביה יהודה

רש"י

עליו לא היה לך לומר אלא אני לא כתבתיו: מאי לשון הרע איכא. והלא בשבחו דיבר כשאמר יהודה חייטא כתביה: לידי רעהו. לידי גנותו: עיון תפלה. שלאחר שמתפלל דן בלבו שישלם לו הקב"ה שכרו ויעשה צרכיו וישמע תפלתו לפי שהתפלל בכונה: אבק לשון הרע. כגון דאמרי נורא בי פלניא: רובן בגזל. רוב בני אדם חשודין על הגזל כעין גזל שמורין להיתרא במו"מ לעכב איש מריוח שראוי לו לחבירו:

גמרא

חייטא כתביה א"ל כלך מלשון הרע הזה. בשלמא התם איכא לה"ר אלא הכא מאי לה"ר איכא משום דרב דימי דתני רב דימי אחוה דרב ספרא לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו. אמר רב עמרם אמר רב ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום. הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע. לשון הרע ס"ד אלא אבק לשון הרע. אמר רב יהודה אמר רב רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע ס"ד אלא אבק לשון הרע:

תוספות

עיון תפלה. הוא רע כשמהרהר בתפלתו כדאמרינן בברכות (דף נה) המעיין בתפלתו בא לידי כאב לב כדאמרינן התם אלו דברים המזכירים עונותיו של אדם קיר נטוי ועיון תפלה והשתא הוי דומיא דהרהור עבירות ולה"ר שאינו מלוה אבל אינו נראה דלמה אינו ניצול בכל יום דהרבה בני אדם אינם מצפים מתי יבוא תפלתם שאינם מכוונים כל כך שיצפו על תפלתם ונראה לר"י דעיון תפלה בהיא רע שאינם מכוונים תפלתם כדאמרינן (שבת דף קכז) באלו דברים שאדם אוכל פירותיהם כו' ועיון תפלה ומזה אין אדם ניצול בכל יום שאין שום אדם יכול לכוין בתפלתו היטב והכי אמר בירושלמי (ברכות פרק היה קורא) א"ר יוחנן מחזקינא טיבותא לרישא דכי מטי למודים כרע מגרמיה:

חייטא האט דאס געשריבין אמר ליה האט רבי גיזאגט צו רבי שמעון כלך מלשון הרע הזה גיי אוועק פון דעם לשון הרע [וואורום רבי האט דאך איהם ניט גיפרעגט ווער דאס האט געשריבין, האט ער גאר ניט געדארפט זאגין], פרעגט די גמרא בשלמא התם איכא לשון הרע דארטין ביא דעם גט אז רבי שמעון האט גיזאגט רבי יהודה חייטא האט איהם געשריבין, איז טאקי לשון הרע, צו זאגין אויף אמענטש אז ער האט ניט גיטאהן וויא דער דין איז, אונ אויב דער גט איז פסול וואלט ער דאך מתיר גיוועז אאשת איש אלא הכא מאי לשון הרע איכא אבער דא ביא דעם ספר תהלים וועלכע לשון הרע איז דא, רבי שמעון האט דאך געלויבט דעם רבי יהודה חייטא אז ער קען שיין שרייבין, ענטפערט די גמרא משום דרב דימי ווייל רב דימי האט גיזאגט אז דאס איז אויך לשון הרע דתני רב דימי אחוה דרב ספרא וואורום רב דימי דער ברודער פון רב ספרא האט געלערנט לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו אמענטש זאל ניט שמועסין פון זיין חבר, אפילו צו ריידין אויף איהם גוטעם שמתוך טובתו בא לידי רעתו פון דיא גוטע רייד קען קומען שלעכטע רייד ודהיינו עס שטייען עטליכע מענטשין, אונ איינער רעט גוטע רייד אויף ראובן, אונ דארט שטייט אשונא פון ראובן פארדריסט איהם וואס מען לויבט ראובן, הייבט ער אן ריידין אויף ראובן שלעכטע רייד, אמתה צו פאלשע, ווען דער מענטש וואלט אבער ניט געלויבט ראובן, וואלט מען פון ראובן גאר ניט גירעט, וואלט מען דאך קיין שלעכטס גירעט אויף איהם] אמר רב עמרם אמר רב רב עמרם האט גיזאגט פון רב'ס וועגין ג' עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום עס זענען דא דריי עבירות וואס מענטשין טוהען זייא אלע טאג הרהור עבירה צו טראכטין פון זנות ועיון תפלה אונ טראכטין פון אנדערע זאכין אין דאוונען ולשון הרע אונ צו ריידין לשון הרע, פרעגט די גמרא לשון הרע סלקא דעתך וויא אזוי קען דיר אויפגיין אויף דיין מיינונג צו זאגין אז אלע מענטשין ריידין לשון הרע, ענטפערט די גמרא, איז ניט אמתה לשון הרע אלא אבק לשון הרע איז גאר שטויב פון לשון הרע אמר רב יהודה אמר רב רבי יהודה האט גיזאגט פון רב'ס וועגין רוב בגזל דאס מערסטע מענטשין האבין די עבירה פון גזלה ואין האנדיל, דורך אפאלשע מאס, אפארשע וואג, אונ נאך אזעלכע זאכין וואס מען פארהאלט דעם חברס געלט ביא זיך] ומיעוט בעריות אונ אביסעל מענטשין זינדיגען מיט זנות והכל בלשון הרע אונ אלע זינדיגען מיט לשון הרע. פרעגט דיא גמרא בלשון הרע סלקא דעתך וויא אזוי קען דיר אויפגיין אויף דיין מיינונג צו זאגין אז אלע מענטשין ריידין לשון הרע, ענטפערט די גמרא. איז ניט אמתה לשון הרע אלא אבק לשון הרע איז גאר שטויב פון לשון הרע. אין זייעע רייד איז אריין געמישט אביסעל לשון הרע:

זוהר קדושים דף פה ע"א ה"ה דמ־יעות יוד הא ואו הא

לא תלין פעולת שכיר. ת"ח מאן דנטיל אגרא דמסכנא כאילו נטיל נפשיה ודאנשי ביתיה. הוא אזער נפשיה: קוב"ה אזער יומוי ואזער נפשיה מההוא עלמא. דהא כל אינון הבלים דנפקי מפומיה כל ההוא יומא כלהו סלקין קמי דקב"ה וקיימין קמיה לבתר סלקא נפשיה ונפשייהו דאנשי ביתיה וקיימין באינון הבלים דפומיה. ובדין אפילו אתגזר על ההוא ב"נ כמה יומין וכמה טבאן כלהו מתעקרן מניה ומסתלקי מניה. ולא עוד אלא דנפשא דיליה לא סלקא לעילא והיינו דאמר רבי אבא רחמנא לשזבינן מנייהו ומעלבונייהו ואוקמוה יכול אפי' עשיר הוא ת"ל ואליו הוא נושא את נפשו דייקא אפי' מכל ב"נ נמי וכ"ש מסכנא. והיינו דהוה רב המנונא עביד כד הוה ההוא אגיר מסתלק מעבידתיה הוה יהיב ליה אגריה וא"ל טול נפשך דאפקידת בידאי טול פקדונך. ואפילו אמר יהא בידך דאנא לא בעינא לסלקא אגרי. לא הוה בעי. אמר פקדונא דגופך לא אתחזי לאתפקדא בידי. כל שכן פקדונא דנפשא. דהא פקדונא דנפשא לא אתייהיבת אלא לקוב"ה דכתיב (תהלים לא) בידך אפקיד רוחי. א"ר חייא ובידא דאחרא שארי. א"ל אפילו בידיה בתר דיהיב. כתיב לא תלין פעולת שכיר. וכתיב ולא תבוא עליו השמש. אלא הא אוקמוה. אבל ת"ח לית לך יומא ויומא דלא שלטא ביה יומא

עלאה אחרא ואי איהו לא יהיב ליה נפשא דיליה בההוא יומא כמאן דפגים לההוא יומא עלאה. ובג"כ ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש. והא דאתמר לא תלין בגין דנפשי' לא סליק וסלי' ההוא נפשא דמסכנא ודאכסי ביתיה כ"ש דאתמר:

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י ח"ב דף ז' ע"ב

צריך תקון המעוות כאשר יוכל לתקן כענין שנאמר וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם כי בדברים שבין אדם לחבירו כמו הגזל והחמס לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזלה. וכן אם ציער את חבירו והציק לו או הלבין פניו או ספר עליו לה"ר אין לו כפרה עד שיבקש ממנו מחילה וכן אז"ל כי אע"פ שנתן לו דמי בשתו ודמי צער ההכאה אין צער הבושת וההכאה נמחל לו עד שיבקש ממנו שנ' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה. וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידוי כדי שיתרצה בוידוי ודוד

צריך תקון המעות כאשר יוכל לתקן דער בעל תשובה דארף פאריכטען וואס ער האט פאר קרימט ווי ער וועט נאר קענען פאריכטען כענין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם גאט האט גיזעהן די מעשים פון די מענטשין פון די שטאט נינוה אז זיי האבין צוריק גיקערט פון זייער שלעכטין וועג אונ פון די גזלות וואס אין זייערע הענט כי בדברים שבין אדם לחברו ווארום די עבירות וואס צווישען איין מענטש אונ דעם אנדערין כמו הגזל והחמס דהיינו ער האט גענזלת ביי זיין חבר לא יתכפר עונו עד אשר ישיב את הגזלה וועט גאט ניט מוחל זיין זיינע זינד ביז ער וועט די גזלה צוריק געבין וכן אם ציער את חברו אויב ער האט מצער גיוועזן זיין חבר והציק לו ער האט אים צו גערדיקט או הלבין פניו אדער ער האט ווייס גימאכט זיין פנים [ער האט אים פארשעמט] או ספר עליו לשון הרע אדער ער האט גירעדט אויף זיין חבר לשון הרע אין לו כפרה וועט אים גאט ניט מוחל זיין עד שיבקש ממנו מחילה ביז ער וועט בעטין פון דעם מענטש ער זאל אים מוחל זיין וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אונ אזוי האבין די רבנן גיזאגט אז איינער האט פארשעמט א מענטשין כי אף על פי שנתן לו דמי בשתו אפילו ער האט אים שוין באצאלט פאר דעם פארשעמונג, אדער איינער האט גישלאגין דעם אנדערין, אונ ער האט אים שוין באצאלט דמי צער ההכאה געלט פאר דעם צער וואס ער האט אים גישלאגין אין צער הבושת וההכאה נמחל לו פון דעסטוועגין איז אים נאך ניט מוחל גיווארין דער צער פון דעם פארשעמונג אונ דער צער פון דעם שלאגין עד שיבקש ממנו ביז ער וועט בעטין פון אים ער זאל אים מוחל זיין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה גאט האט גיזאגט צו אבימלך גיב צוריק דאס ווייב פון דעם מאן [אברהם] ווארום ער איז א נביא וועט ער בעטין פאר דיר וועסטו לעבין וראוי לבעל התשובה לעשות כן קודם הוידוי דער בעל תשובה דארף איבער־בעטין אלע מענטשין וואס ער האט גיזינדיגט געגין זיי איידער ער זאגט דעם וידוי כדי שיתרצה

הלכה פסוקה

ד. רמב"ם הלכות אישות פרק יב

(א) התנה הבעל שלא יתחייב בא' מן הדברים שהוא חייב בהן או שהתנה האשה שלא יזכה הבעל בא' מן הדברים שהוא זוכה בהן התנאי קיים חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל וכל המתנה עליהם תנאו בטל ואלו הן עונתה ועיקר כתובתה וירושתה: (ב) כיצד התנה עם האשה שאין לה עליו עונה תנאו בטל וחייב בעונתה שהרי התנה על מה שכתוב בתורה ואינו תנאי ממון: (ג) התנה עמה לפחות מעיקר כתובתה או שכתב

(א) התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים שהוא חייב בהן אויב דער מאן האט גיזאגט צו דיא אשה ער וועט ביים איהר חתונה האבין אויף דעם תנאי ער זאל איהר נישט געבין די זאכין וואס ער דארף איהר געבין או שהתנה האשה שלא יזכה הבעל באחד מן הדברים שהוא זוכה בהן אדער די אשה האט גיזאגט צום מאן איך וועל מיט דיר חתונה האבין אויף דעם תנאי דוא זאלסט ניט זוכה זיין אין דיא זאכין וואס דוא דארפסט זוכה זיין, אונ זיי האבין חתונה גיהאט התנאי קיים איז דער תנאי גוט חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל נאר אויף דריי זאכין העלפט ניט דער תנאי וכל המתנה עליהן אונ אז ער האט יא אויס גענומען א תנאי אפילו אויף איינע פון דיא דרייא זאכין תנאו בטל איז זיין תנאי גאר נישט ואלו הן דאס זענען די דרייא זאכין עונתה ער זאל איהר געבין איהר צייט וויא אלע מאנען מיט זייערע ווייבער ועיקר כתובתה אונ דער עיקר כתובה [דיא הונדערט גילדין אויב זיא איז גיוועזן א אלמנה צו דער חתונה, אונ די צווייא הונדערט גילדין אויב זיא איז גיוועזן א בתולה צו דער חתונה] וירושתה אונ אויב זיא, שטארבט ירשת ער איהר פארמעגין:

(ב) כיצד וויא אזוי התנה עם האשה שאין לה עליו עונה אויב ער האט גזאגט צו א אשה איך וועל מיט דיר חתונה האבין מיט דעם תנאי איך זאל זיין פטור פון תשמיש, אונ זייא האבין חתונה גיהאט, איז זיין תנאי בטל וחייב בעונתה אונ ער איז מחויב בתשמיש שהרי התנה על מה שכתוב בתורה ווארום ער האט גימאכט א תנאי צו מבטל זיין וואס עס שטייט אין די תורה ואינו תנאי ממון אונ דאס איז דאך ניט א תנאי פון געלט: (ג) התנה עמה לפחות מעיקר כתובתה אויב ער האט גימאכט מיט איהר א תנאי ער זאל איר געבין ווייניגער וויא עס קומט איר די כתובה [ווייניגער וויא דיא הונדערט גילדין אויב זיא איז א אלמנה, אדער ווייניגער וויא די צוויי הונדערט גילדין אויב זיא איז א בתולה] או שכתב לה מאתים אדער ער האט איהר געשריבין א כתובה צווייא הונדערט גילדין [אויב זיא איז א בתולה] או מאת

אדער

לה מאתים או מאה עיקר כתובה וכתבה לו שנתקבלה מהן כך וכך והיא לא נתקבלה תנאו בטל שכל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממאה הרי בעילתו בעילת זנות: (ד) התנה עמה אחר שנשאה שלא יירשנה תנאו בטל ואע"פ שירושת הבעל מד"ס עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וכל תנאי שבירושה בטל ואע"פ שהוא ממון שנאמר בה לחוקת משפט ובשאר הדברים תנאו קיים כגון שהתנה עמה שאין לה שאר וכסות ע"מ שלא יאכל פירות נכסיה וכל כיוצא בזה תנאו קיים:

המלך ע"ה בעת התשובה כן עשה קודם הוידוי שנאמר לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך פי' לך לבדך אני נחשב חוטא ואינני צריך זולתי למחילתך ואם חטאתי לאיש כבר בקשתי ממנו אני וכפרתי פניו וכמוהו וחטאתי לאבי כל הימים על החטא הזה אחשב חוטא אצל אבי כל הימים כי זאת לא תסלח לי ותרגומו ואהא חטי לאבא. או יהיה פירוש לך לבדך חטאתי לא חטאתי לאיש ולא העתרתי דברי עליו ולא לקחתי מיד איש מאומה שאצטרך למחילתו ולהשיב את גזילתו ואין כפרתי תלויה אלא בסליחתך למען תצדק בדברך תזכה בשפטך כדי להראות לעמים צדקתך וגודל סליחתך ביום דברך ודינך בעת שפטך אותי וכ' למען כי גודל החטא סבה להודיע

אדער ער האט איהר געשריבן א כתובה הונדערט גילדין [אויב זיא איז אן אלמנה] עיקר כתובה וואס דאס איז דער עיקר כתובה וכתבה לו שנתקבלה מהן כך וכך און זיא האט איהם געשריבן א קוויטול אז זיא האט שוין גענומען אויף דעם רעכענונג אזוי פיל און אזוי פיל והיא לא נתקבלה און אין אמת האט זיא ניט גענומען תנאו בטל איז זיין תנאי גאר נישט שכל הפוחת לבתולה ממאתים ווארום דער וואס גיט צו א בתולה א כתובה ווייניגער פון צוויא הונדערט גילדין ולאלמנה ממאה אדער צו אן אלמנה גיט ער א כתובה ווייניגער וויא הונדערט גילדין הרי בעילתו בעילת זנות איז גלייך ווי ער וואלט מיט איהר מזנה גיוועזן: (ד) התנה עמה אחר שנשאה שלא יירשנה אויב נאך דער חתונה האט ער גימאכט א תנאי מיט איר ער זאל איר ניט ירשנן אז זיא וועט שטארבין תנאו בטל איז דער תנאי גאר נישט. נאר אז זיא שטארבט ירשנת ער זיא ואף על פי שירושת הבעל מדברי סופרים אפילו דאס וואס א מאן ירשנת א ווייב איז נאר א תקנה פון די רבנן, פון דעסטוועגן איז דער תנאי בטל עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה די רבנן האבין פארשטארקט זייערע רייד, גלייך וויא די תורה וואלט דאס גירעט וכל תנאי שבירושה בטל און יעדער תנאי וואס איז בייא ירושה, ווערט דער תנאי בטל ואף על פי שהוא ממון אפילו דער תנאי איז אין געלט זאכין פון דעסטוועגן ווערט דער תנאי בטל שנאמר בה לחקת משפט ווייל ביי ירושה שטייט לחוקת משפט, דער משפט פון ירושה איז א חוק, נאר אזוי מוז זיין ניט אנדערש ובשאר הדברים תנאו קיים און בייא אנדערע זאכין איז זיין תנאי גוט כגון שהתנה עמה שאין לה שאר וכסות דהיינו ער האט גימאכט מיט איהר א תנאי ער זאל איהר ניט געבין עסין און ניט קליידער על מנת שלא יאכל פירות נכסיה אדער ער האט גימאכט מיט איהר א תנאי ער זאל ניט עסין די פירות פון איהר פארמעגין וכל כיוצא בזה און אלע אנדערע תנאים וואס זענען גלייך צו די תנאים תנאו קיים איז זיין תנאי גוט:

בוידוי ווען ער וועט זאגין דעם וידוי זאל אים גאט באלד מוחל זיין ודוד המלך עליו השלום בעת התשובה כן עשה קודם הוידוי און דוד המלך ווען ער האט גיטאן תשובה האט ער אזוי גיטאן פאר דעם וידוי [פריער האט ער איבער גיבעטין די מענטשין וואס ער האט צו זיי געזינדיגט, נאכדעם האט ער גיזאגט דעם וידוי] שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק דוד האט גיזאגט פאר גאט לך לבדך חטאתי צו דיר אליין האב איך גע־זינדיגט והרע בעיניך עשיתי און וואס עס איז שלעכט אין דיינע אויגין [וואס דיר גיפעלט ניט] האב איך גיטאן למען תצדק בדברך דו זאלסט גירעכט זיין מיט דיינע רייד תזכה בשפטך דו זאלסט גירעכט זיין ביי דיין משפטין פירוש דער פשט פון פסוק איז לך לבדך נחשבתי חוטא צו דיר אליין בין איך גירעכינט א זינדי־גער, ווייטער האב איך צו קיינעם געזינדיגט ואינני צריך זולתי למחילתך איך דארף נאר דו זאלסט מיר מוחל זיין ואם חטאתי לאיש און אויב איך האב גע־זינדיגט צו א מענטש כבר בקשתי ממנו אני וכפרתי פניו האב איך שוין לאנג גיבעטין פון אים ער זאל מיר מוחל זיין און איך האב שוין אפגעווישט זיין כעס וכמוהו וחטאתי לאבי כל הימים יהודה האט גיזאגט צו יעקב אויב איך וועל דיר ניט צוריק ברענגען דיין זוהן בנימין זאל איך זיין זינדיג צו מיין פאטער אלע טאג על החטא הזה אחשב חוטא אצל אבי כל הימים אויף דעם זינד זאל איך גירעכינט ווערין א זינדיגער ביי מיין פאטער אלע טאג כי זאת לא תסלח לי נאר אויף די זינד זאלסטו מיר ניט מוחל זיין ותרגומו ואהא חטי לאבא ווי דער תרגום זאגט איך וועל זיין זינדיג צו מיין פאטער או יהיה פירוש לך לבדך חטאתי אדער עס וועט זיין דער פשט צו דיר אליין האב איך געזינדיגט לא חטאתי לאיש איך האב צו קיין מענטש געזינדיגט ולא העתרתי דברי עליו איך האב ניט גימערט מיינע רייד אויף אים ולא לקחתי מיד איש מאומה און איך האב פון קיין מענטש גאר ניט גינומען שאצטרך למחילתו איך זאל דארפין ער זאל מיר מוחל זיין ולהשיב את גזלתו אדער איך זאל אים דארפין צוריק געבין וואס איך האב ביי אים גיגזלט ואין כפרתי תלויה אלא בסליחתך און מיינע פארגעבונג בעשטייט נאר אז דו זאלסט מיר מוחל זיין למען תצדק בדברך תזכה בשפטך דו זאלסט גירעכט זיין מיט דיינע רייד און זאלסט גירעכט זיין ווען דו וועסט מיך משפטין כדי להראות לעמים צדקתך וגודל סליחתך ביום דברך ודינך בעת שפטך אותי צו ווייזין די פעלקער דיין גירעכטיגקייט און דיין גרויסע פאר

קדושים יום ד מוסר

גודל הצדקה בסליחתו ע"כ ימשול הדבר כאלו היה ראשית חטאת למען יגלה חסד השם וצדקו בסליחתו כיום שפטו וכמוהו כסתם אהבם עשו להם עצבים למען יכרת. מפני כי עשיית העצבים סבת הכרת כספם וזהבם המשיל הדבר כאלו עשו העצבים למען יכרת. או יהיה פי' למען תצדק בדברך על הפקודה והשלום וכן למען יכרת למען זה יכרת. ועל הדרך הראשון פי' ז"ל במדרש תהלים על זה משל לרופא שראה את המכה ואמר כמה הנכה הזאת מכה רבה מאוד אמר החולה והלא אשר הוכחי מכה נחלה לא היתה זאת כי לבעבור הגלות צדקת רפואתך ובעבור הראותך את כחך :

גענונג וואס דו וועסט מיר פארגעבן אין דעם טאג פון דיינע רייד און פון דיין משפט ווען דו וועסט זיך משפטן ולשון למען און דאס ווארט למען איז אזוי דער פשט כי גודל החטא סבה להודיע גודל הצדקה בסליחתו וואס גרעסער די זינד איז, וועט מען אלץ מער וויסן די גרויסקייט פון דיין צדקה, אז דוא וועסט די זינד מוחל זיין, אז אפילו מען זינדיגט צו דיר אגרויסע זינד ביזטו אויך מוחל על כן ימשול הדבר דריבער פארגלייכט ער די זאך כאילו היה ראשית חטאת למען יגלה חסד השם וצדקו בסליחתו כיום שפטו גלייך ווי דער אנהייב עבירה וואלט געווען נאר פון וועגן עס זאל בעוואוסט ווערן דער חסד פון גאט און זיין גערעכטיגקייט ווען ער וועט מוחל זיין די זינד אין דעם טאג פון משפט וכמוהו אזוי אפשט געפינט מען נאך אין אפסוק כספם וזהבם עשו להם עצבים למען יכרת זייער זילבער און זייער גאלד האבן זיי געמאכט בילדער פאר אעבודה זרה פון וועגן עס זאל פארשניטן ווערן מפני כי עשיית העצבים סבת הכרת כספם וזהבם ווייל זיי האבן גימאכט בילדער פון גאלד און זילבער דריבער איז פארשניטן גיווארן פון זייער גאלד און זילבער ווענען דאך די בילדער גיוועזן די סבה אז זייער גאלד און זילבער זאל פארשניטן ווערן, דריבער המשיל הדבר האט דער פסוק פאר גלייכט כאלו עשו העצבים למען יכרת וויא זיי וואלטן באלד אין אנהייב געמאכט די בילדער פון וועגן דעם זייער זילבער און גאלד זאל פארשניטן ווערן או יהיה פירוש למען תצדק בדברך על הפקודה והשלום אדער דער פשט איז פון וועגן דו זאלסט גירעכט זיין מיט דיינע רייד, דריבער בין איך מודה אז איך האב געזינדיגט כדי אז דו וועסט מיך משפטן און וועסט מיך שטראפן זאלן אלע וויסן אז דו ביזט גירעכט וכן למען יכרת דער למען יכרת איז אויך אזוי דער פשט, ווייל זיי האבן גימאכט בילדער פון זייער גאלד און זילבער למען זה יכרת דריבער וועט זייער גאלד און זילבער פארשניטן ווערן ועל הדרך הראשון פירשו רבותינו זכרונם לברכה במדרש תהלים על זה וויא כ'י' האבן גיזאגט דעם ערשטן פשט אין פסוק, האבן די חכמים גיזאגט אויף דעם אמשל אין מדרש תהלים משל לרופא שראה את המכה ואמר כמה המכה הזאת מכה רבה מאד למשל אדאקטאר האט גיזעהן בייא איינעם אמכה, האט דער דאקטאר גיזאגט צו דעם מענטש ווי גרויס איז די מכה, אוואונדער, ואמר החולה האט דער קראנקער גיזאגט והלא אשר הוכיתי מכה נחלה לא היתה זאת כי לבעבור הגלות צדקת רפואתך ובעבור הראותך את כחך ווען איך בין געשלאגן גיווארן מיט אזויא אקראנקע מכה, דאס האב איך נאר גיטאן איך זאל ווייזן פאר דער וועלט ווי ריכטיג דיינע היילונג זענען און צו ווייזן דיין כח אין דער חכמה פון רפואה, אז אפילו אזויא אגרויסע מכה קענסטו אויך היילן :

אונקלוס

קדושים יום ה התורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

כב וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא בְּדִיכְרָא דַאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵיהּ דִי חָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ מֵחוֹבְתֵיהּ

ת"א כאיל האשם. ב"ק קיא זבחים מט כריתות ט:

כב וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

בעל הטורים

ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. וסמיך ליה וכי תבואו אל הארץ

רש"י

(כב) ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. לרבות את נ לומר

שפתי חכמים

נ ופירש"י בס' ד' מחוסרי כפרה לטמות מזיד כשוגג שיביא קרבן על המזיד דהא קרא יתירא הוא דהא לעיל מיניה כתיב על חטאתו

פירוש לתורת אלהים

(כב) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן און דער כהן זאל אויף איהם פאר געבן מיט דעם איל וואס ער איז אקרבן אשם לפני יי פאר גאט על חטאתו אויף זיין עבירה וואס ער האט געזינדיגט און האט מודה גיוועזן מיט דער שפחה ונסלח לו און עס וועט אים ווערן פאר געבן מחטאתו פון זיין עבירה אשר חטא וואס

שלישי כג וכי־תבאו אל־הארץ ונטעתם כל־עץ מאכל וערלתם ערלתו את־פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: כד ובשנה הרביעת יהיה כל־פריו קדש הלולים ליהוה:

די חב: כג וארי תעלון לארעא ותצבון כל אילן דמיכל ותרחקון רחקא ית אביה תלת שנין יהי לכון מרחק לאבדא לא יתאכל: כד ובשתא רביעתא יהי כל אביה קודש תושבחן קדם יי:

ת"א ונטעתם. פסחים כג סוכה לה: ערלתם. ברכות לו יומא עא קידושין כו ב"ק קא חולין קכא: ערלתו. שבת קח: שלש שנים. ר"ה ט: ערלים לא. פסחים כב קידושין כו ב"ק קא: ובשנה הרביעית. ר"ה י: קדש הלולים לה'. ברכות לה ב"ק סט:

רשב"ם

(כג) וערלתם. ל' סתימה ואטימה והרחקה. ערלה אזנים. ערל לב. שתה גם אתה והערל: (כד) קדש

שפתי חכמים

אבל הטא ונפלא לו ולמה חזר וכתב עוד מחטאתו אשר חטא לו' שהוא המזיד מביא קרבן: ם וה"ק פריו שלש שנים יהיו ערלים ומשם והלאה כן עלמן יהיו מותרין (כ"ח) וכ"ל דבלאו אי מגינן הג' שנים משעה שמוליא פרי פשיטא דהוי ידעינן שכל מה שגדל בג' שנים הסור לעולם אבל השתא דמונין מנטיעתו ואפילו שלא גדל כלום ומה שיגדל לאחר ג' שנים מותר מיד ש"מ דלאו בפרי תליא מילתא' אלא בשנים מעתה ה"א אפי' מה שגדל בתוך ג' שנים מותר לאחר ג' שנים הואיל ובשנים תליא מלתא לכך ת"ל יהיה: ע כלומר בהווייתו שיש לו בג' שנים בהוא אסור יהא כן: פ דלכך תליא בפי' דלעיל שלא תקשי ליה מנא ליה לפרש דגמרינן קדש קדש

עניני חקים ומשפטים

(כג) וכי תבואו אל הארץ וגו'. אמר הקב"ה כאשר תבואו אל הארץ ובטח תטעו כל עץ מאכל, הפירות הגדילים באילן שלש שנים הראשונים יהיו לכם ערלים, הכלי יקר פירש טעם הערלה נזכור כי הכל נברא בששת ימי בראשית, כמו בששת ימי

משלי חכמים

וכי תבואו אל הארץ ונטעתם וגו'. אז איר וועט קומען אין די לאנד (ארץ ישראל) זאלט איר פלאנצין בויםער, נאם האט גיזאגט צו די יודין אפילו איר וועט געפינען ארץ ישראל אין פוהל מיט אלעם גוטען פון דעססטוועגין זאלט איר ניט זאגין מיר וועלין זיצין אונ מיר וועלין ניט פלאנצין בוימער, נאר איר זאלט יוא פלאנצין בוימער, אזוי ווי איר זענט אריין גיקומען אין ארץ ישראל האט איר געפונען געפלאנצטע בוימער וואס אנדערע האבין גיפלאנצט פון אייערטוועגין אזוי זאלט איר פלאנצין בוימער פאר אייערע קינדערס וועגין אונ אמענטש זאל ניט זאגין איך בין שוין אלט ווי פיהל יאהרען וועל איך נאך לעבין וואס זאל איך מיך מאטערין פאר אנדערע מענטשין. ווארום גאט האט ניט אוים גיזאגט צו די מענטשין ווי לאנג זיי וועלין לעבין ווייל אז אמענטש זאלט וויסען ווי לאנג ער וועט לעבין אז ער וואלט זעהן ער האט נאר ווייניג צום לעבין וואלט ער זאגין איך וועל באלד שטארבין צו וואס זאל איך באהען אונ פלאנצין אונ ארבעטין

ג.על הטורים

לומר כל הדר בארץ ישראל כאלו בלא עון: כל עץ מאכל. בגימ' זהו פלפלין: סמן לא תאכלו על הדם לערלה לומר שאסור לאכול

רש"י

(כג) וערלתם ערלתו. ואטמתם אטימתו יהא אטום ונכסה מליהנות ממנו: שלש שנים יהיה לכם ערלים. מאימתי מונה לו משעת נטיעתו (ת"כ) יכול אם הבריעו לאחר שלש שנים יהא מותר ם תלמוד לומר יהיה ע בהווייתו יהא: (כד) יהיה כל פריו קדש. כמעשר שני שכתוב בו (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה'. מה מעשר שני אינו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון אף זה כן. ודבר זה הלולים לה' הוא שנושאו שם פ לשבח

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) וערלתם הפסוק הזה על תינוק הומר שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יודע לדבר. ובשנה הרביעית תאכלו את פריו שאז מתחילו לקרוא בתורה ומשם ואילך נוסיף לכם תבואתה כמו שאחז"ל מכאן ואילך תקבל ליה וספי ליה כתורא מכאן אמרו הכמים בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה:

פירוש לתורת אלהים

ער הט געזינדיגט. (כג) וכי תבאו אל הארץ אונ אז איר וועט קומען צו דעם לאנד כנען ונטעתם אונ איהר וועט פלאנצען כל עץ מאכל ביימער וואס וואקסט אויף זייא פירות וערלתם ערלתו את פריו וגו' ווען איינער פלאנצט אבוים דיא ערשטע דרייא יאהר טאר מען ניט עסין דיא פירות וואס וואקסין אויף דעם בוים אונ דיא פירות ווערין גערופין ערלה: (כד) ובשנה הרביעית אונ דיא פירות וואס וואקסען אויף דעם בוים דעם פערטין יאהר יהיה זאל זיין הייליג. רש"י שרייבט זיי האבין דעם דין אזויא וויא מעשר שני וואס עם שטייט דער ביי קודש לה' אונ אזוי ווי מעשר שני מוז ער פירען דיא פירות אין ירושלים אזוי אויך דיא פירות פון דעם פערטין

מצות השם

(כג) [רמו] (לאו קמז) שלא לאכול ערלה שלש שנים הראשונים לנטיעת האילן שנא' שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל: (כד) [רמז] (עשה ק) להיות כל פירות היוצאים מאילן בשנה הרביעית לנטיעתו קדש כדי שיאכלוה הבעלים כמו מעשר שני בירושלים שנא' ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים: שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו' ודאס איז אמצות לא תעשה) ווען איינער פלאנצט אבוים אין ארץ ישראל אדער אויסער ארץ ישראל די פירות וואס וואקסין אויף דעם בוים די ערשטע דריי יאהר טאר מען ניט עסין אונ מען טאר ניט הנאה האבין פון זיי:

ובשנה הרביעית וגו' ודאס איז אמצות עשה) די פירות וואס וואקסין אויף דעם בוים דעם פערטין יאהר פון זיין פלאנצונג, זענען הייליג, אונ מען מוז די פירות פירען אין ירושלים אונ אין ירושלים עסט מען זיי, אונ אויב ער וויל שאצט ער אפ די פירות ווי פיל זיי זענען ווערט. אונ ער מאהשט זיי אוים אויף געלד אונ די געלד פירט ער אין ירושלים אונ דארט קויפט ער פר זיי עסינווארג וואס ער וויל אונ ער עסט זיי אין ירושלים ודער דין פון דעם פערטין יאהר איז נאר פון די פירות וואס האבין גיוואקסין אין ארץ ישראל אבער די פירות וואס האבין גיוואקסין אויסער ארץ ישראל דארף מען זייא ניט פירען אין ירושלים אונ מען דארף זיי ניט מאהשין אויף געלט מען מעג זיי עסין ווא מען וויל:

ד ובשתא חמישתא תיכלון ית אביה לאוספא לכון עללתיה אנא יי

כה ובשנה החמישת תאכלו את־פריו להוסיף לכם תבואתו אני

ת"א בשנה החמישית. ר"ה י: להוסיף לכם תבואתו. ברכות לה:

בעל הטורים

בלא ברכה בערלה בלא חילול: לא תאכלו על הדם. וסמיך ליה לא תנחשו שלא ינחש באכילה כדרך שעושין הכולאים שאוכלים לחם על ההרוג שלא ינקמו גואלי ההרוג:

רשב"ם

הלולים. קדש כמעשר שני לאכלו בירושלים ולהלל לבורא שכן מצינו במעשר שני שיאכלוהו במקום אשר יבחר למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים:

(כה) להוסיף לכם תבואתו. לכך תזכו אם תעשו כאשר

רש"י

ולהלל לשמים: (כה) להוסיף לכם תבואתו. המצוה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו שבשכרה אני מברך לכם פירות הנטיעות, היה ר"ע אומר דברה תורה כנגד יצה"ר שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מלטער

שפתי חכמים

ממעשר לענין שמותר בפדיון דלא' גמרינן קדש קדש מעשר' לענין שאין לו פדיון שנאמר כי יובל היא קודש תהיה לכם. ומתרן אי גמרינן קדש קדש משביעית אין מתיישב מה שכתוב אחריו קדש הלולים לה' כיון שאסור לפדותו ולאכלו בשלמא אי קאי אמעשר א"ש דכתיב קודש הלולים דה"פ ודבר זה כו' (ועיי' ברכות לה):

עניני חקים ומשפטים

ימי בראשית כל צמח האדמה נבראו ביום א' והיו מכוסים תחת הארץ עד יום ג', וביום הג' נבראו כל עץ פרי, וביום הד' נגמר ביסולם ע"י השמש והירח, כמ"ש הכתוב ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים, אך עדיין לא היה מי לאכלם, ורק היו להלל לה' על בריאתם, וביום השישי היו הכל למאכל לבהמות ולחייתו אדן, כן נוה ה' שיתנהג בביאתם לארץ, שלש שנים הראשונים יהיו הפירות אסורים לאכול כאילו לא היו בעולם, כפי' רש"י לשון ערלה אטום ומכוסה, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה', ובשנה החמישית תאכלו את פריו וגו'. והנה לא נתלתה אלות הערלה בפרי האדמה כמו שנתלתה בפרי העץ. כי

פירוש לתורת אלהים

יאהר מוז ער אויך פירען אין ירושלים אונ דארט זאל ער זיי עסין אדער איידער ער קומט אריין אין ירושלים זאל ער איין טאהשין דיא פירות אויף געלט אונ זאל פירען דס געלט אין ירושלים אונ זאל דארט קויפען עסין ווארג אונ זאל עם עסין אין ירושלים אונ דאס איז הלולים ליי איין לויב צו גאט כלומר דארט אין ירושלים וועט ער לויבען גאט: (כה) ובשנה החמישית אונ אין פינפטען יאהר תאכלו מעגט איהר שוין עסין זיינע פירות אין דער היים אונ דאס וועט אייך זיין להוסיף צו מערען אייך זיין תבואה כלומר אז איהר וועט מקיים זיין דיא מצוה פון ערלה אונ אויך פון רבעי וועל איך גאט אייך פאר דעם שכר מערען דיא פירות אני יי אלהיכם איך בין גאט אייער גאט כלומר איך גאט זאג אייך עס צו אונ איך בין

ליקוטים על התורה

פאר פרעמדע מענטשין דריבער דאס גאט נים אויסגעזאגט דעם מענטש ווי לאנג ער וועט לעבין דער מענטש זאל באהען אונ פלאנצין וועט ער זוכה זיין וועט דאס זיין פאר אים וועט ער נים זוכה זיין וועט דאס זיין פאר זיינע קינדער אדער פאר פרעמדע מענטשין. עס האט אמאהל גיטראפין דער מלך אנדריינוס מיט זיינע מיליטער וועלנער) ווענען גיגאנגען האלטין אמלחמה מיט אלאנד, אין וועג האט ער גיטראפין אאלטער מאן פלאנצט פייגין ביימער, האט אנדריינוס גיזאגט צום אלטין דו ביזט דאך שוין אלט אונ שטייסט אונ מאטערסט דיך פאר פרעמדע מענטשין דו וועסט דאך שוין נים לעבין אזוי לאנג ביז אויף דעם בוים וועט וואקסין פייגין, האט דער אלטער גיזאגט צו אנדריינוס איך פלאנץ די ביימער, וועל איך זוכה זיין, וועל איך עסין די פירות פון מיין פלאנצונג, אונ אויב איך וועל נים זוכה זיין וועלין מיינע קינדער עסין די פייגין, דריי יאהר איז אנדריינוס גיווען אין די מלחמה, נאך דריי יאהר איז אנדריינוס געגאנגען צוריק פון די מלחמה מיט דעם זעלבינען וועג האט ער גיטראפען דעם אלטען מאן שטייענדיג נעבען דעם בוים וואס ער האט אים גיפלאנצט, דער אלטער מאן האט גענומען אקארב אונ האט אין איר אריין גלייגט די ערשטע צייטיגע פייגען די שענסטע אונ הט דאס גישטעלט פאר אנדריינוס, אונ האט גיזאגט צו אים זאל דער קעניג דאס נעמען פון זיין קנעכט איך בין דער אלטער מאן וואס דוא האסט מיך גיטראפין ווען דו ביזט געגאנגין צו די מלחמה אונ דו האסט צו מיר גיזאגט די ווערטער "דו אלטער מאן פאר וואס מאטערסט דו זיך צו פלאנצין אבוים פאר פרעמדע מענטשין" זעהסטו איך האב זוכה גיווען פון גאט צו עסין די פירות פון מיין פלאנצונג אונ די פייגין וואס אין די קארב זענען פון דעם בוים וואס איך האב גיפלאנצט. האט אנדריינוס גיזאגט צו זיינע קנעכט נעמט די קארב פייגין אונ איר זאלט אויסשיטען די פייגין אונ אין די קארב זאלט איר אריין שיטען פול געלט, די קנעכט האבין אזוי גיטאהן אונ האבין גיגעבין דעם אלטען צו ריק די קארב פול מיט געלט דער אלטער איז געקומען אהיים מיט די קארב געלט אונ הט דערציילט די געשיכטע פאר זיין ווייב אונ פאר זיינע קינדער, זיינע אשכנה איז דארט געשטאנען אונ זיא האט גיהערט וואס דער אלטער האט דערציילט האט זי גיזאגט צו איר מאן אלע מענטשין גייען אונ טהוען עסען אונ גאט גרייט אן פאר זייא אלע נוטס, אונ דו זיצט אין שטוב פינסטער, זעה אונזער שכן האט גיברייננגט אמתנה צום מלך אקארב מיט פייגין הט מען אים גיגעבין אפולע קארב געלט, נעם דו אגרויסע קארב אונ לייג אריין אין איר פוהל מיט זיסע פרוכטין, עפיל פייגין אונ נאך שיינע פרוכטין וואס דער קעניג האט זייא ליב, אונ ברייננ דאס אמתנה פאר דעם קעניג, מאמער וועט מען אין דיין קארב אויך אריין שיטען פוהל געלט אזוי ווי מען האט גיטאהן צו אונזער אלטען שכן. דער מאן האט גיפאלגט זיין ווייב אונ האט גענומען אגרויסען קארב אונ האט איגעווייניג אריין געלייגט אלע זיסע פרוכטין פייגין עפיל אונ הט גיטראגין דעם קארב אויף זיין אקסיל אונ איז אריין געגאנגען אין דעם הויף פון מלך אונ האט גיזאגט הערר קעניג איך האב גיהערט אז דו האסט ליב פרוכטין בין איך געקומען אונ האב דיר גיברייננגט פייגין עפיל ואונ נאך שיינע פרוכטין) האט דער מלך גיזאגט צו זיינע קנעכט נעמט פון אים דעם קארב פרוכטין אונ ווארפט די פרוכטין אויף זיין פנים, דיא קנעכט האבין גינומען דעם מענטש אונ האבין אים אויסגיטאהן נאקעט אונ האבין גיווארפין די פירות אויף אים אונ אויף זיין פנים ביז זיין

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ:

אֱלָהָכוֹן: ה לָא תֵיכְלוּן עַל דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעַנְּנוּן:

ת"א לא תאכלו על הדם. ברכות יא מ"ק יד סנהדרין כג ספר הזוהר פ' ויקהל: לא תנחשו ולא תעוננו. סנהדרין כו:

רשב"ם

כאשר צויתי: (כו) לא תאכלו על הדם. לפי פשוטו דבר הלמד מענינו: לא תנחשו ולא תעוננו. אף זה יעשו כחקות הגוים שאוכלי' על קבר ההרוג לשם מכשפו' שלא ינקום או מכשפות אחר כעין שאנו אומרים במסמר מן הצלוב. ורבותינו דרשוהו בכמה ענינים במס' סנהדרין:

שפתי חכמים

צ או בקריאתן או בפגיעתן אם הוא לטובה או לרעה. ואליעזר עבד אברהם ויהונתן לא סמכו על הדבר. אליעזר סמך על זכותו של אברהם ויהונתן בן שאול לזכו את נערו אמר כן ובלאו הכי היה עולה. בחולין דף:

רש"י

בו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו: אני ה'. אני ה' המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי: (כו) לא תאכלו על הדם. להרבה פנים נדרש בסנהדרין (ס"ג) אזהרה שלא יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ואזהרה לאוכל מבהמת חולין טרם שתצא נפשה ועוד הרבה: לא תנחשו. (שם ס"ו) כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות צ פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך: לא תעוננו. ל' עונות ושעות שאומר יום פלוני יפה להתחיל מלאכה שעה פ' קשה לצאת:

עניני חקים ומשפטים

לא שייך בהם שלש שנים ערלים: (כו) לא תאכלו על הדם. כתב אברבנאל בשם סמ"ג שהיה דרכי הפכו"ס לשפוך דם הברכה בארץ ובתוך הדם הזה נפשו האילן. שימהר ללמוח. ע"כ הזהירה התורה שלא יאכלו מפרי האילן שינטעו אותו על הדם אשר שפכו עליו בארץ. והיה דרכם לנפוע האילן בשעה ידוע להם כפי סידור הכוכבים ומזלם וכפי מהלך הלבנה. ע"כ אמרה תורה לא תנחשו ולא תעוננו. ר"ל אל תבקשו עת ועונה ידועה וניחוש שעות בדבר זה. גם היה מדרכי האמורי להקיף סאת ראש הנוטע והשחתת

ליקוטים על התורה

פִּנְחָס איז גִישְׁוָואלִין גִיוָוארִין אונ הָאבִּין אִים בְּלִינְד גִימַאכְט זַיינֶע אוֹיגִין אונ הָאבִּין גִיעֶנְדֶערְט זַיין צוּרָה אונ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען אַהֵיים טְרוֹיעֶרִיג מִיט אַפַּארְעֶנְדֶערְט פָּנִים, דָאס ווייב הָאט גִיזֶעהְן פוּן וַוייטִין אִיר מַאן גֵייט הָאט זִיא גִיטַיינְט אַז עֶר קוּמְט מִיט אַקָארְב גֶעלְט, ווִי עֶר אִיז גִיקוּמֶען נֶענְטֶער הָאט זִיא גִיזֶעהְן ווִי זַיין פָּנִים אִיז פַארְעֶנְדֶערְט אונ דִי אוֹיגִין זֶענֶען גִישְׁוָואלִין אונ זַיין גַאנְצֶער קֶערְפֶּער אִיז צוּ בְּרָאכִין אונ צוּשְׁלָאגִין, הָאט זִיא גִיזָאגְט צוּ אִים ווָאס אִיז דִיר, הָאט עֶר גִיזָאגְט צוּ אִיר דָאס אַלְץ אִיז גֶעקוּמֶען ווייל אִיךְ הָאב דִיךְ גֶעפָאלְגְט אונ בִּין גֶעגַאנְגֶען בְּרֵיינְגֶען אַמַתָּנָה צוּם מֶלֶךְ דִי קָארְב פְרוּכְטִין, הָאט מֶען דִי פְרוּכְטִין מִיר גֶעוָוארְפִין אִין פָּנִים, אונ ווֶען אִיךְ ווָאלְט דִיךְ גִיפָאלְגְט אונ ווָאלְט גִיטְרָאגִין אִין דֶעם קָארְב אֶתְרוֹגִים ווָאלְט מֶען מַיין גַאנְצִין קֶערְפֶּר בֶּעוָוארְפִין מִיט דִי אֶתְרוֹגִים ווָאלְט אִיךְ גֶעהַרְגָ'ת גִיוָוארִין פוּן זַייא) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אַז דִי שְׁלֶעכְטֶע ווייבֶּער בְּרֵיינְגֶען זֵייעֶרֶע מַאנֶען אִין אַלֶע שְׁלֶעכְטִיגְקֵייט, אונ מִיר זֶעהְן אַז אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט קוּקֶען אוֹיף זַיין אַלְטֶער, נָאר עֶר זָאל בָּאהֶען אונ פְלַאנְצִין, ווִי דֶער אַלְטֶער מַאן אִיז גְלִיקְלִיךְ גִיוָוארִין פוּן דֶעם פְלַאנְצוּנג:

לא תאכלו על הדם. דִי גְמָרָא זָאגְט דָאס מֵיינְט מֶען אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט עֶסִין אֵיידֶער עֶר בֶּעט אוֹיף זַיין בְּלוּט, אֵיידֶער עֶר דַאוִוינְט, דֶער טַעַם זָאגְט דִי נְשָׁמָה פוּן יֶעדֶער מֶענְטְשׁ גֵייט אַלֶע נַאכְט אַרוֹיף אִין הִימֶעל ווֶען עֶר לֵייגְט זִיךְ שְׁלָאפִין, אונ זִיא קוּמְט נִיט צוּרִיק אִין מֶענְטְשׁ בִּיז נָאךְ דֶעם דַאוֶונֶען אִין דֶער פְרִיה:

פירוש לתורת אלהים

בְּגְלֵייבְט מְקַיֵים צוּ זַיין: (כו) לא תאכלו על הַדָם אִיר זָאלְט נִיט עֶסִין פְלֵייש מִיט זַיין בְּלוּט כְּלוֹמַר אֵיידֶער מֶען זַאלְצְט עֶס אוֹיס אִיז דָאס פְלֵייש נָאךְ מִיט בְּלוּט זָאלְט אִיר דָאס פְלֵייש נִיט עֶסִין, רש"י שְׁרֵייבְּט דָאס זָאגְט אוּנְז דִיא תּוֹרָה אָן אַז נָאךְ דֶעם שֶׁעכְטִין טָאר מֶען נִיט עֶסִין דָאס פְלֵייש בִּיז דֶער נֶפֶשׁ גֵייט אַרוֹיס לא תְנַחֲשׁוּ אִיר זָאלְט נִיט מַאכִין סִימָנִים אִיהר זָאלְט נִיט זָאגִין מַיין בְּרוֹיט אִיז אַרוֹיס גִיפָאלִין פוּן מַיין מוֹיל אִיז אוֹיף עֶפֶּעס אַסִימָן אָדֶער אַהֶערְשׁ אִיז מִיר אִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען דֶעם ווֶעג אִיז אוֹיךְ אוֹיף עֶפֶּעס אַסִימָן אונ נָאךְ פִיל זַאכִין אִיז פַאר הַאנְדִין ווָאס דִיא אֱמוֹרִיִים הָאבִּין זִיךְ אַלְץ גֶעמַאכְט טָארְט אִיר עֶס אַלְץ נִיט טָאן וְלֹא תְעוֹנְנוּ אונ אִיר זָאלְט נִיט מַאכִין צֵייטִין אִיר זָאלְט נִיט זָאגִין דִי צַייט אִיז נִיט גוּט אַרוֹיס צוּ גֵיין אִין ווֶעג אַרַיין דֶעם טָאג אִיז גוּט אָן צוּ הֵייבִּן דִי מְלָאכָה:

מצות השם

(כו) [רמח] (לאו קמח) שלא לסרבות באכילה ושתיה המביאה לשפוך דם והיא אכילת בן סורר ומורה שלהיותו זולל וסובא הייב מיתה וזהו שהזהירה התורה לא תאכלו על הדם:

(שם) [רמט] (לאו קמט) שלא יאמר אדם דבר זה אירע לי טוב או סימן טוב ומפני כך ימנע מלעשות שום מעשה כי זהו ניחוש שהזהרנו עליו שנאמר לא תנחשו:

(שם) [רנ] (לאו קנ) שלא לקבוע עתים ולומר שעה פלונית טובה לעשות בה פעולה פלונית או להסך שנאמר ולא תעוננו:

דָא מֶענְטְשִׁין ווָאס עֶר הָאט גֶעטְרַאכְט צוּ גֵיין אִין אַגִישֶׁעפְט דֶער ווייל הָאט עֶר גִיגֶעסִין אונ אִין מִיטֶען עֶסִין אִיז פוּן מוֹיל אַרוֹיסְגִיפַאלִין דָאס עֶסִין, אִיז בַּיי אִים אַסִימָן עֶר זָאל שׁוֹין נִיט גֵיין מַאכִין דָאס גִישֶׁעפְט, אָדֶער עֶר הָט גֶענוּמֶען דֶעם שְׁטֶעקִין צוּ גֵיין מִיט אִים אִין גַאס, אונ דֶער שְׁטֶעקִין אִיז בַּאלְד אַרוֹיס גִיפַאלִין פוּן זַיין הַאנְד, אִיז בַּיי אִים אוֹיךְ אַסִימָן עֶר זָאל שׁוֹין נִיט גֵיין אִיצְט אִין גַאס זָאגְט דִי תּוֹרָה מֶען זָאל נִיט גְלוֹיבִּין אַזֶעלְכֶע צֵייכוּנְס:

לא תאכלו על הַדָם וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה) אַמֶענְטְשׁ טָאר זִיךְ נִיט גֶעוואהְנֶען צוּ זַיין אַפְרֶעסֶער אונ אַזוֹיפֶער ווָארוּם עֶס קֶען זַיין עֶר ווֶעט אַמָאהל נִיט הָאבִּין צוּ פְרֶעסִין אונ צוּ זוֹיפִין ווֶעט עֶר ווֶערִין אַגַזְלָן אונ ווֶעט הַרְגֶנֶן מֶענְטְשִׁין. דִי רַבָּנָן זָאגִין מֶען מֵיינְט מֶען זָאל נִיט עֶסִין אֵיידֶר מֶען דַאוִוינְט:

לא תְנַחֲשׁוּ וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה) אַמֶענְטְשׁ טָאר נִיט מַאכִין סִמָנִים אוֹיף גוּט אָדֶער אוֹיף שְׁלֶעכְט. עֶס זֶענֶען

לא תְעוֹנְנוּ וְדָאס אִיז אַמִצְוֹת לא תַעֲשֶׂה) אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט קוּקֶען אוֹיף דִי צֵייטֶען עֶר זָאל נִיט זָאגִין דֶעם טָאג אִיז גוּט אָן צוּ הֵייבֶּען דָאס גִישֶׁעפְט אָדֶער צוּ פָארִין אִין ווֶעג, אונ אִין דֶעם טָאג אִיז נִיט גוּט אָן צוּ הֵייבֶּען דָאס גִישֶׁעפְט אָדֶער עֶס אִיז נִיט גוּט צוּ פָארִין אִין ווֶעג דָאס טָאר מֶען נִיט:

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהיד יהוה חיה יחידה
דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שב ב"ן שבעשיה:

א גַּם־אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹת אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃
ב יַעַן מִשְׁפָּטַי לֹא־עָשׂוּ וְחֻקּוֹתַי מָאָסוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ וְאַחֲרֵי גִּלּוּלֵי אֲבוֹתָם הָיוּ עֵינֵיהֶם׃
ג וְגַם־אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם׃
ד וָאֲטַמֵּא אוֹתָם בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רָחַם לְמַעַן אֲשִׁמֵּם לְמַעַן אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה׃
ה לָכֵן דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל׃

(א) אף אנא קיימית במימרי להון במדברא לאגלאה יתהון לביני עממיא ולבדרא יתהון במדינתא: (ב) חלף דדיני לא עבדו ובקימי קצו וית יומי שביא דילי אחילו ובתר טעות אבהתהון הואה עיניהון: (ג) ואף אנא מדמרדו במימרי ולא אבו לקבלא לנביאי ארחקתינון ומסרתינון ביד שנאיהון ובתר יצריהון טפשא אזלו ועבדו גזירין דלא תקנן ונמוסין דלא אתקיימתון בהון: (ד) וסאיבית יתהון במתנתהון באעברא כל פתח ולדא בדיל דאצדינון בדיל דידעון די אנא יי: (ה) בכן אתנבי לבית ישראל בר אדם ותימר להון כדנן אמר יי אלהים עוד דא ארגיזו קדמי אבהתכון בדשקרו במימרי שקר:

רש"י

(ג) חוקים לא טובים. מסרתים ביד יצרם להכשילם במתנותם מתנות שחקקתי להם לקדש כל בכור לי מסרתים ביד יצרם להעבירם למולך: (ד) אשמם. ואחריב אותם: (ה) עוד זאת. הוסיפו לעשות כשהביאותים אל הארץ:

מצודת דוד

(א) גם אני. ר"ל כמו שהם בגדו בי כן שלמתי גמול ונשבעתי להם במדבר להפיץ אותם בגולה כי בליל בכיית המרגלים שהיתה בט' באב הוקבעה הגולה הזאת בכיה לדורות כחורבן בית ראשון ובית שני כן הר"ל: (ב) יען וגו'. ר"ל אולם לא בעון זה בלבד היו החורבנות כ"א גם בעבור שלא עשו את משפטי: גלולי אביהם. הדברים הטעונים ומאוסים כגלל של רעי: (ג) נתתי להם. מסרתים ביד האומות לעשות עמהם חוקים לא טובים ומשפטים אשר לא יחיו בעבורם את החיים כ"א הכליון והאבדון ועל הגזירות והשמדות יאמר: (ד) ואטמא אותם. הרחקתים ממני כדבר טמא בעבור מתנותם וחזר ומפרש במה שהיו מעבירים למולך כל פטר רחם הם הבכורות שפתחו רחם אמם: למען אשמם. ר"ל הרחוק ממני היה למען יהיו שממה ויהיה תועלת שוממותם למען אשר ידעו ויכירו אשר אני ה' האמיתי: (ה) עוד זאת. ר"ל גם בזאת דמה שאתם הלכתם חרפו אותי גם אבותיכם בעת מעלו בי:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כתובים משלי כז

להמשיך טיסוד ומלכות דו"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

(א) נפשא דשבעא דישא א נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל־מַר מָתוֹק׃

רש"י

(א) תבוס נופת. תרמוס ברגל דברים מתוקים: כל

מצודת דוד

(א) תבוס. בעבור שבעה תרמוס אף נופת צופים: כל מר. כל

פירוש עברי טייטש

(א) נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת. דער מענטש וואס איז זאט טרעט ער אפילו אויף זיסע זאכין אויך: וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל (דָבָר) מַר מָתוֹק אבער דר מענטש וואס איז הונגעריג איז בייא איהם יעדער ביטערע זאך זים צום עסין, אונ אזויא איז בייא אלע לערנונג אונ מדות אויך, דר מענטש ווס איז הונ' געריג אויף דעם דאס הייסט ער וויל לערנען תורה אונ מדות הערט ער צו פון יעדען מענטשין

עניני חקים ומשפטים

זקנו. ע"כ צוה הקב"ה לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך, ולאו זה שייך לנטיעת האילנות, והוא ג"כ לאו תמידי לכל איש ואשה, כי גם נשים לא יקיפו שער ראשם להיות כראשי האנשים, ואם להתגודדם בחרבות וברמחים ועשותם השרט בבשרם, כי היה זה מיוחד אצלם להוריד בם החום היסודי הפועל בהווה וכמו שראינו בנביאי הבעל שכדי להוריד האש על המזבח היו מתגודדים בחרבות וברמחים כמשפטם, ע"כ צוה הקב"ה ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וגו', וגם הלאו הזה שייך לנטיעת האילנות, והוא ג"כ לא תמידי. וגם היה מנהגם בהרכבת האילן לעשותו ע"י נערה יפה לזנות עמה, ע"כ הזהירה התורה אל תחלל את בתך להזנותה, מפני זה הזהירה התורה אחרי מלאת הערלה מאותן העבודות שהיו רגילים הכנענים לעשותן למהר תולדות הפרי, אם היות שהם בעצמם מלות כוללות ותמידיות כמו שדרשו ולמדו חכמינו ז"ל, ע"כ סיימה התורה ולא תזנה הארץ בפירותיה, ומלאה הארץ זמה כהגשים. ורק את שבתותי תשמורו, ותאמינו כי אנכי בראתי האדמה וכל אשר עליה, ולא תשגו ממנהג הטבע אשר בראתי. ומקדשי תיראו. מהניסים שנעשו בבית המקדש, תדעו ותבחנו כי רק בידי לשנות דרכי הטבע, ולא בתחבולות אנושיות, רק כשתבואו בתפלה ותחנה לפני בבית המקדש הזה:

ב כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו: ג שמן
וקטרת ישמח לב ומתק רעהו מעצת נפש: ד רעך ורע
אביך אל תעזב ובית אחיך אל תבוא ביום אידך טוב
שכן קרוב מאח רחוק: ה חכם בני ושמח לבי ואשיבה
חרפי דבר: יתיר ה

תרגום

כבריתא ונפשא דבכנא כל מידם דמריר חלי לה: (ב) היך צפרא דמשנא מן קנה היכנא הוא גברא דמשני דוכתיה: (ג) משחא ובסמא דמחדין לבא היכנא גברא דמבסם לחבריה בהרעיתא דנפשיה: (ד) חברך וחבריה דאבוך לא תשבוק ובביתא דאחוך לא תיעול ביומא דתברך טב שכנא קריב מאח רחיק: (ה) אתחכם ברי וחדי לבי ואחזיר מלתא לאלין דמחסדין לי:

מצודת דוד

דבר מר נחשב לה נמתוק: (ב) כצפור. כמו שיקשה לצפור פה שנודדת מקנה כן יקשה לאיש הנודד ממקומו: (ג) ישמח. ר"ל משמח את הלב: ומתק. וכן ישמח אמרי מתק מחברו הבאים מעצת נפש ולא להחניף ולרמות: (ד) רעך. האוהב אותך וגם את אביך אהב מהכרתה שנשרשה האהבה ולזה אל תעזוב אהבתו ואל תבטח לו' שנה בבוא עלי יום איד אבוא אל בית אחי לשאול מעמו עזרה כי יותר טוב שכן הקרוב עמך בכל עת כרעים האוכים מאשר האח הרחוק ממך ולא יתחבר עמך: (ה) חכם בני. כן אמר שלמה לבנו התחכם בני ושמח לבי ואוכל להשיב בדבר חרפה לאשר יחרפני כי אם תהיה שכל בע"כ אשים יד לפה כי אפחד שלא יגלה מומיך:

רש"י

מר. בעינו מתוק: (ג) ומתק רעהו. מה שחברו מקרבו טובה ממה שנפשו יועלתו: רעך ורע אביך. זה הקב"ה אל תעזוב: (ד) ובית אחיך אל תבוא. בבני עשו וישמעאל שיקרבוך: טוב שכן קרוב. טוב שישכון ביניהם הקרוב לקוראיו משתבואו אלא אח רחוק זה עשו: (ה) חכם בני. תתחכם בני ותהא לבי שמח בך: חורפי. מחרפי כלומר אתפאר בך:

פירוש ע"ט

וואס לערינט איהם, אפילו ער פארשטייט נאך ניט גוט, גלויבט ער אז ווייטער וועט ער פארשטיין אונ היינגט אן דיא שולד אין זיך, אבער דער וואס מיינט אז ער קען אלץ אונ איז שוין זאט פון צו לערנען תורה, געפינט ער חסרונות אפילו אויף דעם גרעסטען תלמיד חכם אונ זאגט אז ער קען בעסער פון איהם אדער ער געפינט א תירוץ אז דער רבי איז ניט קיין ערליכער יוד, אום ער זאל ניט לערנען, אונ ניט וויסען ווי זיך צו פירען קענין נאט אויך קענין מענטשין: (ב) כצפור נודדת מן קנה אזוי ווי א פויגיל ווערט פאר וואגילט פון איהר נעסט קען זיא זיך קיין ארט ניט געפינען כן איש נודד ממקומו אזויא דער מענטש אז ער ווערט פארוואגילט פון זיין ארט קען ער זיך אלאנגע צייט קיין ארט געפינען אפילו עס גייט אים גוט: (ג) שמן וקטורת ישמח לב גוטער בוימאייל אדער טייערע געווירץ אז דער מענטש דערשפירט זייער ריח ווערט זיין הארץ דערפרייט ומתק רעהו מעצת נפש אזוי שפירט ער דאס זיסקייט פון זיין חבר ווען ער גיט איהם אגוטע עצה פון זיין הארצען אן חנופה: (ד) רעך ורע אביך אל תעזוב דיין פריינד אדער דיין פאטערס פריינד זאלסטו קיינמאהל ניט פארלאזין, איהם קענסטו דערציילין אייביג פון דיין גוטץ, וועט עס איהם געווים הנאה טאהן, אדער דו וועסט איהם דערציילען, אז דיר גייט ניט גוט וועט ער מיט דיר מיטלייד האבין, אונ אויב ער וועט דיר קענען העלפין פון דיין נויט וועט ער דיר געווים העלפין ובית אחיך אל תבוא ביום אידך אבער אין דיין ברודערס הויז זאלסטו ניט קומען פרעגין א עצה ווען דיך האט א אומגליק געטראפין, ווארום ער וועט דיך ניט טרייסטען, אדער העלפען, אומגיקערט ער וועט אויסזוכען דיר פעלער צו זאגען, אז דריבער איז דיר דאס אומגליק געקומען, א כלל זאלסטו האבין טוב שכן קרוב מאח רחוק עס איז בעסער זיך אויסרעדען דיין הארץ פאר דעם שכן וואס ער איז נאהנט צו דיר איידער פאר דעם ברודער וואס וואהנט ווייט פון דיר: (ה) חכם בני ושמח לבי אז דוא מיין זוהן וועסט זיך קליגען אין דער תורה אונ אויך אין גוטע מדות וועסט דוא דערפרייען מיין הארץ, ואשיבה חורפי דבר אונ אויסער דעם וועל איך קענען מיינע שענדער ענטפערין צו ריק ווערטער, אונ איך וועל זיך גאר ניט שעמען, אבער אז מיינע קינדער וועלין ניט זיין גוטע מוז איך שוין אלעס אפ שווייגען, אום מען זאל מיר ניט פאר ווארפען וואס פאר א קינדער איך האב:

ברטנורא — משנה חולין פרק ג — עיקר תוי"ט

פ"ג אלו טרפות. ניקב הושט. שני עורות יש לו לושט החיצון אדום והפנימי לבן אם ניקב זה בלא זה כשרה נקבו שניהן [א] אלו טרפות. טרפה האמור בתורה זו שטרפה אותה חיה [בהמה] טרף. כגון ארי ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה שלא מתה הרי היא נבלה כו' שלא היו מדבר שלא

כלי אמלטי דהוד דמלכות דיליכה א אל אלה אלהי אלהים

[א] אלו טרפות בבהמה נקובת [ב] הושט ופסוקת

פרק ג א אלו טרפות בבהמה דורך דיא זאכין ווערט א בהמה טרייף נקובת הושט אויב דער ושט

הגרגרת. ניקב קרום של מוח ניקב הלב לבית [ג] חללו נשברה השדרה ונפסק החוט שלה. ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום. הריאה שניקבה או [ד] שחסרה. ר"ש אומר עד שתינקב לבית הסמפונות. ניקבה הקיבה. ניקבה המרה. ניקבו הדקין. הכרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב

אפילו זה שלא כנגד זה טרפה וכל נקב במשהו: פסוקת הגרגרת. לרחבה ברובה, ואינה טרפה עד שיפסק רוב החלל. ועובי התנוך (א) אינו משלים לרוב ודוקא כשנפסקה לרחבה הוא דפסולה ברובה אבל לארכה של קנה אפילו לא נשתייר בה אלא חוליא אחת למעלה לצד הראש וחוליא אחת למטה סמוך לכנפי ריאה כשרה לפי שכל זמן שהבהמה מושכת צוארה יותר הסדק מתמעט ואינו נראה: ניקב קרום של מוח. ב' קרומים יש למוח העליון דבוק לעצם הגלגולת והב' הסמוך למוח אם ניקב העליון והשני הסמוך למוח קיים כשרה ניקב השני הסמוך למוח אע"פ שהעליון קיים טרפה ואע"פ שלא ניקב העצם: ניקב הלב לבית חללו. שני חללים יש ללב הגדול לצד ימין הבהמה והחלל קטן לצד שמאל אם ניקב הלב במשהו והגיע הנקב לא' משני אלו החללים טרפה וכן אם ניקב בשחום שבלב העשוי כעין כיס והוא קרוי קנה הלב טרפה: נשברה השדרה. חוליות השדרה: ונפסק החוט. כמין חוט לבן יוצא מן המוח ועובר על פני אורך השדרה כולה וקרום דק מקיף את החוט ואם נפסק רוב היקיפו של קרום זה ברחבו היינו נפסק החוט וטרפה אפי' לא נשברה השדרה אלא אורחא דמלתא נקט דרוב פסוקת החוט ע"י שבירת השדרה הוא: ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום. טרפה עד שישתייר כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה משם דהיינו מקום תלייתה שהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות ואם נשתייר בה פחות משני זיתים בב' מקומות הללו או אפי' יותר מב' זיתים שלא בב' מקומות הללו טרפה: הריאה שניקבה. ב' קרומים דקים יש לריאה ניקב זה שלא זה כשרה ניקבו שניהן והרוח יוצא כשנופחים אותה טרפה ומטעם ריאה שניקבה נאסרו כל הסרכות שבריאה כשהם במקום דעבידי לאנתוקי לפי שאין סרכא בלא נקב שהריאה שואבת כל מיני משקה והמשקה נעשה עב בתוכה ויוצא מעט מעט דרך הנקב וקפה ונעשה קרום וכשהסרכות במקום דלא עבידי לאנתוקי כגון אונא באונא כסדרן זו מגינה על זו וחוזרת לבריאותה ואין הנקב מתגלה אבל כשהם במקום דעבידי לאנתוקי הקרום מתפרק והנקב מתגלה: או שחסרה. [כגון שחסרה] א' מחמשה אונות שיש לריאה ואם נחסרה א' מג' האונות שבצד ימין י"א שהעינונותא משלמת וכשרה ואם חסרה העינונותא עצמה יש מכשירין דאין זה חסרון שהרבה בהמות אין להם עינונותא. כך מוכח בגמ': עד שתינקב לבית הסמפונות. קניקנות קטנות המתפשטות בתוך הריאה כולן שופכים לסמפון הגדול ולבית הסמפונות דתנן כלומר לסמפון הגדול שכל הסמפונות שופכים לו. ואין הלכה כר"ש: ניקבה הקיבה. נקב מפולש לתוך החלל בכל שהוא: נקבה המרה. הכיס שלה (ב) למקום שאין הכבד סותמתה: ניקבו הדקין. בני מעים למקום שאין דקים אחרים סמוך לנקב להגין עליו אבל הדרה דכנתא דאנקיב להבריא (ג) הבריה מגין עליה: כרם הפנימי. כל הכרס כולו קרוי כרס פנימי ונקובתו במשהו:

בבנספפ' וכת ... יכול אם בא זאב וגרר גדי ברגלו או באזנו ורדף אדם והצילו מפיו יהיה אסור שהרי נטרף ת"ל ובשר בשדה טרפ' וגו' עד שיעשה אותו בשר הראוי לכלב הא למדת שטרפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חיה ושברה אותה ונטה למות ועדיין לא מתה אע"פ שקדם ושחטה קודם שתמות ה"ז אסורה משום טרפה הואיל וא"א בתחי' ממכה זו הבאה עליה נמלאת למד שהתור' אסרה המתה והיא הנבלה ואסר' הנוטה למות והיא הטרפה. וכשם שלא תחלוק במתה בין מתמת עצמה ע"י חולי בין ע"י איזה סבה כך לא תחלוק בנוטה למות כו' בין שהיה הגורם בידי שמים ובין בידי אדם. אם כן למה נאמר טרפה דבר הכתוב בהוה כו' וענין הכתוב שהנוטה למות מחמת מכותיה וא"א לה לחיות מחמת מכה זו אסורה. הר"ם: [ב] הושט כו'. מסיק בגמ' דמשנה זו שנאה ר"ע קודם שהודה לר' ישבב: (א) היא הרלועה העבה המחברת את הטבעות: [ג] חללו. בשאר נקובי לא איצטריך למתני לבית חללו שאין דקין ופשיטא שאין נקב חשוב בהן כלל אם לא ניקב לבית חללו אבל גב שה"א עב ס"ד שאם ניקב בעומק שהיא הכיב נקב כו' ובכל הני נקובי דהכא פשיטא דל"ב ניטל כו'. ועתוי"ט: [ד] שחסרה. בגמ' פריך כיון דהא ניקבה ל"ל למתני חסרה ומשני דלר"ש איצטריך לאשמועינן דאפי' ר"ש מודה בחסרה דלא בעי שתנקב לבית הסמפונות: (ב) הר"מ וטעמייהו שהמרה דבוקה בה לגמרה שבכים והו"ל לפרש כן ג"כ בקיבה: (ג) שניקב באותו

וושט איז גילעבערט געווארין אין ביידע הויטין אפילו איין הויט איז גילעבערט געווארין אויף איין ארט און די אנדערע הויט איז גילעבערט געווארין אויף איין אנדער ארט אפילו ניט איין לעביל געגין דאס אנדערע איז אויך טריף, דר וושט האט צווי הויטין דיא אויסוויינינגסטע הויט איז רויט און דיא אינווייניגסטע הויט איז וויים ופסוקת הגרגרת אויב דער גרגרת [דער קנה] איז איין געריסין געווארין אין די ברייט מעהר וויא העלפט ניקב קרום של מוח אויב די אנדערע הויט וואס ליגט אויף דעם מוח איז גילעבערט געווארין ניקב הלב לבית חללו אויב די הארין איז גילעבערט געווארין ביז אינווייניג וואו די הארין איז ליידיג נשברה השדרה ונפסק החוט שלה אויב די שדרה איז צו בראכין געווארין, און דער ווייסער פאדים וואס איז אינווייניג איז צו ריסען געווארין ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום אויב דיא לעבער פון די בהמה איז צו גינומען געווארין און עס איז גאר ניט געבליבען פון איהר הריאה שניקבה

אויב די ביידע הויטין פון די לונג זענען גילעבערט געווארין, אז מען בלאזט אין די לונג גייט ארויס אווינט או שחסרה אדער עס פעלט אשטיקעל פון די לונג [עיין בהרע"ב], רבי שמעון זאגט עד שתינקב לבית הסמפונות די בהמה ווערט אנדערש ניט טריף סיידין די לונג איז גילעבערט ביז אין די גרויסע דער וואס איז דא אין די לונג ניקבה הקיבה אויב דער מאגען פון די בהמה איז גילעבערט ביז אינווייניג ניקבה המרה אויב אין דיא בהמה איז גילעבערט געווארין דיא בייטיל וואס אינווייניג איז דיא גאל ניקבו הדקין אויב דיא קישקעס [דיא גידערים] וואס זענען אין דיא בהמה זענען גילעבערט געווארין הכרס הפנימית שניקבה אויב דער בויך פון די בהמה איז גילעבערט געווארין או שנקרע רוב החיצונה אדער די גראבע הויט דיא אויסווייניגסטע וואס אויף דעם בויך איז צוריסען געווארין, אויב דיא גרעסטע טייל פון די הויט איז צו ריסען געווארין

איז

רוב החיצונה. בשר החופה את רוב הכרס והוא קרום עב עובר על כל החלל מן החזה ועד הירכים והכרס מיעוטו נהבא תחת צלעות החזה ורובו תחת אותו קרום ונקרע ברובו דקאמר היינו שרואים כמה יש מן הקרום כנגד אותו רוב הכרס ואם נקרע שם רוב מה שיש מן הקרום כנגד הכרס טרפה ואם ממקום שהכרס כלה ולמטה נקרע אותו קרום כשרה: הגדולה טפח. בשור גדול אם נקרע טפח טרפה אע"ג דלא הוי רובה ובעגל קטן מטרפא ברובא אע"ג דלא הוי טפח. והלכה כר"י:

החיצונה. רבי יהודה אומר הגדולה טפח והקטנה ברובה. [ה] המסס [ו] ובית הכוסות שניקבו לחוץ. נפלה מן הגג. נשתברו רוב צלעותיה. ודרוסת הזאב. רבי יהודה אומר דרוסת הזאב בדקה ודרוסת הארי בגסה. דרוסת [ז] הנץ בעוף הדק.

המסס ובית הכוסות. סוף הכרס עשוי כבובע וקרוי בית הכוסות והמסס מחובר בו וסביב להכורן כשבאים להבדילן יש דופן לזה ודופן לזה וכשאמצע הן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס ומן המסס לקיבה ומהקיבה לדקין: שניקבו לחוץ. שהנקב נראה מבחוץ כגון שניקבו או זה או זה שלא במקום חבורן לאפוקי אם ניקבו במקום הכורן דכשר לפי שדופן המסס מגין על נקבי בית הכוסות ודופן בית הכוסות מגין על נקבי המסס (ד): נפלה מן הגג. ושהטה מיד טרפה אם לא הלכה ברגליה אחר נפילתה דחיישינן שמא נתרסקו אבריה (ה) ואם הלכה מלא קומתה כשרה ואינה צריכה בדיקה ואם עמדה ולא הלכה ושחטה צריכה בדיקה וכן אם שהתה מעת לעת אחר שנפלה ושחטה אע"פ שלא הלכה ולא עמדה כשרה וצריכה בדיקה ובדיקה זו בחלל הגוף בפנים לראות אם נתרסקו אבריה ובית הרחם וכן הסימנים אין בהן משום רסוק אברים: נשתברו רוב צלעותיה. כ"ב צלעות גדולות שיש בהן מוח יש לבהמה י"א מכאן וי"א מכאן נשתברו שש מכאן ושש מכאן או י"א מכאן וא' מכאן זהו נשתברו רוב צלעותיה והוא שנשברו מחציין כלפי השדרה לפי ששם חותיה ולא מחציין לצד החזה: דרוסת הזאב. שמכה בצפרניו בבהמה ומטיל בה ארס ושורפה (ו) ואין דרוסה אלא ביד אבל לא ברגל ואין דרוסה אלא מדעת ודרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים וכגון ספק דרסה או שראה שדרסה ואין מקום הדריסה ניכר מבחוץ צריכה בדיקה גבה וכריסה ולידיה וכל שכנגד בני מעיים ואם האדים שם בשר טרפה ואם ודאי דרוסה היא בודק כנגד מקום הדריסה ורואה אם האדים הבשר טרפה ואם לאו כשרה: דרוסת הזאב בדקה. אבל בגסה לא אלים זיהריה למקלייה: ודרוסת ארי בגסה. וכ"ש בדקה ורבי יהודה לפרושי מלתיה דת"ק אתי ולא אתי לאפלוגי עליה. והלכה כמותו: הנץ. אשפרווי"ר בלע"ז: בעוף הדק. יונים וצפורים: דריסה הגס. אשטו"ר בלע"ז: בעוף הגס. אווזים ותרנגולים: זה הכלל. לאתויי ז' מיני טרפות שלא הוזכרו במשנה ואלו הן. א' קולית הירך שקפץ ממקומו מן החור שבעלס האליה שהוא תחוב בו והוא דאתעכול ניביה. ב' לקתה (ז) הפי

לך שכינו להכירו שלא ניקב הילון בכוכים והדרא דכנתא דקים הסובבים אותו כבית כעגולה: [ה] המסס. לפי שמעגלת המאכל נקרא המסס כמו והיה כמסוס נוסס. ערוך. והה"א במוסית ובפתח: [ו] ובה"כ. ל"ע דלפי שדרן הל"ל בית הכוסות ואח"כ המסס: (ד) משמע דאלו נקבו מחללו של זה לחללו של זה. אפי' במקום חבורן טרפה. ודברי תימה הן דהא במתני' דלקמן תנן בהדיא דה"ג כבר כו' וכו' רש"י לאפוקי שניקבו במקום חיבורן בשתי דפנותיהן. והנקב הולך מחללו של זה לחללו של זה: (ה) שריסוק אברים מכלל הטרפות ע"מ בחולע מחמת הנפילה כר"מ. וכו' רש"י ואין טעם בטרפות שכל"מ הן: (ו) ושופה למות לא דשושה ליוקב דא"כ בכלל נקובה היא. תוס': [ז] הנץ. גבי שרכות עוף הוא שייך למיתני אלא משום ר"י תנא לי' הכא. תוס': (ז) ואיזהו נקוי כל שנתמסמס הבשר עד שאם אחז אדם במקלתו מתמסמס

איז די בהמה טרפה. רבי יהודה זאגט הגדולה טפה ביא אגרויסע בהמה [אאקס אדער אקוה] אויב די הויט איז צו ריסען געווארן גרויס וויא אטפח, אפילו דער טפח איז ווייניגער וויא אהעלפט פון דיא הויט. איז אויך טריף והקטנה ברובה און ביא אקליינע בהמה [אקאלב אשעפס] אויב דיא הויט איז צו ריסען געווארן מעהר וויא העלפט. אפילו די מעהר וויא העלפט איז ניט גרויס אטפח. איז אויך טריף המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ אויב דער המסס און דער בית הכוסות זענען גילעכערט געווארן אין דער אויסווייניגסטער זייט וואס מען זעהט וויא זיא איז גילעכערט, איז טריף [וויין כהרע"ב] נפלה מן הגג אויב דיא בהמה איז אראפ גיפאלין פון אדאך און מען האט איהר באלד גישאכטין איידער זיא האט זיך אויף גיהויבין, איז זיא טריף נשתברו רוב צלעותיה יעדער בהמה האט עלף ביינער [דיא ביינער זענען גרויס] פון דעם רוקין ביז צו די ברוסט אין די רעכטע זייט, און עלף ביינער [וואס דיא ביינער זענען גרויס] פון דעם רוקין ביז צו די ברוסט אין די לינקע זייט, זאגט דיא משנה אויב עס איז צו בראכין געווארן ביא די בהמה מעהר וויא העלפט פון די צוויא און צוואנציג ביינער, דהיינו זעקס ביינער זענען צו בראכין געווארן אין די רעכטע זייט ביא די שדרה, און זעקס ביינער זענען צו בראכין געווארן אין די לינקע זייט ביא די שדרה, אדער אין איין זייט זענען צו בראכין געווארן אלע עלף ביינער ביא די שדרה און אין דיא אנדערע זייט איז צו בראכין געווארן איין ביין ביא די שדרה איז די בהמה טריף ודרוסת הזאב אויב אוואלף האט גישלאגין אבהמה אויף דעם בויך מיט דעם נאגיל פון זיין פאדערשטע פוס, און דער ארט אויף דעם בויך איז רויט געווארין, איז די בהמה טריף, רבי יהודה זאגט דרוסת הזאב בדקה אויב אוואלף שלאגט מיט זיין נאגיל פון די פאדערשטע פוס אויף דעם בויך פון אקליינע בהמה [אקאלב, אשעפס] ווערען זייא טריף, אבער אז דער וואלף האט גישלאגין מיט דעם נאגיל פון זיין פאדערשטע פוס אויף דעם בויך פון אגרויסע בהמה [אאקס, אקוה] ווערען זייא ניט טריף ודרוסת ארי בגסה אבער אז אלייב שלאגט מיט דעם נאגיל פון זיין פאדערשטע פוס אויף אבהמה, אפילו אגרויסע בהב. [אאקס אדער

בכוליא אחת וכ"ש בשתיהן והוא דמטיא לקותא למקום הרין של כוליא (ה). ג' טחול שניקב נקב מפולש במקום עבה שבו ואם נשתייר בו כעובי דינר זהב כשר. ד' כימנים שנדלדלו ברובן כלומר שנתלשו בכמה מקומות ומחוברין כאן מעט וכאן מעט. ה' נעקרה צלע מעיקרה דדוקא נשתברו תנן במתניתין דבעינן רובא אבל נעקרה צלע א' מעיקרה עד תלי הולייתה (ע) טרפה. ו' גולגלת שהוכתה מכות רבות על גולגלתה ולא נפחתה ולא ניקב הקרום אם רובה נהכסה דהיינו

ודרוסת הגם בעוף הגס. זה הכלל כל שאין [ה] כמוה [ט] חיה טרפה: (ב) ואלו כשרות בבהמ' ניקבה הגרגרת או שנסדקה. עד כמה החסר. רשבג"א עד כאיסר האיטלקי. נפחת הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח. ניקב הלב ולא לבית חללו. נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה. ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית. המסס ובית הכוסות שניקבו זה להוך זה. ניטל הטחול. ניטלו

נתרוללה טרפה. ז' בשר החופה את רוב הכרס ברובה נמי איכא למ"ד דתנא מייתי לה בזה הכלל ולא הוזכר בפירוש במשנה לפי שאינם מפרשין הכרס החיצונה שפנו במשנה שהוא בשר החופה את רוב הכרס כדפרישנא לעיל (י) וכן מייתי תנא בזה הכלל בהמה שנחתכו רגליה האחרונים מן הארכובה ולמעלה טרפה וחסרון בשדרה שאם חסרה חוליא א' (יא) טרפה וגלודה שנטל עורה והופשטה כולה או מהמת שאין או מחמת מלאכה טרפה והרותה שלמקה ריאה שלה ונעשית כהריות של דקל מחמת פחד שהבעיתה אדם דדוקא בידי שמים תנן לקמן שהיא כשרה משום דהדרה בריא אבל לא בידי אדם וכל הנך טרפות רבינהו תנא בזה הכלל: כל שאין כמוה

נתמסמס ונופל מיל: (ח) שהגידים מעורים שם שהוא אמצעית הכוליא. רש"י. ומפורש בכסב"א יותר של מקום אמין היכן לובן שתחת במתנים שנכנס בתוך הכוליא: (ט) והצלע שכנגדה מחוברת יפה בהלי חוליא סקיימת. רש"י: (י) אלא מקום שאין בו מילה. גמ'. ופירש"י מקום יש בכרס הלק שאין שם

אותו למר שנודרין ברותחין מן הכרס: (יא) בלא צלע ומשכחת לה בשלהי כפלי יש חוליות הרבה בלא צלע דאי בדים בה צלע תיפוק ליה משום נעקרה צלע. גמ': [ח] כמוה. בכסמ' בשהטס אכן קיימין להכי לא הכן שאינה חיה. הומ': [ט] חיה. דכתיב זאת החיה אשר תאכלו חיה אכול זאת מיטופא הוא שאינה חיה לא תיכול. גמ': (יב) שפ"י הנקב הוא הונך ומוסיף מכאוב ושהולי כב בגופה. רש"י: (יג) כי תזינן שהקרום שלה כוון. סכ"ן

חיה. שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה יכולה לחיות: (ב) ניקבה הגרגרת. בלא הסרון איסר כלמפרש ואם ניקבה נקבים הרבה מפולשים ואין בהם חסרון רואים אם כשילטרפו יש בכולן שיעור רוב גרגרת טרפה ואם יש באותם נקבים חסרון או שהסרו ממנו רצועות ארוכות אם כשילערף כל מה שחסר יעלה יותר משיעור איסר טרפה ואם כאיסר או פחות כשרה. וכן הלכה: או שנסדקה. והוא שישתייר בה בקנה למעלה ולמטה כל שהוא: נפחתה הגלגולת. העלם נפחת ורואים אנו שלא ניקב קרום של מוח: ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית. והוא שיהיה כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא מעורה: זה לתוך זה. שסמוכין הן ודופנו של שניהם אדוקים זל"ז ובאמלעותן הן שופכין זה לתוך זה ואם הזרו וניקבו במקום אדוקת דפנותיהם ואין הנקב נראה להוץ אלא זה לתוך זה כשרים דהא להדדי נמי שפכי: ניטל הטחול. לא שנו אלא ניטל אבל ניקב במקום עביו ולא נשתייר בו כעובי דינר זהב טרפה (יב) כדמפרשי' לעיל: ניטלו הכליות. בין שניטלו ב' בין שניטלו א' מהן כשרה ולא שנו אלא ניטלו אבל הכוליא שהקטינה מחמת הולי (יג) בדקה עד כפול בנכה עד כנגבה בינונית טרפה, ואם מלאה מים סרוחים טרפה מים זכים כשרה:

אקוהו] ווערען זייא אויך טריף דרוסת הנץ בעוף דקה אז אשפארבער שלאגט מיט זיין פוס אויף אטאהב אדער אויף אפויגיל, ווערען זייא טריף ודרוסת הגס בעוף הגס און אויב אאשט"ור האט גישלאגין עופות אפילו ער האט גישלאגין גרויסע עופות [היגער הענער גענדז] ווערען זיי אויך טריף זה הכלל דאס איז דער כלל כל שאין כמוה חיה טרפה אויב איין אנדער בהמה וואס לעבט נאך וואס זיא איז אזוי וויא די בהמה וואס איז גישאכטין גיווארין און דיא לעבעדיגע בהמה וואלט אויך גיהאט אזוי אפעלער וויא עם האט דיא בהמה וואס איז גישאכטין גיווארין, וואלט זיא ניט גיקענט לעבין, איז דיא גישאכטענע בהמה טריף [ועיין בהרע"ב]: ב ואלו כשרות בבהמה דיא זאכין זענען כשר בייא אבהמה ניקבה הגרגרת אויב דער גרגרת איז גילעכערט גיווארין, און עם פעלט ניט פון דעם גרגרת או שנסדקה אדער דער גרגרת איז צו שפאלטין גיווארין אין די לייננ, און הויבין איז געבליבען אגאנצער רינגעלע און אונטען איז געבליבען אגאנצער רינגעלע עד כמה החסר וויא פיל זאל פעלין פון דעם גרגרת די בהמה זאל זיין טריף, רבן שמעון בן גמליאל זאגט עד כאיסר האיטלקי אז עם פעלט פון

גרגרת אזוי אשטיקעל וואס איז גרוים וויא אאיסר פון איטליא, איז טריף [ואיסר איז אזוי אמטבע אין איטליא] נפחתה הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח אויב די קאפ [דער ביין וואס אינוויניג ליגט דער מוח] איז צו בראכין גיווארין, און די הויט פון מוח איז ניט גילעכערט גיווארין ניקב הלב ולא לבית חללו אויב דיא הארץ איז גילעכערט גיווארין נאר ניט ביז אינוויניג נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה אויב די שדרה איז צו בראכין גיווארין, נאר דער ווייסער פאדים פון אינוויניג איז ניט צוריסען גיווארין ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית אויב דיא לעבער פון דיא בהמה איז צו גינומען גיווארין, נאר איין שטיקעל לעבער גרוים וויא אאיילבירט איז געבליבען בהעפט צו דיא בהמה אויף איהר ארט וואס זיא וואקסט פון דארטין, און איין שטיקעל לעבער גרוים ווי אאיילבירט איז געבליבין ביי די גאל המסס ובית הכוסות שניקבו זה להוך זה אויב דר המסס און דר בית הכוסות זענען געלעכערט געווארען פון איינעם אין אנדערין ניטל הטחול אויב די מילץ פון דיא בהמה איז צו גענומען געווארין ניטלו הכליות אויב די נירין זענען צו גענומען געווארין, ביידע

נירען

הכליות. ניטל לחי התחתון. ניטלה האם שלה. וחרותה בידי שמים. הגלודה ר"מ מכשיר וחכמי' פוסלין: (ג) ואלו טרפות [י] בעוף. נקובת הושט ופסוקת הגרגרת. הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה. ניקב הקורקבן. ניקבו הדקין. נפלה לאור ונחמרו בני מעיה אם ירוקים פסולה

ברטנורא

ניטל לחי התחתון. מעל הבשר והסימנים מחוברין בבשר ול"ש אלא שיכולה להיות ע"י הלעטה ששופכים המאכל לתוך פיה אבל אינה יכולה להיות ע"י הלעטה טרפה: ניטלה האם. היא הרחם מטרי"ן בלע"ז שהעובר מונח בה: וחרותה בידי שמים. שלמקה הריאה שלה ויבשה כהריות של דקל מקול רעם וראיית ברק כשרה ובידי אדם כגון שהבעיתה אדם או שאר כל הבריות כגון באתת אריה וקול בהל טרפה והיכי ידעי' אם בידי שמים וכשרה אם בידי אדם וטרפה בקיץ מביא כלי חרס לבנים (יד) וממלאן מים קרים ומניח הריאה בתוכם מע"ל אי הדרא בריא בידי שמים היא וכשרה ואי לא הדרא בריא בידי אדם הוא וטרפה. ובחורף מביא כלי חרס שחור שאינו מזיע כמו הלבן ואין המים מלטננים בו. וי"מ שמביא כלי נחושת וממלאן מים פושרים ומניח הריאה בתוכן מע"ל אי הדרא בריא כשרה ואי לאו טרפה: הגלודה. שהופשט עורה מעליה אם נשאר בה עור כרוחב סלע על פני השדרה כולה במלאו חוליות השדרה כולן מהופים ה"ז כשרה ואם נפשט ממנו רוחב סלע על פני כל השדרה (טו) אע"פ שכל שאר עורה קיים טרפה. וכן פסק ההלכה: (ג) הכתה חולדה בראשה. שנשכה בשיניה דאלו ביד יש דריסה לחולדה בעופות וכל כנגד המוח מטרפה ביה: מקום שעושה אותה טרפה. שיש לחוש שמא ניקב קרום של מוח וכילד הוא עושה מכניס ידו לתוך פי העוף ודוחק אצבעו למעלה אם המוח מבלבן ויוצא בידוע שניקב הקרום וטרפה: ניקב הקורקבן. והוא שיהיה הנקב בבשר הקורקבן ובכיס שבתוכו שהמאכל עובר בו דהיינו שיהיו נקובים הכיס והבשר זה כנגד זה אבל קורקבן שניקב וכיס שלו קיים או אפילו ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה כשרה (טז): ונחמרו בני מעיה. כוולו מחמת האור ונהפכו ממראיתן לשון מעי חמרמרו: ירוקים פסולים. ה"ק האברים שדרכן להיות אדומים כגון הלב והכבד והקורקבן שדרכן להיות אדומים באווזין ותרנגולין ותורים ובני יונה וכיו"ב אם נשתנו ונעשו ירוקים מחמת האור פסולים ואם נשארו אדומים כמו שהיו כשרים וה"ה הדקין שדרכן להיות ירוקים ואם נשתנו מבריתן ונהפכו אדומים פסולים. וכן עופות המים שהלב והכבד והקורקבן שלהם ירוקין ואם נפלו לאור והאדימו פסולין בכל שנשתנו מראיהן מחמת האור פסולין ושיעור שינוי המראה

תוספות יום טוב

הר"ן: (יד) משום דבגמ' מייתי עובדא שלמקו הלכה כיהות חסם הר"ב ג"כ בל' רבים כל' הגמ': (טו) דאלו על מקצת השדרה וכל העור קיים מתירין. ב"י ועתוי"ט: [י] בעוף. אע"ג דכל טרפות דבהמה כנגדן בעוף הני אצטריכי ליה למיתני נקובת הושט משום פסוקת הגרגרת והסיא איצטריך דל"ת הואיל והיותו של עוף לא נפיש דהא כבד בבי' אחד איתא גרגרת נמי תטרף במשהו. והכתה חולדה משום דקתני מקום שעושה אותה טרפה דהיינו נקיבת הקרום דל"ת תטרף בשנשבר העצם בלא נקיבת קרום. ונקבו הדקין משום דקבעי' למתני סיפא גבי אלו כשרות יצאו בני מעיו ולא נקבו ול"ת עוף שחיותו מועט תטרף ביציאה לחודא. רב"י ועתוי"ט: (טז) ומיהו דוקא שניקב מעצמו מחמת חולי דאי מחמת קוץ וכיוצא בו ודאי טרפה היא דהאי קוץ מבחוץ אתא אי דרך חוץ הכי נקבה להלל ומרפס דקיימי' שאם ניקב א' מן האברים הפנימים ובמקיבתן במשהו ואי דרך ובם ע"כ כיון דקורקבן מבחוץ איניקב פנימי נמי איניקב כו'

גירען אדער איינע ניטל לחי התחתון אויב דיא אונטערשטע באק פון מויל איז צו גענומען געווארין. אונ אז מען גיסט אריין עסין די בהמה אין מויל קען זיא אראפ שלינגען, איז זיא כשר, אונ אויב מען קען ניט אריין גיסען דיא עסין אין מויל. אדער זיא קען ניט אראפ שלינגען דאס עסין איז זיא טריף ניטלה האם שלה אויב די מוטער לייב ודער ארט וואו די קאלב ליגט ביי די בהמה אין בויך) איז ביי די בהמה צו גענומען געווארין וחרותה בידי שמים אויב דיא ריאה ודיא לונג) איז פאר טריקונט גיווארין דורך אסבה פון נאט, דהיינו דיא בהמה איז דער שראקין גיווארין פון אדונער אדער פון אבליץ אונ דורך דעם איז פאר טריקונט גיווארין איר לונג איז זיא כשר, אונ אויב זיא איז דער שראקין גיווארין דורך אמענטש אדער דורך איין אנדער בשעפעניש, דורך אחיה אונ דיא ריאה איז טרוקין גיווארין, איז זיא טריף הגלודה אויב דיא פעל פון דיא בהמה איז אראפ געצויגן גיווארין פאר דער שחיטה רבי מאיר מכשיר רבי מאיר זאגט דיא בהמה איז כשר וחכמים פוסלין אונ דיא חכמים זאגן דיא בהמה איז טריף (ועיין בהרע"ב): ג ואלו טרפות בעוף דורך דיא זאכין ווערט אעוף טריף נקובת הושט אויב דער וושט איז גילעבערט געווארין אין ביידע הויטין אפילו עס איז ניט איין לעכיל געגין דאס אנדערע נאר איין לעכיל איז אויף דעם ארט אונ דיא אנדערע לעכיל פון די אנדערע הויט איז אויף איין אנדער ארט, פסוקת הגרגרת אויב דער גרגרת איז איין געריסען געווארין אין דיא ברייט מער ווי העלפט הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טרפה אויב אחולדה האט אביס גיטאהן מיט אירע ציין אעוף אויף דעם קאפ, אויף דעם ארט וואס דער עוף קען טריף ווערין, דאס איז אויף דעם מוח, איז דער עוף טריף, טאמער איז גילעכערט גיווארין דיא הויט פון מוח ניקב הקרקבן אויב דער פופעק איז גילעכערט גיווארין (ועיין בהרע"ב ותוי"ט) ניקבו הדקין אויב דיא קישקעס זענען גילעכערט גיווארין נפלה לאור ונחמרו בני מעיה אויב אעוף איז אריין געפאלען אין פייער, אונ מען האט איר פון דעם פייער ארויס גענומען אלעבעדיגע אונ מען האט איהר גישאכטין, אונ דורך דיא היץ זענען אירע קישקעס איינגיצויגן גיווארין אם ירוקין פסולים דיא זאכין וואס זענען אלע מאהל רויט אין דיא עוף דהיינו ודיא הארץ, דיא לעבער, דער פופעק; אונ נאך אנדערע זאכין) אויב זיי זענען גיענדערט געווארין אונ זענען גיווארין גרין דורך די היץ, איז

במשהו כמו שהנקב במשהו: דרסה. אדם ברגליו: או שטרפה בכותל. שהכה בה בכותל: או שרציצתה בהמה. דהיכא למיחש להני תלתא משום רסוק איברים ועדיין מפרכסת אם שהתה מע"ל ושחטה כשרה ובעיא בדיקה כדכתבינן לעיל גבי בהמה שכל טרפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף יותר עליהן בעוף אלו השנויין במשנה: (ד) ניקבה הגרגרת או שנסדקה. נקיבת הגרגרת וסדיקתה בעוף כנקיבת הגרגרת וסדיקתה בבהמה וכבר פירשנו לעיל ואם נקבה נקב

אם אדומים כשרה. דרסה וטרפה בכותל. או שריצצתה בהמה ומפרכסת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה: (ד) ואלו כשרות בעוף. ניקבה הגרגרת או שנסדקה. הכהה חולדה על ראשה מקום שאינו עושה אותה טרפה. ניקב הזפק רבי אומר אפילו [כ] ניטל. יצאו בני מעיה ולא ניקבו. נשתברו גפיה. נשתברו רגליה. נמרטו כנפיה. רבי יהודה אומר אם ניטלה הנוצה פסולה: (ה) אחוזת הדם והמעושנת והמצוננת ושאכלה

שיש בה חסרון אם החסרון הוי כשיעור רוב חלל הקנה של אותה העוף טרפה ואם לאו כשרה: הזפק. הוא סמוך לושט וכל הנמשך עם הושט כשהעוף מושך לאחריו דינו כושט ונקובתו במשהו ושאר הזפק אם ניקב כשר: רבי אומר אפי' ניטל. ואין הלכה כרבי: יצאו בני מעיה. לא שנו אלא שבשעה שהכניסן לתוכה לא הפך עליונו לתחתונו או עגולה זו למעלה מכמות שהיתה שהחליף זו למעלה וזו למטה אבל הפך בהן טרפה שכיון שנהפך א' מהם אינו יכול להיות (יז): נשתברו גפיה. עלמות הכנפים ודוקא כשתברו אבל שמוטת גף בעוף טרפה היכינן שמא ניקבה הריאה לפי שהריאה נהבאה בין הצלעות וקרום הבשר רך ודק בין צלע לצלע וכששומט גפה מתנתקת הריאה עם הגף: נשתברו רגליה. מן הארכובה ולמטה או אפי' למעלה ולא יצא העצם לחוץ אבל יצא לחוץ תנן בבהמה המקשה דהוי טרפה וגם נפרש: נמרטו כנפיה. היינו נולה גדולה שעל כל גופה: נוצה. היא הדקה שעל הבשר שאין לה קנים דחשיב לה כגלודה. ואין הלכה כר' יהודה (יח): (ה) אחוזת הדם. שאחזה דם וחלתה: והמעושנת. שנכנסת עשן בגופה: המצוננת. חולי מחמת צינה. ורמב"ם פי' אחוזת הדם שגבר עליה הדם והמעושנת שגברה עליה הליחה השחורה והמצוננת שגברה עליה הליחה הלבנה ולא הזכיר הליחה הרביעית שהיא אדומה לפי שאינה מצויה כ"כ בבהמות:

אלא ודאי ע"י חולי קאמר. הר"ן: [כ] ניטל. לאו ניטל לגמרי קאמר דא"כ המאכל יורד לחלל הגוף כו' אלא בעינן שישתייר בו כדי שיוכל המאכל לעבור מן הושט אל הקורקבן דרך הזפק. הר"ן ועתוי"ט: (יז) משום דסופו ליקב וליקבר. תוס' ועתוי"ט: (יח) דפע"ג דרבנן לא פליגי בהדיא בנולה כיון דנקטה גבי אלו כשרות משמע דרבנן שכשרי דאי כולהו מודו בה דפסולה גבי אלו טרפות ה"ל למתנייה. הר"ן:

טריף אם אדומים כשרים אויב דיא היץ איז ניט שטארק גיוועזן און די אלע זאכין זענען געבליבען רויט אזוי וויא זיי זענען גיוועזן אן אענדערונג איז כשר, און דיא זאכין וואס זענען אלע מאהל גרין פון דער נאטור ודיא קישקעס פון אלע עופות און דיא הארץ מיט דיא לעבער מיט דעם פופעק פון דיא עופות וואס שוויםען אויף דעם וואסער וואס זענען אלע מאהל גרין, אויב זיי זענען גיענדערט גיווארין דורך דעם פייער און זענען גיווארין רויט, איז טריף, און אויב זייא זענען געבליבען גרין אזויא וויא זייא זענען גיוועזן, איז כשר] דרסה אויב אמענטש האט אטרעט גיטאהן אויף אעוף וטרפה בכותל אדער ער האט דיא עוף אווארף גיטאהן צום וואנט או שריצצתה בהמה אדער אבהמה האט אטרעט גיטאהן אויף אעוף ומפרכסת און דער עוף צאפילט נאך ושהתה מעת לעת און מען האט געווארט פיר און צוואנציג שעה און זיי האט נאך גילעבט ושחטה און מען האט איהר געשאכטין כשרה איז זיא כשר, נאר מען זאל זעהן אויב דיא גלידער זענען גאנץ: ד ואלו כשרות בעוף דיא זאכען זענען כשר ביי אעוף ניקבה הגרגרת אויב עס איז דא אלעכיל אין גרגרת און עס פעלט ניט פון דעם גרגרת או שנסדקה אדער דער גרגרת איז צו שפאלטין גיווארין אין דיא לייננ, און אויבין איז געבליבען אגאנצער רינגעלע און אונטען איז געבליבען אגאנצער רינגעלע הכהה חולדה על ראשה אויב אחולדה האט אכים גיטאהן מיט איהרע ציין אעוף אויף דעם קאפ מקום שאינו עושה אותה טרפה אויף דעם ארט וואס דער עוף קען ניט טריף ווערין, ניט געגין דעם מוח, איז דער עוף כשר ניקב הזפק אויב דיא בייטיל וואס ביי דעם האלדז פון דעם עוף וואס דיא עסין ליגט אינוויינינ איז גילעכערט גיווארין איז כשר, רבי זאגט אפילו ניטל אפילו דיא בייטיל וואס דאס עסין ליגט אינוויינינ איז אין גאנצין צו גענומען געווארין פון דעם עוף איז אויך כשר יצאו בני מעיה ולא ניקבו אויב דיא גידערים זענען ארויס גענאנגען פון דעם עוף און מען האט זייא צו ריק ארייין גילייגט אינוויינינ אזוי ווי זיי זענען גילעגין, און זייא זענען ניט גילעכערט גיווארין, איז כשר נשתברו גפיה אויב דיא ביינער פון דיא פליגעל פון דעם עוף זענען צו בראכין גיווארין נשתברו רגליה אדער איהרע פים זענען צו בראכין גיווארין נמרטו כנפיה אדער דיא גרויסע פעדערין פון דעם עוף זענען אויס געפליקט גיווארין, איז כשר, רבי יהודה זאגט אם נטלה הנוצה פסולה אויב דיא דינע פעדערין וואס אן שטעקלאך זענען אין גאנצין אראפ גענומען געווארין פון דעם עוף איז טריף: ה אחוזת הדם אבהמה וואס גייט פון איהר בלוט והמעושנת אדער ארויך איז אריין אין איהר והמצוננת אדער אירע גלידער זענען פארקיהלט גיווארין פון אפראסט ושאכלה הרדופני אדער זיא האט גיגעסין אזעלכע גראז וואס איז סם המות

פאר

הרדופני וששאכלה צואת הרנגולים או ששתת' מים הרעים כשרה. אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום טרפה (ואסור' משום סכנת נפשו'): (ו) [ל] סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא. כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור. ר"א ברבי צדוק או' כל עוף החולק את רגליו טמא: (ז) [מ] ובחגבים כל [נ] שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסולים וכנפיו חופין את [ס] רובו. רבי יוסי אומר ושמו חגב. ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת. רבי יהודה אומר

הרדופני. סם המות לבהמה וכן לוחת התרנגולין הבהמות האוכלים ממנו מתות: מים הרעים. מים מגולים: סם המות. דבר שהוא סם המות לאדם ואינו סם המות לבהמה: (ו) הדורס. האוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע מה שהוא אוכל ויש שפירשו שאינו ממתין לבעל חי עד שימות (יט) אלא אוכלו מחיים: אצבע יתירה. זו אצבע הגבוה שאחורי האצבעות (כ): וקורקבנו נקלף. הכיס שבתוך הקורקבן נקלף מבשר הקורקבן (כא) ולא שיהיה כל עוף טהור צריך לכל הסימנים הללו אלא סי' א' בלבד דיו ובלבד שנדע בו שאינו דורס ואוכל. והגאוני' כתבו שמסורת בידם שאין מכבירים עוף הבא בסי' א' ואע"פ שידוע לנו בו שאינו דורס ואוכל אא"כ היה אותו סי' שקורקבנו נקלף ביד אבל אם אינו נקלף ביד אע"פ שיש לו זפק או אצבע יתירה מעולם לא התירוהו: החולק את רגליו. כשמעמידו על החוט נותן ב' אצבעות מכאן וב' מכאן: טמא. בידוע שהוא דורס: (ז) ובחגבים. זה סי' טהרתם כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים ויש לו קרסולים הם ב' רגלים ארוכים לבד הד' והם סמוך לצוארו ממעל לרגליו לנתר בהן כשהוא רוצה לקפוץ מתחזק בהן: ר"י אומר ושמו חגב. אע"פ שיש בו ד' סימנים הללו אינו כשר אא"כ ידוע ששמו חגב (כב). וכן הלכה: כל שיש לו סנפיר וקשקשת. אפי' אין לו עכשיו אין לו עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד לגדל אחר זמן.

[ל] סימני כו'. להכיר בין טמא לטהור אבל להכיר בין בהמה לחיה לענין חלב וכיסוי לא דברה בהם המשנה והם מפורשים בגמ': (יט) ואע"פ שהתרנגולת אוכלת שקצים ורמשים בעודם חיים אין זו קרויה דריסה. הר"ן: (כ) ואף ע"פ שברוב העופות היא קרי לה יתירה לפי שאינה בסדר הבריותיה. הר"ן: (כא) ר"ל ושנקלף ביד כדלקמן ומיהו מוכח בגמרא שאע"פ שאינו נקלף עד שמניח בשמש ונתרפא בהכי סגי אבל אי לא מיקליף בידא אלא בסכינא ספיקא היא: [מ] ובחגבים כו'. סימנין הללו. מהם נתפרשו בתורה. ומהם של' פירושם מד"מ כו' הר"ן: [נ] שיש לו כו'. ותנא אע"פ שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן שנה' אשר לא כרעים באל"ף כתיב: [ס] רובו. מסיק בגמ' דבעינן רוב ארכו ורוב הקיפו: (כב) בגמ' מפיק לה מקרא: (כג) אור"י דדריש

פאר אבהמה וששאכלה צואת תרנגולים אדער זיא האט געגעסין צואה פון הינער, דאס איז סם המות פאר אבהמה או ששתתה מים הרעים אדער זיא האט גיטרונקען וואסער וואס זענען גיוועזן אויף גידעקט אגאנצע נאכט קען זיין אשלאנג האט געטרונקען פון די וואסער אונ האט גילאזין אין דיא וואסער זיין גיפט כשרה איז דיא בהמה כשר צום שעכטין אונ עסין אכלה סם המות אויב זיא האט גיגעסין אזעלכע זאכין וואס זענען סם פאר אמענטש, אונ פאר אבהמה איז דאס נים סם או שהכישה נחש אדער אשלאנג האט אביס גיטאהן דיא בהמה מותרת משום טרפה טריף איז דיא בהמה נים ואסורה משום סכנת נפשות נאר מען טאר איר נים עסין וויל עס איז אסכנה פאר דעם מענטש וואס וועט איר עסין: ו סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה אין דיא תורה שטייט סימנים וועלכע בהמה אונ וועלכע חיה מען מעג עסין אונ וועלכע בהמה אונ חיה מען טאר נים עסין וסימני העוף לא נאמרו אונ סימנים אויף עופות וועלכע עופות מען מעג עסין אונ וועלכע עופות מען טאר נים עסין, שטייט נים אין דיא תורה אבל אמרו חכמים אבער דיא חכמים האבין גיזאגט סימנים אויף עופות וועלכע עופות מען מעג עסין אונ וועלכע עופות מען טאר נים עסין כל עוף הדורס טמא דער עוף וואס עסט נים פון דער ערד, נאר ער הייבט אויף דאס עסין מיט דיא נעגיל פון דיא ערד אונ עסט, דעם עוף טאר מען נים עסין כל שיש לו אצבע יתירה דער עוף וואס האט אאיבעריגען פינגער ביי דער זייט נים גלייך מיט אלע פינגער אונ דער פינגער איז העכער וויא אלע פינגער וזפק אונ ער האט אביישיל ביים דעם האלדז וואס דארט ליגט דאס עסין וקרקבנו נקלף אונ די ביישיל פון פופעק ווערט אפ גישיילט פון פופעק, דער עוף וואס האט דיא אלע דרייא סימנים, אדער אפילו ער האט נאר איין סימן פון דיא דרייא סימנים וועלכין סימן עס איז טהור דעם עוף מעג מען עסין [ועיין בהרע"ב]. רבי אליעזר בר' צדוק זאגט כל עוף החולק את רגליו טמא דער עוף וואס צו טיילט זיינע פינגער פון די פיס, אז מען שטעלט דעם עוף אויף אפאדים שטעלט ער צוויי פינגער פון דער זייט פאדים, אונ צוויי פינגער שטעלט ער פון דער זייט פאדים, דעם עוף טאר מען נים עסין: ז ובחגבים אונ ביי הישעריקען זענען דיא סימנים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים דער הישעריק וואס האט פיר פיס אונ פיר פליגול' וקרסולים אונ ער האט נאך צוויי לאנגע פיס נעבין האלדז אויבער דיא פיר פיס וכנפיו חופין את רובו אונ דיא פליגול זיינע באדעקין דאס גרעסטע טייל פון דעם גוף [ועיין תוי"ט] דער הישעריק איז כשר, רבי יוסי זאגט ושמו חגב אויב זיין נאמען איז חגב מען רופט אים חגב. אונ ער האט די פיר סימנים דער הישעריק איז כשר ובדגים ביא פיש זענען דיא סימנים כל שיש לו סנפיר וקשקשת דער פיש וואס האט פלוספעדערין צו שווימען מיט זיי, אונ ער האט שופין, דער פיש איז כשר, רבי יהודה זאגט שני קשקשין וסנפיר אחד אז ער האט נאר צוויי שופין אונ איין פלוס פעדער, איז ער אויך כשר ואלו הן

הכי דכתיבן בגמ' וכן אין לו עיין עליו. עיין תוי"ט : [ס] כ' ועתיד לגדל לאח"ז או שיש לו עכשיו ועתיד להשירן

כ'. תנ"א בת"כ ד"א אע"פ שאין ראויה לדבר זכר לדבר. ובריון קשקשים: [ע] שני קשקשין וסנפיר אחד. ואלו הן קשקשין הקבועין בו וסנפירין הפורח בהן : כשיולא מן המים מותר (כג): וסנפירין הפורח בהן. ששט בהן ע"פ המים :

קשקשין דאס ווערט גירופין שופין הקבועין בו די אונ די פליגעלאך וואס דער פיש שווימט מיט וואס שטעקין אין די הויט וסנפירין הפורח בהן אונ זייא ווערין גירופין פלום פעדערי :

תוספות גמרא חולין דף פד ע"א רש"י

עשרה מנה יקח ליטרא דגים כ' מנה יקח ליטרא בשר. במקומם היו דגים בזול יותר מן הבשר כדפי' בקונטרס אבל במדרש אומר אורחים יום לפטן אווזים ותרנגולים יום שני דגים יום שלישי בשר יום רביעי קטניות :

הלכה ס' כלה כלי החיצון דת"ת. דמלכות דבריאה במוכן

תנו רבנן אשר יצוד למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה הזאת. ת"ר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון יכול יקח אדם מן השוק ויאכל ת"ל וזבחת מבקרך ומצאנך יכול יזבח כל בקרו ויאכל כל צאנו ויאכל ת"ל מבקרך ולא כל בקרך מצאנך ולא כל צאנך. מכאן א"ר אלעזר בן עוריה מי שיש לו מנה יקח לפסו ליטרא ירק. י' מנה יקח לפסו ליטרא דגים. נ' מנה יקח לפסו ליטרא בשר. מאה מנה ישפתו לו קדרה בכל יום. ואינך אימת מע"ש לערב שבת. אמר רב צריכין אנו לחוש לדברי זקן. אמר רבי יוחנן אבא ממשפחת בריאים הוה אבל כגון אנו מי

אלא בהזמנה הזאת. כאלו הוא צד שאינה מזומנת לו כלומר לא יאכל בשר תדיר שלא יעני: **מבקרך.** אם יש לו בעדרו יקח ואם לאו לא יקנה בשוק : **כל בקרו.** אם אין לו אלא שור אחד יזבחנו: **לפסו.** לקדרתו ל' אילפס מסקל ליטרא ירק אבל בשר לא יאכל: **דגים.** היה בזול במקומו יותר מן הבשר: **ישפתו.** כשנותנין קדרה על הכירה קרוי שפיתה : **ואינך אימת.** אלו האחרים שאמרו ליטרא דגים וליטרא בשר אימת יאכלוה: **לחוש.** ולהסתפק במזונות קלים : **אבא**

תנו רבנן די רבנן האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק ואשר יצוד אז איינער וועט פאנגען אחיה אדער אעוף וואס מען מעג זיי עסין אונ ער וועט זיי שעכטין זאל ער באדעקין דאס בלוט, איז דאך אקשיא צו וואס זאגט די תורה ער וועט זיי פאנגען, די תורה דארף דאך נאר זאגין אשר ישחט, ער וועט שעכטין זאל ער באדעקין די בלוט, ענטפערט די גמרא למדה תורה דרך ארץ די תורה לערינט ווי דער מענטש זאל זיך פירען מיט פלייש עסין שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנת הזאת אמענטש זאל ניט עסין פלייש נאר מיט אזוי אפארברייטונג, גליך ווי מען וואלט גינאנגען פאנגען, אונ פאנגען גייט מען דאך ניט אלע טאג, אזוי זאל אמענטש זיך ניט גיוויינען אלע טאג צו עסין פלייש תנו רבנן די רבנן האבין גילערינט עס שטייט אין פסוק כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך אז גאט וועט דערברייטערין דיין גרענעץ אונ דו וועסט זאגין איך וויל עסין פלייש למדה תורה דרך ארץ די תורה לערינט ווי דער מענטש זאל זיך פירען מיט פלייש עסין שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון אמענטש זאל ניט עסין פלייש נאר ווען עס וועט אים גלוסטין עסין פלייש, אום צו שטילען די תאוה ויען ער עסין פלייש יכול יקח אדם מן השוק ויאכל איך וואלט מיינען ער זאל קויפין פלייש אין גאס אונ עסין תלמוד לומר לערינט אונז דער פסוק צו זאגין וזבחת מבקרך ומצאנך דוא זאלסט שעכטין פון דיינע אקסין אונ פון דיינע שעפסין, וועלכע דו האסט איינענע שעפסין אונ איינענע אקסין, אבער ניט דו זאלסט גיין קויפין בהמות צום שעכטין אונ פלייש עסין יכול יזבח כל בקרו ויאכל איך וואלט מיינען ער זאל מעגין שעכטין זיינע אלע אקסין אונ עסין כל צאנו ויאכל אונ ער זאל מעגין שעכטין זיינע אלע שעפסין אונ עסין תלמוד לומר לערינט אונז דער פסוק צו זאגין מבקרך דו זאלסט שעכטין פון דיינע רינדער ולא כל בקרך אבער ניט אלע רינדער מצאנך דוא זאלסט שעכטין פון דיינע שעפסין ולא כל צאנך אבער ניט דיינע אלע שעפסין, אויב ער האט עטליכע אקסין אונ עטליכע שעפסין מעג ער אביסעל פון זייא שעכטין צום עסין, אבער אז ער האט נאר איין אקס אדער איין שעפס טאר ער אים ניט שעכטין מכאן אמר רבי אלעזר בן עזריה פון דאנען האט רבי אלעזר בן עזריה גילערינט צוא זאגין מי שיש לו מנה דער מענטש וואס האט זיין איינענע הונדערט גילדין יקח לפסו ליטרא ירק זאל ער קויפין צו זיין טאפ (צום קאכין) אפונט גרינוואַרג (ערד פרוכטין) עשרה מנה אז ער האט זיין איינענע צעהן הונדערט (טויזענד) גילדין יקח לפסו ליטרא דגים זאל ער קויפין צום קאכין אפונט פיש חמשים מנה אז ער האט זיין איינענע פופציג הונדערט (פינף טויזענד) גילדין יקח לפסו ליטרא בשר זאל ער קויפין צום קאכין אפונט פלייש מאה מנה אז ער האט זיין איינענע הונדערט מאהל הונדערט גילדין (צעהן טויזענד גילדין) ישפתו לו קדרה בכל יום זאל מען פאר אים קאכין אלע טאג אטאפ פלייש ואינך אימת אונ ווען זאלין יענע קאכין זייער פונט פלייש ערב שבת לערב שבת אלע פרייטאג זאלין זיי קאכין אויף שבת אמר רב צריכין אנו לחוש לדברי זקן רב האט גיזאגט מען דארף פאלגין דעם אלטען רבי אלעזר בן עזריה אונ

שיש לו פרוטה בתוך כיסו ירוצנה לחנוני. א"ר נחמן כגון אנו לווין ואוכלין. כבשים ללבושך מגז כבשים יהי' מלבושך. ומחיר שדה עתודים. לעולם ימכור אדם שדה ויקח עתודים ואל ימכור אדם עתודים ויקח שדה. ודי חלב עזים די לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו. ללחמך ללחם ביתך לחמך קודם ללחם ביתך. וחיים לנערותך אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן הן חיים לנערותך מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא ילמד אדם את בנו בבשר ויין:

ממשפחת בריאים. רבי יוחנן קרי ליה לרב אבא: כגון אנו. שאין אנו בריאים מי שאין לו אלא פרוטה ירוצה לחנוני ולא יסגף עצמו בעינוי ויצטרך לבריות יותר: כבשים ללבושך. מקרא הוא בספר משלי קנה לך צאן ויהא לך הגיזין ללבושך: ויקח עתודים. לאן שיש לו מהם חלב לפרנסה וגיזין ללבוש: די לאדם. הכי משמע די חלב עזים די לך בחלבם ולא תשחטם ותאכלם: הן חיים לנערותיך. לבני ביתך למדם דרכי חיים להסתפק במזונות קלים:

טאן ווי ער הייסט אמר רבי יוחנן רבי יוחנן האט געזאגט אבא ממשפחה בריאים הוה רב איז געווען פון אגעזונטע משפחה גיבארין, האט ער גיקענט אויסקומען אן פלייש אבל כגון אנו אבער אזעלכע שוואכע מענטשין וויא מיר זענען מי שיש לו פרוטה בתוך כיסו ירוצנה לחנוני ווער עס האט נאר אפילו איין גראשין אין ביטיל זאל ער זי אוועק געבין אין קראם און קויפין פאר איר עסין אמר רב נחמן כגון אנו לוין ואוכלין רב נחמן האט גיזאגט אזעלכע שוואכע מענטשין ווי מיר זענען, דארפין מיר אפילו בארגין געלט און קויפין עסין כבשים ללבושך שעפסין צו דיין קלייד מגז כבשים יהי מלבושך די וואל וואס דו נעמסט אפשערין פון דיינע שעפסין, פון זיי זאלסטו מאכין פאר דיר קליידער ומחיר שדה עתודים דאס פארטאהשונג פון דיין פעלד זאל זיין אויף שעפסין לעולם ימכור אדם שדה ויקח עתודים אייביג זאל אמענטש פארקויפין אפעלד און פאר דעם געלט זאל ער קויפין שעפסין ואל ימכור אדם עתודים ויקח שדה אבער ער זאל ניט פאר קויפין שעפסין און קויפין אפעלד ודי חלב עזים און גענוג מילך פון די ציגען די לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים שבתוך ביתו עס איז גענוג פאר אמענטש ער זאל זיך דערנערין פון די מילך וואס ער האט פון זיינע ציגען און שעפסין וואס ער האט ביי זיך אין שטוב ללחמך ללחם ביתך עס זאל זיין גענוג צו דיין ברויט און צו דעם ברויט פון דיינע שטוב מענטשין לחמך קודם ללחם ביתך דיין ברויט איז פריער ווי די ברויט פון דיינע שטוב מענטשין וחיים לנערותך און לעבין זאלסטו געבין צו דיינע יונגען וזאלסט זיי לערנען ווי אזוי זיי זאלין האבין פון וואנען צו לעבין), מר זוטרא דער זוהן פון רב נחמן האט גיזאגט עס שטייט אין פסוק הן חיים לנערותך, גיב לעבין צו דיינע יונגען כאן למדה תורה דרך ארץ דא האט די תורה גילערנט דעם מענטש ווי אזוי ער זאל פירען מיט זיינע שטוב מענטשין שלא ילמד אדם את בנו בבשר ויין אמענטש זאל ניט געוויינען זיינע קינדער זיי זאלין עסין פלייש און טרינקען וויין:

זוהר (קדושים דף פה ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

ולפני עור לא תתן מכשול כמשמעו ואוקמוהו במאן דגריס לאחרא למחטי. וכן מאן דמחי לבריה רבא. ולפני עור לא תתן וגו'. במאן דלא מטא להוראה ואורי (קאמר. כמה דתנינן) דכתיב (משלי ז) כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה. והאי העבר מבוס ולפני עור לא תתן מכשול. בגין דאכשיל ליה לחבריה לעלמא דאתי. דתנינן מאן דאזיל באורח מישר באורייתא ומאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות אית ליה אולקא טבא תדיר לעלמא דאתי. דההיא מלה דאורייתא דאפיק מפומיה אזלא ושאטא בעלמא וסלקא לעילא. וכמה עלאין קדישין מתחבראן בההיא מלה וסלקא בארח מישר ואתעטר בעטרא קדישא ואסתחי בנהרא דעלמא דאתי דנגיד ונפיק מעדן ואתקבל ביה ואשתאב בגויה ואתענג (ס"א ואתנטע) סוהרניה דההוא גנתא אילנא עלאה וכדין נגיד ונפיק נהורא עלאה ואתעטר ביה בההוא ב"נ כל יומא כמה דאתמר (יתרו כז א) ומאן דלעי (נ"א דיליף) באורייתא ולא משתדל בה בארח קשוט ובארח מישר ההוא מלה סלקא וסטי אורחין ולית מאן דיתחבר בה וכלא דחיין לה לבר ואזיל ושאט בעלמא ולא יהבת אתר. מאן גרים ליה האי. ההוא דסאטי ליה מארח מישר הה"ד ולפני עור לא תתן מכשול. ובג"כ כתי' ויראת מאלהיך אני ה'. ומאן דתיאובתיה למלעי באורייתא ולא אשכח מאן דיוניק ליה והוא ברחימותא דאורייתא לעי בה ומגמגם בה בגמגומא דלא ידע. כל מלה ומלה סלקא וקב"ה חדי בההיא מלה וקביל לה ונטע לה סחרניה דההוא נהלא ואתעבידו מאלין מלין אילנין רברבין ואקרון ערבי נחל הה"ד (משלי ה) באהבתה תשגה תמיד. ודוד מלכא אמר (תהלים פו) הורני יי' דרכך אהלך באמתך וכתיב (שם כז) ונחני בארח מישור למען שוררי:

יוסף לחק

הלכה פסוקה

רמב"ם הלכות אישות פרק כב

(א) כמה מזונות פוסקין לאשה פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם

(א) כמה מזונות פוסקין לאשה וויפיל מזונות דארף אמאן געבין זיין ווייב פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום ער זאל איהר געבין אלע טאג אברויט אויף

מוסר

משערי תשובה לר"י דף ה' א'

צריך לרדוף לעשות חסד ואמת כענין שנא' בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע. ועתה התבונן בסוד המקרא הזה

צריך לרדוף לעשות חסד ואמת דער מענטש וואס טוהט תשובה דארף נאך יאגין נער דארף לויפין און זוכען צו טאהן חסד און אמת כענין שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק בחסד ואמת יכופר עון מיט חסד און

כי האומנם אם החוטא לא שב אל ה' לא יתכפר עונו בפועל החסד כמו שנא' אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד ופי' ז"ל לא יקח שחד מצוה למחול ולהעביר על העונות, ועוד אמרו כל האומר הקב"ה וותרן הוא יותרו חייו. אבל מאריך אפיה ואם לא ישמעו ימד פעולתם אל חיקם. אכן זה שאמר שע"ה בחסד ואמת יכופר עון על בעל התשובה ידבר כי יש עבירות שהתשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין. והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורין כשנם הצל יציל מן המות. כמ"ש וצדקה תציל ממות.

באותה העיר באדם שאינו לא חולת ולא גרגרן ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר. אם חטים חטים, ואם שעורים שעורים. וכן אורז ודוחן או משאר מינים שנהגו בהם. ופוסקין לה פרפרת לאכול בה את הפת כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ופירות ומעט יין לשתייה אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין, ופוסקין לה שלש סעודות בשבת ובשר או דגים במנהג המקום. ונותן לה בכל שבת ושבת מעט כסף לצרכיה כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן: (ב) בד"א בעני שבישראל אבל

מיט אמת וועט פארגעבין ווערען די זינד וביראת ה' סור מרע און מיט מורא פאר גאט קערט מען אוועק פון שלעכטס ועתה התבונן בסוד המקרא הזה איצט זאלסטו פארשטיין דעם סוד פון דעם פסוק כי האומנם אם החוטא לא שב אל ה' לא יתכפר עונו בפועל החסד עס איז אמת אויב דער זינדיגער האט ניט גיטאהן תשובה פאר גאט, וועט זיינע זינד ניט פארגעבין ווערען מיט דעם וואס ער וועט טאהן חסד כמו שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד גאט גיט ניט כבוד צו אמענטש און ער נעמט ניט שוחד פון אמענטש ופירשו רבותינו זכרונם לברכה און די רבנן האבין גיזאגט דער פסוק מיינט לא יקח שוחד מצוה למחול ולהעביר על העונות גאט נעמט ניט שוחד אמצוה, אז פאר די מצוה זאל ער מוחל זיין אעבירה ווייל דער מענטש האט גיטאהן מצות דריבער זאל איהם גאט מוחל זיין דיא עבירות, דאס טוהט ניט גאט, נאר פאר דיא עבירות שטראפט גאט, אז ער האט שוין אפגע־נומען דעם שטראף פון די עבירות נאכדעם צאהלט מען איהם שכר פאר מצות ועוד אמרו נאך האבין דיא רבנן גיזאגט כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו דער וואס זאגט אז גאט שיינקט דעם מענטש די עבירות וואס ער האט גיטאהן, וועט געשיינקט ווערען זיין לעבין צו אלע וואס ווילען איהם שלעכטס טאן אבל מאריך אפיה גאט האלט איין דעם כעס, ער שטראפט ניט באלד, טאמער וועט דער מענטש טאן תשובה ואם לא ישמעו אויב די מענטשין וועלען ניט פאלגין צו טאהן תשובה ימד פעולתם אל חיקם וועט גאט מעסטין [ער וועט ברעבענען] די עבירות וואס זייא האבין גיטאהן, און אזוי וועט ער ברייננען אויף זייא דעם שטראף אכן זה שאמר שלמה עליו השלום נאר דאס וואס שלמה האט גיזאגט בחסד ואמת יכופר עון מיט חסד און אמת ווערט פארגעבין די זינד על בעל התשובה דבר דאס האט ער געזאגט פון דעם מענטש וואס טוהט תשובה כי יש עבירות שהתשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין

צוויא סעודות [אויף צוויא מאהל צו עסין] סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר אמיטעלע סעודה וויא אלע מענטשין פון דיא שטאט עסין באדם שאינו לא חולה ולא גרגרן וויא עס קען עסין אמענטש וואס ער איז ניט קראנק און ניט אפרעסער [דאס הייסט אמיטעלער מענטש] ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר און ער זאל איהר געבין די עסינווארג וואס דיא מענטשין פון די שטאט עסין אם חטים חטים אויב די שטאט מענטשין עסין ווייצין ברויט, זאל ער איהר אויך געבין ווייצין ברויט ואם שעורים שעורים און אויב דיא שטאט מענטשין עסין גערשטין ברויט, זאל ער איהר אויך געבין גערשטין ברויט וכן אורז ודוחן או משאר מינין שנהגו בהן און אזוי איז אויב זייא עסין רייז אדער הירז אדער אנדערע מינים וואס ביי זייא איז דער מנהג צום עסין, אזוי זאל ער איהר אויך געבין צום עסין ופוסקין לה פרפרת לאכול בה את הפת און ער מוז איהר געבין אעסינווארג וואס זיא זאל עסין מיט דעם ברויט כגון קטניות או ירקות וכיוצא בהן דהיינו ארבעס אדער גרינווארג, און נאך אזעלכע זאכין ושמן לאכילה און בוימאייל צום עסין ושמן להדלקת הנר און בוימאייל צום ברענען ופירות און פרוכטין ומעט יין לשתות אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין אויב דער מנהג איז אין די שטאט אז ווייבער זאלין טרינקען וויין, דארף מען איהר אויך געבין אביסעל וויין צום טרינקען ופוסקין לה שלש סעודות בשבת אויף שבת דארף מען איהר געבין דרייא סעודות בשר או דגים כמנהג המקום מען דארף איהר געבין פלייש אדער פיש וויא דער מנהג איז אין דיא שטאט אנ־צו־גרייטין אויף שבת ונותן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לכל צרכיה יעדער וואך גיט ער איהר אמעה [אזוי אמטבע] אזילבערנע אויף אנדערע בדערפעניש וואס זיא דארף כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן אפאר גראשין צו וועש וואשין, און באד געלט, און נאך אזעלכע זאכין: (ב) בכה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד גיזאגט

וואָרום עס זענען דא עבירות וואס תשובה און יום כפור האלטין נאר אויף, דער מענטש זאל נאך ניט שטארבין, און אז עס קומט אויף איהם יסורים, ענדיגען שוין דיא יסורים דעם שטראף פון זיינע עבירות והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים אבער אז דער מענטש טוהט חסד, וועט דער חסד בשיצען אויף איהם פאר דיא זינד וואס ער האט גיטאהן עס זאל ניט קומען אויף איהם יסורים נאר דיא תשובה און יום כפור און חסד, וועלען שוין פאר געבין זיינע זינד] בשנם הצל יציל מן המות דער חסד וועט איהם נאך רעטטין פון טויט אויך [אויב עס איז נגזר גיווארין אויף איהם ער זאל שטארבין

אם היה עשיר הכל לפי עשרו. אפי' היה ממונו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו, ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה לחם שהיא צריכה לו כופין אותו להוציאה ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן: (ג) בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויות לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא שותה ואוכל לעצמו הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת: (ד) האשה שפסקו לה מזונות והותירה המותר לבעל. היה בעלה כהן אינו נותן לה כל מזונותיה תרומה מפני שטורח גדול הוא לה לשמרן מדברים המטמאין ולאכלן בטהרה אלא נותן לה מחצה חולין ומחצה תרומה:

ועוד יש עון והוא עון חילול ה' שהתשובה ויסורין תולין ומיתה ממרקת כמ"ש אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון והנה כאשר האדם משתדל לסמוך ביד האמת ויעזור אחריו ויתעודד בדבריו והופיע אורו לעיני בני עמו ויחזק ידי אנשי האמת וינשא ראשם וכחות השקר ישפילם יגיעם עד עפר הנה אלה דרכי קדוש ה' הוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם ועוז ותפארת במקדש תורתו ע"כ בהרבות פעליו לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו ונסלח לו מעון החילול עם התשובה בשומו האמת לעומת אשמת החילול מדת תשובתו כנגד מדת משובתו וזהו ביאור בחסד ואמת יכופר עון:

גיווארין בגני שבישראל ביא דעם ארעמסטין יודין אבל אם היה עשיר אבער אז ער איז רייך הכל לפי עשרו דארף איהר אלץ גיגעבין ווערען נאך זיין רייכקייט אפילו היה ממונו ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום אפילו ער איז אזוי רייך אז מען קען פאר איהרעט־וועגין מאכין אלע טאג פיל ערליי גיקאכצין פון פלייש כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו נייט מען איהם אז ער מוז איהר געבין עסין נאך זיין רייכקייט ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה לחם שהיא צריכה לו אונ אויב ער איז גיוועזען אגרויסער ארעם מאן אונ ער קען איהר ניט געבין אפילו ברויט וואס זיא דארף צום עסין כופין אותו להוציאה נייט מען איהם ער זאל איר געבין גט ותהיה כתובתה חוב עליו אונ די כתובה אירע וועט זיין אחוב אויף איהם עד שתמצא ידו ויתן ווען ער וועט קענען וועט ער איר בצאהלין: (ג) בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויות לה אויב דער מאן וויל געבין זיין ווייב איהר עסין וואס איהר קומט ותהיה אוכלת ושותה לעצמה אונ זיא זאל עסין אונ טרינקען פאר זיך בזונדער והוא אוכל ושותה לעצמו אונ ער וועט עסין אונ טרינקען פאר זיך בזונדער הרשות בידו דאס מעג ער טאן ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת נאר יעדער שבת ביא נאכט מוזין זיי עסין צוזאמען: (ד) האשה שפסקו לה מזונות והותירה אז דער מאן האט גיגעבין צו זיין ווייב עסין אויף אוואך, אונ עס איז איהר געבליבען, זיא האט ניט אויפגיגעסין אין גאנצין המותר לבעל דארף זיא דאס געבליבענע צוריק געבין דעם מאן היה בעלה כהן אויב דער מאן איז אכהן אונ ער עסט תרומה אינו נותן לה כל מזונותיה תרומה זאל ער איהר ניט געבין דאס גאנצע עסין נאר תרומה מפני שטורח גדול הוא לה ווייל דאס איז פאר איהר אגרויסע טרחה לשמרן מדברים המטמאין זיא זאל היטן די תרומה זיי זאלין ניט טמא ווערען ולאכלן בטהרה אונ זיא זאל זייא עסין ווען זיא וועט זיין ריין אלא נותן לה מחצה חולין ומחצה תרומה נאר ער זאל איהר געבין העלפט פראסטע עסין אונ העלפט תרומה:

פאר דיא צייט דורך זיינע עבירות, אז ער טוהט חסד, וועט ער גירעטעט ווערען פון דעם טויט כמו שכתוב וויא דער פסוק זאגט וצדקה תציל ממות צדקה רעטעט פון טויט ועוד יש עון נאך אעבירה איז דא והוא עון חלול ה' אזוי אעבירה וואס מען האט מיט איר פארשעמט דעם נאמען פון גאט שהתשובה ויסורין תולין ומיתה ממרקת התשובה אונ יסורים האלטין איין דעם כעס פון גאט, אונ אז ער שטארבט איז איהם איצט גאט מוחל כמו שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון אוב די עבירה וועט אייך פארגעבין ווערען ביז איהר וועט שטארבין והנה כאשר האדם משתדל לסמוך ביד האמת אז דער מענטש איז זיך מטריח אן צו לעהנען דעם אמת ויעזור אחריו אונ ער וועט העלפין אז דער אמה זאל זיין ויתעודד בדבריו אונ ער וועט זיך שטארקין וועגען דעם אמת והופיע אורו לעיני בני עמו אונ ער וועט מאכין שיינען די ליכטיגקייט פון דעם אמה פאר דיא אויגין פון זיין פאלק ויחזק ידי אנשי האמה אונ ער וועט שטארקין די הענט פון די מענטשין וואס ריידין אמת וינשא ראשם אונ ער וועט אויפהייבין זייער קאפ, ער וועט זייא גרויס מאכין וכחות השקר ישפילם יגיעם עד עפר אונ דיא פאלשע מענטשין וועט ער נידעריג מאכין ביז צו די ערד הנה אלה דרכי קידוש השם דאס זענען דיא וועגין צו היילינען דעם נאמען פון גאט והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם אונ דאס איז שיין צו די אמונה אונ צו די עבודה פון גאט אויף די וועלט ועוז ותפארת במקדש תורתו אונ דאס איז שטארק אונ שיין אין די היילינקייט פון זיין תורה על כן בהרבות פעליו לקדש את ה' דריבער אז ער וועט מערין זיינע מעשים צו היילינען דעם נאמען פון גאט ולעודד האמת אונ צו שטארקין דעם אמת ולהכין אותו ולסעדו אונ צו פעסטיגען איהם אונ אן צו לעהנען איהם ונסלח לו מעון החלול עם התשובה וועט איהם גאט מוחל זיין די עבירה וואס ער האט ביז איצט פארשעמט זיין נאמען, נאר ער מוז טאהן תשובה אויף דעם חלול ה' וואס ער האט גיטאן ביז איצט ומיט ודוי חרטה אונ נאך זאכין וואס גיהער צו תשובה) בשומו האמת לעומת אשמת החלול ער זאל טאהן אזוי פיל פאר דעם אמת וויא ער האט גיטאהן פריער ביא דעם חלול ה' מדת תשובתו כנגד מדת משובתו דיא מאס פון דער תשובה זאל זיין גלייך געגין דיא מאס פון דיא עבירות זה ביאור בחסד ואמת יכופר עון דאס איז דער פשט פון דיא ווערטער מיט חסד אונ אמת וועט פארגעבין ווערען דיא זינד:

כ"ו פסוקי שטו"ת נגד מילוי ב"ן וי' ה' ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והיה בניקוד ששי

כז לָא תַקְּפוּן פָּאתָא
דְרֵישֵׁיכוֹן וְלָא תְחַבֵּל יָת
פָּאתָא דְדִקְנָךְ: כח וְחִבּוּל
עַל מִית לָא תִתְּנוּן
בִּבְשַׂרְכוֹן וְרוּשְׁמִין
חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן
אֲנָא יְיָ: כט לָא תַחֵיל יָת
בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא

כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא
תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ: כח וְשֶׂרֶט
לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת
קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה:
כט אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ

ת"א לא תקיפו פאת ראשכם. יבמות ה נזיר כז מא קידושין כט לה מכות כ: ולא תשחית. שבת סו קכט נזיר נח קידושין כט לה כ"ק לא מכות כא חולין ז: ושרט לנפש לא תתנו. מכות כ: וכתבת קעקע. שם כא: אל תחלל את בתך. סנהדרין עו:

בעל הטורים

(כז) לא תקיפו. בגימ' א' המקיף וא' הניקף חייבים הם: ולא תשחית. בגימ' זהו תער ולא מספרים: פאת זקנך. וסמיך ליה ושרט לנפש לומר כשם שחייב על הפאה בה' פאות כן חייב אם שרט ה' שריטות בה' אלבעות: (כח) קעקע בגימ' שם שכותב

רש"י

(כז) לא תקפו פאת ראשכם. (מכות כ) זה המשוה לדעיו לאחורי אזנו ק ולפדחתו ונמלא הקף ראשו עגול סביב שעל אחורי אזניו עקרי שערו למעלה מלדעיו הרבה: פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו והן חמש שתים בכל לחי ולחי למעלה אלל הראש ר שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד: (כח) ושרט לנפש. כן דרכן של אמוריים ש להיות משרטין בשרם כשמת להם מת: וכתבת קעקע. כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעולם ת שמקעקעו במחט והוא משחיר לעולם: קעקע. ל' (במדבר כה) והוקע אותם (שמואל ב כא) והוקעום תוחבין עץ בארץ ותולים אותם עליהם ונמלאו מחוקין ותחובין בקרקע א: (כט) אל תחלל את בתך להזנותה. במוסר בתו פנויה לביאה

שפתי חכמים

ק כאלו אמר לא תשחיתו לדעיכם. וקראם פאת ראש מפני שסוף הראש הוא סוף עיקרי השער שבפדחתו וסוף עיקרי השער שבאחורי האזנים וסוף עיקרי השער שבאחורי הקדקד שמשם ולמטה שער העורף דעורף להדי הצואר הוא ונמלא שכל עיקרי השער הם נטועים בסוף הראש בעיגול חוץ מן הלדעים שיורדין מכאן ומכאן למטה וממשכים העיגול וכשמשחית שער הלדעים בתער וישוה אותם לאחורי אזניו ולפדחתו נשאר כל ראשו מוקף סביב בעיגול ולפיכך אמר לא תקיפו פאת ראשכם במקום לא תשחיתו לדעיכם: ר ר"ל במקום חבור הלחי עם הלדע להדדי הן שני פאות והוא ראש העלם שבלחי ואחת בסוף רוחב הלחי שהלחי רחב בראשו והם הנקראים תפוחי הפנים ובא אותו סקלה באמלע הפנים והוא סוף רוחב הלחי ואחת במקום חבור שני הלחיים יחד בסנטרו שבו שבולת הזקן. רא"ם. ועיין בטור יו"ד סי' קפ"א: ש דאל"כ מה ענינו לכאן אלא לא תחתכו ולא תטונני שכן מעשה האמוריים: ת הורה לנו בזה שאינו חייב אא"כ כתב ואינו חייב אא"כ קעקע: א ר"ל האדם שנתלה עליו נראה כאלו

פירוש לתורת אלהים

(כז) לא תַקִּיפוּ איר זָאלְט נִיט אַרוּם רִינְגְלֶען אוּנ אָפּ גָאלִין דִיא עֶקִין פוּן אַיְיעֶר קָאפּ וְלֹא תַשְׁחִית אוּנ זָאלְט נִיט פַאר דַארְבִּין דִיא עֶקִין פוּן דֶער בָּארְד: (כח) וְשֶׂרֶט אוּנ אַקְרַאצוּנְג לָנֶפֶשׁ פוּן וֶועגִין אַיין טוֹיט לַייבּ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם זָאלְט אִיהר נִיט גֶעבִּין אִין אַיְיעֶר לַייבּ אִיהר זָאלְט נִיט רַייסִין אַיְיעֶר לַייבּ וֶועגִין צַעֶר אוֹיף אַמֶענְטְשׁ וָואס אִיז גֶעשְׁטָארְבִּין וּכְתֹבֶת קַעֲקַע אוּנ אַשְׁרַייבּוּנְג וָואס עֶס אִיז אַיין גֶעגְרָאבִּין אִין לַייבּ צוּא גֶעמֶען אַנְגַארֶעל אוּנ אוֹיס קְרִיצֶען אִין לַייבּ אוֹתִיּוֹת לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם טָארְט אִיהר נִיט גֶעבֶּען אִין אַייךְ אֲנִי יְיָ אִיךְ בִּין גָאט כְּלוֹמַר אִיךְ בִּין אוֹיף אַייךְ גּוֹזֵר אַז אִיהר זָאלְט דִיא זַאכֶען נִיט טָאהֶן אוּנ אִיךְ בִּין בַּאגְלַייבְּט צוּ בַּאצָאלֶען שָׂכָר אוּנ פוּרְעָנִיּוֹת: (כט) אַל תְּחַלֵּל דוּא זָאלְסְט נִיט שֶׁענְדִין אֶת בִּתְּךָ דַיין טָאכְטֶער לְהַזְנוֹתָהּ צוּ מַאכִין זִיא זָאל מְזַנָּה זַיין כְּלוֹמַר

מצות השם

(כז) [רכא] (לאו קנא) שלא נגלח ולהשוות שערות ראשו לאחורי אזנו ולפדחתו כי זהו הנקרא הקפת פאתי הראש באמרה תורה שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם:

(שם) [רכב] (לאו קנב) שלא נגלח אפי' פאה אחת מחמשת פיאות הזקן שהן שתים בכל לחי ואחת מלמטן שנקרא שבולת הזקן ועל כל אחת מהן לוקה מלקות אחד ואם גלחם בבת אחת לוקה חמש שנא' ולא תשחית את פאת זקנך:

(כח) [רכג] (לאו קנג) שלא נכתוב בבשרנו כתב חקיק ורשום בדיו או בשאר מיני לבעונים שמניחים רושם הכ' המקיק ואינו נמחק לעולם שזהו הנקרא כתובת קעקע שאסרה תורה שנא' וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה':

לא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) מֶען טָאר נִיט אַרוּם שֶׁערִין דִי הָאר פוּן קָאפּ עֶס זָאל זַיין גְלַייךְ פַארְשׁוּירֶן אִינְפִין אוּנ פָארִינְט עֶס זָאל זַיין אִין גַאנְצִין קַיילִיכְדִיג, אוּנ מֶען טָאר נִיט אָפּגָאלִין דִי הָאר פוּן גַאנְצִין קָאפּ מִיט דִי פֵּאוֹת צוּ זַאמֶען:

וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) מֶען זָאל נִיט אָפְּגָאלִין דִי בָּארְד, אוּנ אַז מֶען גָאלְט יוֹא אָפּ דִי בָּארְד, אִיז מֶען עוֹבֵר אוֹיף פִינְף לָאוִין: וְדֶער זוֹהַר זָאגְט פַאר וָואס שְׁטֵייט דוּ זָאלְסְט נִיט פַארְדַארְבִּין דֶעם עֶק פוּן דַיין בָּארְד וַוייל דֶער קָאפּ פוּן אַמֶענְטְשׁ אִיז אַזוֹי וִוי דָאס קֶעפֶּעלֶע פוּן אַיוּד, דֶער יוּד אִיז דָאס עֶרְשְׁטֶע אוֹת פוּן שֵׁם הֲוָיָ"ה, אוּנ אַיוּד הָאט אַסְטְרִיכֶעלֶע אוּנְטֶען וָואס אִיז שְׁפִּיצִיג אוּנ אַז מֶען נֶעמְט אַרָאפּ דָאס סְפִּרִי... לֶע הָאט דָאס קַיין פָּנִים פוּן אַיוּד, דֶער קָאפּ פוּן מֶענְטְשׁ אָן אַבָּארְד הָט דָאס נָאךְ קַיין פָּנִים פוּן אַיוּד, אוּנ מִיט דֶעם שְׁפִּיצִיגֶען בָּארְד זֶעהְט עֶר אוֹיס וִוי אַיוּד, אַז עֶר נֶעמְט אַרָאפּ דֶעם שְׁפִּיץ פוּן דִי בָּארְד זֶעהְט עֶר נִיט אוֹיס וִוי אַיוּד:

וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וְדָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִיט קְרִיצֶען אוֹיף דָאס לַייבּ אוֹתִיּוֹת אוּנ אֵין י אוֹתִיּוֹת אַבַּיין לָאזִין בִּיגְם אָדֶער פַארְבּ:

וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה׃ ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה׃ לא אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה׃

תִטְעֵי אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵצַת חִטְאִין׃ ל יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָא דִילִי תִּטְּרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ׃ לא לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר בִּידִין וּדְכוּרוּ לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתְּאָבָא בְהוֹן אֲנָא

ת"א ומלאה הארץ זמה. יומא יח יבמות לו כזיר מ: את שבתותי תשמרו. ס' הזוהר פ' בראשית:

רשב"ם

(כט) להזנותה, זנות של פנויה להיות בקדשה:

בעל הטורים

בם הטומאה (כדאי' במס' מכות דף כא): (כט) ומלאה הארץ זמה. וסמיך ליה את שבתותי לומר שקבלה דבהא תליא (ועיין בש"י קידושין דף פא) באוכלין ושותין ושמחין בשבתות. והיינו דכתיב זנות יין ותירוש יקח לב. סמך שבתותי תשמורו לאל תפנו אל האובות שהשואל אוב אינו מודה בשבת: (ל) אני ה'. וסמיך ליה מפני שיבה תקום אמר הקב"ה אני כבדתי זקנים שנא' ונגד

שפתי חכמים

כוא נתחב בקרקע והוקע לי אחיכה: ב וא"ת היאך ס"ד דבנין מקדש דוחה שבת הא מקדש עשה ושבת עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה וי"ל דאי לאו קרא ה"א הואיל ומקריבים במקדש קרבנות שדוחין שבת דעבודה דוחה שבת א"כ ק"ו בנין המקדש שהדחה לכך איצטריך קרא. ואע"פ שהקדים שבת לבית המקדש ב"מ דבנין ביהמ"ק אינו דוחה שבת כמו בפרש"י בפ' ויקהל א"כ למה נא' אני ה'. וי"ל כיון דכתיב יראה גבי מקדש ה"א שהוא דוחה שבת שאין בה אלא במורא דעלמא מש"ה כתיב אני ה' וכו' כמי יהורן קרבניות דלעיל: ג לפי שנא' בפ' שופטים לא ימצא בך וגו' והתם נ"כ אזהרה על זה ולא נא' שם כרת והכא כתיב כרת שנא' והכרתי אותו מקרב עמו א"כ ודאי בכאן מדבר בבעל אוב עצמו והתם מדבר בשואל בבעל אוב: ד כ' ר"ש בשם

רש"י

שלא לשם קידושין: ולא תזנה הארץ. אם אתה עושה כן הארץ מזנה את פירותיה לעשותן במקום אחר ולא בארצכם וכה"א (ירמיה ג) וימנעו רביבים וגו': (ל) ומקדשי תיראו. לא יכנס לא במקלו ולא במנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ואע"פ שאני מזהירכם על המקדש את שבתותי תשמורו אין בנין ביהמ"ק ב דוחה שבת: (לא) אל תפנו אל האובות. אזהרה לבעל אוב ג וידעוני. בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו. וידעוני המכניס עצם חיה ששמה ידוע ד לתוך פיו והעצם מדבר: אל תבקשו. להיות

עניני חקים ומשפטים

(לא) אל תפנו אל האובות ואל הידעונים. לדעת העתידות ואל תבקשו אותם, כי אין בהם תועלת ותאה לפי שהם נעשים בעלמות אדם או בעצם נבלת בהמה יהיה ידועה, וזהו לטמאה בהם, ואמר בזה אני ה' אלהיכם, ר"ל שבינות בכם ושוכן בתוככם ואין ראוי בתבואו לפני טמאים, ואם תאמרו שצריכים אתם לדעת הדברים העתידים ולתקן הדברים הטבעיים, הנה להשיב ע"ז אמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ואמר זה על החכמי' המאמיים בלב, ובזה יפתלמו בשאול מאתם לא באוב וידעוני. והנביאים וזקני הדור שילך אליהם ויבאל מהם והם יודיעום וע"כ אמר בהדור הזקן ויראת מאלהיך לפי שבטבע הנערים והבתולים לשחוק ולהנעיג מהזקנים ולכך הזהירם שיראו מהשם, כי אם לא יעשו כן ולא יהדרו פני הזקן לא יגיעו להיות זקן כמוהו, וכדומה לזה נאמר ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך, כלומר שאם תלעיג מהעור ותתן מכשול לפניו יהיה

ליקוטים על ההורה

אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ. דער אור החיים זאגט דאס איז אבוסר פאר עלטערין זיי זאלין נים לאזין זייערע טעכטער גיין געפוצט אין די גאסין אדער אין פרעמדע הייזער ווארום דאס קען ברייגען צו זנות, וועלין די עלטערין אליין האבין געברייגגט זייערע קינדער צו זנות:

פירוש להורת אלהים

דוא זאלסט ניט געבין דיין טאכטער צו איינעם ער זאל מיט איהר מזנה זיין וְלֹא תִזְנֶה אונ דיא ערד זאל ניט אפ קערין כלומר ווארום אז דוא וועסט ניט מקיים זיין וואס איך האב אייך געבאטען וועט דיא ערד אויך אפ קערין אונ וועט אייך ניט געבין פירות אין אייער לאנד נאר דיא פירות וועלין זיין אין אפרעמד לאנד וּמָלְאָה אונ עס וועט ווערין דער פילט דיא ערד מיט שלעכטע עצות פון זנות: (ל) אֶת שַׁבְּתוֹתַי אונ מיינע שבתים זאלט איהר היטען איהר זאלט קיין מלאכה טאהן וּמִקְדָּשִׁי אונ פאר מיין ביהמ"ק זאלט איהר זיך פארכטין, רש"י שרייבט דאס מיינט מען, מען טאר ניט אריין גיין אין ביהמ"ק ניט מיט אשטעקין אונ ניט מיט שיך אונ ניט מיט דעם שטויב וואס אויף דיא פיס אונ ניט מיט אנדערע זאכען וואס איז שלא בכבוד אֲנִי יְיָ איך בין גאט: (לא) אַל תִּפְנוּ איהר זאלט זיך ניט קערין

מצות השם

(ל) [רנד] (עשה קא) ליראה מן המקדש דהיינו לנהוג בו כבוד ולא יקל ראשו כי לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שלוה על מוראו שנאמר ומקדשי תיראו אני ה':

(לא) [רנה] (לאו קנד) שלא לעשות מעשה אוב ולא לפנות לשאול כי יאה"ל אוב זה פיתום המדבר משחיו שנאמר אל תפנו אל האובות:

וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ דאס איז אמצות עשה מען זאל מורא האבין פאר גאט אונ מען זאל אין דעם בית המקדש אריין גיין מיט כבוד, מען זאל ניט אריין גיין מיט אשטעקין, אונ ניט מיט שיך אויף די פיס, אונ ניט מיט דעם שטויב וואס אויף די פיס:

אַל תִּפְנוּ אֶל הָאוֹבוֹת דאס איז אמצות לא תעשה איר זאלט אייך ניט קערין צום דעם כשוף וואס הייסט אובות, דאס איז אזוי אכישוף וואס דער מכשף האט גימאכט מען זאל הערין אשטימע גיים ארויס פון אונטער די ערד, אדער עס גיים ארויס אשטימע פון אונטער דעם מכשף, זאלט איר ניט גיין צום מכשף ער זאל פון אייערטוועגין מאכין דעם כשוף, אונ איר זאלט ניט גלויבין די שטימע וואס איר וועט הערין:

אלהיכם: לב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני יהוה ס רביעי ששי כשהן מחוברין לג וכי־יגור אתך גר בארצכם לא תונו אתו: לד כאזרח מכם יהיה לכם הגר והגר אתכם ואהבת לו כמוך כי־גרים הייתם בארץ מצרים אני יהוה

יי אלהכון: לב מן קדם דספר באוריתא תקום ותהדר אפי סבא ותדחל מאלהך אנא יי: לג וארי יתגיר עמכון גיורא בארעכון לא תונון יתיה: לד כיציבא מנכון יהי לכון גיורא דיתגיר עמכון ותרחם ליה כותך ארי דירין הויתון בארעא דמצרים אנא

ת"א מפני שיבה תקום והדרת. מגילה יז קידושין לב לג: זקן ויראת מאלהיך. שם לב לג מציעא כח: וכי יגור אתך גר. מגילה יז יבמות מו: לא תונו אותו. מציעא כו:

בעל הטורים

זקניו כבוד: (לב) זקן ויראת. אזהרה לזקן שלא יטריח: מפני שיבה תקום. וסמיך ליה וכי יגור אתך גר לומר אפי' מפני זקן

רש"י

עסוקים בס ה שאם תעסקו בם אתם מיטמאין לפני ואני מתעב אתכם: אני ה' אלהיכם. דעו את מי אתם מחליפין במי: (לב) מפני שיבה תקום. יכול זקן ו אשמאי. ת"ל זקן אין זקן אלא שקנה ז חכמה: והדרת פני זקן. איזהו הדור לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו יכול יעלים עיניו ח כמי שלא ראהו לכך נא' ויראת מאלהיך שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא וכל דבר המסור ללב נא' בו ויראת מאלהיך: (לג) לא תונו. אונאת דברים ט לא תאמר לו אמש היית עובד ע"א ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה: (לד) כי גרים הייתם. מום שבך אל תאמר

שפתי חכמים

ר' מאיר בר קלונימוס שהיה מיה שמה ידוע וכמין מכל גדול יולא מבורם בבאבן שמם גדלה אותם מיה כעין קשואים ודלועים אלא שהידוע לורמו כלורת אדם בין בלורת פניו בין בלורת שאר אבריו וטבורו הוא מחובר באותו מכל ואין כל בריה רשאי להתקרב במלא המבל בטורפת וסורגת את הכל ובמלא המבל רועה את כל שסביבותיה וכשבאים ללוד אותה מורים בחלים מרחוק אל המבל עד שיפסוק ומיד מתה. סמ"ג ע"כ: ה דק"ל דפשיטא הוא דאין אדם מעמא א"ע מדעתו ומתרן לסיות עסוקי' בו כו': ו רש"י מפרש ל' אשם כלו' רשע שחייב סרבה אשמות. ור"ת מפרש שהוא בור ל' של לא חטא מתרגמינן לא תבור ר"ל בור: ז לאו מנוטריקון דזקן דרש רק מג"ש דזקן זקן מזקני ישראל כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו כלו' שהם גדולים וחכמים: ח וא"ת היאך ס"ד ליעלים עיניו פשיטא שעובר וי"ל דס"ם יכול יעלים עיניו קודם שיבא לד"א שלו דאינו חייב לקום מפניו אלא כשיבא לד"א שלו: ט דהא בפ' בכל כתיב לא

ליקוטים על התורה

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן. ספרי מוסר זאגין, די תורה מיינט, יעדער מענטש זאל פאהן תשובה איידער ער ווערט אלט, ווען ער איז נאך אין דער יוגענד, אז ער וועט קומען אויף דער עלטער וועט זיין פנים ווערין בעשיינט פון גאט אונ פון מענטשין:

פירוש לתורת אלהים

אל צו די כישוף מאכערס וואס זייא ווערין גערופין אובות אונ ידעונים אל תבקשו איהר זאלט ניט באגערין צו עוסק זיין אין זיי צו טמא ווערין דורך זיי אני יי איך בין אייער גאט: (לב) מפני שיבה פאר אגרייז גראען תקום זאלסטו אויף שטיין והדרת אונ דוא זאלסט בשיינען דעם פנים פון איין אלטען מאן אונ טאמער ועסטו ווילענדיג צוא מאכין די אויגין אונ וועסט זאגין דוא זעהסט גאר ניט דעם אלטען מאן ויראת זאלסטו דיך פארכטען פאר דיין גאט כלומר גאט ווייסט אז דוא האסט דאס געטאהן ווילענדיג אני יי: (לג) וכי יגור אונ אז עס וואהנט מיט דיר אגר בארצכם אין אייער לאנד לא תונו זאלסטו איהם ניט נארען מיט רייד: (לד) כאזרח וויא איין אלט גיזעסענער פון אייך זאל זיין הגר דער גר וואס וואהנט מיט אייך

מצות השם

(סס) [רנו] (לאו קנה) שלא לעשות מעשה ידעוני שהוא מעשה דומה לאוב להניח עלם בתוך פיו וסוא מדבר מאליו ויש בשניהם שמן עבודת כוכבים ומזלות שנאמר ואל הידעונים אל תבקשו לטמאה בהם אני ה' אלהיכם:

(לב) [רנז] (עשה קב) לכבד את החכמים ולקום מפניהם שנא' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן:

ואל הידעונים ודאס איז אמצות לא תעשה) איר זאלט אייך ניט קערין צו די כשוף וואס הייסט ידעוני דאס איז גיוועזן דער כשוף דער מכשף פלעגט נעמען אביינדיל פון אפויגיל אונ האט דעם ביינדיל אריין געלייגט צו אמענטש אין מויל אונ האבין גיגעבין דעם מענטש אזעלכע קרייטער אונ דר מענטש איז פארמישט גיווארין אזוי ווי שכור אונ איז געפאלין אונ האט גירעט אזעלכע ווערטער וואס קיינער האט ניט פער־

שטאנען נאר די כשוף מאכערס האבין גיזאגט דאס בעדייטונג פון די ווערטער אונ האבין גיזאגט פאלשע נביאות, האט די תורה גיזאגט מען זאל ניט גלויבין די מכשפים וואס זיי זאגין, אונ מען זאל זיך גאר ניט קערין צו זיי:

מפני שיבה תקום ודאס איז אמצות עשה) אז מען זעהט איין אלטער מאן גייט דארף מען זיך אויפשטעלין פאר אים אפילו דער אלטער מאן איז ניט אתלמיד חכם, אונ פאר אתלמיד חכם דארף מען זיך אויפשטעלין אונ מען דארף אים געבין כבוד אפילו ער איז איונגער מאן, אונ דער מענטש וואס פארשעמט אתלמיד חכם וועט ניט האבין אחלק צו עולם הבא. די חכמים זאגין אפילו דער אלטער מאן איז אגוי מוז מען אים אויך געבין כבוד:

אֱלֹהֵיכֶם׃ לה לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה׃ לו מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ

יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ לה לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין בִּמְשַׁחְתָּא בְּמַתְקָלָא וּבִמְכִלְתָּא׃ לו מֹאזְנָון דִּקְשׁוֹט מַתְקְלִין דִּקְשׁוֹט מְכִילָן דִּקְשׁוֹט וְהִינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא

ת"א לא תעשו עול במשפט. מליעא סא בתרא פט: מאזני צדק. סנהדרין לט: והין צדק. מליעא מט

רשב"ם

(לה) במדה. במדת קרקע: ובמשורה. מדת הלח כמו ומים במשורה תשתה: (לו) והין. מדת הלח:

בעל הטורים

ה' אלהי: אני ה'. וסמיך ליה וכי יגור אתך גר לומר כל המונה דינו של גר כאלו מטה דינו של הקב"ה: (לה) במדה. ב'. דין. ואידך אך לחוק יהיה ביניכם וביני כאלפים אמה במדה. במדה הרלשונה באורך. מה התם איירי במדת קרקע אף הכא איירי במדת קרקע: (לו) והין צדק יהיה לכם. וסמיך ליה ושמרתם את חקותי לומר שהמעוות המדות כאלו עובר על המלות כולם:

שפתי חכמים

תונו שמדבר באונאת ממון דשם מדבר בצקח וממכר וא"כ לא מונו דכתיב כאן מדבר באונאת דברים: י מביס דכתיב משפט מלמד שהמודד נקרא דיין וכ"מ באם שיקר במדה הרי הוא כו': כ וק' למה לריך משפט לנימוד זה הא ג"כ דכאן כתי' עול משמע עול ושנוי כמו שפרש"י לעיל גבי דיין. וע"ק למה פי' דכאן וגורם לה' דברים כו' למה לא פי' זה לעיל בדיין. וי"ל דקך כונת רש"י למה לריך למיכתב משפט ללמד שהוא כדיין לענין שיהא קרוי עול שנוי כו' הא דכאן נ"כ כתיב עול. ומתרץ דלענין זה הוקש לדיין ליר' שגורם לה' דברים האמורים בדיין: ל ר"ל שני אחים או שני שותפים לא ימדוד להם חלקו בחבל בימה"ג מפני באז החבל לא ונמתח ביותר ילזה בימות החמה שאז החבל קבה ואינו נמתח וכמלא שזה יפסיד. א"כ אפי' אם ימדוד כמן לא ימדוד לזה בימות החמה ולזה בימה"ג מפני שבימות החמה האכן יבבה ובקועה ובימה"ג מחובר להדדי: מ ה"ג במשורה מדת הלח ול"ג מדת היבש דמשורה היא מדת הלח כמו ומים במשורה תשתה: נ שנא' והשומר שעירת האיפה: ס שנא' רביעית ההין: ע י"מ הלוקח טומן משקלותיו במלח כדי שיהא כבד ע"י להלוחית המלח וי"מ המוכר שיתן משקלותיו במלח לפי שכח המלח חזק ותקיף וממעט את השקל ונעשה קל ומוכר לבריות ושוקל במשקל זה:

רש"י

לחברך: אני ה' אלהיכם. אלהיך ואלהיו אני: (לה) לא תעשו עול במשפט. אם לדין הרי כבר נא' לא תעשו עול במשפט ומהו משפט השנוי כאן היא המדה והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין י שאם שיקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול שנאוי ומשוקץ חרם ותועבה וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין כ מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם: במדה. זו מדת ל הארץ: במשקל. כמשמעו: במשורה. היא מדת מ הלח: (לו) אבני צדק. הם המשקולות ששוקלין כנגדן: איפת. היא נ מדת היבש: והין. זו היא מדת ס הלח: אשר הוצאתי אתכם. ע"מ כן. ד"א אני הבחנתי במצרי' בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלותיו במלח ע להונות את הבריות שאין

עניני חקים ומשפטים

שככך שתהיה עור כמוה, נם שהיה מזהרה בלא ילטינו מהגר, ויהיה הגר נחשב אללם כאזרח הארץ, כמו שהיה נולד

פירוש להורת אלהים

זאלבסט אונ דוא זאלסט איהם ליב האבין אזוי וויא דיך אליין כי ווארום איהר זענט אויך געוועזן גרים אין לאנד מצרים אני יי איך בין אייער גאט כ'ומר איך בין דיין גאט אונ זיין גאט: (לה) לא תעשו איהר זאלט ניט טאהן קיין אום רעכט אין משפט אונ וואס איז דער משפט במדה אין דער מאס פון דער ערד ווען איינער קויפט ביי דעם אנדערין אפעלד פון צעהן איילען טארסטו אים ניט פאלש מעסטין במשקל אין דער וואג איר זאלט ניט פאלש וועגין ובמשורה אונ אויך אין דעם מעסטין פון געטראנק: (לו) מאזני צדק נאר ריכטיגע שאלען אבני צדק ריכטיגע שטיינער פון געוויכט איפת צדק ריכטיגע מאסען והין צדק אונ איין ריכטיגען עמער יהיה לכם זאל זיין צו אייך אני יי איך בין גאט אייער גאט אשר וואס איך האב אייך אויס גיצויגען פון מצרים אויף דעם תנאי איהר

מצות השם

(לה) [רכח] (לאו קנו) שלא להונות במדת הלא והיבש ילא במאזנים ולא בכל דבר הנמדד במדת סקרקעות והבגדים שנא' לא תעשו עול במשפט, במדה. במשקל, ובמשורה: (לו) [רכט], עשה קג) לצדק המאזנים המשקלות והמדות ולייסר אותם בתכלית יושר האמיתית באופן שלא יהיה בהן שום לד רמאות לפונית הבריות ולגנוב אותם באמלעיתן אלא יהיו כולם מיושרים ומכוונות אל האמת יפה יפה שנא' מאזני לדק אבני לדק איפת לדק והין לדק יהיה לכם אני ה' וגו':

לא תעשו עול במשפט וגו' דאס איז אמצות לא תעשה מען טאר ניט וועגין אונ ניט מעסטין מיט אקלענערע וואג אונ ניט מיט אקלענערע מאס ווי אלע מענטשין פון שטאט וועגין אונ מעסטין, אונ אז איינער קויפט ביי זיין חבר אפלאץ ערד אדער אפעלד מוז מען מעסטין מיט די זעלבינע מאס וואו אלע מענטשין מעסטין:

מאזני צדק וגו' דאס איז אמצות עשה מען מוז וועגין בוט פארקויפין מיט ריכטיגע וואג־שאלין אונ מיט ריכטיגע פונטין, אונ אריכטיגע מאס צו טרוקענע זאכין ומעהל ארבעס אונ אריכטיגע מאס צו נאסע זאכין ואלע ערליי משקהו אונ אפילו צו אנוי טאר מען ניט געבין אפאלשע וואג אונ ניט אפאלשע מאס:

מצרים: ל ושמרתם את־כל־חקתי
ואת־כל־משפטי ועשיתם אתם
אני יהוה: פ חמישי כ א וידבר יהוה
אל־משה לאמר: ב ואל־בני ישראל
תאמר איש איש מבני ישראל ומן־
הגר | הגר בישראל אשר יתן מזרעו
למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו
באבן: ג ואני אתן את־פני באיש
ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי
מזרעו נתן למלך למען טמא את־
מקדשי ולחלל את־שם קדשי:
ד ואם העלם יעלימו עם הארץ את־

אונקלוס

דמצרים: ל ותטרון ית
כל קימי וית כל דיני
ותעבדון יתהון אנא יי:
א ומליל יי עם משה
למימר: ב ולבני ישראל
תימר גבר גבר מבני
ישראל ומן גיוריא
דיתגירון בישראל די
יתן מזרעיה למולך
אתקטלא יתקטיל עמא
בית ישראל ירגמוניה
באבנא: ג ואנא אתן
ית רוגזי בגברא ההוא
ואשיצי יתיה מגו עמיה
ארי מזרעיה יהב למולך
בדיל לסאבא ית מקדשי
ולאחלא ית שמא
דקודשי: ד ואם מכבש
יכבשון עמא בית

ת"א אשר יתן. חגיגה יא: כי מזרעו. סנהדרין סד: למען טמא. שבועות ז: ואם העלם. כתובות ל:

בעל הטורים (ג) ואני אתן, ב׳. דין. ואידך ואני אתן את שכרך שאם חזר בתשובה

רש"י

שאין מכירים בהם: (ב) ואל בני ישראל תאמר. עונשין על האזהרות: מות יומת. (ת"כ) בב"ד ואם אין כח לב"ד עם הארץ מסייעין אותן: עם הארץ. (ת"כ) עם שבגינו נבראת הארץ ד"א עם שעתידין לירש את הארץ ע"י מצות הללו: (ג) אתן את פני. (ת"כ) פנאי שלי פונה אני מכל עסקי ועוסק בו: באיש. ולא בצבור שאין כל הצבור נכרתין: כי מזרעו נתן למלך. לפי שנא' מעביר בנו ובתו באש בן בנו ובן בתו מנין ת"ל כי מזרעו נתן למולך. זרע פסול מנין. ת"ל בתתו מזרעו למולך: למען טמא את מקדשי. את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי כלשון (ויקרא כא) ולא יחלל את מקדשי: (ד) ואם העלם יעלימו. אם העלימו בדבר אחד סוף

שפתי חכמים

פ דק"ל הא לאוין הללו כתובין כולן כבר בפ' אחרי מות. ומתרץ לעיל כתובין האזהרות וכאן כתובין עונשין על האזהרות: צ דאם"ל שעם הארץ ירגמוהו הא פי' של מות יומת לכתוב קרא מיני' ולא לכתוב מות יומת: ק דהל"ל הארץ ל"ל הל"ל העם ירגמו אותו וגו'. [מהרש"ם] והכי לאו לא סגי דא"כ הל"ל עם העולם והכי לאיד נמי לא סגי דא"כ ה"ל לפרש דבא"י קאיירי מדכתב סתם משמע כל העולם: ר דק"ל הברכה זו טובה לו שהקב"ה נותן פניו אליו ועוד דהא אין דרכו לשום פניו אלא בצדיקים. ל"ש שלא מבין פנים הוא: ש (נח"י) בת"כ נ"ל דהכי פירושו שלא כל הצבור נתנו מזרעם למולך אין נכרתין ז"ל שאין כל הצבור נכרתין מחמת חטא היחיד דהא מילתא דפשיטא היא דהא אפי' מב פהתו אין נכרת ע"ש יוהר: ה פ. ת"י בסנהדרין ס"ד דהכי הכי קאמר כי מזרעו נתן למולך וכן בתתו מזרעו למולך יתירי נינהו לכך דרשו חד לרבות בן בנו ובן בתו וחד לרבות זרע פסול: א אבל לא מקדש ממש כי מה ענין טומאת מקדש אצל המולך.

פירוש לתורת אלהים

זאָלט מיך פֿאָרגין: (ל) ושמרתם און איהר זאָלט היטען אַלע מיינע געזעץ ואת כל און אַלע מיינע דינים ועשיתם און איהר זאָלט זיי טאָהן אני יי איך בין גאָט איך בין גטרייא צו בצאָלין שכר צו דעם וואָס ער איז מקיים מיינע מצות: (א) וידבר און גאָט האָט גירעט צו משה אזוי צו זאָגען: (ב) ואל און צו דיא ישראל זאָלסטו זאָגין איש איבליכר מענטש פון דיא קינדער ישראל ומן הגר און פון דעם גר וואָס ער וואָנט צווישען דיא ישראל אשר יתן וואָס ער וועט געבען פון זיינע קינדער למלך צו דער ע"ז וואָס זיא הייסט מולך מות יומת זאָל ער גיטייט ווערין ביי דעם בית דין עם הארץ דאָס פאָלק פון דעם לאַנד ירגמוהו זאָלען איהם בעוואַרפין מיט שטיינער: (ג) ואני און איך גאָט וועל געבען מיין צאָרען אין דעם דאָזיגען מענטש וואָס ער האָט געגעבין פון זיינע קינדער צו דער ע"ז וואָס הייסט מולך והכרתי און איך וועל איהם פאַר שניידן פון זיין פאָלק כי וואָרום ער האָט גיגעבין פון זיינע קינדער צו דער ע"ז מולך למען דרום טמא צו פאַר אום ווערדיגען מיין היילינגקייט ולחלל און צו פאַר שוועכען מיין הייליגען

עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ׃
ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם׃ ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃
ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ששי שביעי כשהן מחוברין
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ ט כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו

יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בְּדִיהֵיב מִזַּרְעֵיהּ לְמוֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵיהּ׃ ה וַאֲשַׁוֵּי אֲנָא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבְסַעֲדוֹהִי וְאֵשֵׁיצֵי יָתֵיהּ וְיָת כָּל דְּטָעַן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי בָּתַר מוֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן׃ ו וֶאֱנָשׁ דִּי יִתְפְּנֵי בָּתַר בִּידִין וּדְכוּרוּ לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת רוּגְזִי בֶּאֱנָשָׁא הַהוּא וְאֵשֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ׃ ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ ח וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃ ט אֲרֵי גְּבַר גְּבַר דִּי יְלוּט יָת אֲבוּהִי וְיָת אִמֵּיהּ

ת"א בתתו מזרעו. סנהדרין סד: ושמתי אני. שבועות לט: והכרתי אותו. שם לט: והתקדשתם. ברכות נג. יומא לט יבמות כ: איש איש. סנהדרין סה שבועות כו:

בעל הטורים

בתשובה ואני אתן שלכך שעונותיו נחשבין לו כזכיות: (ח) אני ה'

שפתי חכמים

כתב הרא"ם אבל יש לתמוה איך מטמא כ"י באיש אחד אשר יחטא וכו'. ונ"ל כיון שעובד ע"א א"כ נסתלקה השכינה מן הארץ ובהסתלקות השכינה יבואו רוחות הטומאה בארץ וממילא יטמאו כל ישראל: ב ר"ל שבזמן מחפשין בזכותו לפי שקרובין לו לפיכך כולן נגלים. (נח"י) נ"ל שקאי אדלעיל ואם העלם יעלימו ומסתמא מפני שמתיראין ממנו ומהמשפחה שמחפין עליו לפיכך ובמשפחתו וכו': ג מפני שבכל כתיב והכרתי אותו מקרב עמו והכרתי אותו תו נ"ל אלא להכי הדר כתביה דלכתיב ביה ואת כל הזונים וגו' שפירושו לזנות אחר המולך לעשות כמוהו כבאר ע"א שאע"פ שהיא אלא כדרכה שאם עבדה בכך חייב עליה ג עבודתה: (ז) והתקדשתם. זו פרישות ע"א: (ט) אביו

רש"י

שיעלימו בדברים הרבה אם העלימו סנהדרי קטנה סוף שיעלימו סנהדרי גדולה: (ה) ובמשפחתו. אמר ר"ש וכי משפחה מה חטאה אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין שכולם ב מחפין עליו: והכרתי אתו. למה נא' לפי שנא' ובמשפחתו יכול יהיו כל המשפחה בהכרת ת"ל אותו. אותו בהכרת ואין כל המשפחה בהכרת אלא ביסורין: לזנות אחרי המלך. (ת"כ) לרבות שאר ע"א שעבדה בכך ואפילו אין זו ואמו

פירוש לתורה אלהים

גאמען: (ד) וְאִם אונ אויב הַעְלֵם פאר הוילען יַעְלִימוּ זיי וועלין פאר הוילען עַם הָאָרֶץ דאס פאלק פון דעם לאנד אֶת עֵינֵיהֶם זייערע אויגען מִן פון דעם דאזיגען מענטשין בְּתִתּוֹ וואס ער האט גיגעבין פון זיינע קינדער צוא דער ע"ז מולך לְבִלְתִּי זייא וועלין איהם ניט טייטין: (ה) וְשַׂמְתִּי וועל איך גאט טאן מיין צארין בָּאִישׁ אין דעם דאזיגען מענטשין אונ אין זיין מִשְׁפָּחָה וְהִכְרַתִּי אונ איך וועל איהם פאר שניידין וְאֵת כָּל אונ אלע וואס האבין אפ גיקערט נאך איהם לִזְנוֹת אפ צו קערין נאך דער ע"ז מולך וועל איך זייא פאר שניידין מִקֶּרֶב עַמָּם פון זייער פאלק: (ו) וְהַנֶּפֶשׁ אונ דער מענטש אֲשֶׁר תִּפְנֶה וואס ווערט זיך קערין אֶל הָאוֹבוֹת צו דעם כישוף וואס ווערט גערופען אובות אונ צו דעם כישוף וואס הייסט ידעונים וְנָתַתִּי וועל איך געבין מיין צארין בַּנֶּפֶשׁ אין דעם מענטש וְהִכְרַתִּי אונ איך וועל איהם פאר שניידין מִקֶּרֶב עַמּוֹ פון זיין פאלק: (ז) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם אונ איהר זאלט זיך היילִיגען וִהְיִיתֶם אונ איהר זאלט זיין הייליג כִּי ווארום איך בין גאט אייער

ואת־אמו מות יומת אביו ואמו
קלל דמיו בו: י ואיש אשר ינאף
את־אשת איש אשר ינאף את־
אשת רעהו מות־יומת הנאף
והנאפת: יא ואיש אשר ישכב את־
אשת אביו ערות אביו גלה מות־
יומתו שניהם דמיהם בם: יב ואיש
אשר ישכב את־כלתו מות יומתו

אתקטלא יתקטיל
אבוהי ואמיה לט קטלא
חיב: י וגבר די יגוף
ית אתת גבר די יגוף
ית אתת חבריה
אתקטלא יתקטיל גיפא
וגיפתא: יא וגבר די
ישכוב ית אתת אבוהי
עריתא דאבוהי גלי
אתקטלא יתקטלון
תרויהון קטלא חיבין:
יב וגבר די ישכוב ית
כלתיה אתקטלא

ת"א אביו ואמו. שבועות כו חולין
פח: ואיש אשר. קידושין יט סנהדרין נא נב: ואיש אשר. שם נד: ערות אביו. שם עא:

בעל הטורים

ה' מקדשכם. סמך אלא אביו ואמו כי ג' שותפין יש באדם. סמך ואיש אשר ינאף את אשת רעהו למקלל אביו ואמו לפי שהממזל

רשב"ם

(ט) דמיו בו. דמיו בראשו, הוא חייב עצמו מיתה: (י) את אשת רעהו. ולא עובד כוכבים:

רש"י

ואמו קלל. לרבות לאחר מיתה: דמיו בו. זו סקילה וכן כ"מ שנא' דמיו בו דמיהם בם ולמדנו מאוב וידעוני שנא' בהם באבן ירגמו אותם דמיהם בם. ופשוטו של מקרא כמו דמו בראשו אין נענש על מיתתו אלא הוא שגרם לעצמו שיהרג: (י) ואיש. פרט ה לקטן: אשר ינאף את אשת איש. פרט לאשת קטן למדנו שאין לקטן קידושין. ועל איזו אשת איש ו הייבתי לך: אשר ינאף את אשת רעהו. פרט לאשת עו"ג למדנו שאין קידושין לעו"ג: מות יומת הנואף והנואפת. כל מיתה האמורה בתורה סתם ז חינה

שפתי חכמים

כרת: ד דלא תקיש למכה אביו שחייב דוקא בחיים דאל"כ הרי כבר אמור איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אלא כאן בא לרבות לאחר מיתה: ה וא"ת פשיטא הא לאו בר עונשין הוא. וי"ל דהא קמ"ל דקטן אינו נענש אבל היא נענשת אפי' אם בא קטן עליה: ו הולכך כש"י להאריך פה ועל איזו א"א וכו' ולא אמר אשת רעהו פרט לאשת ע"א כמו שאמר ואיש פרט לקטן אלא דק"ל למה ליה לקרא להאריך ולכתיב כ"ש אשר ינאף לא היה לו לכתוב אלא אשר ינאף את א"א אשת רעהו ל"ל מש"ה פי' דקרא עצמו פי' דבריו ועל איזה א"א וכו' ומה שפי' עוד למדנו כו' שלא סקשה לו מ"מ הא א"א היא דעו"ש שאין מייבים במלות מ"ש הא אשת היא ל"ש למדנו כו': ז מדכתיב מות יומת סתם וסוף

עניני חקים ומשפטים

מבני ישראל, ע"כ לא יעשו לסגר עול במדה במשקל ובמשורה וכדרך כלל אומר לכם ושמרתם את חקתי ואת משפטי ועשיתם אותם אני ה':

פירוש לתורת אלהים

גאט כלומרוויל איך בין הייליג דרום זאלט איר אויך זיין הייליג: (ח) ושמרתם אונ איהר זאלט היטען מיין געזעץ ועשיתם אונ איהר זאלט זייא טאהן אני ה' איך גאט בין אייער הייליגער כלומר איך טוה אייך הייליגען: (ט) כי איש ווארום איטליכער מענטש וואס ער וועט שעלטין זיין פאטער אדער זיין מוטער מות יומת זאל ער ווערין געטייט ביי דעם בית דין ווארום אביו ואמו ער האט געשאלטין זיין פאטער אונ מוטער דרום דמיו זיין בלוט איז אין איהם כלומר קיינער האט קיין עונש ניט אויף זיין מיתה ווארום ער האט אליין גורם געוועזן ער זאל געהרגת ווערין: (י) ואיש אונ אמענטש וואס ער וועט מזנה זיין את אשת איש מיט איין אשת איש אונ מיט וואס פאר איין אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו ער וועט מזנה זיין מיט דעם ווייב פון זיין חבר מות יומת זאל דער מענטש אונ דיא אשה וואס זיי האבין ביידע מזנה געוועזן געטייט ווערען מיט חנק: (יא) ואיש אשר ישכב אונ ווען אמענטש וועט מזנה זיין מיט זיין פאטערס ווייב מות יומתו זאלין זייא ביידע געטייט ווערען מיט סקילה דמיהם בם זייער בלוט איז אין זיי, זיי האבין אליין גורם געוועזן זייער מיתה: (יב) ואיש אונ ווען אמענטש וועט מזנה זיין מיט זיין שנור מות יומתו שניהם זאלין זיי ביידע געטייט ווערין מיט

מצות השם

(ט) [רס] (לאו קנו) שלא נקלל אב ואם ואפי' לאחר במתו בשם מן השמות המיוחדים ואם קללם מיתתו בסקילה שנא' כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו:

כי איש איש אשר יקלל וגו' דאס איז אמצות לא תעשה, יעדער מענטש וואס וועט פלוכין זיין פאטער אדער זיין מוטער זאל מען אים בעווארפין מיט שטיינער ביז מען וועט אים הרגנן, אונ דער מענטש וואס וועט פארשעלטן זיין פאטער אדער זיין מוטער וועט ער געפלוגט ווערין פון גאט:

שְׁנֵיהֶם תֶּ֥בֶל עָשׂ֖וּ דְּמֵיהֶ֥ם בָּֽם׃
יג וְאִ֗ישׁ אֲשֶׁ֨ר יִשְׁכַּ֤ב אֶת־זָכָר֙
מִשְׁכְּבֵ֣י אִשָּׁ֔ה תּוֹעֵבָ֥ה עָשׂ֖וּ שְׁנֵיהֶ֑ם
מ֥וֹת יוּמָ֖תוּ דְּמֵיהֶ֥ם בָּֽם׃ יד וְאִ֗ישׁ
אֲשֶׁ֨ר יִקַּ֧ח אֶת־אִשָּׁ֛ה וְאֶת־אִמָּ֖הּ
זִמָּ֣ה הִ֑וא בָּאֵ֞שׁ יִשְׂרְפ֤וּ אֹתוֹ֙ וְאֶתְהֶ֔ן
וְלֹא־תִהְיֶ֥ה זִמָּ֖ה בְּתוֹכְכֶֽם׃ טו וְאִ֗ישׁ
אֲשֶׁ֨ר יִתֵּ֧ן שְׁכָבְתּ֛וֹ בִּבְהֵמָ֖ה מ֣וֹת
יוּמָ֑ת וְאֶת־הַבְּהֵמָ֖ה תַּהֲרֹֽגוּ׃

יִתְקַטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבַדוּ קְטָלָא חַיָּבִין׃ יג וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֶבְתָּא עֲבַדוּ תַּרְוֵיהוֹן אִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן קְטָלָא חַיָּבִין׃ יד וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתְּתָא וְיָת אִמַּהּ עֲצַת חֶטְאִין הִיא בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵיהּ וְיָתְהֶן וְלָא תְהֵי עֲצַת חֶטְאִין בֵּינֵיכוֹן׃ טו וּגְבַר דִּי יִתֵּן שְׁכוּבְתֵּיהּ בִּבְעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטִיל וְיָת בְּעִירָא תִּקְטְלוּן׃

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום תצנגו תשלום כל הסדרה והתרגום והפטרה:

טז וְאִשָּׁ֗ה אֲשֶׁ֨ר תִּקְרַ֤ב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה֙

טז וְאִתְּתָא דִּי תִקְרַב לְוָת בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ

ת"א דמיהם בם. שם כריתות ה: ואיש אשר ישכב את זכר. סנהדרין שם: את אשה ואת. חגיגה יא יבמות ג סנהדרין עה ע"א יז כריתות ה: באש ישרפו. יבמות לד לה סנהדרין עו: ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה. שם תמורה כח: ואת הבהמה תהרגו. סנהדרין ב:

רש"י

אלא חנק: (יב) תבל עשו. גנאי. ל"א מבלבלין זרע האב בזרע הבן: (יג) משכבי אשה. (סנהדרין נה) מכניס כמכחול בשפופרת: (יד) ישרפו אתו ואתהן. (שם עה) אי אתה יכול לומר אשתו הראשונה ישרפו שהרי נשאה בהיתר ולא נאסרה עליו אלא אשה ואמה הכתובים כאן שתיהן לאיסור שנשא את חמותו ואמה. ויש מרבותינו שאומרים אין כאן אלא חמותו ומהו אתהן את אחת מהן ול' יוני הוא הן אחת: (טו) ואת הבהמה תהרגו. אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכ' תסקל ק"ו לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה כיוצא בדבר אתה אומר (דברים יב) אבד תאבדון את כל המקומו' הרי דברים ק"ו מה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שבאת תקלה על ידם אמרה תורה השחת שרוף וכלה המטה את

שפתי חכמים

מיתה בידי אדם ועלינו נמי מיתה שהם שהוא מיתה בידי שמים גבי ער ואונן דכתיב וימת גם אותו מה מיתה בידי שמים אין בה כוסס אף מיתה בידי אדם אין בה כוסס: ח לפי' הראשון שרשו בלל ויבלול כ גנאי ומגין בלילית כל האלוות. ולפי' הב' שרשו בלל: ט דאל"כ משכבי אשה ל"ל וכי יש לו לזכר משכב אחר עד שיאמר משכבי אשה לאפוקי משכב האחר. מכחול כדרך המכניסין קיסם בשפופ' מלולה שהכחול בתוכו ומוציאין מן הכחול במכחול

פירוש לתורת אלהים

סְקִילָה תֶּבֶל עָשׂוּ אוּם וֶוערְדִיג הָאבִּן זֵיי גֶעטָאהן: (יג) וְאִישׁ אוּנ אַמֶענְטְשׁ וָוס עֶר וֶועט מְזַנֶּה זַיין מִיט אַזָכָר אַזוֹי ווִי מֶען אִיז מְזַנֶּה מִיט אַיין אִשָּׁה תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם הָאבִּן זַייא בֵּיידֶע גִיטָאהן אַיין אוּם וֶוערְדִיקַייט מוֹת יוּמָתוּ זָאלִין זַייא גֶעטֵייט וֶוערִין: (יד) וְאִישׁ אוּנ וָוען אַמֶענְטְשׁ וֶועט גֶעמֶען אַיין אִשָּׁה מִיט אִיהר מוּטֶער בֵּיידֶע פַאר וַוייבֶער זִמָּה הִוא דָאס אִיז אַיין עֵצָה וָואס דֶער יֵצֶר הָרָע רֶעט אָן צוּ זִינְדִיגֶען בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אִין פַייעֶר זָאל מֶען פַאר בְּרֶענֶען אִיהם מִיט זַיי בֵּיידֶע וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם אוּנ עֶס זָאל נִיט זַיין אַעֵצָה פוּן זְנוּת צְווִישֶׁען אַייך: (טו) וְאִישׁ אוּנ וָוען אַמֶענְטְשׁ וֶועט גֶעבֶּען זַיין גֶעלֶעגֶער כְּלוֹמַר עֶר וֶועט מְזַנֶּה זַיין מִיט אַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָת זָאל דֶער מֶענְטְשׁ וֶוערִין גֶעטֵייט וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ אוּנ דִיא בְּהֵמָה זָאלְט אִיר אוֹיךְ הַרְגֶענֶען: (טז) וְאִשָּׁה אוּנ וָוען אַ אִשָּׁה וֶועט גֶענֶעהֶענֶען

מצות השם

(יד) [כשא] (מצה קד) להיות ב"ד עושין במקלת עבירות משפט בשרפה ואחת מהן היא שבא על אשה ועל אמה שנאמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן:

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח וגו' וְדָאס אִיז אַמִצְוַת עֲשֵׂה) בֵּית דִין זָאלִין מְשַׁפֵּט זַיין זָאל הַרְגֶענֶען דִי מֶענְטְשִׁין וָואס דִי תּוֹרָה הָאט גִיבָּאטִין עֶען זָאל זֵיי הַרְגֶענֶען אוּנ מִיט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טוֹיט וָואס דִי תּוֹרָה הָאט אוֹיסְגִיזֶעצְט אוֹיף יֶעדֶער עֲבֵירָה, דָאס אִיז גֶעווען אִין דִי צַייט וָואס דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען:

לִרְבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה
וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם
בָּם: יז וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ
בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־
עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ
חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם
עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֺנוֹ יִשָּׂא: יח וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה
אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִוא
גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ
שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם: יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת
אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי

אונקלוס

וְתִקְטוֹל יַת אִתְּתָא וְיַת
בְּעִירָא אִתְקְטָלָא
יִתְקַטְלוּן קְטָלָא חַיָּבִין:
יז וּגְבַר דִּי יִסַּב יַת אֲחָתֵיהּ
בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּיהּ
וְיֶחֱזֵי יַת עֶרְיְתַהּ וְהִיא
תֶחֱזֵי יַת עֶרְיְתֵיהּ קְלָנָא
הוּא וְיִשְׁתֵּיצוּן לְעֵינֵי בְּנֵי
עַמְּהוֹן עֶרְיַת אֲחָתֵיהּ
גַּלִּי חוֹבֵיהּ יְקַבֵּל:
יח וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יַת
אִתְּתָא מְסָאֲבָא וִיגַלֵּי
יַת עֶרְיְתַהּ יַת קְלָנַהּ גַּלִּי
וְהִיא תְּגַלֵּי יַת סוֹאֲבַת
דְּמָהָא וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן
מִגּוֹ עַמְּהוֹן: יט וְעֶרְיַת
אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת אֲבוּךְ
לָא תְגַלֵּי אֲרֵי יַת
קְרִיבֵיהּ גַּלִּי חוֹבֵיהוֹן

ת"א והרגת את האשה ואת הבהמה.
שם טו: ואיש אשר יקח.

יבמות עז סנהדרין מ מכות ו יד: חסד הוא. עקדה שער סד: ערות אחות. מכות יד כריתות ב טו: ואיש אשר ישכב את,
יבמות נד מכות יד נדה מא: את מקרה. הוריות ד: והיא גלתה. נדה יט: וערות אחות אמך. יבמות נד:

בעל הטורים

לינו יודע מי אביו ומקללו: (יז) ואיש אשר יקח את אחותו. סמך את אחותו לבהמה לפי שכניסם מלוין עמו בבית יסמיך ליה כלה שגם היא מלויה עמו תמיד: והיא תראה את ערותו ונכרתו לעיני בני עמם. רמז למה שאמרו המסתכל באותו מקום הויין ליה בנים שאינן מהוגנים וזהו וראה את ערותה שמסתכל באותו מקום ונכרתו לעיני בני שהבנים יכלתו עיניהם: (יח) דוה. ג'. דין. ואידך תזנם כמו דוה כל היום דוה שע"ג מטמאה כנדה ובעון שעבדו עו"ג גרמו להיות כל היום דוה: מקרה. ב'. דין, ואידך והוכשתי את מקירה שבשביל שהערה מקורה יכם מקורם דכתיב עריריים יהיו ולא תוליד: הערה. ג'. דין. ואידך כי את שאלו הערה אשר הערה למות נפשו שבשביל שהערה שאלו הערה למות נפשו בנתחייב מיתה בעדים והתראה: מקור דמיה. קרי ביה דמי ה' שה' דמים טמאים באשה בכולם לא נא' יגאף אלא על אשת רעהו שהקב"ה מלא עליו את שאוסרה על בעלה:

רשב"ם

(יז) חסד הוא, כמו פן יחסדך שומע וכן וחסד לאומים חטאת קלון לאומים על ידי חטאת וכן תרגם רב יוסף

רש"י

חבירו מלדך חייס לדרכי מיתה עאכ"ו: (יז) חסד הוא. ל' ארמי חרפה חיסודא (שם נה) ומדרשו א"ת קין נשא את אחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנא' (תהלים פט) עולם חסד יבנה: (יח) הערה. גלה וכן כל ל' ערוה גלוי הוא והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר כמו צוה מגזרת (אסתר ה) ולא קם ולא זע וכן אחוה מגזרת אח. והערא זו נחלקו בה רבותינו (יבמות נה) י"א זו נשיקת שמש וי"א זו הכנסת עטרה: (יט) וערות אחות אמך. שנה הכתו,

פירוש לתורת אלהים

צו אַ בְּהֵמָה לִרְבְעָה אוֹתָהּ דִיא בְּהֵמָה זָאל מִיט אִיהר מְזַנֶה זַיין כְּלוֹמַר דִי בְּהֵמָה וֶועט מְזַנֶה זַיין מִיט דֶר אִשָּׁה וְהָרַגְתָּ זָאלְסְטוּ הַרְגֶנֶן דִיא אִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה וכו' אוּנ דִיא בְּהֵמָה זָאלְט אִיהר אוֹיךְ הַרְגֶנֶן: (יז) וְאִישׁ אַז אַמֶענְטְשׁ וֶועט מְזַנֶה זַיין מִיט זַיין שְׁוֶועסְטֶער בַּת אָבִיו וָואס זִיא אִיז זַיין שְׁוֶועסְטֶער פוּן אַיין פָאטֶער אוֹ בַת אִמּוֹ אָדֶער פוּן אַיין מוּטֶער וְרָאָה אוּנ עֶר וֶועט זֶעהן אִיר שַׁאנְד וְהִיא אוּנ זִיא וֶועט זֶעהן זַיין שַׁאנְד חֶסֶד הוּא דָאס אִיז אַשַׁאנְד וְנִכְרְתוּ וֶועט גָאט זֵיי פַאר שְׁנַיידִין פוּן זַייעֶר פָאלְק וֶוען אַלֶע וֵועלֶען זֶעהן וָוארוּם עֶרְוַת עֶר הָאט אַנְפְּלֶעקְט דִי שַׁאנְד פוּן זַיין שְׁוֶועסְטֶער עֲוֹנוֹ יִשָּׂא עֶר וֶועט לֵיידִין זַיין עֲבֵירָה כְּלוֹמַר עֶר וֶועט גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערִין פַאר זַיין עֲבֵירָה: (יח) וְאִישׁ אוּנ וֶוען אַמֶענְטְשׁ וֶועט לִיגֶען מִיט אַיין אִשָּׁה דָוָה וָואס אִיז אַנִדָה וְגִלָּה אוּנ עֶר וֶועט אַנְפְּלֶעקִין אִיהר שַׁאנְד אֶת מְקוֹרָהּ אִיהר קְוַואל הָאט עֶר אַנְפְּלֶעקְט וְהִיא אוּנ זִיא הָאט אַנְפְּלֶעקְט אִיהר קְוַואל פוּן אִיהר בְּלוּט וְנִכְרְתוּ וֶועלֶען זֵייא בֵּיידֶע פַאר שְׁנַייטִין וֶוערִין פוּן זַייעֶר פָאלְק: (יט) וְעֶרְוַת אוּנ דִיא שַׁאנְד פוּן דַיין מוּטֶערְס

אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֺנָם יִשָּׂאוּ׃ כ וְאִישׁ
אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ
גִּלָּה חֶטְאָם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ׃
כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו
נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים
יִהְיוּ׃ כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי
וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
וְלֹא־תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ׃
שביעי כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקֹּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־
אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־

אונקלוס

יְקַבְּלוּן׃ כ וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב עִם אִתַּת אַח אֲבוּהִי עֶרְיְתָא דְּאַח אֲבוּהִי גְּלִי חוֹבֵיהוֹן יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלַד יְמוּתוּן׃ כא וּגְבַר דִּי יִסַּב יַת אִתַּת אֲחוּהִי מְרַחֲקָא הִיא עֶרְיְתָא דַּאֲחוּהִי גְּלִי בְּלָא וְלַדְיְהוֹן׃ כב וְתִטְּרוּן יַת כָּל קְיָמַי וְיַת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן וְלָא תְרוֹקֵן יַתְכוֹן אַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵיל יַתְכוֹן תַּמָּן לְמִיתַּב בַּהּ׃ כג וְלָא תְהָכוּן בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יַת כָּל אִלֵּין עֲבַדוּ וְרָחִיק מֵימְרִי

ת"א ערות דודו. יבמות נד: ערירים ימותו. שם נה: ואיש אשר. שם נד: ערות אחיו. שם נה: ערירים יהיו. שם נה:

רשב"ם

ותיסוד דעמא חטאוהי: (כ) ערירים ימותו, לא יניחוהו מהשמים להחיות להוליד בנים:

שפתי חכמים

ומעבירין על סמין: י פי' באחרי מות נכתב אחר כל העריות ונכרתו וגו' שהוא בעונש ערירי דהתם כרת הוא נכרת וזרעו נכרת אבל לא ידעינן איזה זרע נכרת אם אותן שהיו לו קודם החטא שהם בכלל העונש ואם הם אותן שנולדו לאחר החטא דוקא שהם כני רבע ואתא קרא דעריריס ימותו דמשמע דימותו כמו שהם ערירים עתה ואתא קרא דעריריס יהיו דמשמע בשעת מ חתן סופן לבא לידי ערירי שאם יש לו בנים קוברן בין בניס קוברן אין לו בנים מת בלא בנים לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו ערירים ימותו אם יהיו לו בשעת עבירה לא יהיו לו כשימות לפי שקוברן בחייו ערירים יהיו שאם אין לו בשעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו: (כא) נדה היא. השכיבה הזאת מנודה היא ומאוסה. ורבותינו דרשו לאסור הערלה בה כנלה שהערלה מפורשת בה את מקור' הערה: (כג) ואקץ. ל' מיאוס כמו (בראשית כז) קצתי בחיי כאדם שהוא קץ

רש"י

באזהרתן לומר שהוזהר עליהן בין על אחות אביו ואמו מן האב בין על אחיותיהן מן האם אבל ערות אשת אחי אביו לא הוזהר אלא על אשת אחי אביו מן האב: (כ) אשר ישכב את דדתו. המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעלה י שהוא בעונש הליכת ערירי: ערירים. כתרגומו בלא ולד ודומה לו (בראשית טו) ואנכי הולך ערירי יש לו

פירוש לתורת אלהים

שוועסטער אדער פון דיין פאטערס שוועסטער לא תגלה זאלסטו ניט אנפלעקין ער זאל מיט זייא ניט מזנה זיין אונ אויב ער האט מיט זייא מזנה געוועזן עונם ישאו וועלין זייא ליידען זייער זינד: (כ) ואיש אונ ווען אמענטש וועט מזנה זיין מיט זיין מומע ערות האט ער אנפלעקט דיא שאנד פון זיין פעטער חטאם ישאו זאלין זיי ליידען זייער זינד ערירים ימותו אליין אן קינדער וועלען זיי שטארבין: (כא) ואיש אונ ווען אמענטש וועט נעמען זיין ברודערס ווייב אפילו ווען זיין ברודער איז שוין געשטארבין אונ זיא האט קינדער פון זיין ברודער נדה הוא איז דאס מיאוס ערות אחיו גלה האט ער אנפלעקט דיא שאנד פון זיין ברודער ערירים יהיו וועלין זייא זיין אליין כלומר זיי וועלען שטארבין אן קינדער: (כב) ושמרתם אונ איהר זאלט היטען אלע מיינע געזעץ ואת כל משפטי אונ אלע מיינע דינים ועשיתם אותם אונ איהר זאלט זיי טאן ולא אונ עס זאל אייך ניט אויס שפייען דאס לאנד אשר וואס איך ברענג אייך שמה דארטין לשבת בה צו זיצען אין איהר כלומר אז איר וועט היטען מיינע מצות וועט איהר ניט פאר טריבען ווערין פון אייער לאנד: (כג) ולא תלכו אונ איר זאלט ניט גיין

מצות השם

(כג) [לסב] (לאו קנח) שלא ללכת בחקות ונימוסי העובד כוכבים שנא' ולא תלכו בחקות הגוי אשר אני משלח מפניכם: ובחקותיהם לא תלכו וגו' ודאס איז אמצות לא תעשה די אלע זאכן וואס די גוים פלעגן צו זייערע עבודה זרות, זאלין די יודין דאס ניט טאהן:

אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֻץ בָּם: כד וָאֹמַר לָכֶם
אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי
אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים:
מפטיר כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה
הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא
לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם
בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא:
כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי
יְהוָה וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים

יַתְהוֹן: כד וַאֲמָרִית לְכוֹן
אַתּוּן תֵּירְתוּן יָת אַרְעֲהוֹן
וַאֲנָא אֶתְּנִינַהּ לְכוֹן
לְמֵירַת יָתַהּ אֲרַע עָבְדָא
חֲלַב וּדְבַשׁ אֲנָא יְיָ
אֱלָהָכוֹן דִּי אַפְרֵשִׁית
יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא:
כה וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא
דַּכְיָא לִמְסָאֲבָא וּבֵין
עוֹפָא מְסָאֲבָא לְדַכְיָא
וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת
נַפְשָׁתְכוֹן בִּבְעִירָא
וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דִּי תַרְחֵישׁ
אַרְעָא דִּי אַפְרֵשִׁית לְכוֹן
לְסָאָבָא: כו וּתְהוֹן קֳדָמַי
קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא
יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן

ת"א והבדלתם בין. מעילה טו:
תרמש האדמה. מכות ד:

בעל הטורים

(כד) אשר הבדלתי אתכם. ע' מלות בפ' קדושים כנגד ע' אומות בהבדלתי אתכם מהם: (כו) ואבדל אתכם מן העמים. וסמיך ליה איש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני כי אני הבדלתי אתכם מן העכו"ם והמכתי שכינה ביניכם ואינכם צריכין לאוב וידעוני כשאר העכו"ם שאין להם נביא ואין יודע עד מה ולכך צריכין לאוב וידעוני:

רש"י

במזונו: (כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. אין צ"ל בין פרה לחמור שהרי מובדלין וניכרין הם אלא בין טהורה לך ב לטמאה לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שערה: אשר הבדלתי לכם לטמא. ל לאסור: (כו) ואבדל אתכם מן העמים להיות לי. אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נ"נ וחבריו ראב"ע אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ללבוש כלאים אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם

שפתי חכמים

שהיו לו קודם השחטה בין לאחר השחטה כולן יהיו נכרהין: ב פי' טהורה וטמאה ע"י פעולתך כגון שחט כל הושט והאי הקנ' בלבד טמא. שחט כל הושט ורוב הקנה טהור כלו' טהרת אותו לאכיל: ל דפי' לטמא לך קאמר שהוא טמא ע"י פעולתך כדלעיל:

פירוש לתורת אלהים

אין דעם געזעץ פון דעם פאלק אֲשֶׁר וָוס איך שיק אַוועק פון פאר אייך כִּי ווארום דאס אַלין וואס פְרֶיער איז געשטאַנען האבין זייא געטאן וָאָקֻץ בָּם און איך האב פאר מיאוסט אין זיי: (כד) וָאֹמַר לָכֶם און איך טוה זאגען צו אייך אַתֶּם איר וועט יַרְשְׁנֶן זייער לאנד וַאֲנִי און איך וועל געבין זיא צו אייך לָרֶשֶׁת צו יַרְשְׁנֶן זיא אֶרֶץ עס איז אַזויא אַלאנד וואס דארטען טוט רינען מילך פון דיא בְּהֵמוֹת און האניק פון די טייטלען אֲנִי יְיָ איך בין גאט אֱלֹהֵיכֶם אייער גאט אֲשֶׁר וואס איך האב אייך אָפּ געשייד פון די דאזיגע פעלקער: (כה) וְהִבְדַּלְתֶּם און איהר זאלט מאכין אַצווישען שייד צווישען דיא ריינע בְּהֵמוֹת און צווישען די אומריינע בְּהֵמוֹת וּבֵין און צווישען דעם אום ריינעם עוף און צווישען דעם ריינעם עוף [זיין רש"י] וְלֹא און איהר זאלט ניט פר אום ווערדיגען אייער לייב בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף אין דיא בְּהֵמוֹת טְמֵאוֹת און אין דיא עופות טְמֵאִים וּבְכֹל און אין אַלע זאכין וואס ווידמענט דיא ערד אֲשֶׁר וואס איך האב אָפּ געשייד צו אייך לְטַמֵּא צו אום ריין כְּלוֹמַר אסור מאכין צו אייך אַז איהר זאלט דאס ניט עסין: (כו) וִהְיִיתֶם און איהר זאלט זיין צו מיר הייליג כִּי ווארום איך בין הייליג וָאַבְדִּל און איך האב אייך אָפּ געשייד פון דיא פעלקער דיא כְּנַעֲנִים לִהְיוֹת לִי צו זיין צו מיר אַפאלק דרום זאלט איהר זיין הייליג און זאלט ניט עסין דיא בְּהֵמוֹת און עופות טְמֵאִים און אַלע זאכין וואס

(חק לישראל ע"ט) [ח"ג]

לִהְיוֹת לִי: כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־
יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ
בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם: פ פ פ

ת"א ואיש או אשה. סנהדרין סו: אוב או ידעוני. ברכות כא סנהד' סה: מות יומתו באבן. סנהדרין סו כריתות ה:

עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי: כז וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בְהוֹן בִּידִין אוֹ דְכוּרוּ אִתְקְטָלָא יִתְקַטְלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: פ פ פ

רש"י

מהם לשמי פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים: (כז) כי יהיה בהם אוב וגו'. כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת. עדים והתראה בסקילה מזיד בלא התראה בהכרת ושגגתם חטאת וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת:

פירוש להורת אלהים

זיי זענען טמא: (כז) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה אונ איין מאנס פרשון אדער איין אשה כִּי אז עס וועט זיין ביי זייא אזוי אכישוף וואס ווערט גערופין אוב אדער ידעוני מות יומתו זאלין זיי ווערין געטייט בָּאֶבֶן מיט שטיינער זאל מען זייא פאר שטיינען דְּמֵיהֶם בָּם זייער בלוט איז אין זיי כלומר זיי זענען זיך אליין שולדיג אין דעם וואס זיי ווערין נהרגת קיינער ווערט ניט געשטראפט דער פאר:

הפטרת קדושים

לאשכנזים ביחזקאל כ"ב. ואם אחרי מות וקדושים מחוברים אז מפטירין הפטורת אחרי מות הלא כבני כושיים.

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב וְאַתָּה בֶן־אָדָם
הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת
כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ: ג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר
שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ
לְטָמְאָה: ד בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ
אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־
שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־
הָאֲרָצוֹת: ה הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְּסוּ־בָךְ

דברי יחזקאל

עַל כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם וְקַלָּסַת לְכָל הָאֲרָצוֹת וגו'. דער מדרש זאגט אין די מגלה איכה צווייי ווייבער פון די עובדי כוכבים האבין זיך אמאל גיקריגט, האט איינע גיזאגט צו די אנדערע דיין פנים זעהט אויס ווי פון א־ידישע, נאכדעם אז די צוויי ווייבער פון די עובדי כוכבים האבען זיך איבער גיבעטין, האט איינע גיזאגט צו די אנדערע אלץ בין איך דיר מוחל, נאר וואס דו האסט גיזאגט אז איך האב אידיש פנים, דאס בין איך דיר ניט מוחל, דאס זאגט דער נביא גאט זאגט איך האב דיך גיגעבען פאר אשאנדע צווישען די פעלקער אונ צו אשאנדע אין אלע לענדער, אלע פעלקער וועלין זיך שעמען מיט דעם נאמען יוד:

פירוש עברי טייטש

(א) יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא האט גיזאגט וַיְהִי אונ עס איז גיוועז די נבואה פון גאט צו מיר אונ האט מיר אזוי גיזאגט: (ב) וְאַתָּה אונ דו בֶּן אָדָם אויב דו וועסט האבין איין וויכוח אֶת עִיר מיט די מענטשין פון דער בלוט שולדיגע שטאט ירושלים וְהוֹדַעְתָּהּ זאלסטו איר לאזין וויסען אֶת כָּל תּוֹעֲבוֹתֶיהָ גאר איר אומווירדיקייט: (ג) וְאָמַרְתָּ אונ דו זאלסט זאגין כֹּה אָמַר אזוי האט גאט גיזאגט עִיר די שטאט ירושלים וואס די מענטשין פאר גיסען אונ שולדיג בלוט אין איר דרום האט גאט גיזאגט לָבוֹא עס איז גיקומען איר צייט זי זאל חרוב ווערין וְעָשְׂתָה אונ וואס זי האט גימאכט געצין כדי־ דער צו פאר אום ריינגען זיך דרום האט גיזאגט גאט עס איז גיקומען איר צייט פון פורעניות: (ד) בְּדָמֵךְ פון וועגין דעם בלוט וואס דו האסט פאר גאסין אָשַׁמְתְּ האסטו גיזינדיגט וּבְגִלּוּלַיִךְ אונ מיט דעם ע"ז וואס דו האסט גימאכט טָמֵאת ביסטו טמא גיווארין וַתַּקְרִיבִי אונ דיינע טעג פון פורעניות האבין גינעהענט וַתָּבוֹא אונ דו ביסט גיקומען עַד ביז דיינע יארין וואס שטייט אין דער תורה ווען די ישראל וועלין זיין שלעכט וְגוֹשַׁנְתֶּם אונ זייא וועלין פאר עלטערט ווערין אין לאנד וועלין זיי פאר טריבען ווערין אין גלות אונ דאס ווארט וְנוֹשַׁנְתֶּם טרעפט אן אכט הונדערט אונ צוויא אונ פופציג יאהר אונ אצונד זענען שוין די ישראל אכט הונדערט אונ פופציג יאר אין לאנד דרום איז שוין באלד די צייט איר זאלט פאר טריבען ווערין עַל כֵּן דרום ווייל דו טוסט קיין תשובה נְתַתִּיךְ האב איך דיך גיגעבין פאר אשאנד צווישען דיא פעלקער וְקַלָּסַת אונ איין שפעטונג צוא אלע לענדער: (ה) הַקְּרוֹבוֹת אונ דיא נאהענטע מיט דיא ווייטע אומות יִתְקַלְּסוּ וועלין

זה שייך לסוף הפטרה פסוק ט"ז:
ונחלת בך לעיני גוים וגו'. אין אנהייב קפיטל האט הקב"ה גיזאגט צו יחזקאל ער זאל זאגן מוסר צו די יודין אונ ער זאל אויס רעכענען זייערע עבירות וואס זייא טוהען, אונ די אלע עבירות זענען פון די גרעסטע עבירות וואס גאט האט אויף זיי גיבאטין, נאכדעם האט יחזקאל זיי גיזאגט דעם שטראף וואס זיי וועלין האבין פר די עבירות זיי וועלין גיין אין גלות, אונ אין גלות וועלין זיי טאהן תשובה, אונ די טומאה פון זייערע עבירות וועט אוועקגיין פון זיי, זייערע הארצער וועלין ריין ווערין פון צו טראכטין ניגין זינד, דאמאלס וועט הקב"ה צוריק נעמען די יודין פאר א פאלק, דאס איז ווי די תורה האט גיזאגט הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, דו זאלסט זאגן מוסר דיין חבר ער זאל ניט זינדיגען אונ זאל טאהן תשובה אויף דעם וואס ער האט געזינדיגט וועסטו טאהן דיר א טובה דו וועסט ניט ליידין

טמאת השם רבת המהומה: ו הנה נשיאי
ישראל איש לזרעו היו בך למען שפך־דם:
ז אב ואם הקלו בך לגר עשו בעשק בתוכך יתום
ואלמנה הונו בך: ח קדשי בזית ואת־שבתתי
חללת: ט אנשי רכיל היו בך למען שפך־דם
ואל־ההרים אכלו בך זמה עשו בתוכך:
י ערות־אב גלה־בך טמאת הנדה ענו־בך:
יא ואיש | את־אשת רעהו עשה תועבה ואיש את־
כלתו טמא בזמה ואיש את־אחתו בת־אביו ענה־
בך: יב שחד לקחו־בך למען שפך־דם נשך ותרבית
לקחת ותבצעי רעיך בעשק ואתי שכחת נאם
אדני יהוה: יג והנה הכיתי כפי אל־בצעך אשר
עשית ועל־דמך אשר היו בתוכך: יד היעמד לבך
אם־תחזקנה ידיך לימים אשר אני עשה אותך
אני יהוה דברתי ועשיתי: טו והפיצותי אותך

פירוש ע"ט

שפעטין אונ ריידין פון דיר אונ וואס וועלין זייא זאגין טמאת השם זיא האט מטמא גיוועזן איר נאמען ווארום פריער הט זי גיהייסען עם קדוש איז טייטש איין הייליג פאלק אונ היינט הייסען זיי עם טמא אפאלק מיט אומרייניגע לעפצין רבת עס איז פיל אונ גרויס איר ברומונג מחמה הונגער אונ מחמת רציחה פון דעם שונא אונ פאר וואס וועט דאס אויף אייך קומען ווארום: (ו) הנה נשיאי די הארין פון די ישראל איש איטליכער מענטש נאך זיין שטארקייט זענען זיי גיוועזן אין דיר ווער עס איז גיוועזן שטארקער דער האט ביי דעם אנדערין אוועק גינומען למען פון וועגין שפך צו פארגיסן בלוט: (ז) אב ואם פאטער אונ מוטער הקלו האבין זיי מבזה גיוועזן בך די מענטשין וואס וואגען אין דיר ירושלים לגר צו אגר האבין זיי גיטאן גזלען בתוכך צווישען דיר. איין יתום אונ איין אלמנה הונו בך האבין זיי גינארט אין דיר: (ח) קדשי מיינע קדשים האסטו מבזה גיוועזן ואת שבתתי אונ מיינע שבתים האסטו פאר שוועכט: (ט) אנשי מענטשין רכילות זאגערס זענען גיוועזן אין דיר למען פון וועגין שפך דם צו פאר גיסען בלוט ואל ההרים אונ אויף די בערג אכלו האבין זיי גיגעסין די קרבנות פון דער עכו"ז זמה אונ שלעכטע עצות פון זינד עשו האבין זיי גיטאן צווישען דיר: (י) ערות די שאנד פון איין פאטער האבין זייא אנטפלעקט צווישען דיר כלומר זייא האבין מזנה גיוועזן מיט זייער שטיף מוטער טמאה דאס אומריין פון איין נדה ענו בך האבין

זיי גיפייניגט אין דיר כלומר זיי זענען גיוועזן מיט די ווייבער אז זייא זענען גיוועזן נדות: (יא) ואיש אונ אמענטש מיט דעם ווייב פון זיין חבר האט גיטאן אום ווערדיג ואיש אונ אמענטש האט זיין איינגענע שנור מטמא גיוועזן בזמה מיט די שלעכטע עצות פון זנות ואיש אונ אמענטש האט זיין שוועסטער פון פאטער האלב גיפייניגט אונ מאנס גיוועזן: (יב) שוחד שוחד האבין גינומען די דיינים וואס זענען גיוועזן אין דיר פון וועגין צו פאר גיסען בלוט נשך בייסונג אונ מערונג דאס מיינט מען פראצענט לקחת האסטו גינומען ותבצעי אונ דו האסט אוועק גענומען געלט פון דיין גיזעלין רעיך מיט דעם רויבען וואס דוא האסט גירויבט דעם ארום מאן ואותי אונ מיך גאט האסטו פארגעסין נאם יי' זאגט גאט: (יג) והנה נון הכיתי איך האב גיקלאפט מיינע הענט איינע צוא דיא אנדערע אונ האב גיקלאגט אל בצעך פון וועגין דיין רויב אשר וואס דו האסט גיטאן ועל דמך אונ אויף דיין שולד בלוט וואס עס איז גיוועזן אין דיר: (יד) היעמד וועט דען קענען באשטיין דיין הארץ אם תחזקנה אונ וועט זיך דען שטארקען דיין האנד לימים צו די טעג אשר וואס איך וועל טאן דיר כלומר וואס איך וועל דיר באצאלין אזוי ווי דיינע מעשים אני יי' איך גאט האב עס גירעט ועשיתי אונ איך וועל עס טאן כלומר איך וועל עס מקיים זיין: (טו) והפיצותי אונ איך וועל דיך פאר שפרייטען צווישען די פעלקער וזריתיך אונ איך וועל דיך פאר שפרייטען צווישען די לענדער

בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת וַהֲתִמֹּתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃
טו וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

אַשְׁטְרָאף װעגן דײַנע זינד. װאָרום אַז דו װעסט אים ניט זאָגן מוסר אונ ער װעט װײטער זינדיגן װעס־ טו איך געשטראָפט װערין פאר זײַנע זינד, װי די גמרא זאָגט דער װאָס קען זאָגן מוסר זײַן חבר אונ ער זאָגט אים ניט װעט ער געשטראָפט װערין פאר חברס זינד, אונ דו װעסט טאהן אַתּשובה דײַן חבר ער זאָל ניט געשטראָפט װערין אויף זײַנע אייגענע זינד, אונ װײל יחזקאל איז שוין אײן מאָהל געשטראָפט געװאָרין פאר די יודענס װעגן װי עס שטײט אין קאַפיטל ד', דריבער האָט אים איצט הקב"ה געזאָגט ער זאָל גײן צו די יודין אונ זאָל זײ זאָגן מוסר אויף זײערע עבירות, װעט ער טאהן זיך אַתשובה ער װעט ניט נאָך א מאָהל געשטראָפט װערין פון זײערטװעגן אונ װעט טאהן אַתשובה די יודין זײ װעלין צוריק װערין אַפּאָלק צו הקדוש ברוך הוא:

פירוש ע"ט

וַהֲתִמֹּתִי אונ איך װעל פארלענדין טֻמְאָתֵךְ דײַן טומאה פון דיר: (טז) וְנִחַלְתְּ אונ דו װעסט קרײנקען פון דיר אַלײן דאס הײסט פון דײַנע שלעכטע מעשים װאָס דו האָסט געטאָן, וְיָדַעַתְּ אונ דו װעסט װיסען אַז איך בין אײן גאָט:

הפטרת קדושים ביחזקאל כ' לספרדים והאיטליים:

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ ג הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן־
אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃ ד וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל
וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
ה בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ ו וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי
עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ ז וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־
שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם
לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת
אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי
לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם
אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ט וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־
הַמִּדְבָּר׃ י וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃
יא וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי
וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃ יב וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־

רד"ק

ויסי: (ב) בן אדם. את זקני ישראל. כמו עם או אל: הדרש. האל"ף במיר"ק: (ג) התשפט. פי' אתוכח עמהם התוכח בר אדם כלומר תרצה לשפוט אותם בדעתם הוכח אותם על מעשיהם הרעים והודיעם גם כן את תועבות אבותם כי מקדם הכעיסוני במעשי ידיה': (ד) ואמרת. ביום בחרי בישראל. הה"א בקמ"ץ תחת אפתחת הקריאה שאל התוכחה מעת שהיו לעם בגלות מצרים ויום שבחר בהם הוא יום ששלח להם משה נביאיו ומי הם משה ואהרן מצרים וזה הענין והתוכחה שהוכיחם במצרים ע"י נביאיו לא ראינו אלא מדברי יחזקאל במדרש הרי שנאה זו היתה כבושה לפני המקו' קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרים עד יחזקאל והית' אהבתו מחפה עליהם וע"י שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה השנאה' וע"ז נאמר שנאה תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה: ואשא ידי. כמו שנא' אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב וכאן פירש לזרע יעקב כי מה שנתן לאברהם וליצחק בעבור זרע יעקב אמר. וכן אמר שם ונתתי אותה לכם מורשה אני ה': ואודע להם. נודעתי להם ע"י נביאי ששלחתי להם. ואשא ידי להם כמ"ש אני ה'. ואני ה' שבועה. וכן נשאתי את ידי ואשא את ידי וי"מ קיימית במימרי. וכמו כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם: (ה) ביום ההוא. כמו שאמר לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם: צבי היא לכל הארצות. תפארת ותמדה לכל הארצות היא כי היא הגוף האמצעי והיא מבוכה מאחר הגופות ואוירה מזוג וטוב מכל הארצות. וכן אמר יפה נוף משוש כל הארץ. ות"י דבי היא תושבחתא היא לכל מדינתא: (ו) ואומר אליהם, קודם לכן אמרתי להם ע"י הנביאים הראשונים שבאו להם מרע"ה: איש שקוצי עיניו השליכו. כי העינים מביאות האדם לחטא כמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם וכן אמר בפרשה זו כי אחרי גילוליהם לבם הולך ואמר אחר כן ואחרי גלולי אבותם היו עיניהם. והמ רז"ל טינא ולבא סרסורי דחטאי נינהו: ובגלולי מצרים. כתרגומו ובפולחן טעות מצראי לא תסתאבון: (ז) וימרו בי וגו'. לשפוך חמתי לכלות אפי כפל הענין במ"ש כי כשישפוך אדם מה שבלבו הוא מכלה נמכו מה שבתוכו: (ח) ואעש. לבלתי החל מבנין הפעל ולרי הה"ת מקים פתח וכן כי החל לזנות והם ענין חלול: אשר נודעתי על ידי הנביאים: לעיניהם. כי המצרים היו שומעים כדבר אליהם הנביאים והיו מגעישים אותם להוציאם מתוכם אף קודם מכב

ישראל במדבר בחקותי לא־הלכו ואת־משפטי
מאסו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואת־שבתתי
חללו מאד ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר
לכלותם: יד ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני
הגוים אשר הוצאתים לעיניהם: טו וגם־אני נשאתי
ידי להם במדבר לבלתי הביא אותם אל־הארץ
אשר־נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל־הארצות:
טז יען במשפטי מאסו ואת־חקותי לא־הלכו בהם
ואת־שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם לבם הלך:
יז ותחס עיני עליהם משחתם ולא־עשיתי אותם
כלה במדבר: יח ואמר אל־בניהם במדבר בחוקי
אבותיכם אל־תלכו ואת־משפטיהם אל־תשמרו
ובגלוליהם אל־תטמאו: יט אני יהוה אלהיכם בחקותי
לכו ואת־משפטי שמרו ועשו אותם: כ ואת־
שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת
כי אני יהוה אלהיכם: כא וימרו־בי הבנים בחקותי
לא־הלכו ואת־משפטי לא־שמרו לעשות אותם
אשר יעשה אותם האדם וחי בהם את־שבתותי
חללו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בם
במדבר: כב והשיבתי את־ידי ואעש למען שמי לבלתי
החל לעיני הגוים אשר־הוצאתי אותם לעיניהם:

רד"ק

רע"ה כי משכא אליהם משה רע"ה בשליחות האל לא החזיקו במעשיהם הרעים שהרי אמר ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל והאמינו בנסה מפני האותות שעשה לעיניהם. ולא עשו כן הנביאים הראשונים. ובדברי רבותי' ז"ל כי אף משכא אליה' משה רבי' ע"ה בשליחו' האל היו בהם רשעים ולא שבו מדרכם הרעה ואותם מתו בג' ימי אפלה כדי שלא יראו המצרים במפלתם וישמחו להם: (ט) ואוציאם. ואביאם. הסר יו"ד: (י) ואתן. וחי בהם. כתרגומו ויחי בהון לחיי עלמא וכן ת"א וחי בהם אני ה': (יא) וגם את שבתותי. אמר וגם כי היא מתנה טובה נתנה אלהים לעמו ישראל כדי לזכור להם בו את יום המנוחה שהניח להם והוציא אותם מעבדות לחירות וזהו האות שהוא בין האל ובין ישראל שהוא קדשם והבדילם מן האומות והפרישם מגלולי מצרים ונתן להם תורה קדוש' חקים ומשפטים לדיקים. ואמר שבתותי לשון רבים כלל בו שביתת המועדים כי גם הם זכר ליציאת מצרים ולפי שמלות שבת גדולה ושקולה כנגד כל המלות אמר כמה פעמים בפרשה תוכחות חלול שבת: (יג) וימרו בי. בחקותי לא הלכו. שלוה אותם במרה כנ"ש שם שם לו חק ומשפט: חללו מאד. כי שבת ראשונה חללו שילאו ללקוט המן לפיכך אמר מאד וגם החקים והמשפטים אשר לוה עברו עליהם. כמ"ש עד אנה מאנתם לשמור מלותי ותורותי: והומר. מבואר הוא: (טו) וגם אני נשאתי את ידי להם. בדבר מרגלים שאמר ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ: (טז) יען. מבואר הוא: (יז) ותחס עיני. ולא עשיתי אותם כלה. כי השארתי בניהם אחריהם להביאם אל הארץ: (יח) ואומר. בחוקי. בוי"ו עם הדגש וכל הענין הוא מבואר:

דעם פירוש ע"ט האבין מיר ניט געשטעלט ווייל די הפטרה לייענען נאר ספרדים און איטאלינים.

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ה דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

עיקר תוי"ט | משנה אהלות פרק ד | ברטנורא

מגדל שהוא עומד באויר. מגדל עץ שיש לו דפנות והדפנות עלמן יש חלל בעביין כגון הורין המפולשין פתוחים לפנים ולחוץ אלא שאין בהן פותח טפח ורגילים להניח שם מחטין וזינורות וכלים קטנים: שהוא עומד באויר. תחת אויר השמים כגון דקאי בחצר: טומאה בתוכו. בחלל המגדל עלמה: כלים שבעוביו. בעובי חלל הדפנות: מחצה למחצה. מחליו של עובי המגדל ולפנים כלפנים

מגדל שהוא עומד באויר. טומאה בתוכו כלים שבעוביו [א] טהורים. טומאה בעוביו כלים שבתוכו טהורים. רבי יוסי אומר מחצה למחצה.

[א] טהורים. דבדיקן לעוביו כתר האויר לקולא ולא בתר המגדל לחומרא הכל עומד בבית טמאים ממ"כ וסיפא

פרק ד א מגדל שהוא עומד באויר אשאנק (אהאלמער) וואס אין די גרעב פון די ווענט איז דא לעבער קליינע וואס זענען ניט גרויס א טפח, און אין דיא לעבער לייגט מען אמאהל אריין אנאדיל אשפילקע און אנדערע קליינע זאכין, און די לעכער זענען דורך גילעכערט אין די גרעב פון די וואנט פון שאנק פון אויסוויינינג ביז אינווייניג, און דיא שאנק שטייט ניט אין אשטוב נאר זיא שטייט אונטער דעם הימעל אין הויף אדער אין גאס טומאה בתוכו אויב א טומאה ליגט אין די שאנק כלים שבעוביו טהורים די כלים וואס ליגן אין די לעכער וואס זענען אין דיא גרעב פון וואנט פון דיא שאנק זענען טהור טומאה בעוביו אדער דיא טומאה ליגט אין די לעכער וואס זענען אין די גרעב פון וואנט פון די שאנק כלים שבתוכו טהורים די כלים וואס ליגן אין דיא שאנק זענען טהור רבי יוסי אומר רבי יוסי

מהלין ולחוץ כלהוץ (א) בין בהכלים במגדל וטומאה בעוביו בין שהטומאה במגדל והכלים בעוביו. ואין הלכה כר"י: טומאה בתוכו. בתוך המגדל: הבית טמא. אף ע"פ שדלתותיו מגופות כדמפרש טעמא שדרך הטומאה לצאת משם לבית: טומאה בבית מה שבתוך המגדל טהור. והוא שדלתותיו מגופות דאי פתוחות לא גרע מחלון שבין שני בתים וטעמא דמה שבתוך המגדל טהור דאין דרך לטומאה שבבית ליכנס למגדל: אם יש שם פותח טפח. בין שולי המגדל לארץ או בין דופן המגדל לכותל או בין גג המגדל לתקרת הבית (ב) טמאות. מחמת טומאה שבבית אבל אין שם טפח הוי מגדל כלבוד ואין טומאת הבית נכנסת שם: טומאה שם הבית טמא. אם היתה טומאה בין שולי המגדל לקרקע הבית או בין גג המגדל לגג הבית או בין דפנות המגדל לכותלי הבית אע"פ שאין ביניהם פותח טפח הבית טמא שאין המגדל מאהיל על הטומאה שתחתיו בתוך הבית שלא תטמא כל אשר בבית(ג): (ב) תיבת המגדל. רגילים היו לעשות תיבות קטנות בתוך מגדל של עץ כדי להצניע בהם כלים ואוכלין ומשקין: שיש בה פותח טפח. שיש בחלל פיתח טפח דלא הויא טומאה טמונה: ואין ביציאתה. בחור פתחה אין בו טפח: טומאה בתוכה. הבית טמא ואע"פ שפתחה קטן כדמפרש טעמא מפני שדרך טומאה לצאת ע"כ סופה לצאת דרך פתח זה לפיכך מטמאה מיד

היה עומד בתוך הבית טומאה בתוכו הבית טמא. טומאה בבית מה שבתוכו [ב] טהור שדרך הטומא' לצאת ואין דרכה להכנס. כלים שבינו לבין הארץ. שבינו לבין הכותל. שבינו לבין הקירות. אם יש שם פותח טפח טמאים. ואם לאו [ג] טהורים. טומאה שם הבית טמא: (ב) תיבת המגדל יש בה פותח טפח ואין ביציאתה פותח טפח. טומאה

טומאה בתוכו הבית טמא מיירי בין בתוך הללו בין בתוך עובי שדרך טומאה לצאת. מהר"ס: (א) דס"ל כבותל בהוא לאויר דלקמן בפ"ו מ"ג דנדון מחלה על מחלה ור"י מדמי ליה לכותל שבין החלר לבית ורבנן לא מדמי וע"ש ותפ"ה מודו התם משום דהבית והחלר משוכין הן והמחילה לוליך שניהם אבל מחילת המגדל לא נעשה בשביל החלר והבית להכי לא שדינן לה בסיפא בתר בית לטמא כלים בעוביה כי איכא טומאה בבית דקתני מה שבתוכה טהור ומשמע אפילו כלים שבעוביו ובתר מגדל נמי לא שדינן ליה דמגדל לא חשיב משום דמיטלטל ובתוך האויר דנקט משום רבותא דר"י דל"ש בבית דשדינן בתר בית דחשיב טפי מחלר. מהר"מ: [ב] טהור. ובפ"י דהחשיב כלי עץ הבאין במדה דבעי למיד פתיל. פ"מ כשמכוסה בכלי אבל כשדלתותיו מגופות או מכוסה בבשר לא בעי למיד פתיל. ועתוי"ט: (ב) ואין הפי' שיש שבינו לארץ וגבין הקורות אף שאין פותח טפח רק בא' מהן. אם יש פותח טפח בינו לבין הקורות הטומאה בוקעת עד כנגד המגדל לתחתיו דאדם וכלים אינן נעשים אהלים להפסיק ונטהר וכן כשיש פותח טפח תחתיו והכלים למעלה בוקעת למעלה אבל שבינו לבין הכותל אם אין שם פ"ט אע"ג דאיכא פ"ט בינו לארץ ולקורות טהורין: [ג] טהורין. וק' המאי טהורין כלים שתחתיו ליהוי כליב בהוא קמור תחת הבית י"ל דהני כיון שהוא קבוע ומשמש את הבית לכך בטל לגבי הבית מהר"מ ועתוי"ט: (ג) דאהל בתוך אהל והטומאה תחת אהל הפנימי אהל החילון טמא דלמיד פתיל ואהל מאילים על הטהורי' מליטמא ואין מאילים על הטמאין מלטמא הר"מ ודוקא כשאהל כולו בתוך אהל אבל כשפי האהל חוצה אין הטומאה נכנסת כאהל

זָאגְט מַהֲצֵה לְמַחֲצֵה הֶעלְפְט אוֹיף הֶעלְפְט אוֹיב דִיא טוּמְאָה לִיגְט אִין שַׁאנְק אוּנ כֵּלִים לִיגִין אִין שַׁאנְק אִין דִי לֶעבֶער, דִי כֵּלִים וָואס לִיגִין אִין דִי הֶעלְפְט גְרֶעבּ פוּן וַואנְט וָואס אִינְוֶוייגִיג אִין דִי שַׁאנְק זֶענֶען טָמֵא, אוּנ דִיא כֵּלִים וָואס לִיגִין אִין דִיא הֶעלְפְט גְרֶעבּ פוּן וַואנְט וָואס אוֹיסְוֶוייגִיג צוּ זֶענֶען טָהוֹר, אוּנ אוֹיבּ כֵּלִים לִיגִין אִין שַׁאנְק אוּנ דִי טוּמְאָה אִיז אִין דִיא לֶעבֶער, אוֹיבּ דִיא טוּמְאָה לִיגְט אִין דִיא הֶעלְפְט גְרֶעבּ פוּן וַואנְט וָואס אִינְוֶוייגִיג וָואס אִין דִי שַׁאנְק זֶענֶען דִי כֵּלִים וָואס אִין דִי שַׁאנְק טָמֵא, אוּנ אוֹיבּ דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין דִי הֶעלְפְט גְרֶעבּ פוּן וַואנְט וָואס אוֹיסְוֶוייגִיג צוּ, זֶענֶען דִי כֵּלִים וָואס אִין דִיא שַׁאנְק טָהוֹר הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹיבּ דִיא שַׁאנְק שְׁטֵייט אִין שְׁטוּבּ טוּמְאָה בְּתוֹכוֹ אוֹיבּ אַטוּמְאָה לִיגְט אִין שַׁאנְק הַבַּיִת טָמֵא אַלִּ"ץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא טוּמְאָה בְּבַיִת אָדֶער אַז דִיא טוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר וָואס עֶס לִיגְט אִין שַׁאנְק אִיז טָהוֹר, אוֹיבּ דִיא טִירִין פוּן דִיא שַׁאנְק זֶענֶען פַאר מַאכְט שֶׁדֶּרֶךְ הַטּוּמְאָה לָצֵאת דֶער שְׁטֵייגֶער פוּן דִיא טוּמְאָה אִיז אַרוֹיס צוּ גֵייִן פוּן שַׁאנְק אִין שְׁטוּבּ אַרַיין וָוארוּם דִיא טוּמְאָה. וֶועט דָאךְ מוּזִין אַרוֹיס גֶענוּמֶען וֶוערֶען פוּן שַׁאנְק וֶועט זִיא דָאךְ אַרַיין קוּמֶען אִין שְׁטוּבּ וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס אוּנ עֶס אִיז נִיט אִיהר שְׁטֵייגֶער אַרַיין צוּ גֵייִן פוּן שְׁטוּבּ אִין שַׁאנְק אַרַיין מֶען וֶועט דָאךְ נִיט אַרַיין טְרָאגִין דִי טוּמְאָה פוּן שְׁטוּבּ אִין שַׁאנְק כֵּלִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הָאָרֶץ דִי כֵּלִים

וָואס לִיגִין אוֹיף דִי עֶרְד אוּנְטֶער דִי שַׁאנְק, צְוִוישֶׁען דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע עֶק פוּן שַׁאנְק אוּנ דִי עֶרְד שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַכּוֹתֶל אוּנ דִיא כֵּלִים וָואס לִיגִין צְוִוישִׁין דִיא שַׁאנְק אוּנ דִיא וַואנְט פוּן שְׁטוּבּ שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת אוּנ דִיא כֵּלִים וָואס לִיגִין אוֹיף דִיא שַׁאנְק צְוִוישִׁין דִיא שַׁאנְק אוּנ דֶעם בַּאלְקִין פוּן שְׁטוּבּ אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טֶפַח אוֹיבּ דָארְט וְואוּ דִי כֵּלִים לִיגִין אִיז אָפִין אַטֶפַח, דְהַיְינוּ פוּן דִי עֶרְד צוּ דִי שַׁאנְק אִיז דָא אַטֶפַח, אוּנ פוּן דִי שַׁאנְק צוּ דִי וַואנְט פוּן שְׁטוּבּ אִיז אָפּ גִירוּקְט אַטֶפַח, אוּנ פוּן דִיא שַׁאנְק צוּם בַּאלְקִין פוּן שְׁטוּבּ אִיז הוֹיךְ אַטֶפַח טְמֵאִין דִי כֵּלִים וָואס אוּנְטֶער דִי שַׁאנְק אָדֶער צְוִוישִׁין דִי שַׁאנְק אָדֶער אוֹיף דִי שַׁאנְק זֶענֶען טָמֵא וְאִם לַאו אוּנ אוֹיבּ פוּן דִי עֶרְד בִּיז צוּם עֶק פוּן דִי שַׁאנְק אִיז נִיטָא אַטֶפַח אָדֶער פוּן דִיא שַׁאנְק צוּם וַואנְט אִיז נִיטָא אַטֶפַח אָדֶער פוּן דִיא שַׁאנְק צוּם בַּאלְקִין אִיז נִיטָא אַטֶפַח טְהוֹרִים זֶענֶען דִיא כֵּלִים טָהוֹר טוּמְאָה שָׁם אוּנ אוֹיבּ אַטוּמְאָה אִיז דָארְט אוּנְטֶער דִי שַׁאנְק אָדֶער צְוִוישִׁין דִי שַׁאנְק אָדֶער אוֹיף דִי שַׁאנְק, אֲפִילוּ פוּן דִי שַׁאנְק צוּ דִי עֶרְד אָדֶער פוּן דִי שַׁאנְק צוּ דִי וַואנְט אָדֶער פוּן דִי שַׁאנְק צוּם בַּאלְקִין אִיז נִיטָא אַטֶפַח, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הַבַּיִת טָמֵא אַלְ"ץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא: ב תֵּיבַת הַמִּגְדָּל דִי קֶעסְטִיל וָואס אִיז אִין דִי שַׁאנְק יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח אוּנ דִי קֶעסְטִיל אִיז טִיף אַטֶפַח אוּנ בְּרֵייט אַטֶפַח אוּנ לַאנְג אַטֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתָהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח אָבֶער פוּן פָארוּנְט וְואוּ מֶען

דרך יציאת׳: מה שבתוכה טהור. הואיל ואין ביציאתה פותח טפח אינו מביא את הטומאה: ואין דרך טומאה ליכנס. שאין סופי להכניס לה מת: ור"י מטהר. דשמא אין סופה לצאת דרך פתח זה שהיא בה בשיעור טומאה שהרי יכול להוציאה לחלאין או לשרפה במקומה. ואין הלכה כר"י: (ג) היה. המגדל עומד כולו בתוך הבית אלא שפתח התיבה (ד) לחוץ: טומאה בתוכו הבית טהור. דמשום מאי תיהוי לטמויי הא טומאת אוהל ליכא דיש בה פותח טפח ולאו טמונה היא ומשום יציאה של טומאה נמי לא מטמא דהא אין יציאתה לפנים בתוך הבית: טומאה בבית מה שבתוכו טהור. שאין דרך טומאה ליכנס שם: מוכני. גלגל העשוי למגדל להוליכו ממקום למקום: משוכה לאחוריו. מרוחקת מאחורי המגדל לצד הבית שהמגדל עומד על הפתח והמוכני משוכה מאחריו לצד הבית בפנים והטומאה שם בתוך המוכני כנגד קורות הבית אע"פ שהבית מאהיל עליו: הבית טהור. דנחשב מוכני כמגדל והרי המגדל עומד בפתח ונפתח לחוץ, וג׳ אצבעות דנקט למעוטי אם היתה משוכה טפי מג׳ אצבעות דלא הוי כמגדל דאין דרך להרחיק המוכני מן המגדל כולי האי: בזמן שיש שם פותח טפח. דהלל המוכני שהטומאה בו פותח טפח שלא תהא טומאה רצוצה דבוקעת ועולה: ואינה יוצאה. שאין המוכני נשמטת לגמרי מן המגדל: והמגדל בא במדה. שמחזיק מ׳ סאה בלח שהם כורים ביבש שכשהיא במדה זו אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה אבל פחות ממדה זו הוי כשאר כלים המקבלים טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה וכל מגדל דתנינן בפרקין במגדל הבא במדה מיירי:

בתוכה הבית טמא. טומאה בבית מה שבתוכה טהור. שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס. רבי יוסי [ד] מטהר מפני שהוא יכול להוציאה להצאין או לשורפה במקומה: (ג) היה עומד בתוך הפתח ונפתח לחוץ. טומאה בתוכו הבית טהור. טומאה בבית מה שבתוכו [ה] טמא. שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס. היתה מוכני שלו משוכה לאחוריו שלש אצבעות. טומאה שם כנגד הקורות. הבית טהור. בד"א בזמן שיש שם פותח טפח. ואינה יוצאה והמגדל בא במדה:

הג׳: [ד] מטהר. ונראה דמודה בכה דפ"ז מ"ג המת בבית כו׳ דהתם במת שלם דאין דרך לשרפו ולנתחו פחות מכזית. תוס׳. ונראה דכ"ז בדלתות נפולים אבל בבית פ"ט פתוח מודה אפי׳ בכזית וכדתנן פ"ג מ"ו ובפי"ג. ועתוי"ט: (ד) פתח במגדל ובייס בתיבה ואפשר בר"ל תיבת המגדל. ולא ידעתי למה לריך לדחוקי בהכי. א"כ אשמעינן לענין מקח וממכר: [ה] טמא. פי׳ שהמגדל ממלא כל הפתח ואין בו פ"ט מבלל לד למעלה ולמטה ומן הלדדין כמלא באין מקום לצאת שילך הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל מ"ד אפתחי בית בזמן שהם נעולים. ועיין תוי"ט:

זעצט אריין דאס קעסטיל און מען נעמט ארויס דאס קעסטיל איז ניט אפין אטפח טומאה בתוכה אויב אטומאה ליגט אין די קעסטיל הבית טמא אלץ וואס אין שטוב איז טמא טומאה בבית אויב דיא טומאה ליגט אין שטוב מה שבתוכה טהור אלץ וואס ליגט אין קעסטיל איז טהור שדרך הטומאה לצאת אז דיא טומאה ליגט אין קעסטיל וועט מען דאך דיא טומאה ארויס נעמען פון קעסטיל און אריין טראגין אין שטוב און פון שטוב אין גאס, מוז דאך דיא טומאה קומען אין שטוב, דריבער איז אלץ וואס אין שטוב טמא, אבער אז דיא טומאה ליגט אין שטוב ואין דרכה להכנס איז ניט דער שטייגער מען זאל איהר אריין לייגין אין קעסטיל, דריבער אלץ וואס אין קעסטיל איז טהור רבי יוסי מטהר רבי יוסי זאגט אפילו דיא טומאה ליגט אין קעסטיל פון דעסטוועגין איז אלץ וואס אין שטוב טהור מפני שהוא יכול להוציאה להצאים ווייל ער קען ארויס נעמען די טומאה פון קעסטיל אין העלפט, שטיקלאכווייז און יעדער שטיקעל טומאה זאל זיין קלענער ווי אאיילבירט, וועט ניט טמא ווערען אלץ וואס אין שטוב או לשרפה במקומה אדער ער וועט די טומאה פאר ברענען אויף איהר ארט אין קעסטיל, און וועט איהר גאר ניט צריין ברייננען אין שטוב, דריבער איז אלץ וואס אין שטוב טהור: ג היה עומד בתוך הפתח דיא שאנק איז געשטאנען אין דיא טיר פון שטוב און די ברייט און די הייך פון די טיר פון שטוב ונפתח לחוץ און דיא שאנק ווערט געעפנט אין דרויסין אויסער די שטוב טומאה בתוכו אויב אטומאה ליגט אין די שאנק הבית טהור איז אלץ וואס אין שטוב טהור טומאה בבית אויב אטומאה ליגט אין שטוב מה שבתוכו טהור אלץ וואס אין דיא שאנק אויסער דיא שטוב איז טהור (ועיין בתוי"ט) שדרך הטומאה לצאת דער וועג פון דיא טומאה איז ארויס צו גיין פון די שאנק אויסער די שטוב ואין דרכה להכנס און עס איז ניט איהר וועג אריין צו גיין אין די שטוב היתה מוכני שלו משוכה לאחריו שלש אצבעות אויב די שאנק וואס איז געשטאנען אין טיר פון שטוב, איז געשטאנען אויף רעדער, און אראד פון דיא שאנק איז געוועזן אפ געצוגין אינטער דיא שאנק אין שטוב אריין דריי פינגער ווייט פון דיא שאנק [illegible]יאה שם און אין ראד איז געלעגין אטומאה כנגד הקורות געגין די באלקינס פון שטוב הבית טהור אלץ וואס אין שטוב איז טהור במה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד געזאגט געווארין אז אלץ וואס אין שטוב איז טהור בזמן שיש שם פותח טפח אויב דער ארט וואו דיא טומאה ליגט אין ראד איז אפין אטפח ואינה יוצאת און דער ראד נעמט זיך ניט אראפ פון דיא שאנק והמגדל בא במדה און דיא שאנק איז אזוי גרוים אז מען קען אין איהר אריין מעסטין משקה פערציג סאה און טרוקענע זאכין קען מען אין איהר אריין מעסטין צוועלף [illegible]קאה:

עולא אקלע לפומבדיתא אייתו לקמיה דמא ולא חזא אמר ומה ר' אלעזר דמרא דארעא דישראל הוה כי מקלע לאתרא דרב יהודה לא חזי דמא אנא אחזי ואמאי קרו ליה מרא דארעא דישראל דההיא איתתא דאייתא דמא לקמיה דר' אלעזר הוה יתיב רבי אמי קמיה ארחיה אמר לה האי דם חימוד הוא כתר דנפקה אטפל לה ר' אמי אמרה ליה בעלי היה בדרך וחמדתיו. קרי עליה סוד ה' ליראיו:

דמרא דארעא דישראל. בקי במראות דם מכל חכמי א"י כדמפרש לקמן: פומבדיתא. אתריה דרב יהודה בשלהי פ"ק דסנהדרין סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא: לא חזא. משום כבודו דרב יהודה: ארחיה. הריח בו' חימוד. שנתאוית לבעלה וראתה הדם מחמת תאוה:

עולא אקלע לפומבדיתא עס האט גיטראפין עולא איז געקומען אין די שטאט פומבדיתא אייתי לקמיה דמא האט מען געברענגט פאר אים בלוט פון א אשה, ער זאל זעהן אויב די אשה איז טמא אדער ריין ולא חזא האט ער ניט געוואלט זעהן אמר ער האט געזאגט ומה רבי אלעזר דמרא דארעא דישראל היה מאראך רבי אלעזר וואס ער איז געווען דער בעל הבית פון ארץ ישראל כי מקלע לאתרא דרב יהודה לא חזי דמא פון דעסטוועגן אז עס פלעגט טרעפין ער פלעגט קומען אין די שטאט וואו רב יהודה וואהנט און מען האט פאר אים געברענגט בלוט צו זעהן, האט ער ניט געוואלט זעהן, ווייל ער וועט פארשעמען רב יהודה'ן, ווארום עס וועט אויס זעהן ווי רב יהודה וויים ניט צו פסקנען דריבער פרעגט מען ביי אים אנא אחזי זאל איך זעהן און פארשעמען רב יהודה [ווארום רב יהודה האט געוואהנט אין פומבדיתא], זאגט די גמרא ואמאי קרו ליה מרא דארעא דישראל פאר וואס האט מען גערופין רבי אלעזר ער איז דער בעל הבית פון [די תלמידי חכמים פון] ארץ ישראל דההיא איתתא דאייתי דמא לקמיה דרבי אלעזר ווארום א אשה האט אמאל געברענגט בלוט פאר רבי אלעזר, ער זאל זעהן אויב די בלוט איז טמא אדער טהור הוה יתיב רבי אמי קמיה און רבי אמי איז געזעסין פאר רבי אלעזר ארחיה רבי אלעזר האט געשמעקט די בלוט אמר לה האט ער געזאגט צו די אשה דיא בלוט איז טהור, און צו רבי אמי האט ער געזאגט דריבער איז די בלוט טהור ווייל דאס איז ניט דם נדה האי דם חימוד הוא די אשה האט געגלוסט צום מאן און פון דעם דערהיצונג פון די תאוה איז ארויס געגאנגען בלוט בתר דנפקה נאכדעם ווי די אשה איז אוועק געגאנגען אטפל לה רבי אמי איז רבי אמי צו געגאנגען צו די אשה און האט ביי איר גיפרעגט אמרה ליה האט די אשה גיזאגט צו רבי אמי בעלי היה בדרך מיין מאן איז געווען אין וועג וחמדתיו האב איך געגלוסט צו אים קרי עליה האט רבי אמי גיזאגט אויף רבי אלעזר סוד ה' ליראיו גאט זאגט די סודות צו די מענטשין וואס האבין מורא פאר אים [ווייל רבי אלעזר איז געווען אירא שמים און אחכם, דריבער האט מען אים גערופין ער איז דער בעל הבית פון ארץ ישראל]:

זוהר תרומה דף קלה ע"א

רזא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברזא דאח"ד למשרי עלה רזא דאח"ד. צלותא דמעלי שבתא דהא אתאחדת כורסייא יקירא קדישא ברזא דאח"ד ואתתקנת למשרי עלה מלכא קדישא עלאה כד עייל שבתא איהי אתיחדת ואתפרשת מסטרא אחרא וכל דינין מתעברין מינה ואיהי אשתארת ביחודא דנהירו קדישא ואתעטרת בכמה עטרין לגבי מלכא קדישא וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כלהו ערקין (ל"א ואתעברו מינה) ולית שולטנו אחרא בכלהו עלמין ואנפהא נהירין בנהירו עלאה ואתעטרת לתתא בעמא קדישא וכלהו מתעטרין בנשמתין חדתין כדין שירותא דצלותא לברכא לה בחדוה בנהירו דאנפין ולומר ברכו את ה' המבורך. את ה' דייקא בגין למפתח לגבה בברכה:

הלכה פסוקה

הר"מ הלכות שבת פרק ח

(א) כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו כגון אספסתא וסלקא הקוצרו בשגגה חייב שתי חטאות אחת מפני שהוא קוצר ואחת מפני שהוא נוטע וכן הזומר והוא

(א) כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו יעדער פארזייטע זאך אז מען שניידט דאס אפ וואקסט נאך בעסער און גרעסער כגון אספסתא וסלקא אזוי וויא אספסתא און סלקא [אזעלכע גרינוואריג] הקוצרו בשגגה אז ער שניידט דאס אפ אום שבת פין זייער וואקסונג אומגערין [ער האט ניט געוואסט אז היינט איז שבת] חייב שתי חטאות דארף ער ברייגען צוויא חטאות אחת מפני שהוא קוצר איין חטאת ברייננט ער ווייל ער שניידט ואחת מפני שהוא נוטע

יוסף להק

מוסר

משערי תשובה לר' יונה דף ח' ע"ב

צריך להיות חטאתו נגדו תמיד כי ראוי לנפש החוטאת לזכור עניה תמיד ואל תשי אותם לקץ ימים ומלבבו לא יחטפו עד בא חליפתו. כענין שנא' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי

צריך להיות חטאתו נגדו תמיד דער בעל תשובה דארף אייביג גידיינקען זיינע זינד, און זיי זאלין זיין שטענדיג געגען אים כי ראוי לנפש החוטאת לזכור עניה תמיד די זינדיגע נשמה דארף אייביג געדיינקען איר פיין וואס זי איז גיפייניגט געווארין פון דעם גוף ווען ער האט מיט איר געזינדיגט ואל תשי אותם לקץ ימים און זי זאל ניט פארגעסין די זינד אפילו עס וועט אוועק גיין אלאנגע צייט, ביז זייגע לעצטע טעג ומלבבו לא יחטפו עד בא חליפתו דיא עבירות זאלין ניט אוועק

תמיד צריך עזיבת החטא כשהזדמן והוא בתוקף תאותו. אז"ל איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד כאשר נכנס ויצא נקי באותו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה ר"ל כי כשהזדמן החטא לידו והיה בתוקף יצרו ואונו בשרירי בשנו כעת הראשון אשר חטא וכבש יצרו ונמלט בעוז יראת ה' בגאון פחדו. ימי שלא הזדמן לידו כענין הזה יוסיף בנפשו יראת השם דבר יום ביומו ככה כל הימים וכאשר יחליף כח הירא די כבוש בכח הזה את יצרו ונמסת ממשלו בעולם התאוה הנה ביתן לבוא הית

געהאפט ווערן פון זיין הארץ ביז עס וועט קומען זיין צייט וואס ער וועט אוועק גיין פון דער וועלט כענין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד מיינע פשעים [וואס איך האב געזינדיגט במזיד] ווייס איך, אפילו זיי שטייען נים געגן מיר ווייס איך זיי אויך ווייל זיי זענען פשעים אונ מיינע חטאים [וואס איך האב געזינדיגט בשוגג] זענען שטענדיג געגן מיר וצריך עזיבת החטא בהזדמן והוא בתוקף תאותו אויב עס וועט אים טרעפין צו טאן אעבירה אונ ער וועט האבין אשטארקע תאוה צו די עבירה, דאמאלס זאל ער די עבירה אוועק לאזין אמרו רבותינו זכרונם לברכה די רבנן האבין געזאגט איזהו בעל תשובה אשר תשובתו מגעת עד כסא הכבוד וועלכער מענטש הייסט אבעלתשובה וואס זיין תשובה זאל קומען ביז צום כסא הכבוד כאשר נכנס ויצא נקי באותו פרק ובאותו מקום ובאותה אשה אז די עבירה איז אים נאך אמאל פארגעקומען צו טאן אזוי ווי ער האט אמאל געטאן, אין די זעלביגע צייט אונ אויף דעם זעלבינען ארט אונ מיט די זעלביגע אשה, אז ער איז אזוי געפרובט געווארין אונ ער איז ארויס געגאנגען ריין, ער האט נים געזינדיגט מיט איר דער הייסט אבעל תשובה וואס זיין תשובה קומט ביז צום כסא הכבוד רצונו לומר די גמרא מיינט אונז צו זאגין כי הזדמן החטא לידו והוא בתוקף יצרו ואונו בשרירי בשנו כעת הראשון אשר חטא אויב די עבירה איז געטראפין געווארין פאר אים מיט די שטארקייט פון יצר הרע אונ זיינע קרעפטין זענען אין די אדערין פון זיין בויך אזוי ווי עס איז געוועז אין די ערשטע צייט וואס ער האט געזינדיגט וכבש יצרו אונ ער האט איינגעהאלטין דעם יצר הרע ונמלט בעוז יראת ה' בגאון פחדו אונ ער איז גירעטעט געווארין פון דער עבירה דורך זיין שטארקע מורא פאר גאט, מיט זיין גרויסע שרעק פאר גאט צו זינדיגען פאר אים, זיין תשובה קומט ביז צום כסא הכבוד ימי שלא הזדמן לידו כענין הזה אונ דער בעל תשובה וואס אים האט נים געטראפין אזוי אזאך יוסיף בנפשו יראת ה' דבר יום ביומו זאל ער יעדער טאג זיך פאר שטארקען אין די מורא פאר גאט ככה כל הימים אזוי זאל ער טאן אלע טעג פון זיין לעבין וכאשר יחליף כח היראה די כבוש בכח הזה את יצרו אונ אז דער כח פון די מורא וועט אין אים דורך גיין אז ער וועט זיין געוואוקסין ער זאל מיט דעם כח איין נעמען דעם יצר הרע ומפת משלו בעולם התאוה אונ עס וועט

צריך לעצים חייב משום קוצר ומשום נוטע. גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה ע"ג יתידות חייב משום תולש. היתה על גבי יתידות והניחה על הארץ חייב משום זורע. תאנים שיבשו באיביהן וכן אילן שיבשו פירותיו בו. התולש מהם בשבת חייב אע"פ שהן כעקורין לענין טומאה: (ב) התולש עולשין המזרד הזרדין אם לאכול שיעור׳

אונ איין חטאת ברייננגט ער ווייל ער פלאנצט וכן הזומר והוא צריך לעצים אז איינער שניידט אוים די שלעכטע צווייגין פון בוים, די איבעריגע צווייגין זאלין בעסער וואקסין, אונ די שלעכטע צווייגין דארף ער צום פארברענען, דארף ער אויך ברייננגען צווייא חטאות חייב משום קוצר ומשום נוטע איין חטאת ווייל ער שניידט, אונ איין חטאת ווייל ער פלאנצט גבשושית של עפר שעלו בה עשבים עס איז געוועזן אבערגיל ערד אונ אויף דעם בערגיל האט געוואקסין גראז הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות אונ ער האט אויפגעהויבין דעם בערגיל ערד אום שבת פון דיא ערד אונ האט איהם געלייגט אויף שטיקער האלץ וואס זענען גיזעסין אין די ערד, אויב ער האט דאס געטאהן אומגערין, ווייל ער האט נים געוואקסט אז היינט איז שבת חייב משום תולש דארף ער ברייננגען אקרבן חטאת ווייל ער האט אפגעריסען אזאך וואס וואקסט [ווארום איצט וועט שוין די גראז נים מעהר וואקסין] היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ חייב משום זורע אויב דער בערגיל ערד מיט די גראז איז גילעגין אויף שטיקער האלץ וואס זענען גיזעסין אין דיא ערד, אונ ער האט דעם בערגיל אראפגענומען פון די האלץ אונ האט איהם געלייגט אויף די ערד אום שבת בשוגג איז ער חייב אקרבן חטאת ווייל ער האט פארזייט ווארום איצט וועט דיא גראז אנהייבין וואקסין תאנים שיבשו באיביהן פייגין וואס זענען פארטריקענט געווארין אויף דיא צווייגין וכן אילן שיבשו פירותיו בו אדער אבוים וואס דיא פירות זענען פארטריקענט געווארין אויף דעם בוים התולש מהן בשבת חייב אז ער רייסט אפ פון דיא פירות אום שבת [אומגערין, ווייל ער האט נים געוואסט אז היינט איז שבת] דארף ער ברייננגען אקרבן חטאת אף על פי שהן כעקורין לענין טומאה אפילו געגין טומאה זענען זייא גלייך ווי זיי וואלטין גיוועז אפגעריסען פון בוים. אז אטומאה רירט זיי אן ווען זיי זענען נאך אויף דעם בוים, ווערין זייא טמא פון דעסטוועגין געגין שבת איז גלייך וויא זייא וואלטין נאך גע־וואקסין: (ב) התולש עולשין אז ער רייסט אוים [אום שבת בשוגג] עולשין, אזוי אגראז והמזרד זרדין ער שניידט אוים די יונגע צווייגין פון בוים [אום שבת בשוגג.] אם לאכילה אויב ער דארף דיא עולשין מיט דיא זרדין צום עסין שיעורו כגרוגרת איז דיא מאס

גרוגרת. ואם לבהמה שיעורו כמלא פי גדי. ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה. המעמר אוכלין אם לאכילה שיעורו כגרוגרת. ואם עמר לבהמה שיעורו כמלא פי גדי. ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה. וביצה האמורה בכ"מ היא ביצה בינונית של תרנגולין. ובכ"מ שנא' כדי לבשל ביצה היא כדי לבשל כגרוגר' מביצה וגרוגרת אחד משלשה בביצה ואין עמור אלא בגידולי קרקע: (ג) המקבץ דבילה ועשה ממנה עגולה או שנקב תאנים והכנים החבל בהן עד שנתקבצו גוף

יבין ויציל נפשו הוא ידע כי אם יבא לידי נסיון ויגיע לידו דבר עבירה יציל את נפשו מיד יצרו. והנה הוא לפני ה' במדרגה העליונה מן התשובה וזהו שאמר שע"ה בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע פי' וביראת ה' לסור מן הרע אם יזדמן לידו ומלת סור מקור ויעיד על הפי' הזה מה שלא אמר וסור ומה שנא' סור מרע ועשה טוב ירא אלהים וסור מרע עניינו שיסור מן הרע בהזדמן לידו כי לא יאמרו אמור סור מן המעשה בלתי לאשר יקרב לעשותו. ואמרז"ל במדרש ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה. כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול ממנה:

אזוי ווי א אגעטריקנטער פייג, אויב דיא עולשין מיט דיא זרדין וואס ער האט אפגעריסען זענען גרויס וויא אגעטריקנטע פייג, איז ער חייב אחטאת ואם לבהמה אויב ער האט דאס אפגעריסען ער זאל געבין עסין צו א בהמה שיעורו כמלא פי גדי איז די מאס וויא פיל אציג קען אריין נעמען מיט איין מאהל אין מויל, אז ער האט אזוי פיל אפגעריסען, איז ער חייב אחטאת ואם להסקה אויב ער האט דאס אפגעריסען צום פארברענגען שיעורו כדי לבשל ביצה איז די מאס מען זאל גיט די עולשין אדער מיט די זרדין קענגען אפקאכין אאיי, איז ער חייב אחטאת אויף דעם אפרייסין המעמר אוכלין אויב ער האט צו זאמען געבונדען אדער צוזאמען געקליבען אויף איין ארט עסינווארג [אום שבת בשוגג] אם לאכילה אויב ער וויל דאס עסין שיעורו כגרוגרת איז די מאס וויא אגעטריקנטע פייג ואם עמר לבהמה אויב ער האט דאס צוזאמען געבונדין אדער צוזאמען גע־קליבען אויף איין ארט פאר אבהמה [ער זאל דאס געבין עסין צו אבהמה] שיעורו כמלא פי גדי איז דער שיעור וויא פיל אציג נעמט אריין מיט איין מאהל אין מויל ואם להסקה אונ אויב ער האט דאס צו זאמען געקליבען צום פארברענגען שיעורו כדי לבשל ביצה איז דער שיעור מען זאל מיט דעם קענגען אפקאכין אאיי וביצה האמורה בכל מקום אונ ווא מען דערמאנט דעם שיעור וויא אאיי היא ביצה בינונית של תרנגולין מיינט מען אמיטעלע איי פון הינער ובכל מקום שנאמר כדי לבשל ביצה אונ וואו מען זאגט מען זאל מיט דיא האלץ קאכין אאיי, מיינט מען ניט אגאנצע איי היא כדי לבשל כגרוגרת מביצה מען מיינט מען זאל קענגען קאכין וויא אגרוגרת פון אאיי וגרוגרת אחד משלשה בביצה אגרוגרת איז ווי אדריטעל פון אאיי ואין עמור אלא בגדולי קרקע מען איז ניט חייב אויף צוזאמען קלויבין, נאר ביי א זעלכע זאכין וואס וואקסין פון די ערד: (ג) המקבץ דבלה ועשה ממנה עגולה ער האט צוזאמען געקליבען געפרעסטע פייגין אין אכלי אונ האט זיי געמאכט קיילעכדיג או שנקב תאנים והכנים החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד אדער ער האט גילעכערט פייגין אונ האט

זיין גענוג זיין גיוועלטיגקייט אויף זיין שטארקע תאוה הלא בוחן לבות הוא יבין ונוצר נפשו הוא ידע דער וואס פרובט די הערצער ער וועט פארשטיין, אונ דער וואס היט זיין נשמה ער וועט וויסען כי אם יבא לידי נסיון ויגיע לידו כענין הראשון אויב ער וועט קומען צו אפראבע אונ עס וועט אים פארקומען אזוי אעבירה ווי ער האט גיטאן יציל את נפשו מיד יצרו וועט ער רעטין זיין נשמה פון דעם יצר הרע והנה הוא לפני ה' במדרגה העליונה מן התשובה אונ ער איז פאר גאט מיט די גרעסטע מדרגה פון תשובה וזהו שאמר שלמה עליו השלום דאס איז וואס שלמה המלך האט גיזאגט בחסד ואמת יכופר עון מיט חסד אונ אמת [אז מען טוט] ווערט פארגעבין די זינד וביראת ה' סור מרע אונ מיט מורא פר גאט קערט מען אפ פון שלעכטס פירוש וביראת ה' לסור מן הרע אם יזדמן לידו דער פשט איז מיט מורא פאר גאט קערט מען אפ פון שלעכטס אויב עס טרעפט אים צו א טאן שלעכטס ומלת סור מקור דאס ווארט סור איז טייטש מען קערט אפ ויעיד על הפירוש הזה מה שלא אמר וסור אונ עס וועט עדות זאגין אויף דעם פשט וואס דער פסוק זאגט ניט וסור נאז אין פסוק וואלט געשטאנען וביראת ה' וסור מרע, וואלט גיוועזן דער פשט מיט יראת ה' אונ מיט אפ קערין פון שלעכטס ווערט אויך פארגעבין די זינד אז עס שטייט אבער וביראת ה' סור מרע, איז דער פשט אין יראת ה' איז דא אכח מען זאל אפקערין פון שלעכטס] ומה שנאמר סור מרע ועשה טוב אונ וואס עס שטייט אין פסוק קער אפ פון שלעכטס אונ טוה גוטס, אונ וואס עס שטייט אין פסוק וירא אלהים וסר מרע, ער האט מורא פאר גאט אונ ער קערט אפ פון שלעכטס עניינו שיסור מן הרע בהזדמן לידו איז אויך דער פשט ער וועט אפקערין פון שלעכטס ווען די שלעכטס וועט אים טרעפין, אז צו אים וועט קומען אעבירה, וועט ער אפקערין פון איר. ער וועט זי ניט טאן כי לא יאמרו אמור סור מן המעשה בלתי לאשר יקרב לעשותו מען זאגט ניט צו אמענטש גיי אוועק פון די זאך אונ טוה זי ניט, סיידין ער וויל גיין די זאך טאן ואמרו רבותינו זכרונם לברכה דיא רבנן האבין גיזאגט אין מדרש ישב ולא עבר עבירה אז ער איז גיזעסין אונ האט קיין עבירה גיטאן, גיט מען אים שכר

גלייך ווי ער וואלט גיטאן אמצוה כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול ממנה דהיינו צו אים איז געקומען אעבירה ער זאל זי טאן, אונ ער איז גירעטעט גיווארין פון איר אונ האט זיא ניט גיטאן:

אחד ה"ז תולדות מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה :

דורכגעצויגין אשנירול ביז זיי האבין זיך צוזאמען געקלעבט וויא איין שטיק הרי זה תולדת מעמר וחייב איז דאס אתולדה פון מעמר אונ ער איז חייב [עיין הלכה פסוקה מצ"רע יום וא"ו] וכן כל כיוצא בזה אונ נאך אנדערע פארזאמלונגען אזעלכע, איז אויך אתולדה פון מעמר :

סדר מועדי ה' לפרשת אמור

אלה מועדי ה' וגו'. הקב"ה האט גיזאגט צוא משה ער זאל זאגען צו דיא יודין די שבתים אונ ימים טובים וואס הקדוש ברוך הוא גיט זייא, דיא טעג זענען געהייליגט פאר דיא נשמה אונ אפערגעניגען צו דעם גוף. דער גוף וועט רוהען פון זיין ארבעט אונ וועט עסין אונ טריגקען אונ זיין מיט פערגעניגען, אונ די נשמה וועט האבין פערגעניגען פון דיא מצות וואס וועט גיטאהן ווערין אום שבת אונ אום יום טוב אונ וואס מען וועט קומען יום טוב אין בית המקדש גיזעהען ווערין פאר גאט, אונ ווייל יום טוב מעג מען טאהן אלע מלאכות וואס גיהער צום עסין, טאמער וועט מען האבין אטעות אונ מען וועט מיינען אז שבת מעג מען אויך טאהן מלאכות וואס גיהער צום עסין, דריבער האט הקב"ה נאך אמאהל ניבאטין מען זאל היטען שבת אונ מען זאל קיין מלאכה טאהן אום שבת, אפילו דיא מלאכות וואס גיהער צום עסין טאר מען אויך גיט טאהן אום שבת, דער ערשטער יום טוב איז פסח, אונ ווייל דיא יודין האבין געארבעט אין מצרים מיט דעם קערפער אונ מיט דיא נשמה, מיט דעם קערפער האבין זייא גיארבעט דיא ליים אונ דיא ציגול, אונ מיט דיא נשמה האבין זייא גיארבעט זייא האבין געמוזט דינען דיא עבודה זרה וואס דיא מצריים האבין געדינט, אונ הקב"ה האט זייא אויסגעלייזט פון די ביידע זאכין, ער האט זייא אויסגעלייזט פון די שווערע ארבעט, דריבער איז דיא שמחה אויף דעם גוף, ער זאל קיין ארבעט טאהן יום טוב, אונ זאל עסין אונ טרינקען פריילאך מאכין דעם גוף, אונ זאל לויבין גאט פאר דיא טובה, וויא מיר זאגין אין דיא הגדה פון פסח הוציאנו מעבדות לחרות, גאט האט אונז ארויס גענומען פון מצרים מיר זאלין מער קיין קנעכט זיין, נאר מיר זאלין זיין פרייא. אונ וועגין דאס אנדערע אויסלייזונג פון דיא נשמה, האט אונז גאט גיגעבין תורה אונ מצות, מיר זאלין דינען צום מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אונ ווייל דיא נשמות פון דיא יודין זענען גיווען אין מצרים טרויעריג, ווייל זיי האבין ניט גערינט צו הקב"ה, האט גאט פריילידך געמאכט דיא נשמות אויך מיט דיא מצות אונ דינים וואס גיהערין צום פסח אונ צום יום טוב, אויף דעם לויב זאגין מיר אין דיא הגדה ועל פדות נפשנו, וואס גאט האט אויס געלייזט אונזערע נשמות פון דיא טומאה פון מצרים, דריבער ווערט דער יום טוב גערופין צווייא נעמען חג המצות אונ חג הפסח, חג המצות ווערט ער גערופין, ווייל דיא יודין זענען אויס־געלייזט גיווארין פון דיא שווערע ארבעט, וויא דער בעל הגדה זאגט דיא יודין האבין געבאקין דיא טייג וואס זייא האבין ארויס גענומען פון מצרים, מצות, ווייל זייא האבין ניט געקענט ווארטין ביז עס וועט ווערין חמץ ווייל הקב"ה איז צו דיא יודין גיזעהן גיווארין אונ האט זייא געשווינט ארויס גענומען פון מצרים, חג הפסח ווערט דער יום טוב גערופין, ווייל דיא יודין האבין גערינט צו אשעפס אזוי וויא דיא מצרים, אונ איידער דיא יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים האבין זייא דעם שעפס גישאכטין צוא ווייזין אז זייא דינען שוין ניט צו אים, דאס איז גיוועין דער קרבן פסח וויא עס שטייט אין דיא סדרה בא] דער חג הפסח איז א אנדיינקען אויף דיא אויסלייזונג פון דיא נשמה. דער אנדערער יום טוב איז שבועות וואס אין דעם טאג איז גיגעבין גיווארין דיא תורה צו דיא יודין, וואס דאס גאנצע בעשאפונג פון דער וועלט איז נאר וועגין דיא תורה, אונ גאט האט בעשאפין דיא וועלט מיט אתנאי אויב דיא יודין וועלין נעמען דיא תורה וועט דיא וועלט בלייבין שטיין אונ אויב זייא וועלין ניט נעמען דיא תורה וועט צוריק ווערין תוהו ובוהו (אויס וועלט) אזוי וויא עס איז גיוועין איידער דיא וועלט איז בשאפין גיווארין, אונ ווייל דיא הצלחה פון דעם מענטש איז נאר עולם הבא, וויא דער תנא זאגט איין שעה פערגעניגען פון עולם הבא איז טייערער וויא זיבעציג יאהר פערגעניגען פון דיא וועלט, דריבער דארף יעדער יוד האבין אגרויסע שמחה מיט דעם יום טוב שבועות, אונ ווייל תורה אונ מצות קען ניט טאהן דיא נשמה אליין, נאר מיט דעם גוף צו זאמען, דריבער דארפין ביידע זיך פרייען דעם יום טוב, דעם גוף דארף מען געבין זיין חלק, עסין אונ טרינקען, וויא דיא גמרא

זאגט אלע זעגען מודה אז שבועות מוז איוד עסין און טרינקען לכבוד יום טוב, און ער דארף לערנען תורה צוא דערפרייען די נשמה, און דריבער איז דער נאמען פון דעם יום טוב שבועות, ווייל מען מוז ציילין פון פסח ביז שבועות זיבען וואכין, מען זאל וויסען אז פסח מיט שבועות איז איין יום טוב, וואָרום די יודין זענען אויסגעלייזט געוואָרין פון מצרים אויף דעם תנאי אז זייא זאלין נעמען די תורה שבועות, וויא גאט האט גיזאגט צו משה ווען דו וועסט ארויס נעמען די יודין פון מצרים וועט איר דינען גאט אויף דעם בארג סיני. דער דריטער יום טוב איז סוכות, ווייל דער מענטש וואס וויל לערנען תורה מוז זיך אפשיידין פון די פערגעניגנס פון עולם הזה, און אין די צייט פון סוכות הייבט זיך אן די צייט פון פערגעניגען, ווייל דאמאלס האבין די יודין פארזאמעלט אין ארץ ישראל אלע תבואות און אלע פרוכטין און ווין, און ער האט שוין קיין ארבעט אין פעלד, ער בלייבט זיצען רוהיג אין זיין שטוב, איז דאמאלס די צייט ער זאל לערנען תורה, דריבער האט גאט גיבאטין פריער זאל ער ארויס גיין אויף זיבען טעג פון זיין וואהנונג אין די סוכה וואס זיא איז צוא זאמען גישטעלט גיוואָרין פון דינגע ברעטליך און בדעקט פון הויבין מיט אביסול גראז, און אביסול אשטאהעקערר ווינטול ווארפט זיא אין גאנצין אויף די ערד, צוא ווייזין די מענטשין אז זייער לעבין אויף די וועלט זיבעציג יאהר, איז גאר ניט זיבער, גאר איצט לעבט ער און קען שוין שטארבין, און וועלכע הנאה קען זיך דער מענטש נעמען פון די וועלט. ער דארף נאר וויסען אז וואס גאט האט אים גיגעבין די אלע תבואות און פרוכטין איז נאר ער זאל קענען דינען גאט, וואָרום אז עס איז קיין מעהל דא, איז קיין תורה דא. אז מען האט קיין פרנסה קען מען ניט לערנען תורה, דריבער האט גאט גיבאטין מען זאל זיצען זיבען טאג אין סוכה מען זאל געדיינקען אז ווען די יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים נעמען די תורה זענען זייא אויך גיזעסין נאר אין סוכות, ווייל צו תורה לערנען טאר מען ניט זוכען פער־געניגען און מען זאל וויסען אז דער וואס לערנט תורה ווערט ער בעשיצט פון גאט, אזו וויא גאט האט בעשיצט די יודין מיט וואלקינס ווען זייא זענען גיוועזן אין דער מדבר, נאך דארף דער מענטש וויסען אפילו גאט האט בשאפין די וועלט אז מען וועט אין איר זייען זאל וואקסין און די ביימער זאלין געבין פון זיך

פרוכטין יעדער יאהר, פון דעסטוועגין זענען אלע וואקסונגען ביי גאט אין זיין האנט, אז גאט האלט איין די וואלקינס עס זאל ניט רעגענען, אדער עס רעגינט ניט אין דער צייט, אדער עס איז קיין טאה, קיין ווארעם וויא מען דארף, איז דאס וואקסונג ניט אין ארדענונג, עס וואקסט ווייניג אדער גאר ניט, דריבער אז עס קומט דער יום טוב סוכות, און דער מענטש האט פארזאמעלט אלע ערליי תבואות און פירות, האט אים גאט גיבאטין ער זאל נעמען פון די שענסטע פירות [דאס איז דער אתרוג לולב הדסים ערבות] און זאל קומען אין בית המקדש אדער אין די שוהלען אין די בתי מדרשים און זאל לויבין גאט אויף דעם אלעם גוטען וואס גאט הט אים גיגעבין, ניט עס איז אליין גיוואָרין פון זיך, אדער פון זיין כח, און ווייל ער האט אלץ אמתנה דריבער זאל ער אפשיידין פון דאס זייניגע און געבין צו ארעמע לייט אויך צום לוי אויך, דער עיקר פון די דרייא ימים טובים איז געגין די דרייא זאכין וואס די וועלט שטייט אויף זייא, תורה עבודה גמלות חסדים, פסח איז עבודה, ווייל אין אים ווערין גיטאהן פיל מצות, וויא די תורה זאגט ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה, דו זאלסט טאהן די עבודה אין דעם חודש, די מצות פון דעם יום טוב פסח רופט די תורה עבודה, שבועות איז גיגעבין גיוואָרין די תורה, סוכות דארף דער מענטש טאהן גמלות חסדים מיט די אלע תבואות און פירות וואס גאט האט איהם גיגעבין וואס ער האט אראפ גענומען פון זיינע פעלדער מיט די ברכה פון גאט, און ווייל סוכות איז די מצוה פון גמלות חסדים און אברהם אבינו איז גיוועזן דער ערשטער פון די מצוה גמלות חסדים, און יצחק האט אויך גיטאהן גמלות חסדים וויא עס שטייט אין פסוק וימצא בשנה ההיא מאה שערים, יצחק האט אפגעמאסטין די תבואה פון דעם יאהר און האט געפונען הונדערט מאס תבואה, זאגט רש"י ז"ל ער האט גימאסטין די תבואה צו געבין מעשר, יעקב אבינו האט אויך גיזאגט צו גאט וואס דוא וועסט מיר געבין וועל איך פון דעם געבין מעשר, משה רבינו האט אויך גיטאהן גמלות חסדים מיט די יודין, אין זיין זכות האבין די יודין גיגעסין פערציג יאהר מן, אהרן האט אויך גיטאהן גמלות חסדים מיט די יודין אין זיין זכות זענען די יודין בעדעקט גיוואָרין מיט די וואלקינס [דאס איז דער אנדיינקען פון די סוכה], יוסף האט גיטאהן גמלות חסדים מיט זיין פאטער און מיט אלע ברידער. וואס ער האט

נעתק מספה"ק עבודת הקודש ח"א
למרן החיד"א זללה"ה

אחר תפלה ישתדל ללמוד סדר היום בסדר חק לישראל כי הוא סדר נאה דרך קצרה וכשרה וזוכה במעט זמן לקרית תנ"ך ולשנות משנה וגמרא וזהר והאיש הירא ה' חק נתן ולא יעבור כי הוא תועלת עצום לנפשו קרי"ה נאמנה בזאת נעמי וגם ילמוד תנ"ך בתרגום כמ"ש האר"י ז"ל ושם ימצא הכל מוכן אמנם יש בו טעויות הרבה וצריך להבין ולהרגיש הטעות ובנביאים וכתובים ילמוד פעם אחת מקרא ופעם תרגום ולא יכוין בכוונות הכתובים שם כי הם מלאי השגיאה גם לא יאמר התפלות שבראש הס׳
(ועתה נדפס חק לישראל בסדר יפה ונחמד):

נעתק מספה"ק שארית ישראל המיוחד שבתלמידי הגה"ק מוהר' ר' מרדכי מטשארנאביל זצוק"ל.

שער השובבים דרוש א

והנה הרואה יראה בספר הקדוש שנקרא חק לישראל שהוא תיקון לפגם הברית. ככה קבלתי מרבותי שתיקון האמיתי הוא ע"י התחברות תורה שבכתב עם תורה שבע"פ ע"י חק לישראל. ורמז לזה וחוק בשארו שם וכו׳. ע"כ בעקבות משיחא אלו יצא לאור ספר „יוסף לחק" מהצדיק הגדול רבי חיד"א תלמידו של ר' חיים אבן עטר בעל האור החיים שיש בו שני אורות תרין משיחין משיח בן דוד ומשיח בן יוסף בסוד צדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל. הרואה יראה כי בימים האלו בימי שובבי"ם ת"ת תיקונים גדולים לפגם ברית המעור והלשון ככ"ל ויש בהם רזין עילאין רזין דרזין כו׳.